

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

1994-2004 YILLARI ARASINDA LİSELERE GİRİŞ SINAVI'NDA
(LGS) ÇIKMIŞ TÜRKÇE SORULARININ DİL BİLGİSEL AÇIDAN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yard. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN

HAZIRLAYAN
Atilla YÜCESU

ELAZIĞ 2005

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**1994-2004 YILLARI ARASINDA LİSELERE GİRİŞ SINAVI'NDA (LGS)
ÇIKMIŞ TÜRKÇE SORULARININ DİL BİLGİSEL AÇIDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 03/10/2005 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Yard. Doç. Dr. Burhan AKPINAR
Jüri Başkanı

Yard. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN
Üye

Yard. Doç. Dr. Ercan ALKAYA
Üye

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur.

Doç. Dr. Ahmet AKSİN
F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi 1994-2004 Yılları Arasında Liselere Giriş Sınavı'nda (LGS) Çıkmış Türkçe Sorularının Dil Bilgisel Açıdan İncelenmesi

Atilla YÜCESU

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

2005; Sayfa: XXII+278

Bu çalışma 1994-2004 yılları arasında Liselere Giriş Sınavı'nda (LGS) çıkmış Türkçe sorularının özelliklerini ele almakta ve bu sınav sorularını kapsayacak nitelikte Türkçe konularını içermektedir.

Tez, dokuz ayrı bölümden oluşmaktadır.

I. bölümde (Giriş), Liselere Giriş Sınav Sistemi hakkında bilgilerle sınavlarda çıkmış soruların konulara göre dağılımı, ayrıca ana dili eğitiminin önemi, nitelikleri, amaçları ve sorunları ile araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur

II. bölümde, araştırmanın yöntemi üzerinde durulmuştur

III. bölümde, anlam bilgisi başlığı altında sözcük ve cümle anlamı ile paragraf konularına yer verilerek bu konulara yönelik sorular incelenmiştir.

IV. bölümde, sözcük türlerine ve bu alandaki sorulara yer verilmiştir.

V. bölümde, yapı bilgisi üzerinde durularak, konu ile ilgili sorular ele alınmıştır.

VI. bölümde, söz dizimi alanında cümlenin öğeleri ile cümle çeşitleri konuları hakkında bilgiler verilerek, bu konulara yönelik sorular üzerinde durulmuştur.

VII. bölümde, anlatım bozukluğunun oluşum nedenleri hakkında genel bilgiler verilerek, bu alandaki sorular incelenmiştir.

VIII. bölümde, ses bilgisi, imlâ ve noktalama başlığı altında Türkçedeki sesler , ses olayları ile yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin görevleri hakkında genel bilgilere yer verilerek bu alanlardaki sorular incelenmiştir.

IX. bölümde (Sonuç) ise bu çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Liselere Giriş Sınavı, sözcük türleri, anlam bilgisi, söz dizimi, fonetik.

ABSTRACT

**Master Thesis
Linguistic Examination Of Turkish Literature
Questions Asked In Lgs And Examinations Between 1994 And 2004**

Atilla YÜCESU

**Fırat University
Institute Of Social Sciences
The Department Of Turkish Education**

2005, page: XXII+278

This study considers the linguistic properties of Turkish literature questions asked in Entrance Examination for High Schools between 1994 and 2004 and contains Turkish literature subjects that include the questions of this exam.

The thesis consists of nine chapters.

In the first chapter (Introduction), in addition to the importance of education of mother tongue, its attributes and matters, research's aim, importance and limitations, it has been dwelt on general knowledge about the system of Entrance Examination for High Schools; the dispersion of questions asked in examination according to their fields.

In the second, it has been intensified the method of the research.

In the third, under the semantic title; including word and sentence meaning, subjects of paragraph and questions about these subjects have been examined.

In the fourth, it has been discussed the word kinds and questions relating to word kinds.

In the fifth, being given knowledge about morphology, questions relating to this field have been discussed.

In the sixth, being given knowledge about elements of sentence in word order and sentences kinds, questions to these fields have been examined.

In the seventh, by giving general knowledge about formation causes of deformation in expression, questions relating to the subject have been examined.

In the eighth, being given general knowledge about writing rules and functions of punctuation marks and questions relating to these fields have been examined in addition to phonetic, under the title dictation-punctuation marks sounds in Turkish and sound events.

In the ninth (Result), a general evaluation of this work has been done.

Keywords: Entrance Examination for High Schools, word kinds, semantic, syntax, phonetic.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	XV
KISALTMALAR LİSTESİ	XIX
ÖN SÖZ	XXII

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. PROBLEM DURUMU	2
1.2. DİLİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜRECİ İÇERİSİNDEKİ ROLÜ VE İŞLEVLERİ	4
1.3. ANA DİLİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ, NİTELİKLERİ, AMAÇLARI VE SORUNLARI.....	8
1.3.1. Ana Dili Eğitiminin Önemi ve Nitelikleri.....	8
1.3.2. Ana Dili / Türkçe Eğitimi ve Öğretiminin Amaçları	14
1.3.3. Ana Dili / Türkçe Eğitiminin Sorunları	16
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	19
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	19
1.6. SINIRLILIKLAR	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	21
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	21
2.2. EVREN.....	21
2.3. ÖRNEKLEM.....	21
2.4. VERİLERİN TOPLANMASI	21
2.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANLAM BİLGİSİ.....	22
3.1. SÖZCÜK ANLAMİ	22
3.1.1. Sözcüklerin Anlam Özellikleri ve Anlam İlişkileri	22
3.1.1.1. Temel Anlam	22
3.1.1.2. Yan Anlam.....	23
3.1.1.3. Mecaz (Değişmece) Anlam	24
3.1.1.4. Eş (Anlamdaş) ve Yakın Anlamlı Sözcükler.....	27
3.1.1.5. Karşıt (Tezat, Zıt) Anlamlı Sözcükler	36
3.1.1.6. İkileme	37
3.1.1.7. Somut ve Soyut Kavramlar.....	39
3.1.1.8. Çok Anamlılık	40
3.1.1.9. Deyimler	41
3.1.1.10. Atasözü	46
3.1.2. Türkçede Anlam Olayları.....	51
3.1.2.1. Deyim Aktarması.....	51
3.1.2.1.1. İnsandan Doğaya Aktarma	51
3.1.2.2. Benzetme	53
3.1.2.3. Abartma (Mübalağa).....	54
3.1.3. Sözcükte Anlamla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular	55
3.1.4. Şiir Bilgisi	58
3.2. CÜMLE ANLAMİ	60
3.2.1. Nesnel (Objektif) Cümleler.....	60
3.2.2. Neden (Sebep)-Sonuç İlişkisiyle Birbirine Bağlanan Cümleler	61
3.2.3. Şart (Koşul) Bildiren Cümleler	64
3.2.4. Karşılaştırma Bildiren Cümleler	68
3.2.5. Yakınma Bildiren Cümleler	70
3.2.6. Pişmanlık Bildiren Cümleler.....	71
3.2.7. İhtimâl (Olasılık) Bildiren Cümleler.....	72
3.2.8. Sezgi, Tahmin Bildiren Cümleler	72
3.2.9. Küçümseme Bildiren Cümleler.....	73
3.2.10. Uyarı Bildiren Cümleler.....	74
3.2.11. Tanım Bildiren Cümleler	75
3.2.12. Eş ve Yakın Anlamlı Cümleler	76

3.2.13. Cümlede Anlamla İlgili Farklı Soru Türleri.....	80
3.2.13.1. Cümle Tamamlama.....	80
3.2.13.2. Cümleden Çıkarılamayacak Yargılar.....	83
3.2.13.3. Davranışla İlgili Cümleler	85
3.2.13.4. Bir Görüşün Yer Almadığı Cümleler.....	87
3.2.14. Cümle Oluşturma	89
3.3. PARAGRAF.....	92
3.3.1. Paragrafın Yapısı.....	92
3.3.2. Paragrafın Öğeleri	98
3.3.2.1. Paragrafta Konu	99
3.3.2.2. Paragrafta Ana Düşünce (Ana Fikir)	102
3.3.2.3. Paragrafta Yardımcı Düşünceler.....	110
3.3.4. Akışı Bozan Cümleler	125
3.3.5. Dağınık Biçimde Verilen Cümlelerle Paragraf Oluşturmak	128
3.3.6. Paragrafta Karakter (Kişilik) Ve Nitelik Belirleme	130
3.3.7. Paragrafın Yorumu.....	131
3.3.8. Farklı Tarzdaki Paragraf Soruları.....	135
3.4. ANLATIM BİÇİMLERİ	136
3.4.1. Açıklayıcı Anlatım	137
3.4.2. Öyküleyici Anlatım.....	137
3.4.3. Betimleyici Anlatım (Tasvir Etme).....	138
3.4.4. Tartışmacı Anlatım.....	140

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SÖZCÜK (KELİME) TÜRLERİ.....	142
4.1. AD (İSİM)	142
4.1.1. Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar	143
4.1.1.1. Özel Ad	143
4.1.1.2. Cins (Tür) Adı.....	143
4.1.2. Varlıkların Oluşuna Göre Adlar	144
4.1.2.1. Somut (Madde) Ad	144
4.1.2.2. Soyut (Mânâ) Ad	144
4.1.3. Sayılarına Göre Adlar:	145

4.1.3.1. Tekil Ad	145
4.1.3.2. Çoğul (Çokluk) Ad	145
4.1.3.3. Topluluk Adları.....	146
4.1.4. Ad (İsim) Tamlamaları.....	146
4.1.4.1. Belirtili Ad Tamlaması	147
4.1.4.2. Belirtisiz Ad Tamlaması	147
4.1.4.3. Takısız Ad Tamlaması	148
4.1.4.4. Zincirleme Ad Tamlaması	149
4.1.5. Yapılarına Göre Adlar.....	150
4.1.5.1. Basit (Kök-Yalın) Adlar	150
4.1.5.2. Türemiş Adlar	150
4.1.5.3. Birleşik Adlar.....	150
4.2. SIFAT (ÖN AD).....	153
4.2.1. Niteleme Sıfatları	153
4.2.2. Belirtme Sıfatları	155
4.2.2.1. İşaret (Gösterme, İm) Sıfatları	155
4.2.2.2. Sayı Sıfatları	156
4.2.2.3. Belgisiz Sıfatlar.....	157
4.2.2.4. Soru Sıfatları	158
4.2.3. Sıfat Tamlaması	158
4.3. ZAMİRLER (ADILLAR)	160
4.3.1. Kelime (Sözcük) Hâlindeki Zamirler.....	160
4.3.1.1. Şahıs (Kişi) Zamirleri	160
4.3.1.2. İşaret (Gösterme, İm) Zamirleri.....	162
4.3.1.3. Belgisiz Zamirler	164
4.3.1.4. Soru Zamirleri.....	164
4.3.2. Ek Hâlindeki Zamirler.....	165
4.3.2.1. İlgî Zamiri	165
4.3.2.2. İyelik Zamirleri (İyelik Ekleri)	166
4.4. ZARFLAR (BELİRTEÇLER).....	167
4.4.1. Durum (Nitelik, Hâl) Zarfları.....	167
4.4.2. Zaman Zarfları	167
4.4.3. Miktar (Nitelik, Ölçü, Azlık-Çokluk) Zarfları	168

4.4.4. Yer –Yön Zarfları.....	169
4.4.5. Soru Zarfları	170
4.5. EDATLAR (İLGEÇLER)	171
4.6. BAĞLAÇLAR.....	175
4.7. FİİLLER (EYLEMLER)	180
4.7.1. Fiillerde Kişi (Şahıs)	180
4.7.2. Fiillerde Kip	181
4.7.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri	181
4.7.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi.....	181
4.7.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi	181
4.7.2.1.3. Şimdiki Zaman Kipi	182
4.7.2.1.4. Gelecek Zaman Kipi.....	182
4.7.2.1.5. Geniş Zaman Kipi.....	183
4.7.2.2. Tasarlama (Dilek-İsteme) Kipleri	184
4.7.2.2.1. Gereklilik Kipi.....	184
4.7.2.2.2. İstek Kipi	184
4.7.2.2.3. Dilek-Şart (Koşul) Kipi	184
4.7.2.2.4. Emir (Buyruk) Kipi	184
4.7.3. Fiillerde Olumsuzluk.....	185
4.7.4. Fiillerin Soru Şekli	185
4.7.5. Fiillerde Anlam (Kip, Zaman) Kayması	186
4.7.6. Ek-Fiil (Ek-Eylem).....	187
4.7.6.1. Ek Fiilin Görülen (-di’li) Geçmiş Zamanı	187
4.7.6.2. Ek-Fiilin Öğrenilen (-miş’li) Geçmiş Zamanı	187
4.7.6.3. Ek-Fiilin Şartı (Koşulu)	188
4.7.6.4. Ek-Filin Geniş ya da Şimdiki Zamanı	188
4.7.7. Zaman (Kip) Bakımından Fiiller.....	188
4.7.7.1. Basit Zamanlı Fiiller	188
4.7.7.2. Birleşik Zamanlı Fiiller.....	188
4.7.7.2.1. Hikâye Birleşik Zamanı.....	189
4.7.7.2.2. Rivayet Birleşik Zamanı.....	189
4.7.7.2.3. Şart (Koşul) Birleşik Zamanı.....	189
4.7.8. Fiillerde Çatı.....	189

4.7.8.1. Nesne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller	190
4.7.8.1.1. Geçişli Fiiller	190
4.7.8.1.2. Geçişsiz Fiiller	190
4.7.8.1.3. Oldurgan Fiiller	190
4.7.8.1.4. Ettirgen Fiiller	190
4.7.8.2. Özne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller.....	191
4.7.8.2.1. Etken Fiiller	191
4.7.8.2.2. Edilgen Fiiller	191
4.7.8.2.3. Dönüştürücü Fiiller	192
4.7.8.2.4. İşteş Fiiller	193
4.7.9. Fiillerde (Eylemlerde) Yapı	195
4.7.9.1. Basit Fiiller	195
4.7.9.2. Türemiş Fiiller	195
4.7.9.2.1. İsimden Fiil Türeten Başlıca Yapım Ekleri.....	195
4.7.9.2.2. Fiilden Fiil Türeten Yapım Ekleri	196
4.7.9.3. Birleşik Fiiller	196
4.7.9.3.1. Yardımcı Eylemle Yapılan Birleşik Fiiller.....	197
4.7.9.3.2. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller.....	198
4.7.9.3.3. Kurallı (Özel) Birleşik Fiiller	198
4.8. SÖZCÜK TÜRLERİ İLE İLGİLİ KARMA SORULAR.....	201

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YAPI BİLGİSİ (ŞEKİL BİLGİSİ).....	203
5.1. KÖK	203
5.2. GÖVDE	203
5.2.1. İsim (Ad) Gövdesi.....	203
5.2.2. Fiil (Eylem) Gövdesi.....	203
5.3. EK.....	204
5.3.1. Çekim Ekleri	204
5.3.1.1. İsim Çekim Ekleri.....	204
5.3.1.2. Fiil Çekim Ekleri	208
5.3.2. Yapım Ekleri	209

ALTINCI BÖLÜM

6. SÖZ DİZİMİ	215
6.1.. CÜMLENİN ÖGELERİ.....	215
6.1.1. Temel Ögeler.....	216
6.1.1.1. Yüklem.....	216
6.1.1.2. Özne	218
6.1.1.2.1. Özne Türleri.....	218
6.1.1.3. Özne-Yüklem Uyumu.....	219
6.1.1.3.1. Nicelik Bakımından Uygunluk.....	219
6.1.1.3.2. Kişi Bakımından Uygunluk.....	220
6.1.1.4. Yardımcı Ögeler	221
6.1.1.4.1. Nesne (Düz Tümleç).....	221
6.1.1.4.2. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)	222
6.1.1.4.3. Zarf (Belirteç)Tümleci.....	222
6.2. CÜMLE ÇEŞİTLERİ	228
6.2.1. Ögelerinin Dizilişine Göre Cümleler	228
6.2.1.1. Kurallı Cümle	228
6.2.1.2. Devrik Cümle.....	229
6.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler	229
6.2.2.1. Olumlu Cümle.....	229
6.2.2.2. Olumsuz Cümle	230
6.2.2.3. Soru Cümlesi.....	231
6.2.2.4. Ünlem Cümlesi	233
6.2.3. Yüklemlerine Göre Cümleler	233
6.2.3.1 Fiil (Eylem) Cümlesi	233
6.2.3.2. İsim (Ad) Cümlesi	233
6.2.4. Yapılarına Göre Cümleler	234
6.2.4.1. Basit Cümle.....	234
6.2.4.2. Birleşik Cümle	235
6.2.4.2.1. Fiilimsiler (Eylemsiler)	235
6.2.4.3. Bağlı Cümle	239
6.2.4.4. Sıralı Cümle	239

YEDİNCİ BÖLÜM

7. ANLATIM BOZUKLUKLARI.....	242
7.1. GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI	242
7.2. BİRBİRİYLE KARIŞTIRILAN SÖZCÜKLER	245
7.3. ZAMİR EKSİKLİĞİNDEN (BELİRSİZLİĞİNDEN) KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI.....	247
7.4. BAĞLAÇLARLA İLGİLİ YANLIŞLIKLARDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI.....	248
7.5. ÖGE EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI	249

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. SES BİLGİSİ, İMLÂ VE NOKTALAMA	252
8.1. SES BİLGİSİ	252
8.1.1. Büyük Ünlü Uyumu	252
8.1.2. Küçük Ünlü Uyumu	253
8.1.3. Darlaşma (Ünlü Daralması)	253
8.1.4. Ünlü Türemesi.....	254
8.1.5. Ses Düşmesi	254
8.1.5.1. Kelime Türetilirken Ünlü Düşmesi.....	254
8.1.5.2. Kelime Türetilirken Ünsüz Düşmesi	254
8.1.5.3. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi (Hece Düşmesi).....	254
8.1.5.4. Birleşik Kelime Oluşturulurken Ses Düşmesi	254
8.2. İMLÂ (YAZIM) VE NOKTALAMA	256
8.2.1. Yazım Kuralları.....	256
8.2.1.1. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler.....	256
8.2.1.2. “de” Bağlacı ile “-de” Durum Ekinin Yazımı	257
8.2.2. Noktalama İşaretleri	259
8.2.2.1. Nokta (.)	259
8.2.2.2. Virgül (,)	260
8.2.2.3. Tırnak İşareti (“ ”).....	261
8.2.2.4. Düzeltme (İnceltme, Uzatma) İşareti (^)	262

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	265
9.1. SONUÇLAR.....	265
9.2. ÖNERİLER	271
KAYNAKLAR	272
ÖZ GEÇMİŞ.....	278

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1.1: 2004 yılı lise giriş sınavına ait sayısal veri tablosu	3
TABLO 1.2: 1994–2004 yılları arasında LGS’ de çıkmış Türkçe sorularının konulara göre dağılımı.	4
TABLO 3.1: Tabloda 1994–2004 yılları arasında sözcük anlamı ile ilgili LGS’ de çıkmış soruların LGS’ deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	57
TABLO 3.2: Tabloda 1994–2004 yılları arasında LGS’ de sözcük anlamıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	57
TABLO 3.3: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de şiir bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	59
TABLO 3.4: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de şiir bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	59
TABLO 3.5: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümle anlamıyla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	91
TABLO 3.6: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümle anlamıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir	91
TABLO 3.7: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de paragraf konusu ile ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	141
TABLO 3.8: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de paragraf konusuyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir	141
TABLO 4.1: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de adlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.....	152
TABLO 4.2: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de adlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.....	152

TABLO 4.3: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de sıfatlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	159
TABLO 4.4: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de sıfatlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	159
TABLO 4.5: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zamirlerle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	166
TABLO 4.6: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zamirlerle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	166
TABLO 4.7: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zarflarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	170
TABLO 4.8: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zarflarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	170
TABLO 4.9: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de edatlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	174
TABLO 4.10: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de edatlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	174
TABLO 4.11: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de bağlaçlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	179
TABLO 4.12: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de bağlaçlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	179
TABLO 4.13: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de fiillerle (eylemlerle) ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	200
TABLO 4.14: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de fiillerle (eylemlerle) ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	200

TABLO 4.15: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de sözcük türleriyle ilgili çıkmış karma soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.....	202
TABLO 4.16: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de sözcük türleriyle ilgili olarak çıkmış karma soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	202
TABLO 5.1: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de yapı bilgisi ile ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	214
TABLO 5.2: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de yapı bilgisi ile ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	214
TABLO 6.1: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümlelerin öğeleriyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	227
TABLO 6.2: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümlelerin öğeleriyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	227
TABLO 6.3: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümle çeşitleriyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	240
TABLO 6.4: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de cümle çeşitleriyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	240
TABLO 6.5: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de söz dizimiyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	241
TABLO 6.6: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de söz dizimiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	241
TABLO 7.1: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de anlatım bozukluklarıyla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	251
TABLO 7.2: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de anlatım bozukluklarıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	251

TABLO 8.1: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de ses bilgisiyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	256
TABLO 8.2: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de ses bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	256
TABLO 8.3: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de imlâ ve noktalamayla ilgili olarak çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.	264
TABLO 8.4: Tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de imlâ ve noktalamayla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.	264

KISALTMALAR LİSTESİ

I. KISALTILAN YAZAR VE ŞAİR ADLARI

- AH : Ahmet Haşim
AHT : Abdülhak Hamit Tarhan
AMD : Ahmet Muhip Dıranas
AK : Abdurrahim Karakoç
AVŞ : Âşık Veysel Şatıroğlu
BSE : Bekir Sıtkı Erdoğan
CST : Cahit Sıtkı Tarancı
CŞ : Cenap Şehabettin
HB : Halikarnas Balıkcısı
HEA : Halide Edip Adıvar
FNÇ : Faruk Nafiz Çamlıbel
FRA : Falih Rıfkı Atay
K : Karacaoğlu
KK : Kemâlettin Kamu
KT : Kemal Tahir
MAE : Mehmet Âkif Ersoy
NA : Nurullah Ataç
MK : Mustafa Kutlu
NFK : Necip Fazıl Kısakürek
OVK : Orhan Veli Kanık
ÖS : Ömer Seyfettin
RNG : Reşat Nuri Güntekin
TB : Tarık Buğra
TF : Tevfik Fikret
YBB : Yavuz Bülent Bakiler
YKB : Yahya Kemâl Beyatlı

II. TERİM ve KAYNAK KISALTMALARI

a.	: Ad
a.s.s.	: Sıra sayı sıfatı
a.t.	: Ad tamlaması
b.	: Benzetilen (Benzeyen)
b.e.	: Benzetme edatı
b.f.	: Birleşik fiil
b.li n.	: Belirtili nesne
b.s.	: Belirtisiz nesne
b.y.	: Benzetme yönü
b.z.	: Belgisiz zamir
c.d.u.	: Cümle dışı unsur
Ç.e.	: Çekim eki
d.t.	: Dolaylı tümleç
d.z.	: Durum zarfı
e.f.	: Ek fiil
e.ö.	: Edat öbeği
f.	: Fiil gövdesi
f.k.	: Fiil kökü
g.ö.	: Gizli özne
h.e.	: Hâl eki
i.e.	: İlgî eki
i.g.	: İsim gövdesi
i.k.	: İsim kökü
i.s.	: İşaret sıfatı
İ.y.e.	: İyelik eki
k.	: Kök
k.b.	: Kendisine benzetilen
k.h.	: Kaynaştırma harfi
k.s.s	: Kesir sayı sıfatı
LGS	: Liselere Giriş Sınavı
m.z.	: Miktar zarfı
n.	: Nesne
n.s.	: Niteleme sıfatı
OKS	: Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı
ö.	: Özne
ö.a.	: Özel ad
s.	: Sıfat
s.ö.	: Sözde özne
s.s	: Soru sıfatı
s.t.	: Sıfat tamalaması
s.z.	: Soru zamiri
s.z.	: Şahıs zamiri

s.zr.	: Soru zarfı
ş.e.	: Şahıs eki
t.c.	: Temel cümle
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.S.	: Türkçe Sözlük
t.s.s	: Asıl sayı sıfatı
t.s.s	: Topluluk sayı sıfatı
tmn.	: Tamlanan
tmy.	: Tamlayan
ü.s.s	: Üleştirme sayı sıfatı
y.	: Yüklem
y.c.	: Yan cümlecik
y.e.	: Yapım eki
y.y.z.	: Yer-yön zarfı
z.	: Zamir
z.a.t	: Zincirleme ad tamlaması
z.t	: Zarf Tümleci
z.z.	: Zaman zarfı

ÖN SÖZ

Sınavlar, öğrencilerin hayatında birer dönüm noktası olmakla birlikte öğrencilerin başarı düzeylerinin saptanmasında da önemli bir ölçme aracı durumundadırlar. Öğrencilerin yaşamlarındaki dönüm noktalarından biri, Liselere Giriş Sınavı (LGS)'dir. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında adı Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı (OKS) olan bu sınava, her yıl binlerce öğrenci girmektedir.

Bütün öğrencilerin amacı, bu sınavda başarılı olarak ortaöğretimde iyi okullarda okuyabilmektir. ÖSYM tarafından açıklanan istatistiksel verilere göre ÖSS'de dereceye giren on adaydan dokuzu, Fen ve Anadolu Liseleri ile Anadolu Öğretmen Liselerinde okuyan öğrencilerdir. Bu da hem LGS'nin hem de adı geçen okulların önemini artırmaktadır. Ayrıca bu okullardan mezun olan öğrencilerin, genellikle iyi meslek sahibi oldukları da görülmektedir. Bu sınava, her yıl binlerce aday girmesine rağmen sınavı kazanan öğrenci sayısı oldukça azdır. Artan öğrenci sayısına rağmen kazanmanın zorlaştığı bu sınavda, öğrencilerin başarılı olabilmesi için birinci sınıftan itibaren iyi bir eğitim almaları şarttır. Çocuklarının gelecekte iyi bir meslek sahibi olmasını isteyen velilerin de bu konuda her geçen yıl daha duyarlı davrandıkları ve çocuklarının bu okullarda okumalarını arzu ettikleri görülmektedir. Bu sebepler, ülkemizde LGS'nin hem öğrenciler hem de veliler açısından önemini bir kat daha artırmaktadır.

Bu çalışmada, 1994-2004 yılları arasında LGS'de çıkmış Türkçe soruları teker teker incelenmiş, sınıflandırılmış ve konularına göre farklı örneklerle somutlaştırılmıştır. Ayrıca, bu sorular çözümlenerek adayların sorulara nasıl yaklaşması gerektiği hakkında bilgiler verilmiştir. Tezde soruların orijinal hâliyle yazımına özen gösterilmiştir. Eserin yazımında ve noktalamasında TDK'nin İmlâ Kılavuzu esas alınmıştır.

Bu çalışmanın başlangıcından bitimine kadar geçen sürede, beni yönlendiren değerli hocalarım, Danışmanım Yard. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN ve Yard. Doç. Dr. Burhan AKPINAR'a, değerli ağabeyim TDE Öğretmeni Osman YÜCESU'ya ve tezin hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, başta benim bu günlere gelmemi sağlayan aileme, sonra da ilkokuldan bugüne kadar bana emeği geçen bütün öğretmenlerime teşekkürlerimi sunuyorum.

Atilla YÜCESU

Elazığ – 2005

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Dil, bir bildirişim aracıdır. Ancak basit değil, çok yönlü ve gelişmiş bir sistemin aracıdır. İnsanı yücelten, onurlandıran, ona şahsiyet ve saygınlık kazandıran sosyal bir kurumdur. İnsanoğlu, zekâsını duygu ve düşüncelerini dil ile aktarır ve paylaşır. Dil, kültürün taşıyıcısı olduğu kadar aynı zamanda vazgeçilmez bir ögesidir. Millete mahsus duygu ve düşünce birliğinin ortak ruhunu oluşturan ve yansıtan kültürü en iyi aktaran ve taşıyan sistem de gene dildir. Türk ruhu ancak Türkçenin ses,söz zenginliği, anlam incelikleri, anlatım gücü ile yaşar ve yaşatılır (Sağır, 2002:1).

İnsanların hayatında ana dili oldukça önemli bir yere sahiptir. Bireylerin başkalarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri, eğitimleri boyunca her türlü öğrenmeyi gerçekleştirebilmeleri büyük oranda ana dilini etkili bir biçimde kullanmalarına bağlıdır. Ana dilini doğru ve etkili bir biçimde kullanma da ancak iyi bir ana dili eğitiminden geçmekle mümkün olur. Ayrıca ülkelerin ve farklı kültürlerin, birbirleriyle temasında , alışveriş içinde bulunmalarında toplumu oluşturan bireylerin dayanışma içinde bulunmalarında dil öğretimi toplum için birinci derecede öneme sahiptir. Bundan dolayıdır ki bu alanda yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmaların sonucunda yeni kavramlar ortaya çıkmakta ve dil öğretimi dil bilimin de yardımıyla yeni boyutlar kazanmaktadır (Yalçın, 2002: 13).

Bilindiği gibi ana dili öğretiminin temelini, ilköğretim oluşturmaktadır. Ana dili öğretiminin ilköğretimde başarıya ulaşmasında, Türkçe Öğretmenleri başta olmak üzere bütün öğretmenlere ve öğretmen yetiştiren kurumlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Bireylerin ana dilini doğru ve düzgün kullanmalarında, ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki görev alan bütün öğretmenlerin sorumluluğu yanında, dil edinim sürecinde ailenin de olumlu katkısı olmalıdır. Bir beceri dersi olan Türkçe dersinin dışında diğer ders ve etkinlikler de bu aşamada dil yeterliliğinin oluşmasında büyük role sahiptir.

Ülkemizde eğitim imkânlarının yeterli olmaması sonucunda, kimi eğitim kurumlarına yapılacak yerleştirmeler için, öğrenci düzeyinin saptanmasında kullanılan ölçme araçlarından biri olarak kullanılan LGS içinde Türkçe yeteneğini ölçmeye yarayan testler de bulunmaktadır. Bu çalışma, bu sınavlarda kullanılmış olan Türkçe test soruları üzerinde yapılmış bir inceleme durumundadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Ülkemizde eğitime olan talebin tam olarak karşılanamaması ve daha iyi eğitim alma isteği sonucu seçme sınavları hep var olmuştur. Bunlardan birisi olan Liselere Giriş Sınavı (LGS) yeni adıyla Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı, ortaöğretim ve dolayısıyla yükseköğretime daha yetenekli öğrenci yetiştirmek üzere uzun yıllardan beri yapılmaktadır. Bu sınav, 1988'e kadar iki basamaklı olarak uygulanmıştır. Bu nedenle 1988 öncesi sorularda Fen Lisesi-I (FL/1) ve Fen Lisesi-II (FL/2) kısaltmaları kullanılmıştır. Bu sınavlar 1988 yılında birleştirilerek tek basamaklı hâle getirilmiştir. Tek basamaklı olarak FL (Fen Liseleri) adıyla 1995'e kadar uygulanmıştır. 1995–1998 yılları arasında bu sınav Fen Lisesi /Anadolu Öğretmen Lisesi (FL/AÖL) adı altında uygulanmıştır. Asıl adı Orta Öğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı olan bu FL/AÖL sınavının 1998'de kesintisiz zorunlu eğitime geçişle birlikte ilkokul sonunda yapılan Anadolu Liselerine Giriş Sınavlarıyla birleşmesiyle OÖKÖSYS adıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu isim çok uzun olduğu için LGS yani Liselere Giriş Sınavı olarak ifade edilerek, bu şekilde kısaltılarak kullanılmaya başlanmıştır. 2004–2005 eğitim-öğretim yılında ise bu sınav OKS (Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı) adını almıştır.

Adı geçen ortaöğretim kurumlarına daha nitelikli öğrenci seçiminde bir ölçme aracı olarak kullanılan bu sınavlarda Türkçe soruları önemli bir yer tutmaktadır. LGS' de çıkan Türkçe sorularının sayısı 1994'te 16, 1995, 1996 ve 1997'de otuzar sorudur. 1998–2005 yıllarında ise her yıl yirmi beşer Türkçe sorusu sorulmuştur. On bir yılda çıkan Türkçe sorularının toplam sayısı 281'dir. Söz konusu sınavın amacına ulaşması bakımından yıllar içerisinde çıkmış soruların dil bilgisel açıdan incelenmesi önem taşımaktadır.

2003 yılında yapılan Liselere Giriş Sınavı'na 600.289 aday girmiştir. Bu adaylardan 67.920'si bu sınavlarda başarılı olarak Fen ve Anadolu Liseleri ile Anadolu Öğretmen Liselerinde okumaya hak kazanmışlardır.

2004 yılında ise Liselere Giriş Sınavına 634.787 aday girmiştir. Bu adaylardan 127.375'i bu sınavı kazanmıştır.

Daha önceki yılların verileri ile bu son iki yılın verileri açıkça gösteriyor ki her yıl LGS' ye giren aday sayısı artmaktadır. Dolayısıyla bu sınavı kazanmak da her geçen

yıl zorlaşmaktadır. Öğrencilerin bu sınavı kazanabilmeleri için soruların tamamına yakınına doğru olarak cevaplandırmaları gerekmektedir.

1995 yılından itibaren yapılan LGS sınavlarında öğrencilere Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik ve Fen Bilgisi alanlarından 25'er olmak üzere toplam 100 soru yöneltilmektedir.

Aşağıdaki tabloda 2004 yılı Liselere Giriş Sınavı'na ait istatistiksel veriler yer almaktadır.

2004 YILI LİSE GİRİŞ SINAVINA AİT SINAV SAYISAL BİLGİLERİ

Türkiye Geneli

Sınava Başvuran Aday Sayısı	650230
Sınava Giren Aday Sayısı	634787
Sınava Girmeyen Aday Sayısı	15417
Asil Kazanan Aday Sayısı	127375
Kazanamayan Aday Sayısı	493831
Sınavı İptal Edilen Aday Sayısı	26

2004 LİSE GİRİŞ SINAVI TEST İSTATİSTİKLERİ VE KATSAYILARI

	TÜRKÇE		MATEMATİK		FEN BİLİMLERİ		SOSYAL BİLİMLER	
	MFASP	TMASP	MFASP	TMASP	MFASP	TMASP	MFASP	TMASP
Test Ağırlık Katsayıları	3.5	3	3.5	4	2.5	4	2.5	1
Test Soru Sayıları	25		23		25		25	
Test Ortalamaları	7.54		1.15		4.7		7.68	
Test Standart Sapması	5.309		4.238		5.178		6.607	

TABLO 1.1: 2004 yılı lise giriş sınavına ait sayısal veri tablosu.

Aşağıdaki tabloda ise 1994–2004 yılları arasında Liselere Giriş Sınavında (LGS) çıkmış toplam 281 Türkçe sorusunun konulara göre dağılımı yer almaktadır.

Sıra No	Konu Adı	Soru Sıklığı
1	Sözcük Anlamı	56
2	Cümle Anlamı	57
3	Paragraf	78
4	Sözcük Türleri	39
5	Yapı Bilgisi	9
6	Söz Dizimi	21
7	Anlatım Bozukluğu	10
8	Ses Bilgisi	2
9	İmlâ-Noktalama	6
10	Şiir Bilgisi	3
	TOPLAM	281

TABLO 1.2: 1994–2004 yılları arasında LGS’ de çıkmış Türkçe sorularının konulara göre dağılımı.

1.2. DİLİN EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜRECİ İÇERİSİNDEKİ ROLÜ VE İŞLEVLERİ

Dil, millet için millî benliğin, millî hatıraların, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddî ve manevî değerlerin, buluş ve yaratışların, ortak yaşama arzusunun bir ifadesidir.

Dil, bilindiği üzere bir milletin, kültürel değerlerinin başında gelmektedir. Aynı dili konuşan insanlar “millet” denilen sosyal varlığın temelini oluşturmaktadır. Dil, duygu ve düşünceleri insana aktaran bir vasıtaadır. Bu yönüyle dilin, insan topluluklarını yığın ve kitle olmaktan kurtararak “duygu ve düşünce birliği” olan bir millet hâline getirdiği görülmektedir (Kaplan, 1992: 35).

Bir başka ifadeyle dilin en önemli yönlerinden biri toplumu kuşatmasıdır. İnsanlar, her gün çevresindekilerle iletişim kurmaktadır. İletişim kurarken, söylediklerimizin anlatmak istediğimiz şekliyle anlaşılmasını isteriz. Söylediğimiz

şeyler bütün millet olarak, her birey için aynı anlamı taşımalıdır. Eğer bu yönde bir eksiklik veya aksaklık varsa, dil en önemli görevini yapamaz hâle gelir. Dolayısıyla dilin milleti, sosyal bir varlık olarak ayakta tutması zorlaşır (Birinci, 1996: 335).

İnsan, dilini bilmediği bir ülkede iletişim kurmada zorlanır. Kişi, o ülkede milyonlarca insan kaynaşsa bile kendisini “yalnız” hisseder. Çünkü kendi duygu ve düşüncelerini paylaşacak kimse yoktur.

Kavramlar, dil içinde oluşmaktadır. Duygular, düşünceler dil içinde kendini gösterir. Her dilin kendine özgü kavram oluşturma, kavram belirtme ve yargı bildirme şekli vardır. Dolayısıyla kişinin eğitime yatkınlığı, öncelikle ana dilindeki yeterliliğine bağlıdır. ana dilinin işleyiş düzenini iyi kavrayan bireyler, okuduğunu kolay anlamının yanı sıra duyup düşündüklerini de eksiksiz anlatmayı başarırlar (Şimşek, 1983: 36).

İnsanın iletişim yeteneğini önemli ölçüde, onun, iletişim aracı olan dili kullanabilme becerisi belirlemektedir. Çünkü dil, hem öğrenme hem de öğretme aracıdır. Bir başka ifadeyle, insanın var olduğu dünyayı anlama ve anlatma aracıdır. Bu yönüyle dil, insanın duygu ve düşünce yapısını oluşturan ve biçimlendiren bir araçtır (Sever, 2000).

Dil, toplumun bütün kültür birikimini, kültür dokusunu aktaran en önemli ve en etkili araçtır. Dil, bir ulusun bireylerini kaynaştıran duygu ve düşünce bağı oluşturmaktadır. Aynı dili konuşan insanlar arasındaki duygu ve düşünce birlikteliği, ulus bilincinin oluşmasını sağladığı gibi bu bilincin pekiştirilmesini de sağlar (Sever, 2000).

Dilin insanlar arasında iletişim aracı olarak kullanılması, dilin toplumsal bir işleve sahip olduğunu göstermekle birlikte o toplumla, onun kültürü arasında bağ kurma görevini de üstlenmektedir. Vossler “Dil, kültürün aynasıdır.” derken, Güvenç “Dil, kültürel muhtevanın bir ansiklopedisi ya da sözlüğüdür” diyerek dil ile kültür arasındaki bağı açıkça ortaya koymaktadırlar (Demirel, 1999: 9).

Dil aynı zamanda bir düşünce aracıdır. İnsanlar, duygu, düşünce ve isteklerini dille ifade ederler. Dilin, düşüncenin aynası olduğu görüşünü savunanlar, düşüncelerin sözcüklerle oluştuğunu, kullanılan dilde ne kadar sözcük varsa, düşüncelerin de o oranda geliştirilebileceğini, beyindeki düşünce alanının genişliğinin ve derinliğinin dildeki sözcük sayısı ile doğru orantılı olduğunu belirtmektedirler (Demirel, 1999: 10).

“Yirminci yüzyılda din âlimleri, psikologlar ve sosyologlar dil ile düşünce arasında sıkı bir münasebet bulmuşlardır. Bu münasebeti şöyle özetleyebiliriz: Dil, onu

konuşanların duygu, düşünce ve hayâl dünyalarını tayin eder. Bir dilde ne kadar kelime varsa, o milletin dünya görüşü o kelimelerle sınırlıdır. İnsanoğlu bildiği ve dikkat ettiği varlıklara, duygu ve düşüncelere ad koyar, bilmediklerinin o dilde adı yoktur.” (Kaplan, 1992: 112).

İnsanın duygu boyutunu işlemek, düşünce gücünü geliştirmek ayrıca onu yaşadığı toplumsal ve kültürel ortamın bir parçası yapmak; her ulusun kendi dilini, bireylerine etkili bir biçimde öğretmesiyle yakından ilgilidir. Bu nedenle, her ulus eğitim sistemleri içerisinde ana dili öğretimine büyük bir önem vermekte ve bu öğretimin niteliğini yükseltecek önlemler almaktadır (Sever, 2000).

Dil, sadece bir toplumu oluşturan bireyler arasında anlaşmayı sağlayan bir araç değildir. Dilin, ayrıca bazı önemli özellik ve görevleri bulunmaktadır. Bunların başında, onun toplumdaki bireylerin duygu ve düşüncede birleşip kenetlenmesini sağlayan ve bireyler arasında sosyal akrabalık bağı kuran canlı bir varlık olması gelmektedir. Dil, canlı bir sosyal varlıktır; çünkü insanoğlu var oldukça, onun konuştuğu ve yazdığı dil de canlılığını ve dinamizmini sürdürecektir. Bu özelliğinden dolayı toplumdaki bireyler arasında birlik ve beraberlik durgusu ve ortak bir bilinç oluşturan dil, aynı zamanda çok zengin bir kültür hazinesine de sahiptir. Çünkü ulusların, geçmişten günümüze kadar var oldukları dönemlere ait bütün değerleri günümüze dille, yani dilin kâğıt üzerine dökülmüş biçimi olan yazılı eserlerle taşınmıştır. Toplumun ortak malı olan bu çok yönlü kültür değerleri, geleceğe de yine dil aracılığıyla aktarılacaktır. Unutulmamalıdır ki, insan kafasındaki bütün düşünceler ve yaratıcı özellikler de ancak dil sayesinde dışarıya vurulabilmektedir. Hatta denilebilir ki en iyi düşünce biçimi ve yaratıcılık, verimini ana diline borçludur. Bunlar da açıkça gösteriyor ki dil bütün bu özellikleriyle topluma damgasını vuran önemli bir etkidir (Korkmaz, 2004: 483-484).

Bir toplumda kullanılan dil, konuşma ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dilbilimciler de bu ayrımı yapmakta ve konuşma dilini bir ulusun, bir dil birliğinin dilinin yazıyla ilişkili olmayan ve çeşitli söyleşi özellikleri taşıyan yönü olarak, yazılı dili de, konuşma dilinin yazıya geçirilmiş biçimi olarak tanımlamaktadırlar (Demirel, 1999: 10).

Eğitim, insanın hareket ve davranışlarında gelişme ve olumlu yönde değişiklik meydana getirme sürecidir. Bilindiği üzere eğitim, dil ile yapılmaktadır. Eğitimde başarılı olabilmek için dilin iyi öğretilmesi gerekir. Ana dilini öğrenememiş çocukları eğitmek çok zordur. Bu nedenle okullarda öğretmenlerin başarılı olabilmeleri için,

çocukların ana dilini ne derecede bilip bilmediklerini tespit etmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim süreci içerisinde bireylere, sağlıklı bir ana dili eğitiminin verilmesi onların iyi ve sağlam bir donanıma sahip olmalarını sağlar (Karakuş, 1997: 372).

Ana dilini iyi öğrenen bireylerin, ifade gücünün çok yüksek olduğu sıkça görülmektedir. Dili iyi kullanabilen yazarlar, başarılı olurlar ve zevkle okunan eserler ortaya koyarlar. Maksim Gorki, fırıncı çıraklığı yıllarında, Tolstoy'un bir hikâyesini okurken, öylesine kendinden geçer ki, acaba kâğıdın içinde büyüğü bir şey mi var diye kâğıdı havaya kaldırır bakar. Tabi beyaz sayfa üzerinde siyah harflerden başka bir şey göremez. Saf fırıncı çırağını ve bütün saf okuyucuları büyüleyen şey, o beyaz sayfa üzerindeki yazılı kara harflerden başka bir şey değildir (Kaplan, 1992: 137-138).

İnsanları bu derece etkileyen dille ilgili olarak, Alman filozofu Heidegger'in "Dil, insanın evidir." sözü son derece güzel, derin ve anlamlıdır. Her ulus, dilini kendi ihtiyaçlarına, kültür ve medeniyet düzeyine ve zevkine göre oluşturur. Dil, tıpkı ev gibi bir ulusun duygularının, düşüncelerinin ve hayatının korunağı, barınağı olma özelliğine sahiptir (Kaplan, 1992: 136).

İnsanların duygu, düşünce ve kültürlerinin ifadesi olan dil, aynı zamanda edebiyatın da temelini oluşturmaktadır. Edebiyat, bir ulusun ruhudur. Edebiyata sahip olmayan veya edebiyatları gelişmemiş olan ulusların millî birlik oluşturmaları söz konusu değildir (Kaplan, 1992: 117).

Çünkü ifade aracı olan dil, insanları en çok yaklaştıran ve kaynaştıran temel bir unsurdur. Dil, ayrıca millî kültürün en önemli unsurudur. Kültürel değerlerin çoğu dille ifade edilir, dilde anlam kazanır ve ifadesini bulur. Kendi dilimiz olmadan, kendimize ait bir edebiyattan ve müzikten bahsetmemiz söz konusu bile değildir (Oğuzkan, 2001: 12-13).

Atatürk, Türk diliyle ilgili olarak "**Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısaca bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.**" demiştir (Oğuzkan, 2001: 13).

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda eğitim sürecindeki dilin belli başlı işlevleri şöyle sıralanabilir:

a. Dil, kültürün taşıyıcısıdır. Bir topluma ait kültürel değerlerin tamamı dil aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarılır.

b. Dil, insanları yığın olmaktan kurtararak, onlara “ulus” olma bilinci kazandırır.

c. Dil, duygu ve düşüncelerin doğru bir şekilde aktarılmasını sağladığı için, bireylerin eğitiminde en önemli unsurdur. Bu yönüyle dil, aynı zamanda bireylerde davranış değişikliğini kazandıran eğitimin merkez noktasıdır.

d. Dil, insanlara anlama ve kavrama gücü kazandırdığı için, bireylerin içinde yaşadığı dünyayı daha iyi tanımlarını sağlar.

1.3. ANA DİLİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ, NİTELİKLERİ, AMAÇLARI VE SORUNLARI

Dil, insanlar arasındaki anlaşma aracıdır. Bu yönüyle de insanlar için en önemli iletişim aracının dil olduğu bilinmektedir. İnsanlar, bazen iletişim kurmada sıkıntıya düşerken, bazen de bunu rahatlıkla gerçekleştirirler. Bu durum, bireylerin kendi dillerinin özellikleri iyi bilip bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Bireylerin, yaşamları boyunca iyi bir iletişim kurmaları ve başarılı olmalarında en önemli unsur, ana dillerini iyi kullanabilmeleridir. Çünkü ana dilini çok iyi öğrenen ve kullanabilen bireyler, eğitim süreci içerisinde bütün zorlukları rahatlıkla aşarlar.

Anlama ve kavramada pek güçlük çekmez ve hedeflerine zorlanmadan ulaşırlar. Zevkle okuduğumuz yazarlar ve şairler, dili çok iyi kullanan kişilerdir. Bu insanların başarılarının temelinde ana dillerini iyi bilmeleri yatmaktadır. Bütün bunlar, ana dilinin eğitimdeki önemini açıkça ortaya koyarken, okullarda da bu eğitimin çok önemli bir şekilde ve titizlikle uygulanması gerektiğinin bir göstergesidir.

1.3.1. Ana Dili Eğitiminin Önemi ve Nitelikleri

“Ana dili” ifadesi, birçok dilbilimci tarafından “ana” sözcüğünden hareketle ifade edilmektedir. Çünkü çocukların dilsel gelişiminde, annelerin çok büyük bir etkisi vardır. Çocuklar dünyaya geldikten sonra, belli bir zaman dilimi içerisinde en fazla anneleriyle birlikte yaşarlar. Bu süre içerisinde, çocuklar annelerinin çıkardığı sesleri taklit ederek dili öğrenmeye başlarlar. Böylece çocukta, ana dilini öğrenme başlamış olur. Çocukların algıladığı sesler, ses kalıpları, vurgulama, tonlama gibi dile ait öğeler annelerin dilinden kaynaklanarak oluşmaktadır. Bunlar birbiriyle bütünleşerek dilsel bir davranışa dönüşerek çocuğun bilinçaltına yerleşmeye başlar. Böylece de ana dilinin alt yapısı bilinçaltında oluşmaya başlar. Bilinçaltında oluşmaya başlayan bu dilsel altyapı, kişinin yaşamı boyunca kolay kolay değişime uğramaz. Dolayısıyla birçok yetişkinin

dilinde gözlemlenen ağız ve şive izleri, çocukluk dilinin bugüne uzantısından başka bir şey değildir (Özdemir, 1983: 19-20).

Bazı sözlükler ve dilbilimciler ise ana dilini sadece anneye değil, çevreye de dayandırır ve onu çevrenin dili olarak tanımlarlar:

“İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil” (Vardar, 1980’den aktaran: Özdemir, 1983: 20)dir.

“Ana dili başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireyin bir toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir” (Aksan, 1994: 66).

Dil, çocuklar tarafından öykünme yoluyla öğrenilip uygulandığından, onu ilk öğrenmeye başlayan çocukların tüm dikkati, sözcük ve sözcük dizilerini mümkün olduğunca doğru söyleme ve giderek uygun durumlarla karşılaştığında onları doğru bir biçimde kullanabilmeye yöneliktir (Tosun, 1983: 220).

Dil, belli bir yaşta öğrenilip bitirilen bir bilgi ve beceri alanı olarak algılanmamalıdır. Çocuk, ana dilini ailesi ve çevresinden, belli varlıkların adını, bunlarla ilgili olan eylemleri, nitelikleri belirten sözcükleri zihinsel gelişimle birlikte, okulda öğrenilen bilgilerle elde edilen sözcük ve terimlerle artar. Öğrenimi, yaşantısı ve düşünme yeteneği ilerledikçe gelişir. Bu gelişmenin gerçek anlamıyla sonu yoktur. Çünkü ana dilinin bütün sözcüklerini ve terimlerini bilen, kullanan insan yoktur. Bu özelliğinden dolayı ana dili eğitimi yükseköğretimde de devam etmektedir (Göğüş, 1983: 41).

“Ana dili eğitimi”, çocuğun ailesinden ve çevresinden öğrendiği dili, okuldaki eğitim etkinliği içinde, daha sonra da iş ve toplum hayatında duyacağı çeşitli ilgi ve gereksinimleri karşılayabilecek nitelik ve alanlarda geliştirmektir. Bu eğitim, çocuğa yeni bir dil öğretmek şeklinde algılanmamalıdır. Bu eğitimin amacı, çocuğa konuştuğu dil üzerinde çeşitli beceriler kazandırarak, onu bu alanda bilinçlendirmektir (Göğüş, 1983: 40).

Ana dili, kişiye belli bir düşünce düzeni benimsetmektedir. Kişi, bu düzene göre duyar, düşünür ve dış evrende olup bitenleri algılayarak anlayıp yorumlar. Duyup, düşündüklerini ve anladıklarını yine aynı düzen içinde anlatıma döker. Bu bakımdan kişinin, türlü alanlarda başarılı olabilmesi, ana dilinin anlatım düzenini iyi kavramasına bağlıdır. Bu nedenle dil bilgisi öğretiminin amacı, kişiye ana dilinin özelliklerini ve anlatım düzenini doğru olarak kavratmaktır (Şimşek, 1983: 14).

Ülkemizde ana dili eğitimi ilköğretimde başlamaktadır. Ancak ana dili eğitimin temelleri, bilindiği üzere ailede atılmaktadır. Aile, eğitim ve öğretimin ilk ocağı olma özelliğine sahiptir. Çocuklar, ana dilinin temelini ilk önce ailede atarlar. İlim, şahsiyetin temellerinin 0-6 yaş arasında atıldığını belirtmektedir. Çocuklarda “kelime” iki yaşından sonra, “kavramlar” ise 3-6 yaş arasında şekillenmeye başlar. Kelime ve kavramların teşekkül edebilmesi için, çocuğun öncelikle çevresindeki eşyalara, varlıklara, olaylara bakmayı ve görmeyi bilmesi gerekmektedir. Bu durum çocuğu düşünme ve anlamaya yöneltir. Öğrenme ve bilme kavramayı kolaylaştırır (Erik, 1991: 32).

İlköğretim, bir öğretim kurumu olarak, bünyesine aldığı çocukları, insanlık ilişkileri, ekonomik yaşam ve toplum yaşamı bakımından her Türk vatandaşını gerekli bilgi ve becerilerle donatarak yetiştirmeye çalışır. Çocukların yetiştirilmesi sürecinde ana dili öğretimi büyük bir önem taşır (Kavcar, Oğuzkan, Sever, 1997: 3).

Ana dili öğretimi, özellikle ilköğretimde tüm derslerin temelini oluşturmaktadır. Çünkü ana dilinde istenilen düzeye ulaştıkça düşünce yapısı, yorum gücü gelişen, duygu ve beğeni inceliği kazanan; ulusal ve evrensel kültür birikimini algılamaya başlayarak geliştiren çocuklar, diğer derslerde de büyük oranda başarılı olacaktır. Bu nedenle ülkemizde öğrencilere ana dilin temel becerilerini kazandırma sorumluluğunu üstlenen Türkçe öğretimine çok büyük ve önemli görevler düşmektedir (Sever, 2000).

Ana dili eğitiminin ana işlevlerinden biri, bireyi ulusal varlığı konusunda bilinçlendirmektir. Ulusal bilinç, ana dili sayesinde aydınlık bir ortamda oluşup gelişir. Bir ulusun yaratış gücü kendini ana dilinde belli etmekle birlikte, çağlar içinde oluşturduğu evrensel ve ulusal değerler de ana dili ürünlerinde yaşar. Kısaca bir ulusun yarattığı değerler ve geleceğe yönelik özlemleri ana dilin ürünü olan yapıtlarda ifade bulur. Örneğin, Türk ulusunun özgür yaşama tutkusu, konukseverliği vb. özellikleri onun şiirlerinde, türkülerinde, atasözlerinde, deyimlerinde dile getirilir. Dolayısıyla yetişmekte olan gençlerin, dil ürünü yapıtları okuyarak evrensel ve ulusal değerleri özümsemeleri gerekmektedir. Aksi takdirde, kuşaklar arasında değer yargıları açısından oluşacak kopukluklar, toplumda önemli sarsıntılara yol açar (Şimşek, 1983: 38).

Çağdaş eğitim, bireyin ana dilini güvenle kullanabilecek düzeye getirilmesini öngörmektedir. Bu nedenle, ana dili eğitiminin beceri kazandıracak nitelikte yani uygulamalı olarak verilmesi gerekir. Bu durum geleceğin bilim ve sanat adamlarının yetişmesini sağlar. Okul çağında verilen köklü bir ana dili eğitiminin bunda büyük bir

etkisi vardır. Bu nedenle her düzeydeki eğitim-öğretim izlencesinin ana dili ağırlıklı olması gerekir (Şimşek, 1983: 39).

Çağdaş toplum, yaşamın gittikçe karmaşıklaşan yapısı içerisinde sorunlarını kendisi çözebilen, bilinçli bireyler ister. Eğitimin temel işlevi, bireyi bu kişilikte yetiştirmek, daha doğru ifadeyle ona, yetkin bir kişilik kazanabilmek amacıyla izleyeceği yolu, yararlanacağı imkânları göstermektir. Böyle bir kişiliğin gerektirdiği özgün ve bağımsız düşünme, doğru anlama, nesnel davranma, iyi ve etkili anlatma yetenekleri ana diline bağlı olarak geliştiğinden, bireyin öncelikle ana dilinin kendisine sunduğu geniş anlatım özelliklerini kavraması gerekir. Bu da ancak köklü ve iyi bir ana dili eğitimiyle sağlanabilir (Şimşek, 1983: 39).

“Ana dili öğretiminin bütün aşamaları için saptanan amaçlar, genel olarak, bireylere anlama ve anlatma ile ilgili dilsel beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasına yöneliktir. Bu becerilerin kazandırılması ise ‘dinleme’, ‘konuşma’, ‘okuma’ ve ‘yazma’ gibi dört etkinlik alanının birbirini bütünleyen ilişkileri içinde edinilir (Sever, 2000).

“Dinleme”, işitilene anlamak ve saklamak ya da işitilene anlamak amacıyla dikkat harcamak şeklinde tanımlanabilir. Çocuğun okul öncesine ait bilgi, duygu ve düşünce evrenin oluşumunda temel unsur dinlemedir. Dinleme, iletişim ve öğrenmenin temelini teşkil eder. İletişimde alıcının, iletilenlerden hareketle yeni yaşantılar kazanabilmesi, dinleme becerisiyle elde ettiği birikimiyle yakından ilgilidir. Dinlenenlerin söze dönüştürülmesi, bilgi, haber, eylem, duygu, düşünce ve tutumların algılanıp anlamlandırılması, kavranması, yorumlanması birtakım bilgi, beceri ve alışkanlıklar gerektirmektedir (Sever, 2000: 9).

“Yaşamın her alanındaki ilişkileri (okul, iş, toplumsal ilişkiler vb.) kuşatan dinleme beceri ve alışkanlığı, okulöncesi dönemde, kendiliğinden doğal biçimde edinilir. Ancak, edinilen bu beceriler, öğrencileri dinlediklerini anlayan, ayıran, değerlendiren kişiler hâline getirmez. Bu nedenle, öğrencileri dinlediklerini anlamaya, ayırmaya, eleştirip değerlendirmeye götürecek beceri ve alışkanlıkların kazandırılmasında ana dili öğretimine büyük sorumluluklar düşmektedir” (Sever, 2000: 9).

“Konuşma”; duygu ve düşüncelerin, bilgilerin seslerden oluşan dil aracılığıyla aktarılmasıdır. İnsanlar arasındaki en önemli iletişim ve etkileşim aracı konuşmadır (Demirel, 1999: 40). Böylece insanlar, konuşmanın yardımıyla duygu ve düşüncelerini

paylaşırlar. Bu bir bakıma da bireylerin yaşantılarını paylaşması anlamına gelir. Konuşma, demokratik anlayışın vazgeçilmez bir unsurudur.

Konuşma, sadece bazı sözcükleri ses aracılığıyla başkalarına aktarmak değildir. Anlatım ve anlaşma aracı olan konuşmanın da diğer anlatım biçimlerindeki gibi kendine özgü kural ve ilkeleri bulunmaktadır (Sever, 2000: 19).

Çocuklar, belirli bir konuşma alışkanlığını edinmiş olarak okula gelirler. Okul öncesi dönemde, çocuk ailenin ve çevresinin gelenek, görenek ve alışkanlığı içerisinde yetişerek belli bir konuşma eğitiminden geçirilir. Ancak çocukların konuşmaları gelişigüzelikten kurtarılarak, onlara doğru ve düzgün konuşmanın kuralı ve teknikleriyle ilgili davranışların kazandırılması okul eğitiminin sorumluluğudur (Sever, 2000: 20).

Konuşmanın gayesi; öğrenciye bildiklerini, düşündüklerini, duyduklarını açık, doğru ve etkili bir biçimde tam olarak anlatma yeteneğini kazandırmaktır. Unutulmamalıdır ki iyi yazmak, iyi konuşmakla başlar. Dolayısıyla konuşmak, yazmaktan önce gelir (Karaalioğlu, 1978: 313).

“İlköğretimden başlayarak öğrencilere görüp izlediklerini, duygu, düşünce ve tasarladıklarını sözle, doğru ve amaca uygun olarak anlatma becerisi kazandırma, onlara söz söylemenin kural ve tekniklerini öğretme, öncelikle Türkçe öğretiminin sorumlulukları arasındadır. Konuşma becerisinin de öğretimin diğer dilsel (dinleme, okuma, yazma) becerileriyle bütünsellik içinde geliştirilmesi gerekir” (Sever, 2000: 20).

“Okuma”, bir yazıyı sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir (Oğuzkan 1987’den aktaran: Demirel, 1999: 50).

Bilgi edinmenin ve öğrenmenin en önemli yolu “okuma”dır. Okuma, sadece öğrencilerin değil, herkesin geniş bir bilgi evrenine açılması, düşünce ve duyarlılığını geliştirmesi, toplumla sağlıklı bir iletişim kurması için başvurması gereken önemli ve etkili bir öğrenme aracıdır. Okullardaki öğretme-öğrenme sürecinde yazılı kaynaklardan yararlanma oldukça önemlidir. Okuma, gözlem ve düşünce gücüyle birleşince sözlü ve yazılı anlatım da güç kazanmış olur. Öğrencilerin okuduklarını ve dinlediklerini tam ve doğru olarak anlaması, anladıklarını ve tasarladıklarını söz ve yazıyla etkili bir biçimde anlatması sözcük dağarcıklarının zenginliğine, bu zenginlik de “okuma” etkinliğine bağlanabilir (Sever, 2000: 12-13).

Okuma etkinliğinin temel amacı, iletileni tam olarak anlatmaktır. Sözcük dağarcığı zenginliği ile okuduğunu anlama gücü arasında önemli bir bağlantı vardır. Dolayısıyla Türkçe öğretiminde, bu dağarcığın zenginleştirilmesine olanak sağlayacak bir eğitim yapısının hazırlanması önem kazanmaktadır. Öğrencilere okumayla ilgili davranış örüntülerini kazandırabilmek için, öncelikle okuma alışkanlığının kazandırılması gerekmektedir (Sever, 2000: 16-17).

“Yazma”; duygu, düşünce, hayâl ve eylemlerin yazıyla ifade edilmesidir. Yazma da konuşma gibi bir anlatım yoludur. Ancak okumadan farklı beceriler de gerektirir. Öğrencilerin bir konuda istenileni yazması, onların konuşma ve düşünme yetilerine bağlıdır. Bu nedenle, yazma çalışmalarını konuşmalara bağlama, yazılı anlatım etkinliklerinin temel noktası olacaktır. Çünkü, öğrencilerin okul içi ve okul dışındaki yaşamlarında ilk başvurdukları anlaşma aracı “konuşma”dır.

Okumak ve yazmak insanoğlu için vazgeçilmez unsurlardandır. Çünkü insanlar arasındaki iletişimi, haber alıp vermeyi, çağlar boyunca bu iki kavram üstlenmiştir. Yazmak, özgün düşüncelere ulaşmaktır. Bu yönüyle Mehmet Kaplan’ın “yazarak düşünmek” sözü ile Yunus Emre’nin “ballar balını bulmak” sözü, düşünmenin ve yazmanın önemini çok güzel ifade etmektedir. Bilindiği üzere yazma becerisi, ancak yazı yazmakla öğrenilir. Yazma eğitimi yönteminin temeli yazdırmaya dayanmaktadır. Bu da genellikle kompozisyon derslerinde gerçekleştirilir. Dört temel dil becerisi zincirinin son halkası olan yazma becerisi, öğrencilerin düşünce üretmelerini sağlar (Demirel, 1999: 59; Öztop, 1999: 789).

Ana dili öğretimi tek boyutlu bir bilgi ve beceri alanı olmayıp çok yönlü ve bağlantılı etkinlikleri içeren bir özelliğe sahiptir. ana dili öğretiminde okuma, konuşma, yazma ve dinleme gibi dilsel becerilerin tümünün bir denge içinde verilmesi ve geliştirilmesi amaçlanır. Çünkü, bu dört etkinlik alanının ilişkileri öğretimin temel amaçlarını kuşatır. Bunlar, pek çok ortak noktaları bulunan etkinlikler olmakla birlikte, kendilerine özgü nitelikleri de olan etkinliklerdir. Dil, bu dört etkinliğin gerçekleşmesini sağlayan araçtır. Zaten dilin işlevi de budur. Dil, bu etkinliklerin arasındaki ilişki, birbirini var kılma ilişkisidir. Dilin düşünmeyle olan ilişkisi de son derece önemlidir. Dil ve düşünme, birbirine çok sıkı bağlarla bağlı, birlikte oluşan, ancak işlevleri farklı iki kavramdır. Bütün bunlar dil, düşünme, konuşma, dinleme, yazma ve okumanın karşılıklı ilişkisini ortaya koymaktadır. Bireyin anlam evrenini, bu ilişkiler zinciri şekillendirir ve etkiler. Birey, okul eğitimi süresince bu etkinlikler bütünü içinde bilgi

biriktirir. Dili geliştikçe anlayarak okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerisi artan bireyin, bunlar geliştikçe de dili kullanabilme beceri ve ustalığı artar (Sever, 2000: 23; Adalı, 1983: 32).

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki dilin yapısını ve olanaklarını bilmek anlama ve anlatma etkinliğinin başarısını etkileyecektir. Bu da iyi bir dil bilgisi eğitimi gerektirmektedir. “Dil”, değerlerini birbiriyle olan ilişkilerinden olan birimlerinden oluşan bir dizge, “dil bilgisi” de bu dizgeyi ortaya koymayı, dizgeyi oluşturan kuralları bulmayı, bunları doğru bir biçimde açıklamayı amaç edinen çalışma alanıdır. Dil bilgisi öğretilmesi, bireyin ana dilinin yapılarını daha kolay öğrenmesini, sağlam ve etkili bir iletişim kurmasını sağlar. Ana dilini iyi öğrenen bireyler, yabancı dil öğreniminde de başarılı olurlar. Kendi dilinin kurallarını ve dil bilgisi kavramlarını yeterli düzeyde bilmeyen bireylerin yabancı bir dili öğrenmeleri de zorlaşır (Özdemir, 1983: 34-35). Bu nedenle, bireylerin geleceği düşünülerek ana dili öğretilmesinin, etkili ve ciddi bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Bütün bunlar, ancak Türkçe eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak hareket edildiğinde gerçekleştirilebilir.

1.3.2. Ana Dili / Türkçe Eğitimi ve Öğretilmesinin Amaçları

Ana dili eğitimi üstlenen Türkçe Eğitimi Programının Genel Amaçları, 2098 sayılı Tebliğler Dergisi’nde sekiz madde olarak yayımlanmıştır. Buna göre,

“1. Öğrencilere, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama gücü kazandırmak;

2. Onlara, görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını, incelediklerini ve düşündüklerini, tasarladıklarını söz ya da yazı ile doğru ve amaca uygun olarak anlatma beceri ve alışkanlığını kazandırmak;

3. Öğrencilere Türk dilini sevdirmek, kurallarını sezdirmek; onları, Türkçeyi gelişim süreci içinde bilinçle, özenle ve güvenle kullanmaya yöneltmek;

4. Onlara dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak;

5. Türlü etkinliklerle öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmek;

6. Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak;

7. Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanıma ve kazanmalarında; Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerinde yardımcı olmak;

8. Onlara, bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmektir” (MEB, 1981: 327-328).

Ana dilinin bilgidен çok beceri olma niteliği, bu programın niteliğini, saptamakla birlikte yapılacak çalışmaları, uygulanacak yöntemleri de belirlemiştir. Ana dili eğitimiyle, çocuğa anlam ve duyguya göre vurgulayarak doğru ve düzgün bir okuma; iyi dinleme; okuduğunu, dinlediğini doğru ve tam olarak anlama; doğru konuşup yazma; yeterli bir düzeyde söz dağarcığı kazanma; dil kurallarını öğrenerek uygulamaya çalışma; okuduğu yazı ve yapıtlardan zevk alma ve bu yapıtların değerini anlama beceri ve yeteneğini kazandırma amaçlanır (Göğüş, 1983: 42).

Ana dili eğitimi sadece dil becerilerini kazandırmayı amaçlamaz; onun geliştireceği nitelikler arasında doğru düşünmek, kişilik geliştirmek, topluma uyum sağlayabilmek, Türk ve dünya kültürünü kazanmak da vardır (Göğüş, 1983: 43).

İnsan, sosyal bir varlık olduğu için çevresindekilerle, duygu, düşünce ve tasarımlarını paylaşmak ister. Bunu yapmak için de söze ve yazıya başvurur. Öte yandan da başkalarının duygu, düşünce ve tasarımlarını paylaşmak için de yazılanları okur, konuşmaları dinler.

Böylece ana dili etkinlikleri günlük yaşamımızdaki bireysel ve toplumsal ilişkilerimizin, etkinliklerimizin aracı ve amacı olur (Özdemir, 1983: 26).

Günümüzde ana dili öğretimini, ana dilinin iletişimsel etkinlikleri denilen konuşma, dinleme, okuma ve yazma oluşturur. Birbiriyle doğrudan ve dolaylı ilişkiler ağı içinde sürdürülen bu etkinlikler, dil bilgisi, yazım ve sözcük çalışmalarıyla da beslenerek eğitimin farklı aşamalarında sürdürülür. Bütün bu çalışmalar, bireyin anlama ve anlatma gücünü geliştirmeyi amaçlar (Özdemir, 1983: 26-27).

Bütün bunlar göz önüne alındığında, ana dili eğitiminin sistemli bir şekilde verilmesi gerektiği ortadadır. Bunu sağlayacak olan da Türkçe dersidir.

1994-2004 yılları arasında LGS’de çıkmış Türkçe soruları incelendiğinde, gelen soruların %68’inin anlama (sözcükte, cümlede, paragrafta) dayalı olması oldukça dikkat çekicidir. Ayrıca dil bilgisi soruları da bu sınavlarda yine önemli bir oran

oluşturmaktadır. Bütün bunlar, Türkçe öğretiminin amaçlarına uygun ve daha sistemli bir biçimde ana dili eğitiminin verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

1.3.3. Ana Dili / Türkçe Eğitiminin Sorunları

Ana dili eğitimi, bireyler için son derece önemlidir. Okullarda, belirli kurallar çerçevesinde verilen ana dili eğitiminden istenilen sonuçlar elde edilememektedir. Ülkemizde, ana dili eğitiminden istenilen verimin alınamamasının nedenleri şöyle sıralanabilir:

- a. Sınıfların kalabalık olması nedeniyle serbest okuma, sözlü ve yazılı anlatım alanında her öğrenciye yeterli alıştırma ve ödev yaptırılmaması,
- b. Öğretimde, genellikle bilgi kazandırmaya yönelik öğretmen (öğretici) merkezli bir yaklaşımın bulunması,
- c. Ders kitaplarının, Türk dilinin zengin anlatım olanaklarını yansıtan metinlerden yeterince oluşmaması,
- d. Sınıf ve okul kitaplıklarının yetersiz olması nedeniyle okuma etkinliklerinin sınırlı kaynaklardan yararlanılarak yapılması
- e. Öğretimin değerlendirilmesi yapılırken, bilgi düzeyindeki davranışların yoklanmasıyla ilgili sorulara daha çok ilgi duyulması ve yer verilmesi,
- f. Dil bilgisi öğretimine bazı sınıflarda gereğinden fazla zaman ayrılması, bazılarında ise yeterince yer verilmemesi, ayrıca bu öğretimin anlama ve anlatma becerilerinin gelişmesini sağlayacak, uygulamalı bir nitelikten yoksun olması,
- g. Dersin, aynı zamanda bir sanat, bir beceri dersi de olduğunun anlaşılabilmesi; öğrencilerin yaratıcılıklarının yeterince geliştirilememesi,
- h. Öğretimin aşamaları arasında bir bütünselliğin kurulamaması,
- ı. Öğrencilerdeki ana dili duygusu ve bilincinin geliştirilmesinde amaçlanan hedeflere ulaşılamaması,
- i. Öğrencilere okuma zevki ve alışkanlığının kazandırılmasında, öğretimden beklenen verimin elde edilememesi (Sever, 2000: 27-28),
- j. Köyde yetişen bir çocukla, kentte yetişen çocuğun ana dilini kullanabilme becerilerinin genelde çok farklı olmasının ana dili öğretiminde sıkıntılara yol açması,
- k. Okumayı bilerek okula başlayan bir çocukla, okumayı bilmeden okula başlayan bir çocuğun aynı düzeyde bir eğitim ortamı içinde bulunması,

l. Ders kitaplarının yazımı çoğu kez ısmarlama ve yarışma yoluyla olduğu için, “Türkçe” ders kitaplarının bilimsel araştırmalara ve uygulamalara pek dayandırılmaması (Tosun, 1983:221),

m. Milli Eğitim Bakanlığı, ilköğretimde ders öğretmenlerinden “günlük ders planı” istediğinden, sınıf defterine dersin başında yazdıklarını uygulamak ve tamamlamak mecburiyetinde olan öğretmenlerin, çocukların ders içinde neleri kavrayamadığını kontrole pek vaktinin kalmaması (Erik, 1991: 48),

n. Millî Eğitim Bakanlığı’nca hazırlanan Temel eğitim okullarında Türkçe öğretiminin amacı, millî eğitim genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak sıralanan maddelerde (bkz. MEB, 1981, Temel Eğitim Okulları Türkçe Programı, Tebliğler Dergisi, s.2098, 26.10.1981) çocuklarımıza okuma alışkanlığı kazandırılması tavsiye edilmesine rağmen, hangi yaş grubunun hangi kitapları okuması gerektiği üzerinde durulmaması (Şanlı, 2002: 244),

o. Sınıf öğretmenlerinin dahi, dilin sürekli, özenle ve dikkatle kullanımı hususunda, Türkçe dersi kadar diğer derslerde de uyarıcı olamaması, yine 6.-8. sınıflarda Türkçe dersinin dışındaki diğer derslerin öğretmenlerinin de “her şeyden önce bir Türkçe öğretmeni olduklarını unutması”, dilin bütün derslerde, doğru ve düzgün kullanımı konusunda fazla bir çaba göstermemeleri (Sağır, 2002: 30),

ö. Ülkemizde son yıllarda, yabancı dil eğitiminin Türkçeye tercih ediliyor olması nedeniyle, Türkçenin ikinci plâna itilmesi, medyanın da büyük oranda bu tutumu desteklemesi.

Bir başka ifadeyle ülkemizde yabancı dil öğretimine büyük önem verilmesi veya yabancı dil öğretiminin gördüğü büyük ilgi ve “yabancı dilde öğretim” olgusu ailelerin çocuklarına bir yabancı dil öğretme isteği, çoğu zaman ana dili olan Türkçenin öğretilmesi isteğini olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak, bireyin birçok dil bilse bile yalnızca ana dilinde yaratıcı olacağı, ana dilini iyi kavramış ve öğrenmiş kişilerin yabancı bir dili de daha iyi öğrenebileceği bir gerçektir (Sever, 2000: 26).

Günümüzde, üzerinde en çok tartışılan sorunlardan biri, ana dili öğretiminde hangi yöntemlerin kullanılacağıdır. İşte Türkçenin, öğretimin değişik aşamalarında – ilköğretimden üniversiteye kadar- birbirini bütünleyen biçimde hangi yöntemlerle daha başarılı bir şekilde öğretilbileceği yanıt bekleyen bir soru; öte yandan da araştırılıp, uygulamalarla sınanıp çözülmesi gereken bir sorun hâlinindedir. Sorunun öteki önemli boyutu ise, öğrencilere öğretimin amaçlarına yönelik davranışlar kazandırmakla görevli

öğretmenlerin, uygulamalarla geliştirilen sonuçları paylaşabilmesi, uygulayabilmesi ve daha iyi ve başarılı bir öğretimi gerçekleştirdiğini görebilmesidir. Bu yaklaşım, öncelikle, öğretimde verimsizlik nedeni olarak görülen klasik öğretim uygulamalarında yenilikler ve değişiklikler yapmayı veya yeni öğretme-öğrenme modellerini kullanmayı gerektirmektedir (Sever, 2000: 57-58).

Ana dili eğitiminde en önemli eksikliklerimizin başında, düşündüğümüzü yazı ile de, sözle de anlatma gücünden yoksun olmamız gelmektedir. Çünkü ana dili öğretimiyle ilgili kitaplarda Atay'ın deyişiyle "iyi metinler" pek fazla değildir. İyi metinlere yönelmek de bazı sınırlamalara bağlıdır. Bu sınırlamalar, kitaplara bazen aşılabilir ölçüler koymaktadır. Aşağı yukarı son kırk yıldır bu sınırlar pek aşılamamış, belirli ölçülerin dışına da çıkılamamıştır. Ayrıca gittikçe her şeyin belirli kalıplara sokulduğu, insan yaratıcılığının bilgisayarlara bırakılmak istendiği bir çağda, kişide belirli alışkanlıkları yaratmak pek kolay değildir. Teknolojik gelişmelerin insanları iyice kuşattığı günümüzde, zaten kitap okuma alışkanlığının pek olmadığı ülkemizde, "Kitap ölüyor mu?", "Yazının yerini görsel araçlar mı alıyor?" gibi soruların tartışılması kitap konusundaki kuşku artırmaktadır. Böyle bir anlayış ortamında genç kuşakların yetiştirilmesi ayrı bir sorundur (Binyazar, 1983: 57-58).

Ülkemizde Türkçe öğretiminde görülen aksaklıkların bir bölümü, programdan kaynaklanmakta olup bunun en önemli sebebi, eğitim-öğretim kavramlarının yeteri derecede Türkçeye uyumunun sağlanamaması ve bunun sonucunda da Türkçenin eğitim ve öğretim problemlerinin çözülememesi ortaya çıkmaktadır (Şanlı, 2002: 244).

Türkçe öğretiminin günümüzde elbette ki bunlardan başka birçok sorunu daha bulunmaktadır. Konuşmamak, konuşamamak, dinlemesini bilmemek, okumamak, okuma alışkanlığı içinde olmamak ve biraz olsun yazma becerisi ve alışkanlığı edinememiş olmak aslında bu sorunların temelini oluşturmaktadır (Sağır, 2002).

Okuma, dinleme, anlama ve anlatma yeterliliği içinde olmak zaten bir bakıma amaca ulaşmak anlamına gelir. Amaca ulaşamıyorsa, sorunu amaç veya amaçlarda değil, araçta; yani dil ve dil bilgisi eğitimi ve öğretiminde aramak daha doğru olur. Bindiği bisikleti, motosikleti ve otomobili kullanmayı bilmeyen birinin o araçla bir yere gitmesi nasıl mümkün değilse, dilinin kullanım imkânlarını ve gücünü bilmeyen birinin de bildirişimde bulunması, sosyalleşmesi, birey olarak yetkinleşmesi, güçlenmesi ve daha da önemlisi Türkçeye katkı sağlaması mümkün değildir. Bir araçtan yeterince yararlanabilmek için o aracı tanımak, tanımak kadar da onu kullanabilme beceri ve

alışkanlığına sahip olmak gerekir. Nitekim bilgisayardan yeterince yararlanabilenlerin o cihazı çok iyi tanımakla birlikte onu yeterince kullanma beceri ve alışkanlığına sahip oldukları da unutulmamalıdır (Sağır, 2002).

Türkçe öğretiminin sorunları veya bu sorunların iyileştirilmesi hususunda gözden kaçan nokta, aslında dil bilgisi öğretiminin her düzeyde iyi yapılamaması ve ciddiye alınmamasıdır. Türkçenin dağ gibi sorunları arasında dil bilgisi öğretiminin olumsuz konumu gözden kaçmakla birlikte, dil bilgisi konu alanının dışında yakınmalar ortaya konulmaktadır. Hâlbuki masanın en önemli ayağını dil bilgisi ayağı oluşturmaktadır. Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında, dil bilgisi konularına yeterince yer verilmediği ve dil bilgisi eğitim ve öğretimin gerektirdiği gibi yapılamadığı için sadece ayak değil, masa da bir işe yaramayacaktır. Dil bilgisi öğretiminin gerekliliğine inanan çok az sayıda öğretmenin dil bilgisi konularına gereğinden fazla yer vermesinin yanlış olduğu kadar, konu alanının öneminden habersiz öğretmenlerin dil bilgisine yer vermemesi de yine o kadar yanlıştır (Sağır, 2002).

Ana dilin, dil bilgisel kuralların bilinmesi ve inceliklerinin sezilmesi için de dil bilgisini iyi bilmek, bir başka ifadeyle, dil bilgisel yeterlilik şarttır. Okul dışı ortamların pek uygun olmadığı ülkemizde, bu yeterliliğe ulaşmanın yolu okuldaki eğitimden, bir bakıma da Türkçe eğitiminden geçmektedir. Dil bilgisi öğretiminin, önemine yakışmayan uygulamalarla geçiştirilmesi son derece yanlıştır. Okullar; geliştirecekleri programlar, uygulayacakları yöntem ve tekniklerle dil bilgisinin sorunlarını bir an önce çözmeli ve dil bilgisi öğretimini iyileştirmelidirler (Sağır, 2002).

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı, 1994-2004 yılları arasında LGS’de çıkan Türkçe sorularının dil bilgisel açıdan incelenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

1. LGS soruları öğrencilerin bilişsel gelişim düzeylerine uygun mudur?
2. LGS sorularının Türkçe Programına göre dağılımı uygun mudur?
3. LGS sorularında anlatım bozuklukları var mıdır?

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitimin temelinde, ana dilin iyi öğretilmesi yatar. Bu sebeple, eğitimin her kademesinde bütün imkânlardan faydalanmak suretiyle ana dilinin öğretilmesi

gerçekleştirilmelidir. Yine diğer derslerdeki başarının da Türkçe dersindeki başarıya bağlı olduğu bilinmektedir. İnsanın topluma uyum sağlaması, sosyalleşmesi ve içinde yaşadığı toplumun birlik, bütünlüğünü koruma gayreti göstermesi ana dilini bilmesi ile doğru orantılıdır. Ana dilden yararlanılmadan duygu ve düşüncelerin daha doğru ve eksiksiz anlatılması mümkün değildir.

Öğrencilerimizin girdiği önemli sınavlardan biri olan Liselere Giriş Sınavı'nda Türkçe sorularının daha iyi çözülebilmesi, öğrencilerin ana dilini iyi bilmelerine bağlıdır. Bu nedenle, ülkemizde öğrencilere ana dilin temel becerilerini kazandırma sorumluluğunu üstlenen Türkçe öğretimine, çok büyük ve önemli görevler düşmektedir.

1.6. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırma 1994-2004 yılları arasında LGS'de çıkmış Türkçe soruları ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma 1994-2004 yılları arasında LGS'de çıkmış Türkçe sorularının dil bilgisel açıdan incelenmesi ile sınırlıdır.
3. Bu araştırma 1994-2004 yılları arasında LGS'de çıkmış Türkçe sorularının İlköğretim Türkçe Müfredatı ile bağlantısıyla sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren, örneklem, verilerin toplanması ve çözümlenmesi üzerinde durulmuştur.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, örnekleme alınan 1994-2004 yılları arasında LGS’de çıkmış olan Türkçe sorularının dil bilgisel açıdan incelenmesine dayalı olan tarama modelinde olup, betimsel nitelik arz etmektedir (Karasar, 1995).

2.2. EVREN

Bu araştırmanın evrenini MEB tarafından hazırlanan LGS’deki Türkçe soruları oluşturmaktadır.

2.3. ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın örnekleme, MEB tarafından 1994-2004 yılları arasında hazırlanıp uygulanan LGS’de çıkmış toplam 281 Türkçe sorusundan oluşmaktadır.

2.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Örnekleme alınan toplam 281 LGS Türkçe sorusu, konuyla ilgili Güvender Yayınları tarafından hazırlanan hazırlık kitapları ve ilgili internet sitelerinden (<http://egitek.meb.gov.tr/Sinavlar/sorular.html>. 09.09.2004 tarihli erişim) alınmıştır.

2.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Örnekleme alınan 281 Türkçe sorusu, öncelikle incelenerek konusu bakımından tasnif edilmiştir. Daha sonra çeşitli başlıklar altında toplanan bu sorular, öncelikle yıllara göre sıralanmış ve TDK tarafından hazırlanan Türkçe sözlük ve imlâ kılavuzu esas alınarak dil bilgisel açıdan analiz edilerek çözümlenmiştir. Çözümlenen bu sorular konuların sonunda tablolar hâlinde gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANLAM BİLGİSİ

“Dildeki birimleri anlam bakımından ele alıp inceleyen dil bilimi dalına ‘anlam bilimi’ denir” (Korkmaz, 2003a: 18).

Söz varlığı denince, yalnızca bir dile ait sözcükler değil, deyimler, kalıp sözler, kalıplaşmış sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılmaktadır. (Aksan, 2000a: 7).

Sözcüklerin belirttiği kavramların, çevremizdeki her türlü olayın, hareketin ve hayalin zihnimizde uyanış biçimine “anlam” denir (Hengirmen, 1998: 375).

3.1. SÖZCÜK ANLAMI

Anlamlı ses ya da ses topluluğuna “sözcük” denir. Bir başka ifadeyle, tek başına anlamı olan veya bir anlam taşımadığı hâlde cümle kuruluşuna katkıda bulunan görevli ses birliğine “sözcük (kelime)” denir.

Sözcükler aracılığıyla konuşur, duygu ve düşüncelerimizi onlarla dile getiririz.

Sözcükte anlam soruları LGS’ de önemli bir yere sahiptir. Bu konuyla ilgili sorular gerçek anlam, mecaz anlam, yan anlam, somut-soyut anlam, eş anlam, karşıt anlam, ikilemeler, atasözleri ve deyimlerle ilgili olarak sorulmaktadır.

3.1.1. Sözcüklerin Anlam Özellikleri ve Anlam İlişkileri

3.1.1.1. Temel Anlam

“Bir ses bileşiminin başlangıçta yansıttığı ilk ve asıl kavrama ‘temel anlam’ denir” (Aksan, 2000b: 180).

- “Bugün Hüseyin’i de görmüştük.” cümlesinde “görmüştük” sözcüğü temel anlamda kullanılmıştır.

- “Kolundaki bıçak yarası oldukça derindi.” cümlesinde “yara” sözcüğü temel anlamıyla kullanılmıştır.

Sözcüklerin gerçek ve yan anlamları, temel anlam kapsamında ele alınmaktadır.

LGS’ de gerçek anlam ile ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Sıkıntımızı unutmak, donuk yaşantımıza biraz renk, biraz ışık katmak için, tek
1 2
çaremiz kitaplara sarılmaktır.
3 4

Bu cümlede altı çizili olarak verilen sözcüklerden hangisi gerçek anlamıyla kullanılmıştır?

- A)1. B)2. C)3. D) 4. LGS -2001

ÇÖZÜM:

Gerçek anlam, bir sözcüğün söylendiğinde akla gelen ilk anlamıdır. Mecaz anlam ise, bir sözcüğün gerçek anlamdan uzaklaşarak kazanmış olduğu yeni anlamdır.

“Donuk”; parlaklığı olmayan, mat, “renk” sözcüğü ışığın göz üzerinde yaptığı etkilerden her biri, cisimlerin ışığın etkisiyle yansıtılması, “sarılmak” birine ya da bir şeye kollarını dolamak anlamındadır. A, B ve D seçeneklerindeki altı çizili sözcükler mecaz anlamda kullanılmıştır. “Çare” ise, kurtuluş yolu, çözüm yolu anlamına gelmektedir. “Çare” sözcüğü 4. cümlede gerçek anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle cevap C’dir.

3.1.1.2. Yan Anlam

Bir sözcüğün gerçek anlamına bağlı olarak kazandığı yeni anlama “yan anlam” denir (Korkmaz, 2003a: 238).

Bir sözcüğün birden çok yan anlamı bulunabilir. Örneğin;

“Ocak” sözcüğü ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma gibi amaçlarla kullanılan yer anlamına gelmektedir.

- Şu anda ocak boş isterseniz ateşi yakalım. (Temel anlam)

Odalarda genellikle duvar kenarlarında tuğla veya taştan yapılmış bacası olan yer:

- Terasta bir de ocak olsa iyi olur.(Yan anlam)

Taş veya maden çıkarılan yer:

- Bu köyün yakınlarında mermer ocağı varmış. (Yan anlam)

Aynı amaç ve düşüncüyü paylaşanların kurdukları kuruluş:

- Ahmet Bey, Türk ocağının en eski üyelerindenmiş. (Yan anlam)

Ev, aile, soy.

- Askerliğini bitirince köyüne, ocağına dönmüştü.(Yan anlam)

3.1.1.3. Mecaz (Değişmece) Anlam

“Kelimelerin asıl ve yan anlamlarının dışında, ilişki ve benzerlik yoluyla başka bir kavramı ifade etmek üzere kazandıkları anlama ‘meczâî anlam’ denir” (Topaloğlu, 1989: 107).

Sözcükler mecaz anlamıyla kullanılırken genelde soyut bir nitelik kazanırlar. Mecaz aynı zamanda edebiyatımızda yaygın olarak kullanılan bir söz sanatıdır.

Sözcüklerin mecaz anlamları deyim ya da cümlede ortaya çıkar; çünkü hiçbir sözcük tek başına mecaz anlam bildirmez:

- Vatan borcu biter bitmez ordayım.

Bu cümlede “borç” sözcüğü “hizmet” anlamında kullanılmıştır. Mecaz anlamdadır.

- Ağzı süt kokan sanatçılar bize akıl veremez.

Bu cümledeki deyim “deneyimsiz, acemi” anlamında kullanılmıştır. Deyim düzeyinde bir mecaz söz konusudur.

“Su testisi su yolunda kırılır.” cümlesinde atasözü düzeyinde bir mecaz anlam söz konusudur. “Bir kişi hangi amaca hizmet ediyorsa, o uğurda bir kazaya uğrar, yok olur.” anlamına gelmektedir.

- Onun gibi tilki adam görmedim.

Yukarıdaki cümlede “tilki” sözcüğü gerçek anlamını yitirerek “kurnaz” anlamını kazanmıştır. Tamlama düzeyinde bir mecaz anlam söz konusudur.

- Bir aylık işi bir haftada temizledim.

Yukarıdaki cümlede “temizlemek” sözcüğü “bitirmek, sonuçlandırmak” anlamında kullanılmıştır. Sözcük düzeyinde bir mecaz söz konusudur.

LGS’ de mecaz anlam ile ilgili 7 soru sorulmuştur.

SORU:

“Yarın” kelimesi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Ülkemizin yarın daha güzel olacağından umutluyuz.
- B) Arkadaşlarla yarın okulda görüşeceğiz.
- C) Havanın yarın yağışlı olacağı tahmin ediliyor.
- D) Yarın bir matbaada işe başlayacağım.

LGS -1995

ÇÖZÜM:

Soruda “yarın” sözcüğü, “bugünden sonraki ilk gün” anlamına gelmektedir. B, C ve D seçeneklerinde bu anlamda kullanılmıştır. A'da ise “yarın” sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır. “Ülkemizin yarını” ifadesinde “yarın” sözcüğü “gelecek” anlamında kullanıldığından cevap A'dır.

SORU:

“Çevre” kelimesi aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Bu çevrede ev kiralari çok yüksek.
- B) Güzel motifler işlenmiş çevreleri sergilemişler.
- C) Çevre kirliliği, dünyanın en önemli sorunlarındanıdır.
- D) Yıllarca aynı yerde kalmasına rağmen bir çevre edinmemiş.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

“Çevre” sözcüğü A, B ve C seçeneklerinde gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Çünkü “çevre” sözcüğünün gerçek anlamı “bir şeyin yakını, etraf”tır. Bu sözcük “sırma işlemeli mendil” anlamında da kullanılmaktadır. Bu da sözcüğün bir başka gerçek anlamıdır. Bu sözcük D seçeneğinde ise “aynı yerde ilgili bulunan kimseler, tanıdıklar” anlamında mecaz olarak kullanılmıştır. Cevap D'dir.

SORU:

Hangi cümlede mecazlı bir anlatım vardır?

- A) Top sahası yumuşak ama oyuncular öfkeli.
- B) Hepimiz toplanıp onu ziyaret ettik.
- C) Arkadaşlarımız verilen her işi yapacaklar.
- D) Beni ayağına çağırıp bir güzel haşladı.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Mecaz anlam, bir sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazanmış olduğu yeni anlamdır. Mecazlı anlatım, mecaz anlamlı sözcüklerin kullanılmasıyla gerçekleşir. A, B ve C seçeneklerinde mecazlı bir anlatım yoktur. D seçeneğinde “ayağına çağırmak” ve “haşladı” sözcüklerinde mecazlı bir söyleyiş (anlatım) var. “Ayağına çağırmak”, yanına çağırmak, “haşlamak” ise “azarlamak, kızmak” anlamında kullanılmıştır. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “soğuk” sözcüğü diğerlerinden farklı anlamda kullanılmıştır?

- A) Terliken soğuk bir şey içme.
- B) Bu sokağın çeşmelerinden soğuk sular akardı.
- C) Önerilerimizi soğuk karşılayacağını sanmıyordum.
- D) Soğuk süttten yoğurt yapılmaz.

LGS–1998

ÇÖZÜM:

A, B ve D seçeneğinde “soğuk” sözcüğü gerçek anlamıyla kullanılmıştır. “Soğuk” sözcüğünün gerçek anlamı “ıssısı düşük olan” dır. Soğuk, sıcak karşıtıdır. C seçeneğinde “soğuk” sözcüğü “içten olmayan, ilgisiz” anlamında mecaz anlamda kullanılmıştır. Bu nedenle cevap C seçeneğidir.

SORU:

“Isınmak” sözcüğü hangi cümlede mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Hava ısınınca doğa canlandı.
- B) Yeni gelen öğrenci sınıfa çabuk ısındı.
- C) Soba yanınca oda hemen ısındı.
- D) Biraz çalışınca arabanın motoru ısındı.

LGS–1999

ÇÖZÜM:

“Isınmak” sözcüğünün gerçek anlamı “ısı kazanmak, sıcak hâle gelmek”tir. A,C ve D seçeneklerinde “ısınmak” sözcüğü gerçek anlamındadır. B seçeneğinde ise “ısınmak” sözcüğü, mecaz anlamda “uyum sağlamak, benimsemek” anlamında kullanılmıştır. Cevap B'dir.

SORU:

“Tertemiz” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı bir anlamda kullanılmıştır?

- A) Onun tertemiz bir yüreği vardır.
- B) Çocuklarını tertemiz giydirir.
- C) Bu kentin sokakları her zaman tertemizdir.
- D) Evin her tarafını tertemiz yapmış.

LGS–2001

ÇÖZÜM:

“Tertemiz” sözcüğü “çok temiz, her yanı temiz” gibi anlamlara gelmektedir. Bu anlamlar sözcüğün gerçek anlamıdır. B, C, D seçeneklerinde bu sözcük gerçek anlamıyla kullanılırken, A seçeneğinde ise “iyi, bozulmamış, lekesiz” anlamı ile mecaz olarak kullanılmıştır. Cevap A seçeneğidir.

SORU:

“Kıyı” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Küçüksu kasrı, karşı kıyıda bakımsız görünüyordu.
- B) Denize kıyısı olan küçük bir kasabaydı.
- C) Şehirden uzakta kıyı bir yerde yaşıyordu.
- D) Karşı tarlanın kıyısı çitlerle çevrilmişti.

LGS–2004

ÇÖZÜM:

“Kıyı” sözcüğü gerçekte “kara ile suyun birleştiği yer, sahil” anlamına gelmektedir. Bu sözcük A, B ve D seçeneklerinde bu anlamda yani gerçek anlamıyla; C seçeneğinde ise “ıssız, تنها yer, kenar yeri” anlamıyla mecaz anlamda kullanılmıştır. Cevap C’dir.

3.1.1.4. Eş (Anlamdaş) ve Yakın Anlamlı Sözcükler

“Anlamları aynı veya birbirine yakın olan sözcüklere ‘eş anlamlı sözcük’ denir” (Korkmaz, 2003a: 85).

“Bu kavram öteden beri, pek yerinde sayılmayacak bir terimle anlatılmıştır; çünkü hiçbir dilde, birbirinin tam aynı, eşi anlama gelen birden fazla yerli sözcüğün bulunmadığı, bütün bilginlerce benimsenen bir gerçektir. Bugün Türkçedeki göndermek

ve yollamak ya da bezmek, bıkmak, usanmak örneklerinde olduğu gibi tam aynı anlamda olduğu varsayılabilecek ögelerde aslında ayrı köklerden gelen değişik gelişmeler sonucunda anlamca birbirine yaklaşmış sözcüklerdir. Bu bakımdan, dilemek/istemek, çevirmek/döndürmek, darılmak/küsmek/gücenmek gibi eş anlamlıları ‘yakın anlamlı ögeler’ olarak düşünmek gerekir” (Aksan, 2000b: 190–191).

Gerçekten de kavramca eşdeğer gibi görünen sözcükler arasında, anlam ve kullanılış açısından fark vardır. Örneğin “rahatsız etmek”le “dokunmak” anlamca aynı gibi görünür.

- İçtiğim kahve midemi rahatsız etti.
- Ayva dokunuyor; onun için pek yemiyorum.

Cümlelerinde “rahatsız etmek” ve “dokunmak” sözleri eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Çünkü biri diğerinin yerine kullanıldığında cümlenin anlamı değişmiyor. Ancak: “Kendi keyfimiz için sevdiklerimizi rahatsız etmeye hakkımız yok.” cümlesinde “rahatsız etmek” yerine “dokunmak” sözcüğünü kullanamayız.

“Eş anlamlı sözcükler daha çok yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeye çevrilmesinden ortaya çıkar. Bu nedenle eş anlamlı sözcüklerden genellikle birisi yabancı kökenlidir” (Hengirmen, 1998: 374):

Çeviri-tercüme, değer- kıymet, ad-isim, mektep-okul gibi.

LGS’ de eş ve yakın anlamlı sözcüklerle ilgili 17 soru sorulmuştur.

SORU:

- I. Kalenin burcundan ovalara bakıyorum.
- II. Belgeyi bulmak için kâğıtların arasına bakıyorum.
- III. Evde çocuklara bugün ben bakıyorum.
- IV. Pencereden bahçedeki çocuklara bakıyorum.

“Bakmak” **kelimesi yukarıdaki cümlelerin hangilerinde aynı anlamda kullanılmıştır?**

A) I-II	B) II- III
C) I-IV	D) III-IV

LGS - 1994

ÇÖZÜM:

“Bakmak” sözcüğünün gerçek anlamı, “bakışı bir şey üzerine çevirmektir”. Bakmak sözcüğünün ayrıca “yüzü bir yöne doğru olmak, beslemek, geçindirmek yoklamak, incelemek” gibi değişik anlamları da vardır. Bu sözcük II. cümlede

“karıştırmak, aramak, taramak”, III. de “bir işi yapmakla görevli olmak, ilgilenmek” anlamında; I. ve IV. cümlede ise “yüzünü bir tarafa çevirmek” anlamında kullanılmıştır. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

“Aktarmak” kelimesi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde “iletmek, bildirmek” anlamında kullanılmıştır?

- A) Yazarlar, fikirlerini topluma eserleriyle aktarırlar.
- B) “Küçük Ağa” romanını televizyona aktardılar.
- C) Ünlü eserlerden bazı bölümleri dergiye aktardılar.
- D) Çevirmenler, bazı yabancı eserleri dilimize aktardılar.

LGS–1994

ÇÖZÜM:

“Aktarmak” sözcüğü, “bir yerden bir yere veya kaba geçirmek” anlamına gelir. B’de “film hâline getirmek”, C’de “bir yerden başka bir yere almak” D’de “bir dilden başka bir dile çevirmek, tercüme etmek” anlamlarındadır. A’da ise “iletmek, bildirmek” anlamında kullanıldığından cevap A seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “yol” kelimesi, “Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder.” mısrasındaki ile aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) Bu dağ yolu hem sarp, hem de dardı.
- B) Tiyatro, kitle eğitimi için önemli bir yoldur.
- C) O, işin daima kolay bir yolunu bulur.
- D) Hayat engebelerle dolu uzun bir yoldur.

LGS–1996

ÇÖZÜM:

Soruda “yol” sözcüğü “ömür” anlamında kullanılmıştır. A seçeneğinde “üzerinden geçilen yer” anlamıyla gerçek anlamda kullanılmışken B seçeneğinde “araç”, C seçeneğinde “şekil, yöntem, çözüm” anlamlarında kullanılmıştır. D seçeneğinde ise soruda verilenle aynı anlamda, yani “ömür” anlamında olduğu için cevap D’dir.

SORU:

1. Karanlık basmadan yola çıktılar.
2. Çocuk yedi yaşına basmadan okula başladı.
3. Ayağı acıdığı için rahat basamıyor.
4. Çimlere basmadan çiçekleri sulamalıdır.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde “basmak” sözcüğü aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1 ve 3 B) 1 ve 4 C) 2 ve 3 D) 3 ve 4 **LGS–1998**

ÇÖZÜM:

“Basmak” sözcüğü 1. cümlede “çevreyi kaplamak”, 2. cümlede ise “bir kimsenin bir yaş daha alması” anlamında, 3. ve 4. cümlelerde ise “yürümek, ayakları üzerinde durmak, yerle temas etmek” anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla cevap D seçeneğidir.

SORU:

“Eğilmek” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “Sık sık dil konularına eğilen yazarlarımız var.” cümlesindeki ile aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) Çocuklarının üzerine eğilseydi daha iyi olurdu.
B) Saçaklar fırtınadan iyice eğilmiş.
C) Dışarıyı görmek için pencereden eğildi.
D) Kimsenin karşısında eğilmeden ekmeğini kazanıyor. **LGS–1999**

ÇÖZÜM:

“Eğilmek” sözcüğü, soruda “önem veren, o konuda çalışmalar yapan” anlamında kullanılmıştır. “Eğilmek” sözcüğü B seçeneğinde “şeklinin değişmesi”, C seçeneğinde “vücudun bir bölümünü pencereden çıkararak bakmak” anlamında, D seçeneğinde ise “muhtaç olmamak” anlamıyla mecaz anlamda kullanılmıştır.

A seçeneğinde de sorudaki anlamıyla kullanılmıştır. “Çocuklarının üzerine eğilseydi daha iyi olurdu.” cümlesi “Çocuklarına önem verseydi, onlarla ilgilenseydi.” anlamındadır. Bu nedenle cevap A seçeneğidir.

SORU:

- 1.Çocuklar bizim geleceğimizdir.
- 2.Hepimizin gelecekte farklı beklentisi vardır.
- 3.Annem ve babam akşam size gelecek.
4. Gelecek yıl tatilde köye gideceğiz.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde “gelecek” sözcüğü aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1. ve 2. B) 1. ve 4. C) 2. ve 3. D) 3. ve 4. **LGS–1999**

ÇÖZÜM:

“Gelecek” sözcüğü 3. cümlede “yaşanılan andan sonraki zaman” anlamında, 4. cümlede ise “içinde bulunulan yıldan bir sonraki yıl” anlamında kullanılmış olduğundan eylemin sonradan gerçekleşeceğini bildirmektedir. Bu sözcük 1. ve 2. cümlede ise “istikbâl, henüz gelmemiş, yaşanmamış olan zaman” anlamında kullanıldığı için cevap A'dır.

SORU:

Söz dağarcığı daha çok, okumakla zenginleşir.

Yukarıdaki altı çizili sözcüğün cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerin hanginde vardır?

- A) Toplumlar uygarlık yolunda hızla ilerlemek istiyorlar.
- B) Bale ve müzik eşliği, gösteriyi renklendirmişti.
- C) Kimileri, çocukça duygularımızı ustalıkla sömürürler.
- D) Söyleşi yazıları, pazar günleri daha iyi okunuyor.

LGS–2001

ÇÖZÜM:

“Zenginleşmek” sözcüğü soruda “artmak, güzelleştirmek” anlamındadır. B seçeneğinde de bu anlamda kullanılmıştır. “Bale ve müzik eşliği gösteriyi renklendirmişti.” cümlesinde “renklendirmek” sözcüğü “güzelleştirmek” anlamında kullanıldığından cevap B seçeneğidir.

SORU:

“Kırılmak” sözcüğü, aşağıdakilerin hangisinde “Dost dostu acı söyler, buna kırılmak olmaz.” cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Kırılmış perdesi çalmıyor sazım.
- B) Bağırırsan da çağırırsan da kırılmam sana.
- C) Kırıldı ümitler yaza çıkmadan.
- D) Bu yaz susuzluktan kırıldık.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Kırılmak” sözcüğü soruda ‘gücenmek, darılmak’ anlamında kullanıldığından mecaz anlamdadır. A seçeneğinde gerçek anlamıyla, C seçeneğinde “sona ermek, yok olmak, tükenmek”, D seçeneğinde ise “perişan olmak” anlamında kullanılmıştır. B seçeneğinde de sorudaki anlamıyla, yani “gücenmek, darılmak” anlamında kullanıldığından cevap B seçeneğidir.

SORU:

“Buradan ayrılınca bizi büsbütün unuttu.”

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi, “büsbütün” sözcüğünün yukarıdaki cümleye kattığı anlamı vermektedir?

- A) Hastalıktan sonra epeyce zayıfladı.
- B) Bugün sınıfın çoğu derse gelmişti.
- C) Aldığı kararlar tamamen kendisine aittir.
- D) Ailesi Türkiye'ye kesin dönüş yapmış.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Buradan ayrılınca bizi büsbütün unuttu.” cümlesinde “büsbütün” sözcüğü “tamamen, iyice” anlamında kullanılmıştır. Aynı anlam C seçeneğinde de vardır. Burada “tamamen” sözcüğü aynı anlamı karşılamaktadır. Bu nedenle cevap C’dir.

SORU:

“Geri” sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.” atasözündeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Ne olduğunu anlamak için geri dönmüştüm.
- B) Bugünü iyi değerlendirirsek, geriye baktığımızda üzülmeyiz.
- C) Konuşmanın gerisini beklemeden salondan ayrıldılar.

D) Gerçek budur, bundan gerisi masal.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar.” cümlesinde “geri” sözcüğü “başkası, annem dışındakiler” anlamındadır. A seçeneğinde gerçek anlamda, B seçeneğinde “geçmiş”, C seçeneğinde “sonraki bölüm” anlamlarında kullanılmıştır. D seçeneğinde ise “başkası, diğerleri” anlamında kullanıldığından cevap D seçeneğidir.

SORU:

Arkadaşımın durup dururken öyle davranmasına bir anlam veremedim.

Yukarıdaki altı çizili söz grubunun cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Böyle ansızın geleceğini hiç düşünmemiştim.
- B) Hiçbir neden yokken toplantıyı terk etti.
- C) Çocuk, bisikleti kırılınca öyle kalakaldı.
- D) Düşündüklerini söylemek için birdenbire ayağa kalktı.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

Soruda “durup dururken” söz öbeği cümleye “hiçbir neden yokken, ortada bir şey yokken” anlamını kalmıştır. Aynı anlam B seçeneğinde verildiğinden cevap B seçeneğidir.

SORU:

“Ayırmak” **sözcüğü, aşağıdakilerin hangisinde** “Son anda gösterdiği başarı onu arkadaşlarından ayırmış, amacına ulaştırıvermişti.” **cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?**

- A) Hepsini seviyor, hiçbirini diğerlerinden ayırmıyordu.
- B) Ona kalbinde bambaşka bir yer ayırmıştı.
- C) Yaşlanınca, kapı ziliyle telefon zilini ayıramaz olmuştu.
- D) Onu kendi gibi bilir, yediklerinden ona da ayırırdı.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Ayırmak” sözcüğü soruda “farklı kılmak, farklı hâle getirmek” anlamındadır. B’de diğerlerinden ayırmak, “ayrı tutmak”, C’de “fark edememek”, D’de ise “yediklerinin bir kısmını saklamak, başkasına da ayırmak; pay bırakmak” anlamında kullanılmıştır. Soruda istenen anlam A seçeneğinde de vardır. “Hepsini seviyor,

hiçbirini diğerlerinden ayırmıyordu.” cümlesinde de “farklı tutmamak” anlamında kullanıldığı için cevap A’dır.

SORU:

1. Madem gelmeyecektin, hiç olmazsa bir haber verseydin.
2. Sabah sabah hiç yoktan işe geç kaldım.
3. Düzenli yürüyüş, en azından insanı can sıkıntısından kurtarır.
4. Çocuklar olsa olsa uyuyup kalmışlardır.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde, altı çizili sözcükler aynı anlamda kullanılmıştır.

- A) 1-2 B) 1-3 C) 2-4 D) 3-4 **LGS–2003**

ÇÖZÜM:

Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcükler eş anlamlıdır yani anlamdaştır. Soruda eş anlamlılık sorulmaktadır. Altı çizili sözcük, birinci cümlede “en azından, bari”, ikinci cümlede “sebepsiz olarak”, üçüncü cümlede de birinci cümledekiyle aynı anlamda kullanılmıştır. 4. cümlede ise altı çizili sözcük “en kötü ihtimal, en fazla” anlamındadır. Bizden istenen, aynı anlamı veren sözcükler olduğundan cevap B olur.

SORU:

Daha sahneye ilk adımını attığında hepimizi gülmekten kırıp geçirirdi.

“Daha” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde, bu cümledeki anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Bahçedeki çiçekler daha açmamıştı.
- B) Akşam yemeğinde daha neler var neler.
- C) Daha kötüsü otobüsü kaçırmayalım mı?
- D) Temizlikten sonra daha ütü de yapacağım.

LGS–2003

ÇÖZÜM:

“Daha” sözcüğü soruda “henüz” anlamında kullanılmıştır. B seçeneğinde “daha” sözcüğü “başka”, C seçeneğinde “kıyaslama, derecelendirme, üstünlük”, D seçeneğinde ise “ayrıca” anlamında kullanılmıştır. “Bahçedeki çiçekler daha açmamıştı” cümlesinde “daha” sözcüğü “henüz” anlamında kullanıldığı için cevap A seçeneğidir.

SORU:

1. Bu işte senin kadar benim de payım var.
2. Bu kadar küçük bir eve sığamazsın.
3. Sinemayı da tiyatro kadar severim.
4. Şimdiye kadar böyle güzel bir roman okumamıştım.

“Kadar” sözcüğü yukarıdaki cümlelerin hangilerinde aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1-2 B) 1-3 C) 2-4 D) 3-4 **LGS–2003**

ÇÖZÜM:

“Kadar” sözcüğü ikinci cümleye “derecelendirme”, dördüncü cümleye “değin, dek” anlamını katmıştır. Birinci ve üçüncü cümlede ise “karşılaştırma” anlamıyla kullanıldığından cevap B’dir.

SORU:

“Bulmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak” anlamında kullanılmıştır?

- A) Yapılan okulun kente yakın olmasını mantıklı buldu.
- B) Leyla, ayağı kayınca kendini yerde buldu.
- C) Sınıfta kendine göre bir arkadaş buldu.
- D) Sonunda aradığı mutluluğu buldu.

LGS–2004

ÇÖZÜM:

“Bulmak” sözcüğü A seçeneğinde “herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak”, B seçeneğinde “düşmek”, C seçeneğinde “tanışmak”, D seçeneğinde ise “yakalamak, ulaşmak” anlamında kullanılmıştır. “Yapılan okulun kente yakın olmasını mantıklı buldu.” cümlesinde bir yargıya varıldığı açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle cevap A’dır.

SORU:

“Gerçeği söylemek gerekirse, hiçbir zaman mutlu olamadım.” cümlesinde altı çizili sözcük grubuyla aynı anlama gelen ifade aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Haklı çıkarsa güç durumda kalırız.
- B) Doğrusu bu haber beni çok etkiledi.
- C) Ben ne yaptıysam senin için yaptım.

D) Yaptığın doğruysa hiç korkmamalısın.

LGS–2004

ÇÖZÜM:

Soruda altı çizili söz öbeği “doğrusu, işin doğrusu” anlamında kullanılmıştır. Aynı anlam B seçeneğinde bulunmaktadır: “Doğrusu bu haber beni çok etkiledi.” Cevap B’dir.

3.1.1.5. Karşıt (Tezat, Zıt) Anamlı Sözcükler

“Anlamları bakımından birbirine karşıt olan; birbirine zıt anlam taşıyan kelimelere ‘karşıt anlamlı kelime denir(Korkmaz, 2003a: 142).

Ak/kara, ileri /geri, genç/yaşlı, büyük/küçük ...

Dilde her sözcüğün karşıtı yoktur. Masa, sıra, kalem vb. özellikle nitelik ve nicelik bildiren sözcüklerin (sıfatların, zarfların) ve bazı fiillerin, adların karşıtı vardır. Şişman/zayıf, iyi/kötü, doğmak/ölmek, ağlamak/gülmek vb.

Bir sözcüğün olumsuzunu onun karşıt anlamlısı değildir.

- Gülmek- gülmemek (olumsuzu)
- Gülmek-ağlamak (karşıt)
- Gitmek-gitmemek (olumsuzu)
- Gitmek-gelmek (karşıt)

LGS ’de karşıt (zıt) anlamla ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

“Sıkı, geniş, kısa kalın, bol” **kelimelerinden ikisinin birden karşıt anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Gevşek B) İnce C) Uzun D) Dar

LGS–1996

ÇÖZÜM:

“Gevşek” sözcüğünün karşıtı “sıkı”, “ince” sözcüğünün karşıtı “kalın”, “uzun” sözcüğünün karşıtı “kısa”dır. Örneğin, “Kamyon dar sokağa giremedi.” cümlesinde “dar” sözcüğü “geniş” sözcüğünün karşıtı olarak; “Elbise ona dar geliyordu.” cümlesinde “bol” sözcüğünün karşıtı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle cevap D seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zıt anlamlı kelimeler yoktur?

- A) İyimser insanlar kötümserlere göre daha mutludurlar.
- B) Merdivenleri inip çıkmaktan yorgun düşmüştü.
- C) Hiçbir zaman insanları güzel çirkin diye ayırmazdı.
- D) Anadolu'nun bitmez tükenmez su kaynakları vardır.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A'da "iyimser-kötümser", B'de "inip-çıkma", C'de ise "güzel-çirkin" sözcükleri zıt anlamlı olarak kullanılmıştır. D seçeneğindeki "bitmek-tükenmek" sözcükleri ise zıt anlamlı değil, eş anlamlı (anlamdaş) sözcüklerdir. Dolayısıyla cevap D seçeneğidir.

3.1.1.6. İkileme

"Aralarında belli bir ses düzeni bulunan biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime grubuna 'ikileme' denir" (Korkmaz, 2003a: 123).

İkişer ikişer, yorgun argın, yalan yanlış, irili ufaklı, ileri geri...

En az iki sözcükten oluşan ve kalıplaşan ikilemeler bu yönüyle deyimlere benzer; ancak ikilemelerde bir kavramı somutlaştırarak (mecazlı) anlatım amacı yoktur. Bu yönüyle de ikilemeler deyimlerden ayrılır.

İkilemeler cümleye pekiştirme, güçlendirme, abartma, çoğaltma gibi anlamlar katar.

İkilemelerin başlıca türleri şunlardır:

a. Aynı sözcüğün tekrarı ile kurulanlar:

Sabah sabah, güle güle, kapı kapı, göre göre, seve seve, bile bile...

b. Eş veya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar:

Ev bark, eş dost, dayalı döşeli, ses seda, köşe bucak...

c. Zıt anlamlı sözcüklerle kurulanlar:

Er geç, az çok, iyi kötü, ileri geri, yaz kış...

d. Aynı kelimenin ön sesinin değiştirilecek tekrarlanması ile kurulanlar:

Çocuk mocuk, defter mefter, ev mev, para mara, sıra mıra...

e. Anlamsız sözcüklerle kurulanlar:

Ivır zıvır, abur cubur, mırın kırın, eciş bücüş, eften püften...

f. Biri anlamlı diğeri anlamsız sözcüklerle oluşturulanlar:

Çarpık çurpuk, ufak tefek, yırtık pırtık, yorgun argın...

g. Hâl ekleriyle oluşturulanlar:

Yıldan yıla, uzaktan uzağa, pisi pisine...

h. Yansıma sözcüklerle kurulanlar:

Gürül gürül, tik tak, horul horul, pat küt, miyav miyav, şırl şırl...

İkilemeyi oluşturan sözcükler arasına hiçbir noktalama işareti konmaz. Ayrıca ikilemeler daima ayrı yazılır.

LGS' de ikilemelerle ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

İkileme oluşturan bazı kalıplaşmış sözlerin yerleri değiştirilemez.

Aşağıdaki cümlelerde verilen altı çizili sözcüklerden hangisinde bu kurala uyulmamıştır?

- A) Olayı yarım yamalak anlattı.
- B) Ufaklı irili bütün kavunları sattı.
- C) Her şey ayan beyan gözümün önünde gerçekleşti.
- D) Okulunu ite kaka bitirdi.

LGS–1998

ÇÖZÜM:

İkilemeler kalıplaşmış anlatım birimleridir. Bu nedenle sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Bu kurala B seçeneğinde uyulmamıştır. “Ufaklı irili”, ikilemesinin kalıplaşmış şekli “irili ufaklı”dır. Bu nedenle cevap B’dir.

SORU:

“Başından geçenleri sakın sakın anlattı.” **cümlesinde** “sakın sakın” **ikilemesi cümleye hangi anlamı vermek için kullanılmıştır?**

- A) Yaşanılanların çok önemli olmadığını dile getirmek
- B) Davranışlarda bir heyecan bulunmadığını anlatmak
- C) Herkesin bu tür davranışlar göstermesini istemek
- D) Konuşulanların bu biçimden daha güzel anlaşılacağını vurgulamak

ÇÖZÜM:

“Başından geçenleri sakın sakın anlattı.” cümlesinde eylemin nasıl yapıldığı üzerinde durulmuştur. “Sakin sakın” ikilemesi cümleye, “başından geçenleri anlatan kişinin davranışlarında bir heyecan bulunmadığı” anlamını katmıştır. Cevap B’dir.

3.1.1.7. Somut ve Soyut Kavramlar

“Aynı dili konuşan kimselerde somut kelimelerin zihinde uyandırdıkları genel tasavvurlara ‘somut kavram’ denir” (Korkmaz, 2003a: 194).

Varlığını beş duyu organımızın herhangi biriyle kavradığımız varlıkları karşılayan sözcüklere “somut anlamlı sözcük” denir:

Toprak, insan, su, koku, ışık, ses, hava, kalem...

“Zihinde belli bir görüntü veya tasavvura sahip olmayan varlığı kelimeye sıkı sıkıya bağlı olan kavrama ‘soyut kavram’ denir. Gönül, bilgi, kutsal, doğruluk, ülkü vb.” (Korkmaz, 2003a: 198).

Varlığını beş duyu organımızla değil, düşünce yoluyla bilebildiğimiz varlıkları anlatan sözcüklere “soyut anlamlı sözcük” denir:

Sevgi, korku, yücelik, ruh, akıl, sevinç, üzüntü, insanlık...

Somut anlamlı bir sözcük cümlede mecazlaşarak soyut anlam kazanabilir.

- Bu işi yapmak yürek ister. (yürek-cesaret)
(Soyut-mecaz)

- Onda beyin yok ki kardeşim! (beyin-akıl)
(Soyut-mecaz)

LGS’ de somut ve soyut kavramlarla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olarak verilen sözcüklerden hangisi soyut bir kavramı anlatır?

- A) Tatlı yiyelim tatlı konuşalım.
- B) Çocuğunun başarısından sevinç duydu.
- C) O gün hava oldukça soğuktu.
- D) Kara bulutlar birden gökyüzünü kapladı.

ÇÖZÜM:

“Tatlı” tatma duyusuyla, “hava” dokunma duyusuyla, “bulutlar” görme duyusuyla algılanan somut sözcüklerdir. “Sevinç” ise soyut olduğundan duyu organlarımızla algılayamayız. Bu nedenle cevap B’dir.

3.1.1.8. Çok Anlamlılık

“Sözcüklerin birden çok kavramı yansıtır duruma gelmiş olmalarına ‘çok anlamlılık’ adı verilir” (Aksan, 2000b: 188).

Çok anlamlılığın bir başka tanımı da şöyledir: “Bir kelimedede temel anlamla bağlantılı birden çok anlamın bulunması; bir kelimenin anlam gelişmesi yoluyla asıl anlamı ile olan ilişkisini kaybetmeden yeni anlamlar kazanmasına ‘çok anlamlılık’ denir. ‘Alay’, belirli sayıda birliklerden oluşan askerî topluluk; herhangi bir tören veya gösteride yer alan kalabalık; çok kalabalık; gelin alayı; bir alay insan...” (Korkmaz, 2003a: 61-62).

Temel anlamı “sağ olmak; canlılığını, hayatını sürdürmek” olan “yaşamak” sözcüğünün sonradan kazandığı anlamlardan bazıları şöyledir:

Varlığını sürdürmek:

- Bazı hayvanlar soğuk iklimlerde yaşar.

Oturmak, eğlenmek:

- Her zaman bu tatil kasabasında yaşamak istedim.

Geçinmek:

- Bu kazançla yaşamak kolay değil.

Sürüp gitme, anımsanmak:

- O ölmedi; her zaman içimizde yaşayacak.

Çok anlamlılıkla ilgili LGS ’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

1. Dereden akan bulanık su duruldu.
2. Yaşanan karışıklık bir süre sonra duruldu.
3. O yaramaz çocuk bir yıl sonra duruldu.
4. Fırtına duruldu, ertesi gün yola çıktık.

“Durulmak” sözcüğü yukarıdaki cümlelerde kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

ÇÖZÜM:

“Durulmak” sözcüğü 1. cümlede “temiz hâle gelmek”, 2. cümlede “bitmek, ortalığın sessizleşmesi”, 3. cümlede “uslanmak, sakinleşmek”, 4. cümlede ise “bitmek, sona ermek, ortalığın sessizleşmesi” anlamlarında kullanılmıştır. 2. ve 4. cümledeki anlamlar aynıdır. Dolayısıyla “durulmak” sözcüğü üç farklı anlamda kullanıldığından cevap C seçeneği olur.

3.1.1.9. Deyimler

“Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplama; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz” (Vardar, 1988: 74).

Deyimlerin başlıca özellikleri şunlardır:

- 1) Deyimler kalıplaşmış sözlerdir (Sinan, 2001: 96). Bu nedenle deyimlerde sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Yerlerine başka sözcükler konulamaz. Örneğin, “Ayıkla pirincin taşını.” deyimini “Ayıkla bulgurun taşını” şeklinde söylenemez.
- 2) Deyimler çoğunlukla mecaz anlamlıdır (Aksoy, 1988: 498). Ancak gerçek anlamlı olan deyimler de vardır:
“Göze batmak” mecaz anlamlı bir deyimdir.
“Ağzına bir şey koymamak” gerçek anlamlı bir deyimdir.
- 3) Deyimler çoğunlukla mastar hâlinindedir (Aksoy, 1988: 508):
Göze girmek, ipe un sermek, yaka silmek...
Ancak bazı deyimler mastar hâlinde olmayabilir:
“Çantada keklik, ağzı var dili yok, laf ebesi, eli maşalı...”
- 4) Deyimler genel kural niteliği taşımaz; genellikle yargı bildirmez:
“Can çekişmek, ayağa düşmek, göz dikmek...” vb.
- 5) Bazı deyimler cümle şeklindedir (Yüceol-Özezen, 2001: 872):
- Dostlar alışverişte görsün.
- Halep oradaysa arşın burada.
- 6) Deyimler gelenek ve inanış bildirebilir (Aksoy, 1988: 503):
“Yüz görümlüğü, şeytan kulağına kurşun, Ahret kardeşi olmak...”
- 7) En az iki sözcükten oluşan deyimlerin bazıları atasözlerinden, bazı atasözleri ise deyimlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin, “diş göstermek” deyimini “Isıracak it dişini göstermez.” atasözünde işlevini anlam genişlemesi

ile sürdürmektedir (Sinan, 2001: 136-137).

SORU:

- I. Gözden geçirmek
- II. Gözleri dolmak
- III. Gözleri yaşarmak.
- IV. Gözleri süzülme

Yukarıdaki deyimlerden hangileri duygulanma sonucu ortaya çıkan durumu ifade eder?

- A) I-III B) II-IV C) II-III D) III-IV **LGS-1995**

ÇÖZÜM:

Soruda mastar şeklinde verilen dört deyim var. Bu deyimlerden “Gözden geçirmek” deyimini “bir şeyi incelemek, bir şeye bakmak” anlamındadır.

“Gözleri süzülme” “uykunun bastırması nedeniyle göz kapaklarının hafifçe kapanması” anlamında bir deyimdir. “Gözleri dolmak” deyimini “ağlayacak kadar duygulanmak, bir durumdan etkilenmek” anlamındadır.

“Gözleri yaşarmak” deyimini de “bir duruma, bir olaya üzülme” anlamındadır. “Gözleri dolmak” ve “gözleri yaşarmak” deyimleri duygulanma sonucu ortaya çıkan durumu ifade ettiği için cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki deyimlerden hangileri anlamca birbirine yakındır?

- 1. Hem nalına hem mihına vurmak
- 2. Hem uyuz hem yavuz
- 3. Hem ziyaret hem ticaret
- 4. Hem suçlu hem güçlü

- A) 3-4 B) 1-3 C) 2-4 D) 2-3 **LGS-1996**

ÇÖZÜM:

“Hem nalına hem mihına vurmak” deyimini “birbirine ters olan iki olayı da desteklemek”, “Hem uyuz hem yavuz” deyimini “suçlu ve hatalı olan insanların bunu bastırmaya çalışması”, “Hem ziyaret hem ticaret” deyimini “bir yere ziyarete giden bir kişinin, bu ziyaretten yararlanarak başka işlerini de çözmesi, yapması” anlamındadır.

“Hem suçlu hem güçlü” deyimini ise “suçlu olan birisinin suçsuzmuş gibi davranarak karşısındakini suçlamaya çalışması” anlamındadır. Açıklamalardan

hareketle ikinci ve dördüncü deyimın yakın anlamda olduğu görölmektedir. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

“Güç yetmez gibi görünen büyük, ağır işleri başarmak” anlamına gelen deyim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağlar dayanmaz
B) Dağları devirmek
C) Dağlara taşlara
D) Dağlara düşmek

LGS–1997

ÇÖZÜM:

“Dağlar dayanmaz” deyimini “katlanılması çok güç acılar” için; “dağlara taşlara” deyimini “kötü bir olayı veya durumu anlatırken onun herkesten uzak olmasını” ifade etmek için; “dağlara düşmek” deyimini “yaşanan büyük bir acı ve üzüntü nedeniyle insanlardan kaçıp ıssız yerlerde yaşamak” anlamı için kullanılır.

“Dağları devirmek” deyimini ise “güç yetmez gibi görünen büyük, ağır işleri başarmak” anlamındadır. Bu nedenle cevap B’dir.

SORU:

“Çıkmak” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim içinde kullanılmıştır?

- A) Yıkanınca elbisesinin lekesi çıktı.
B) Ezilen meyvelerin suyu çıktı.
C) Haberi duyunca sevinçle evden çıktı.
D) Bu işi bitirinceye kadar canı çıktı.

LGS–2000

ÇÖZÜM:

“Çıkmak” sözcüğü A’da “kaybolmak”, B’de “sıvının, suyun bir nesnenin içinden dışarıya varması”, C’de “ayrılmak, uzaklaşmak” anlamında kullanılmıştır. D’de ise “canı çıkmak” ifadesi “büyük sıkıntılar çekmek, çok zorlanmak” anlamına gelen bir deyim olduğundan cevap D seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde verilen deyim, açıklamasıyla çelişir?

- A) Ağız ağza vermiş, gizli gizli konuşuyorlardı.
B) Ağız birliği etmişler, aynı açıklamaları yapmışlardı.
C) Çok güzel konuşmuş, ağızına geleni söylemişti.

D) Başına gelenlerden ağız yanmış, her şeyi incelemeye karar vermişti.

LGS-2000

ÇÖZÜM:

A, B ve D seçeneklerinde verilen deyimlerle açıklamaları birbirine uygundur. “Ağızına geleni söylemek” deyimini ise “düşünmeden nezaket dışı konuşmak, birilerini azarlamak” anlamındadır. Böyle insanlar düşünmeden, rasgele ve kırıcı konuşurlar. Bu da güzel bir konuşma olmaz. Bu nedenle deyimle açıklaması çelişmektedir. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

Nasrettin Hoca, çoğu zaman karşısındakini kırmamak için bencillik, aç gözlülük, yalancılık gibi birçok özü üstüne alır; kendisi ile alay ediyormuş gibi görünür. Örneğin, başkasının bostanına girip kavun karpuz aşırarak ister. Bunun yanlış olduğunu bilmez mi? Elbette bilir. Ama dediğimiz gibi onun amacı başkadır: Başkasının malına el sürmenin kötülüğünü eleştirmektir, yapmak istediği. Böyle davranmakla “.....” der gibidir.

Parçadaki boşluğa aşağıdaki deyimlerden hangisi getirilirse, Nasrettin Hoca'nın vermek istediği ileti vurgulanmış olur?

- A) Kimsenin tavuğuna kış deme.
- B) Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.
- C) Kime niyet, kime kısmet.
- D) Leb demeden leblebiyi anla.

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Nasrettin Hoca'nın yapmadığı şeyleri kendi üzerine alması, “insanlara ders vermek, yanlışlıkları eleştirmek ve onları düzeltmek” amacını taşımaktadır. Elbette ki Nasrettin Hoca parçada belirtilen bu yanlışları bilinçli olarak yapmıştır. Böyle davranmakla insanlara, “Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla.” der gibidir. Anlatmak istediği bu deyimle özetlenebilir. Bu nedenle cevap B'dir.

SORU:

1. Her zaman çok konuşurken şimdi sesi çıkmaz olmuş; dut yemiş bülbüle dönmüştü.
2. Dizgini ele almış, artık işleri yönetmeye başlamıştı.

3. Çektiği sıkıntılar yüzünden yaşamayı istemeyecek duruma gelmiş, canından bezmişti.
4. Sonunda dize gelmiş, kendisinden güçlü olan arkadaşının buyruğunu kabul etme durumuna düşmüştü.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde deyimlerden önce anlamları verilmiştir?

- A) 1-4 B) 1-3 C) 2-3 D) 2-4 **LGS-2001**

ÇÖZÜM:

Soruda 2. ve 4. cümlede deyimlerden sonra, açıklamaları yapılmıştır. 1. ve 3. cümlede ise önce deyimlerin açıklaması, sonra ise deyimler verilmiştir. Bu nedenle cevap B'dir.

SORU:

On dakikalık ders arasında, bahçeyi kırk kez dolaşan öyle kabına sığmaz, afacan öğrenciler görülür ki, sanırsınız kanatları var.

Parçada “kabına sığmamak” deyimini aşağıdakilerden hangisini anlatmaktadır?

- A) Bir işi yapmaya başlamayı.
B) Boş durmaktan sıkılmayı.
C) Yalnız kalmaktan kaçınmayı.
D) Taşkın davranışlarda bulunmayı. **LGS-2002**

ÇÖZÜM:

“Kabına sığmamak” deyimini, cümleye “taşkın davranışlarda bulunmak, telâş etmek, sabırsızlık göstermek, yerinde duramamak” anlamlarını katmıştır. Bu anlam D seçeneğinde verildiğinden cevap D olur.

SORU:

1. Bu düşüncede olanların hemen hepsi aynı yolun yolcusudur.
2. Toplantıda konuşanların çoğu aynı telden çalıyordu.
3. Köyde hiçbir şey değişmemiş; aynı tas, aynı hamam.
4. Olayın tanıkları mahkemede aynı ağzı kullandılar.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerindeki deyimler aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) 1. - 2. B) 2. - 3. C) 2. - 4. D) 3. - 4.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Aynı yolun yolcusu olmak” deyimini sonları birbirine benzer kişileri anlatmak için kullanılır. “Aynı telden çalmak” deyimini, aynı şeyleri söyleyen kişileri anlatır. “Aynı tas, aynı hamam” deyimini değişen bir şeyin olmadığını, her şeyin aynı kaldığını bildirmek için kullanılır. “Aynı ağız kullanmak” deyimini bir konuda ağız birliği ederek, aynı şeyleri söylemek anlamında kullanılır. “Aynı telden çalmak” deyimini ile “aynı ağız kullanmak” deyimini aynı anlamda kullanıldığından cevap C seçeneği olur.

SORU:

Aşağıdakilerden hangisindeki deyim, cümleye uygun düşmez?

- A) O kadar zayıftı ki, karda gezer izini belli etmezdi.
B) Onu bulmak için akşama kadar dolaşmış, ayaklarına kara sular inmişti.
C) Ekonomik durumu öyle bozulmuştu ki, kemer sıkmaktan başka çaresi kalmamıştı.
D) İlkokul öğretmenini göreceği için, içi içine sığmıyordu. **LGS–2003**

ÇÖZÜM:

B, C ve D seçeneklerindeki deyimler anlamlarına uygun olarak kullanılmıştır. Ancak A seçeneğindeki deyim cümleye uygun düşmemiştir. “O kadar zayıftı ki, karda gezer izini belli etmezdi.” cümlesinde “karda gezer izini belli etmez.” deyimini kimseye belli etmeden, sezdirmeden iş yapan kişileri anlatmak için kullanılır. Bu deyim, zayıflıkla ilgisi yoktur. Bu nedenle cevap A seçeneğidir.

3.1.1.10. Atasözü

“Anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği gözlem ve denemelerden ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış sözlere ‘atasözü’ denir: ‘Alet işler el övünür.’ ‘Ak akçe kara gün içindir.’ ‘Çalma elin kapısını çalarlar kapını.’ ‘Taşıma su ile değirmen dönmez.’ (Korkmaz, 2003a: 27).

Atasözünün bir başka tanımı da şöyledir: “Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir” (Aksan, 2000a: 33).

Atasözlerinin başlıca özellikleri şunlardır:

- 1) Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcükleri değiştirilemez (Aksoy, 1988:15):
“Böyle gelmiş, böyle gider” yerine “Böyle başlamış, böyle gider.” denilemez.
- 2) Kısa ve özlü sözlerdir. Az sözle çok şey anlatır (Aksoy, 1988: 16):
“Ağlatan gülmez.”
“Eden bulur.”
- 3) Atasözleri çoğunlukla mecaz anlamlıdır. Ancak gerçek anlamlı olan atasözleri de vardır.
“Bugünün işini yarına bırakma.” Gerçek anlamlı atasözüdür.
“Mum dibine ışık vermez.” Mecaz anlamlı atasözüdür.
- 4) Atasözleri öğüt vermek, bir gerçeği ortaya koymak üzere söylenmiş söz kalıplarıdır (Aksoy, 1988: 18). Bu yönüyle deyimlerden ayrılır. Deyimlerde öğüt verme özelliği yoktur.
“Ağaca dayanma kurur, insana dayanma ölür.”
“İyi nasihat verilir, iyi ad verilmez.”
- 5) Atasözleri genel kural niteliğindedir. Yani atasözlerinin bildirdikleri yargı bütün insanlar için geçerlidir.
“Sakla samanı, gelir zamanı”
“Ayağını yorganına göre uzat.”

LGS’de atasözleriyle ilgili 7 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi, “Kusurunu anlayıp özür dileyen ve büyüklüğüne sığınan kişi affedilmelidir.” anlamına gelir?

- A) Her güzelin bir kusuru vardır.
- B) Gül dikensiz olmaz.
- C) El öpmekle ağız aşınmaz.
- D) Eğilen baş kesilmez.

LGS–1994

ÇÖZÜM:

“Her güzelin bir kusuru vardır.” atasözü “kusursuz insan olmaz, en mükemmel kişilerde de bir eksiklik bulunabilir” anlamında olup, bu anlamın aynısı “Gül dikensiz

olmaz.” atasözünde de bulunmaktadır. “El öpmekle ağız aşınmaz” atasözü ise, “insanlar kendi çıkarlarının gerektirdiği sonuçları elde etmek için zararı olmayan bazı fedakârlıklarda bulunur” anlamındadır. “Eğilen baş kesilmez.” atasözü ise “kusurunu anlayıp özür dileyen ve bir kişinin büyüklüğüne sığınan kişi affedilmelidir” anlamını taşıdığından cevap D seçeneği olur.

SORU:

Hangi atasözünün konusu diğerlerinden farklıdır?

- A) Yatanın yürüyene borcu var.
- B) Ekmeğin büyüğü hamurun çoğundan olur.
- C) Emeksiz yemek olmaz.
- D) Yatan arslandan, gezen tilki yeğdir.

LGS–1995

ÇÖZÜM:

A, C ve D seçeneklerindeki atasözlerinde “çalışmanın önemi” vurgulanmıştır. “Ekmeğin büyüğü hamurun çoğundan yapılır.” atasözünün konusu çalışmak değildir. Bu atasözünde anlatılmak istenen ise “gerekli ve yeterli malzemenin olup olmaması sonucu ortaya çıkan durum”dur. Yeterli malzeme ile istenen sonucun elde edileceği anlatılmak istenmiştir. Cevap B’dir.

SORU:

“Bilgisiz, yeteneksiz kişi kendisine verilen görevde tutunamaz.” **cümlesinde verilen düşünceyi aşağıdaki atasözlerinden hangisi karşılar?**

- A) İş bilenin, kılıç kuşananın.
- B) İşleyen demir pas tutmaz.
- C) İş insanın aynasıdır.
- D) Boş çuval dik durmaz.

LGS–1997

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde “iş hak edene vermek gerektiği, işin ustalıkla yapılması gerektiği”, B seçeneğinde “çalışmanın önemi insanların çalıştıkça başarılı olacağı”, C seçeneğinde “bir insanın yaptığı işin, onun başarısının göstergesi olduğu” anlatılıyor. “Boş çuval dik (ayakta) durmaz.” atasözü ise “bilgisiz, yeteneksiz kişi, kendisine verilen görevde tutunamaz, başarılı olamaz” anlamında olduğundan cevap D seçeneği olur.

SORU:

Aynı olaylar üzerinde ortak düşünceleri olmayan, birbirine aykırı düşen insanların birlikte yaşamaları ve bir iş üzerinde anlaşmaları olanaksızdır.

Bu durum, aşağıdaki atasözlerinden hangisine bir örnektir?

- A) İki deliye bir uslu koymuşlar.
- B) İki el bir baş içindir.
- C) İki baş bir kazanda kaynamaz.
- D) İki karpuz bir koltuğa sığmaz.

LGS–2000

ÇÖZÜM:

İki deliye bir uslu koymuşlar: Kavgacı ve birbiriyle anlaşamayan iki kişinin arasını bulacak bir akıllı çıkar.

İki el bir baş içindir: Allah insana çalışıp kazanması için güç vermiştir, el kol vermiştir. İnsanlar bunları iyi kullanmalı, başkalarına muhtaç olmamalıdır. Bu bilinçle davranmak gerekir.

İki karpuz bir koltuğa sığmaz: İki zor ve büyük işi bir insan aynı anda yapamaz.

İki baş bir kazanda kaynamaz: Farklı düşünen ve farklı kişilikteki iki kişi bir arada yaşayamaz, barınamaz. Böyle insanların bir iş üzerinde birleşmeleri olanaksızdır anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla soruda verilen durum C seçeneğindeki atasözüne uymaktadır. Bu nedenle cevap C'dir.

SORU:

Dünyada kötülükler olduğu sürece şiddet de olacaktır. Şiddet, şiddetle değil, sevgiyle ortadan kaldırılır. Güzelliklere, güzel duygularla yaklaşmak kolaydır. Önemli olan, insanlık için olumsuz olan durumların karşısına güzel duygularla çıkmaktır.

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi parçada vurgulanan düşünceyle örtüşür?

- A) Kötü söyleme eşine, ağı katar aşına.
- B) İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.
- C) Aman diyene kılıç kalkmaz.
- D) İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

Parçada dünyadaki kötülük ve şiddetin ancak sevgiyle ortadan kaldırılacağı anlatılıyor. Kolayı herkes yapar, önemli olan zoru başarmaktır. Yani güzelliklere güzel

duygularla yaklaşmak kolaydır. Olumsuzluklara güzel duygularla cevap vermek zordur. Bu düşünceler D seçeneğindeki “İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı” atasözünde işlenmiştir. Cevap D’dir.

SORU:

Atasözleri çoğu kez gerçek anlamları dışında, benzetmeli bir anlam taşırlar.

Aşağıdaki atasözlerinden hangisi bu açıklamaya uygun düşmez?

- A) Mum dibine ışık vermez.
- B) Adamın iyisi iş başında belli olur.
- C) Meyveli ağacı taşlarlar.
- D) Ağır kazan geç kaynar.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

Atasözlerinden bazıları gerçek, bazıları ise mecaz anlamlıdır. “Mum dibine ışık vermez.” atasözünde varlıklı, bilgili insanlar “muma” benzetilmiştir. Böyle insanların başkalarına yardımcı olduğu hâlde yakınlarını ihmâl ettiği belirtilmiştir.

“Meyveli ağacı taşlarlar.” atasözünde bilgili ve başarılı insanlar meyveli ağaca benzetilmiştir. Böyle insanları kötülemek ve karalamak isteyenlerin çok sayıda olduğu belirtilmiştir.

“Ağır kazan geç kaynar.” atasözünde tembel insanların bir işi yavaş ve geç yapmaları “kazan” benzetmesiyle anlatılmıştır. “Adamın iyisi iş başında belli olur.” atasözü ise gerçek anlamlıdır. Benzetmeli bir anlam taşımamaktadır. Cevap B’dir.

SORU:

İnsanların genel eğilimi, bir sözü kim söylerse söylesin, bu sözde kendisinin peşin olarak benimsediği yargıları aramaya ve bulmaya yöneliktir. İnsanlar “Ne yapmam gerekiyor söyle.” diye haykırır, ama bu haykırışlarında şu emir saklıdır. “Söyleyeceğin şey benim yapmak istediğim şey olsun.”

Paragraftaki düşünceyi destekleyen atasözü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Söyleyenden dinleyen arif gerek.
- B) Sözü söyle alana kulağında kalana.
- C) Akılları pazara çıkarmışlar, herkes yine kendi aklını almış.
- D) Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.

LGS–2004

ÇÖZÜM:

İnsanlar başkalarının söylediği sözlerin kendi düşüncelerine uymasını isterler, beklerler. Başkalarına danışırken bile, onlardan kendi beklediklerini, düşüncelerini duymak isterler. Yani kendi düşüncelerini duymak isterler. Kendi düşüncelerinin doğru olduğundan kimse kolay kolay vazgeçmez. Paragraftaki düşünceyi destekleyen atasözü “Akılları pazara çıkarmışlar, herkes yine kendi aklını almış.” tır. Cevap C’dir.

3.1.2. Türkçede Anlam Olayları

3.1.2.1. Deyim Aktarması

“Aralarında uzaktan veya yakından ilgi bulunan iki şey arasında bir benzetme ilişkisi kurarak bunlardan birinin adını geçici olarak kendisine benzetilen diğer şeyin adı ile karşılama olayına ‘deyim aktarımı’ denir” (Korkmaz, 2003a: 66).

Deyim aktarmasının bir başka tanımı da şöyledir: “Deyim aktarması, sözcüğün dile getirdiği kavramla onun gösterileniyle bir başka kavram arasında çoğu kez benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır” (Aksan, 2000b: 183).

“Bir genç kızın fidan gibi ince, narin yapılı ve çekici olduğunu belirtmek üzere onun için fidan gibi ya da ceylan gibi benzetmeleri yapılır. Ancak benzetme ilgeci kaldırılarak bu genç kız fidan ya da ceylan göstergeleriyle anlatılırsa burada artık birer deyim aktarması söz konusudur” (Aksan, 1997: 63).

Deyim aktarması, en fazla insandan doğaya aktarma şeklinde görülür.

3.1.2.1.1. İnsandan Doğaya Aktarma

“İnsanoğlu, başta organlarıyla ilgili kavramlar olmak üzere, kendisiyle ilgili şeylere benzettiği nesnelere, onların adını vermiş, böylece her dilde aynı doğrultuda gelişmeler olmuş, bu sözcükler çok anlamlı duruma gelmiştir” (Aksan, 2000b: 183-184):

Kör kuyu, hırçın deniz, dağın başı, masanın gözü, yol ağzı...

“İnsandan doğaya aktarmanın bir türü, insana ait fiziksel ve ruhsal özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıyla gerçekleştirilir. Özellikle yazın ve şiir dilinde görülen bu tür, doğadaki varlıkları bir bakıma kişileştirdiği için ‘kişileştirme’ adıyla anılır” (Aksan, 1997: 65).

Yorgun ağaçlar, hırçın deniz, kızgın bulutlar, dertli yollar...

LGS' de kişileştirme ile ilgili 3 soru sorulmuştur.

SORU:

Bu ülkede toprak bir masal sultanı kadar cömert. Kıraçlardan altın başaklar fişkirtir sağnak. Tek kökten koca bir orman doğar. Çöllerden çiçek bahçelerine geçilir. Yaz yağmurları hem tabiatın yüzünü güldürür, hem insanın. Ama kışlar kurak, bahar boğucudur ve yağmur her bölgeyi aynı cömertlikle başaklandırmaz. Kuzeyi, Himalaya'nın kasırgaları tarar; güneyi, Asya güneşinin alevi, Musonlar kesilince açlık başlar. Sıcak, damarlardaki kanı, erimiş kurşuna çevirir, toprak bakırlaşır, ölümü arzular insan.

Paragrafta geçen aşağıdaki cümlelerin hangisinde kişileştirme vardır?

- A) Kışlar kurak, baharlar boğucudur.
- B) Tek kökten koca bir orman doğar.
- C) Yaz yağmurları tabiatın yüzünü güldürür.
- D) Sıcak, damarlardaki kanı kurşuna çevirir.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

İnsan dışındaki varlıklara, insana özgü niteliklerin verilmesine “kişileştirme” denir. “Yaz yağmurları tabiatın yüzünü güldürür.” cümlesinde kişileştirme vardır. Çünkü “gülmek” insanlara has bir özelliktir. Burada “tabiat”a, insana özgü gülme özelliği verilerek tabiat kişileştirilmiştir. Bu nedenle cevap C seçeneğidir.

SORU:

Yıldızlar çamlara değer de geçer.
Gün buradan başını eğer de geçer.
Sular dizlerini döger de geçer.
Bir Ilgaz, er Ilgaz, Ilgaz, yâr Ilgaz.

Dörtlüğe göre aşağıdakilerin hangisinde kişileştirme yoktur?

- A) Çamlar
- B) Gün
- C) Sular
- D) Ilgaz

LGS -1996

ÇÖZÜM:

Kişileştirme, insan dışındaki varlıklara insana özgü niteliklerin verilmesidir. Diğer adı da teşhis'tir. Dörtlükte “günün başını eğmesi”nde “gün” sözcüğü “suların dizlerini dövmesi”nde “sular” sözcüğü, “er Ilgaz, yâr Ilgaz” sözünde de “er” sözcüğü

kişileştirilmiştir. “Çamlar” sözcüğünde ise kişileştirme yoktur. Cevap A’dır.

SORU:

Dallar mısra mısra, şair tez duyar,
Bahar nezle olsa hemen yaz duyar,
Çiçek kuşa dil öğretir, haz duyar
Ulu isteklerde gezer gönlümüz...

Bu dördlükteki “kişileştirmeler”, aşağıdakilerin hangisinde birlikte verilmiştir?

- A) Bahar, yaz, çiçek, kuş
- B) Yaz, dallar, bahar, gönül
- C) Kuş, şair, dil, bahar
- D) Çiçek, dil, bahar, gönül

LGS–2000

ÇÖZÜM:

Baharın nezle olması, yazın duyması, çiçeğin kuşa dil öğretmesi yani çiçekle kuşun konuşması insana özgü özelliklerdir. Haz duymak da yine insana özgüdür. Dördlükte” bahar, yaz, çiçek, kuş” sözcükleri kişileştirilmiştir. Cevap A’dır.

3.1.2.2. Benzetme

“Bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek, canlandırmak için bir başka nesneden, bir başka eylemden yararlanarak onu anımsatma eğilimine ‘benzetme’ denir” (Aksan, 1997: 61).

Keçi gibi inatçı çocuk, aslan gibi güçlü adam, altın gibi başaklar...

Benzetmenin öğeleri şunlardır:

1. Benzetlenen (Benzeyen) (b.)
2. Kendisine Benzetlenen (k.b.)
3. Benzetme Yönü (b.y.)
4. Benzetme Edatı (İlgeci) (b.e.)

Ör: Altın gibi sarı başaklar.

k.b. b.e. b.y. b.

Çeşme gibi akar gözyaşlarımız.

k.b. b.e. b.y. b.

SORU:

Munzur çayı, Ovacık'ın üst yanından, boz kayaların tam ortasından on değirmen arkı birden, aniden patlar. Dökülür, saçılır, eleğimsağmalarla süslenir, bir yeşil sülün gibi göğsünü gerer ovaya... Göz yayımı süt mavisine akar. Düze iner, kıvrılır kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur... Süt mavisine, cam göbeğine çalar, geçtiği yerleri yeşile keser.

SORU:

Munzur çayı aşağıdakilerden hangisine benzetilmemiştir?

- A) Sülüne B) Yılana
C) Süte D) Eleğimsağmaya

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Benzetme, aralarındaki ilgi nedeniyle zayıf olan bir varlığı güçlü olana çeşitli yönleriyle benzetmektir. Benzetme genellikle “gibi” edatıyla yapılır. Paragrafta “Munzur çayı”, “sülün, yılan ve süt”e benzetilmiştir. Eleğimsağmaya ise benzetilmemiştir. Cevap D seçeneğidir.

3.1.2.3. Abartma (Mübalaga)

Mecaz yoluyla bir şeyi olduğundan büyük veya küçük göstererek anlatmaya “abartma” denir (Tansel, 1983:49).

- Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.
- Futbolcu, topu iğnenin deliğinden geçirdi.
- Taşı sıkırsa, suyunu çıkarırdı.

LGS' de bu konuyla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “abartma” vardır?

- A) Arkadaşım çok güçlüydü.
B) Ulaşımında, ses hızını aşan teknolojiler geliştirildi.
C) Bir fıkra anlattı ki güle güle öldük.
D) Deniz sabah saatlerinde çarşaf gibiydi.

LGS–1998

ÇÖZÜM:

Mübalâğa, bir şeyi olduğundan büyük veya küçük göstererek anlatmaktır. C seçeneğinde “Bir fıkra anlattı ki güle güle öldük.” cümlesinde abartma vardır. Burada, fıkranın çok komik olduğu ve kapatılan fıkraya çok gülmüdüğü anlatılmak istenmiştir. Çünkü çok gülmekten birilerinin öldüğü kastedilmemiştir. Cevap C seçeneğidir.

3.1.3. Sözcükte Anlamla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular

SORU:

Hangi seçenekteki kelimeler, aralarındaki anlam ilişkisi yönünden diğerlerinden farklıdır?

A) Tanıdık-bildik

B) Özgürlük-barış

C) Samimi-içten

D) Fark-ayrım

LGS–1997

ÇÖZÜM:

A seçeneğindeki “tanıdık-bildik”, C seçeneğinde “samimi-içten”, D seçeneğindeki “fark-ayrım” sözcükleri eş anlamlıdır. Yani aralarında eş anlam ilgisi vardır. B seçeneğindeki “özgürlük-barış” sözcükleri ise eş anlamlı değildir. Cevap B seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki sözcük çiftlerinden hangisinde “kalem-kâğıt” arasındakine benzer bir ilişki vardır?

A) Fırça-boya

B) Sözcük-cümle

C) Sayfa-defter

D) Tebeşir-tahta

LGS–1999

ÇÖZÜM:

Kalem ile kâğıt arasında yazan yazılan ilişkisi vardır. A’da fırça, boya yapmaya yarar. B’de sözcükler cümleyi, C’de sayfa, defteri oluşturur. D seçeneğinde ise soruda olduğu gibi yazan-yazılan ilişkisi vardır. Tebeşir yazan, tahta yazılandır. Bu nedenle cevap D seçeneğidir.

SORU:

“Bile” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisine diğerlerinden farklı bir anlam katmıştır?

- A) Okulunu bitirmiş, iş bulmuş, evlenmişti bile.
- B) Nice ünlü yapıtları okumamış aydınlar bile var.
- C) Kırgınlık nedenini kendine bile açıklamaktan korkuyordu.
- D) Ölüyorum desen bile sana yardım etmeyeceğim.

LGS–2002

ÇÖZÜM:

“Bile” sözcüğü cümleye “dahi, üstelik, hatta “gibi anlamlar katar. Bu sözcük B, C ve D seçeneklerinde “dahi” anlamında kullanılmıştır. A seçeneğinde ise “hatta, üstelik” anlamını yansıtmaktadır. Cevap A seçeneğidir.

Sıra No	ANLAM BİLGİSİ İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS' deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Gerçek Anlam	1	0,36	1,79
2	Mecaz Anlam	7	2,49	12,50
3	Eş ve Yakın Anlamlı Sözcükler	17	6,05	30,36
4	Karşıt Anlamlı Sözcükler	2	0,71	3,57
5	İkileme	2	0,71	3,57
6	Somut ve Soyut Kavramlar	1	0,36	1,79
7	Çok Anlamlılık	1	0,36	1,79
8	Deyimler	10	3,56	17,86
9	Atasözü	7	2,49	12,50
10	Kişileştirme	3	1,07	5,36
11	Benzetme	1	0,36	1,79
12	Abartma	1	0,36	1,79
13	Sözcükte Anlamla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular	3	1,07	5,36
	TOPLAM	56	19,93	100,00

TABLO 3.1: Yukarıdaki tabloda 1994–2004 yılları arasında sözcük anlamı ile ilgili LGS’ de çıkmış soruların LGS’ deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	ANLAM BİLGİSİ İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Gerçek Anlam								1				1
2	Mecaz Anlam		2	1		1	1		1			1	7
3	Eş ve Yakın Anlamlı Sözcükler	2		1		1	2		1	5	3	2	17
4	Karşıt Anlamlı Sözcükler			1	1								2
5	İkileme					1		1					2
6	Somut ve Soyut Kavramlar							1					1
7	Çok Anlamlılık											1	1
8	Deyimler		1	1	1			3	1	2	1		10
9	Atasözü	1	1		1			1		2		1	7
10	Kişileştirme		1	1				1					3
11	Benzetme		1										1
12	Abartma					1							1
13	Sözcükte Anlamla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular				1		1			1			3
	TOPLAM	3	6	5	4	4	4	7	4	10	4	5	56

TABLO 3.2: Yukarıdaki tabloda 1994–2004 yılları arasında LGS’ de sözcük anlamıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

3.1.4. Şiir Bilgisi

Şiir bilgisiyle ilgili olarak LGS’de 3 soru sorulmuştur.

SORU:

İlim, kula açılmış bir kucaktır;
Aydınlıktır, meş’aledir, ocaktır.
İlmin yüzü samimîdir, sıcaktır;
Cehaletin yüzü soğuk, buz oğul...

Dörtlük, konusuna göre hangi şiir türüne girer?

A) Pastoral B) Didaktik C) Lirik D) Epik

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Pastoral şiir; kır yaşamını, çoban hayatını ele alır. Lirik şiir; hislerin, duyguların coşkunluğunu yansıtır. Epik şiir; kahramanlık, savaş gibi konuları ele alır. Didaktik şiir ise eğitici-öğretici niteliktedir. Yani insanlara öğüt veren şiir türüdür. Dörtlükte de ilmin önemi, cehaletin zararları vurgulanmak istenmiştir. Yani insanlara öğüt verilmiştir. Bu şiir türü de didaktik şiirdir. Cevap B seçeneğidir.

Paragrafta kişilik ve nitelik belirleme ile ilgili soruların benzerleri, şiirlerle ilgili olarak da sorulmaktadır.

SORU:

Avcılar sorumsuz, bitti av faslı
Kesildi kurt kuşun, balığın nesli
Ormanlar yanıktan, baltadan yaşlı
Pek berbat, denizin deryanın hâli.

Dörtlüğe göre, şair için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Kaygılı B) Heyecanlı C) Bezgin D) Yılgın

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Şair, dörtlükte avcılarının sorumsuzca davrandıklarını, bu nedenle kurt, kuş, balık gibi hayvanların neslinin kesildiğini, ormanların kesilerek ve yakılarak yok edildiğini, denizlerin kirletildiğini anlatarak insanların doğaya ve doğadaki canlılara zarar verdiğini

belirtmiştir. Bir başka ifadeyle şair, insanların doğaya verdiği zararı ele alarak bu konuyla ilgili “kaygısını” dile getirmiştir. Cevap A seçeneğidir.

SORU:

Derya kenarında ceylan avlarım
Ben gönlümü altın tele bağlarım
Gül yârimin göçü yüklenmiş gider
Ardı sıra bakar bakar ağlarım.

Dörtlüğe göre şair için aşağıdakilerden hangisi söylenemez

A) Üzgün B) Çaresiz C) Kaygılı D) Öfkeli **LGS-1997**

ÇÖZÜM:

Şair, dörtlükte sevgilisinin başka yere göçüp gitmekte olduğunu ve bu nedenle onun ardından bakıp bakıp ağladığını belirtmiştir. Dörtlükten hareketle şairin “çaresiz, üzgün ve kaygılı” bir durumda olduğunu söyleyebiliriz. Ancak şairin, öfkeli olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü “öfke”, “kırgınlık, herhangi bir durum karşısında gösterilen saldırganlık, hiddet” anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle şairin “öfkeli” olduğu söylenemez. Cevap D seçeneğidir.

Sıra No	ŞİİR BİLGİSİYLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Konusuna Göre Şiir Türleri	1	0,36	33,33
2	Şairin Kişiliğini Belirleme (Karakter)	2	0,71	66,67
	TOPLAM	3	1,07	100,00

TABLO 3.3: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de şiir bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	ŞİİR BİLGİSİYLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Konusuna Göre Şiir Türleri	1											1
2	Şairin Kişiliğini Belirleme (Karakter)				2								2
	TOPLAM	1			2								3

TABLO 3.4: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de şiir bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

3.2. CÜMLE ANLAMAMI

“Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı hâlinde anlatan kelime grubuna ‘cümle’ denir. Cümlelerin varlığı için asgarî şart bir çekimli fiil veya ek-fiilden oluşan yüklemidir” (Korkmaz, 2003a: 54):

- Sen Leyla’ya bir kere de benim gözümle bak.
- Yağmurla, rüzgârla örttüm üstümü.
- Okul müdürü çok gençti.

Cümleler çeşitli duygu ve düşünceleri içerebilir, yansıtabilir. Örneğin, ricâ, alay, ihtimâl (olasılık), azımsama, tahmin, pişmanlık...

LGS’de cümlede anlam soruları önemli bir yer tutmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak LGS’de 57 soru sorulmuştur. Öğrencilerin bu tür soruları çözebilmesi, okuduğunu anlayabilme oranına bağlıdır.

Cümle anlamıyla ilgili bazı kavramların bilinmesi bu konuya yönelik soruların çözümlenmesinde yardımcı olacaktır.

3.2.1. Nesnel (Objektif) Cümleler

Nesnel cümleler, kişisel duygu ve düşünce taşımayan, doğruluk veya yanlışlıkları gözlem, araştırma ve deneylerle kanıtlanabilen cümlelerdir. Nesnel cümleler, kişiden kişiye göre farklı anlamlar yansıtmazlar.

- Yazar, bu eserinde söz sanatlarına da yer vermiş.
- “Han Duvarları” adlı şiir Faruk Nafiz Çamlıbel’e aittir.
- Bu roman, konusunu köy hayatından alır.

Bu cümlelerdeki yargıların doğruluğu kanıtlanabilir. Eserler incelenerek, bu bilgilerin doğruluğu kanıtlanabilir. Bu yargılar nesnel yargılardır.

LGS’de nesnel cümlelerle ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesnel bir anlatım vardır?

- A) Göreceksiniz, bu maç berabere bitecek.
- B) Kutuplardaki buzların erimesiyle denizlerin seviyesi yükseliyor.
- C) Yaşamın temelinde, karşılıklı sevgi ve saygı vardır.
- D) Beyaz, diğer renklerden güzeldir.

LGS–2003

ÇÖZÜM:

Nesnel yargıların kullanıldığı anlatım nesnel anlatımdır.

A seçeneğinde bir tahmin söz konusudur. Bu cümle öznelidir. Çünkü maç daha oynanmamıştır, sonucu belli değildir. Berabere bitmeyebilir.

C seçeneğinde yaşamın temelini karşılıklı sevgi ve saygının oluşturduğundan bahsedilmiş. Bu yargı da öznelidir. Kişiden kişiye göre değişebilir. Bir başkasına göre yaşamın temelini, para, sağlık, mutluluk veya farklı duygu ve düşünceler oluşturabilir.

D seçeneğinde de öznel bir yargı var. Renk zevki, kişiye göre değişir. Kimi yeşili, kimi kırmızıyı, kimi ise sarıyı sever.

B seçeneğinde ise nesnel bir anlatım vardır. Buzların erimesi sonucu denizlerdeki su seviyesinin yükselip yükselmediği bilimsel verilerle kanıtlanabilir. Burada kişisel duygulara yer verilmemiştir. Cevap B'dir.

3.2.2. Neden (SebeP)-Sonuç İlişkisiyle Birbirine Bağlanan Cümleler

Bir cümlede ortaya konan yargının gerekçesinin de söylendiği cümlelerdir. Cümlede sebep-sonuç ilgisiyle birbirine bağlı iki değişik yargı bulunmaktadır. Birinci yargı neden (sebeP), ikinci yargı ise genellikle sonuç bildirir. Neden-sonuç ilişkisi daha çok "için, üzere, diye, çünkü, ile ..." gibi sözcüklerle (edat ve bağlaç) sağlanır. Böyle sorularda, eylemin hangi nedenle gerçekleştiğine dikkat etmek yeterlidir.

- Bu kitabı pahalı bulduğum için almadım.

Cümlede kitabın pahalı olması sebeptir. Sonuç ise, kitabı alamamaktır. Yükleme sorulan "niçin" sorusuna cevap alınmaktadır. "Niçin alamadım?" "Pahalı bulduğum için."

Cümlede yargı gerekçesiyle birlikte açıklanmıştır.

Korkudan ne diyeceğini bilemedi.

Neden Sonuç

Gelemedim; çünkü çok işim vardı.

Sonuç Neden

(Gerekçe-Açıklama)

LGS' de sebep-sonuç cümleleri ile ilgili 7 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi vardır?

- A) Çok çalıştı da sınıfı geçti.
- B) Söz vermese de gene gelir.
- C) Otelde biraz dinlenip de gelecek.
- D) Konuşsam da inadından vazgeçmez.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Sebep-sonuç ilişkisi A seçeneğinde var. “Çok çalışmak”, “sebebe”, “sınıfı geçmek” ise sonuçtur. “Çok çalıştı ve sonucunda sınıfını geçti.” anlamındadır. Cevap A’dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sebep-sonuç ilişkisi yoktur?

- A) Sınava iyi hazırladığından başarılı oldu.
- B) Tatilde gördüğü yerleri arkadaşlarına anlattı.
- C) Geç kaldığı için annesinden özür diledi.
- D) Sporcu, dereceye girince takıma alındı.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A’da “sınava hazırlanmak” “neden”, başarılı olmak ise” sonuçtur. C’de geç kalmak “neden”, özür dilemek ise “sonuç”tur. D’de ise “dereceye girmek” “neden” , “sonuç” ise “takıma alınmak”tır. B seçeneğinde ise sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Cevap B’dir.

SORU:

Bu kadar düzenli ve disiplinli çalışmadan sonra, yarışmada birinci olması hiç de sürpriz değildi.

Parçadaki “neden-sonuç” ilişkisi dikkate alındığında, “neden” olan durum aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilinçli ve plânlı hazırlıklar.
- B) Önceki örnek yarışmalar
- C) Başkalarının yaptığı katkılar
- D) Çalışmalardan duyulan mutluluklar.

LGS -1998

ÇÖZÜM:

Neden-sonuç cümlelerinde, eyleme yöneltilen “niçin” sorusu eylemin nedenini belirtmektedir. “Niçin sürpriz değil?” sorusunun cevabı “Bilinçli ve plânlı hazırlıklar yaptığı içindir”. “Bilinçli ve plânlı hazırlıklar yapıldığı için sonuç sürpriz değil.” anlamındadır. Cevap A seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilişkisi vardır?

- A) Harman yerinde doğmuş, çocukluğu da köyde geçmişti.
- B) Üst geçitten geçmiş, trafik kurallarına uymuştu.
- C) Gürültüden çok korkmuş, yüzü sapsarı kesilmişti.
- D) Durağa zamanında varmış, otobüs de zamanında gelmişti. **LGS -1999**

ÇÖZÜM:

“Gürültüden çok korkmuş, yüzü sapsarı kesilmişti.” cümlesinde neden-sonuç ilişkisi var. Korkmanın ve yüzün sapsarı kesilmesinin nedeni gürültüdür. Cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki dizelerin hangisinde dile getirilen istek, gerekçesiyle birlikte verilmiştir?

- A) İncecikten bir kar yağar,
Tozar Elif Elif diye.
- B) Yâra selam söylen seher yelleri,
Çıkıp şu yollara naz eylesin.
- C) Gönül gurbet ele çıkma,
Ya gelinir ya gelinmez.
- D) İstanbul’un orta yeri sinema,
Garipliğim, mahsunluğum duyurmayın anama. **LGS -2000**

ÇÖZÜM:

“Gönül gurbet ele çıkma
Ya gelinir, ya gelinmez.” mısralarında gerekçe vardır.

Gönül gurbet ele çıkma; çünkü gelinmeyebilir. Gerekçe olarak gelinemeyebileceğini göstermektedir. “Çünkü bağlacı ile bağlanabildiği ve “niçin” sorusuna cevap verebildiği için cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir gerekçeye dayalı görüş bildirilmektedir?

- A) Son gelişmelere bir türlü inanamadım.
- B) Nedendir bilmiyorum, göçmen kuşlar erken geldi.

C) Başarısında bütün arkadaşlarının payı var.

D) Bir akşam aniden çıkıp geleceğini söylemiş.

LGS–2000

ÇÖZÜM:

C seçeneğinde gerekçeye dayalı bir görüş belirtilmiştir. Başarılı oldu; çünkü başarılı olmasında arkadaşlarının payı var. Gerekçe olarak “arkadaşlarının yardımı” gösterilmiştir. Cevap C’dir.

SORU:

1. Birkaç saat için izin almaya değmez.
2. Bunu senden sakladığımı için üzgünüm.
3. Ona güvenmediğimi için sana çok kızıyor.
4. Karar vermek için henüz çok erken.

“İçin” sözcüğü, yukarıdaki cümlelerin hangilerinde neden–sonuç ilişkisi kurmuştur?

A) 1-2

B) 1-4

C) 2-3

D) 3-4

LGS -2002

ÇÖZÜM:

“İçin” edatı cümleye çeşitli anlamlar katmaktadır: “amaç, neden, özgülleme, hakkında...”

1. cümleye süre, 4. cümleye ise “amaç” anlamı katmıştır. 2. ve 3. cümlede ise neden-sonuç ilişkisi vardır. Üzgün olmanın nedeni “bir şeylerin saklanması”dır. Kızmanın nedeni ise “güvensizlik”tir. Bu nedenle cevap C’dir.

3.2.3. Şart (Koşul) Bildiren Cümleler

Bir eylemin ya da durumun bir koşula bağlı olarak gerçekleşeceğini bildiren yargılardır. Bu yargı çeşitleri genellikle birleşik cümlelerle ortaya konur. Temel cümlede belirtilen yargının meydana gelmesi, yan cümlecikteki yargının gerçekleşmesi şartına bağlıdır.

“Hava yağmurlu olursa töreni iptal ederiz.” cümlesinde şart anlamı vardır. Törenin iptal edilmesi havanın yağmurlu olması şartına bağlanmıştır. Eğer hava yağmurlu olmazsa, tören iptal edilmeyecektir.

Hava yağmurlu olursa, töreni iptal ederiz.

Yan cümlecik

Temel cümle

Temel cümledeki yargı, yan cümlecikteki yargının gerçekleşmesi şartına bağlıdır.

- Ankara'ya gidecek, ancak para bulursa. Gidebilmenin şartı para bulmaktır.

Para bulursa ancak Ankara'ya gidecek.

Yan cümlecik Temel cümle

Yan cümlecik yargı gerçekleşirse, temel cümledeki yargı gerçekleşecektir. Yine bir koşula bağlılık söz konusudur.

- "Kitapları geri getirmek üzere alabilirsin." cümlesinde de şart anlamı vardır. Kitapları alabilmenin şartı geri getirmektir. Geri getirecekse alabilir, yoksa alamaz.

Kitabı getirmek üzere /alabilirsin.

Yan cümlecik Temel cümle

LGS' de gerek şart cümle yapısıyla, gerekse de şart anlamlı cümlelerle ilgili sorular sıkça sorulmaktadır. Bu tür cümlelerde öğrencilerin "olmazsa" "olmaz" şartını tespit ederek soruları çözmeleri mümkündür.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin gerçekleşmesi şarta bağlıdır?

- A) İşlerimi bir yoluna koyarsam gerisi kolay.
- B) Beni arayınca nerede bulacağını bilirsin.
- C) Geç kaldığını öğrenince üzüldü.
- D) Öğretmen derse girince gürültü kesildi.

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

B, C ve D seçeneklerinde "zaman" üzerinde durulmuştur. B'de "arayınca, aradığın zaman", C'de "öğrenince, öğrendiği zaman", D'de ise "girince, girdiği zaman" ifadeleri eylemin zamanını belirtmektedir.

Şarta bağlılık A seçeneğinde vardır. Gerisinin kolay olması, işlerin yoluna koyulması şartına bağlıdır. İşler yoluna koyulamazsa sonrası kolay olmayacaktır. Cevap A'dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin gerçekleşmesi bir şarta bağlı değildir?

- A) Eve gitmesek de sinemaya gitsek.
- B) Ödevimi yapsam da rahatlasam.

- C) Elindekileri bitirse de gitsek.
D) Versem de borcumdan kurtulsam.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde şarta bağlılık söz konusu değildir. Burada bir dilek, bir istek dile getirilmiştir. Eve değil de sinemaya gitme isteği dile getirilmiştir. Bu nedenle cevap A'dır.

B, C ve D seçeneklerinde ise şart anlamı vardır. "Rahatlama" ödevi yapma, "gitme" elindekileri bitirme, "kurtulma" borcu verme şartına bağlanmıştır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin gerçekleşmesi şarta (koşula) bağlıdır?

- A) Zamanında geleceğim diyorsun ama geç kalıyorsun.
B) Çalışıyorsun ama bu tempoyla zamanında bitiremezsin.
C) Günlerdir aradı ama bir türlü izine rastlamadı.
D) Sinemaya giderim ama sen de gelirsen.

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Şarta bağlılık D seçeneğinde var. Sinemaya gitme "sen de gelirsen" şartına bağlıdır. Temel cümledeki yargının gerçekleşmesi yan cümlecikteki şartın gerçekleşmesine bağlıdır. "Sen gelmezsen ben sinemaya gitmem." anlamındadır. Cevap D'dir

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin gerçekleşmesi koşula bağlanmıştır?

- A) Yaz gelince tatil hazırlıklarına başlanır.
B) Öyle yorgunmuş ki yatınca uyuyakaldı.
C) Kafeste yaşayan kanarya ötmüyor.
D) İyi düşününce nerede yanıldığını anlarsın.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

A ve B seçeneklerinde eylemin zamanı üzerinde durulmuştur. C seçeneğinde olumsuz bir yargıdan bahsedilmiştir. D seçeneğinde ise şart anlamı vardır. Yanıldığını anlamak iyi düşünme şartına bağlanmıştır. Bu nedenle cevap D'dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eylemin gerçekleşmesi bir şarta bağlanmıştır?

- A) Havalar soğumuş, paltolar giyilmişti.
- B) İnsan istedi mi her şeyi başarır.
- C) İstanbul'a gider gitmez geri döndüler.
- D) Yağmur yağsa da top oynarız.

LGS-1996**ÇÖZÜM:**

A'da neden-sonuç ilişkisi söz konusudur. Havalar soğuduğu için paltolar giyilmiştir. C'de eylemin hemen, çabucak gerçekleştiğinden bahsedilmektedir. D seçeneğinde ise yağmur yağsa bile eylemin ısrarlı bir şekilde yapılacağı, sürdürüleceği belirtilmektedir. Cevap B'dir. Çünkü şarta bağlılık B seçeneğinde var. Burada insanın her şeyi başarması, o şeyi isteme şartına bağlanmıştır. Şart anlamını da "mi" edatı cümleye katmıştır.

SORU:

Yaşamda bizim için olumlu, hoş davranışları olan insanlara, yaptıklarından hoşnut kaldığımızı belirtirsek, onlara teşekkür edersek insanlar arası ilişkiler daha güzelleşecektir.

Bu parçada, insanlar arası ilişkilerin güzelleşmesi, aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Beğeni duygularının dile getirilmesine
- B) Hoşgörülü olmaya önem verilmesine
- C) Yapılan iyiliklere gönül borcu duyulmasına
- D) Başkalarını mutlu etmenin kolay olmasına

LGS-2001**ÇÖZÜM:**

İnsanlar arası ilişkilerin güzelleşmesi, beğeni duygularının dile getirilmesi şartına bağlanmıştır. Bu nedenle Cevap A'dır.

SORU:

Aşağıdakilerden hangisinde “iki durumdan birini seçme şartı” söz konusu değildir?

- A) Baktı ki pabuç pahalı
Ya yârdan geçmeliydi ya serden.
- B) Gönül gurbet ele çıkma,
Ya gelinir ya gelinmez.
- C) Çıkınca karşıma korkuttu beni,
“Ya paran ya canın” dedi.
- D) Uzun sözün kısası:
“Ya bu deveyi gütmeli, ya bu diyardan gitmeli”

LGS-2004

ÇÖZÜM:

İki durumdan birini seçme şartı A, C ve D seçeneklerinde vardır.

“ya ya” bağlaçları bu cümlelere iki durumdan birini seçme şartını katmıştır.

B seçeneğinde ise şart değil, bir ihtimâl söz konusudur. Gelinebilir de, gelinemeyebilir de. Her ikisi de olabilir. Bu nedenle cevap B’dir.

3.2.4. Karşılaştırma Bildiren Cümleler

Duygu ve düşüncelerin daha etkili bir biçimde anlatılabilmesi için en az iki varlık, durum ya da kavramın benzerliklerinden veya farklı özelliklerinden yararlanma yöntemine “karşılaştırma” denir. Karşılaştırmada iki unsur vardır: Karşılaştırılan varlıklar ve karşılaştırma yönü. Bunlardan birinin olmadığı yerde karşılaştırma yapılamaz.

Genellikle “daha, kadar, çok, ziyade, gibi, en, fazla, göre, -den” sözcük veya ekleriyle cümlelere karşılaştırma anlamı katılır.

- Ahmet diğerlerinden daha çalışkan.

Cümlede Ahmet çalışkanlık yönündün diğerleriyle karşılaştırılıyor ve daha çalışkan olduğu belirtiliyor.

- Fransız edebiyatında V.Hugo ne ise Türk edebiyatında Peyami Safa odur.

- “Ünlü masal kahramanı Heidi’nin oradan oraya koşturduğu Alpler ile hemen hemen aynı güzelliğe sahip bir yayladayız.” Bu cümlede ise iki mekân güzellikleri bakımından karşılaştırılmıştır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde karşılaştırma söz konusudur?

- A) Trafiği rahatlatmak için geniş yollar açılmalı.
- B) Hasta, yatağından kalkar kalkmaz dışarı çıkmak istedi.
- C) Bu güzel ayakkabıları nereden aldınız?
- D) Bu elbise size daha çok yakıştı.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Birden fazla kavramı veya düşünceyi çeşitli yönlerden incelemeye “karşılaştırma” denir. A’da amaç anlamı var. B’de bir istek ve durum anlatılmıştır. C’de ise hem beğenme hem de soru anlamı söz konusudur. D seçeneğinde “Bu elbise size daha çok yakıştı.” cümlesinde karşılaştırma yapılmıştır. Burada son giyilen elbisenin kişiye öncekilerden daha çok yakıştığı vurgulanmıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinden karşılaştırma yapılmamıştır?

- A) Antalya o zaman da bir liman kentiydi.
- B) Meydana gelen en şiddetli sarsıntı budur.
- C) Çocukların tümü cılız ve hastalıklıydı.
- D) Babanı biraz daha yaşlanmış gördüm.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

A’da liman kenti olma, B’de sarsıntının şiddeti, D’de babanın yaşlılığı karşılaştırılmıştır. Bu üç seçenekte de daha önceki durumlarla ilgili bir mukayese yapılmıştır. Ancak C seçeneğinde karşılaştırma yoktur. Burada bir gözlem ve değerlendirme söz konusudur. Çocukların tümünün hastalıklı ve cılız olduğundan bahsediliyor. Tümü aynı özellikteyse orada zaten karşılaştırma yapılamaz. Bu nedenle cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde karşılaştırma söz konusudur?

- A) Van Gölü’nün büyüklüğü karşısında büyülendim.
- B) Çalışkanlığıyla herkesin dikkatini çekiyor.
- C) Mektubunu betimlemelerle süslemiş.
- D) Karacaoğlan’dan güzel yazan halk ozanı var mı?

LGS-2002

ÇÖZÜM:

A seçeneğinden bir beğeni dile getirilmiş, B’de çalışkanlık vurgulanarak bir gözleme yer verilmiştir. C’de gözlem ve üsluba yer verilmiştir. D seçeneğinde “Karacaoğlan” dan güzel yazan halk ozanı var mı? cümlesinde karşılaştırma söz konusudur. Karacaoğlan başka halk ozanlarıyla güzel yazma yönüyle karşılaştırılmış ve bu yönde Karacaoğlan’ın üstünlüğü vurgulanmıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “karşılaştırma” yapılmıştır?

- A)Yalnızlığımızı kimseyle paylaşamayız.
- B) Baharın habercisi olan çiğdemi çok severim.
- C) Kendisine güvenen insanlar başarılı olurlar.
- D) Bu işin nereye varacağını kestirmek çok zor.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

“Kendisine güvenen insanlar başarılı olurlar.” cümlesinde karşılaştırma yapılmıştır. Kendisine güvenen insanların, kendisine güvenmeyenlere göre daha başarılı olacağı belirtilerek bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu nedenle cevap C’dir.

3.2.5.Yakınma Bildiren Cümleler

Herhangi bir olay, kişi ya da durumdan dert yanma, şikâyet bildiren yargılardır.

- Çöl çöl olmuş kalbimiz bir hâl olmuş gönlümüz.
- Onun, derslerine yeterince çalışmaması beni üzüyor.
- Bu çocuk laf anlamıyor, bilmem ne yapmalı...
- Bir de aldığı gibi getirmesini öğrense.

LGS’de yakınma ile ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “yakınma” söz konusudur?

- A) Ömründe bir kere bile yalan söylememiştir.
- B) Güneş sanki bugün daha erken doğdu.
- C) Problemi umduğumdan daha kısa sürede çözdü.
- D) Sonunda eşyalarını düzenli kullanmayı öğrenebildi.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Yakınma; bir olay, kişi ya da durumdan dert yanma, şikâyetçi olmaktır.. “Sonunda eşyalarını düzenli kullanmayı öğrenebildi.” cümlesinde yakınma söz konusudur. Sözü edilen kişinin önceden eşyalarını düzenli kullanamamasından yakınılmıştır. Ancak bu durumun daha sonra düzeltildiği belirtilmiştir. Cevap D’dir.

SORU:

Şimdi kılıksızım, fakat
Borçlarımı ödedikten sonra
İhtimal bir kat da yeni esvabım olacak
Ve ihtimal sen
Yine beni sevmeyeceksin.

O. Veli Kanık

Şiirde ozan aşağıdakilerden hangisinden daha çok yakınmaktadır?

- A) Parasız kalmaktan B) Sevgi görememekten
C) Mutlu olamamaktan D) Yalnız yaşamaktan

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Ozan şiirde daha çok sevgi görememekten yakınmaktadır. Bunu son iki mısırda vurgulamaktadır. Kılık kıyafetini düzeltse bile karşısındaki kişinin ona sevgi göstermeyeceğinden, onu sevmeyeceğinden yakınmaktadır. Cevap B’dir.

3.2.6. Pişmanlık Bildiren Cümleler

Pişmanlık duymak, pişman olmak yaptıklarının yanlışlıklarını görüp buna üzülme demektir.

LGS’de bu konuyla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, pişmanlık duyulduğu anlatılmaktadır?

- A) Uzun yıllar memleketimden ayrı yaşadım.
B) Her geçen gün işimiz zorlaşıyor.
C) Yüreğime ansızın bir hüznün çöküverdi.
D) Bu işe başlamasaydım iyi olacaktı.

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Pişmanlık, kişinin yaptığı işin yanlışlıklarını görüp buna üzülmesidir. Yapılan işten duyulan pişmanlık D seçeneğinde dile getirilmiştir.” Bu işe başlamasaydım iyi

olacaktı.” cümlesinde bir işe başlamadan duyulan pişmanlık dile getirilmiştir. Bu tür cümleler “keşke” anlamını verir. Keşke bu işe başlamasaydım, anlamındadır. Cevap D’dir.

3.2.7. İhtimâl (Olasılık) Bildiren Cümleler

Yaklaşık olarak değerlendirme veya bir şeyi, bir olayı önceden kestirme demektir. Kesinlik anlamı yoktur.

- Metin, bu sene sınıfını geçebilir.
- Bu olay işten atılmasına neden olabilir.
- Işıkları yanmıyor uyumuş olabilirler.

LGS’de olasılıkla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin anlamında “kesinlik” yoktur?

- A) Dersine iyi çalıştığı için yüksek not aldı.
- B) Konuşmaya başladı mı susmak bilmez.
- C) Sensiz çalışmaya başlamayabilir.
- D) Yapacağı işi bitirmeden bırakıp gitmiş.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Kesinlik, gerçekleşmiş veya bilinen eylemler için geçerlidir. A, B ve D seçeneklerinde kesinlik anlamı var. Bunlarda eylem ya gerçekleşmiş ya da önceden bilinen bir durumu anlatmaktadır. C seçeneğinde “Sensiz çalışmaya başlamayabilir.” cümlesinde ise ihtimal, olasılık anlamı vardır. Çünkü bu cümleden “Sensiz çalışmaya başlayabilir.” anlamı da çıkar. Her iki durum da olabilir. Bir kesinlik yoktur. Bu nedenle cevap C’dir.

3.2.8. Sezgi, Tahmin Bildiren Cümleler

Sezgi, bir olayı meydana gelmeden önce sezme, hissetme, hissetmektir. Bu, daha çok insanın içine doğan bir duygudur. Sezgi, felsefî terim olarak, “gerçeğin deneye ve akla varmadan doğrudan doğruya kavranması” anlamında kullanılır; tahminden farkı budur.

- Bu konuşmalardan sonra benden bir şey isteyeceğini anlamıştım.
- Sınavı kazanacağını anlamıştım.

Tahmin; akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak gelecekteki bir şeyi bir olayı

kestirmek demektir. Tahminde bazı verilere, akla dayanılır. Sezgide böyle bir şey söz konusu değildir.

- Bakanlığa sık sık gidişinden tayin isteyeceğini tahmin etmişim.

Sezgi ve tahmin bildiren yargılarla ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “sezgi” ve “tahmin” söz konusudur?

A) Yağmur yağınca ortalığı toprak kokusu kapladı.

B) Anne kuş, yavrularını kediden de korudu.

C) Bizim oralara da bahar gelmiştir.

D) Ninem, seksen yaşındayken dinç bir kadındı.

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Tahmin ve sezgi “akla ya da bazı verilere dayanarak gelecekteki bir şeyi veya olayı kestirmek anlamına gelir. A’da duyu organlarından hareketle bir gözleme yer verilmiştir. B’de olmuş ve gözleme dayalı bir olaya yer verilmiştir. D’de kesinlik anlamı var. Tahmin söz konusu değildir. “Bizim oralara bahar gelmiştir.” cümlesinde tahmin ve sezgi söz konusudur. Yazar kendi memleketine gitmediği hâlde bazı verilenlerden yol çıkararak baharın kendi memleketine gelmiş olabileceğini ifade ederek bir tahminde bulunmuştur. Kendi memleketinin özelliklerini bildiğinden gitmediği hâlde, böyle bir sezgi ve tahminde bulunmuştur. Cevap C’ dir.

3.2.9. Küçümseme Bildiren Cümleler

Küçümseme, birini, bir şeyi, hor görme, aşağı görmedir.

- Bu soruyu Ayşe bile yanıtlar.

- Fazla abartma. Bunu herkes yapar.

- Bir ödül olmakla kendini yazar sanıyorsa aldanıyor.

Bu konuyla ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “küçümseme” anlamı vardır?

A) Bu maçı kazanıp da şampiyon olacaklarmış.

B) Eline geçen fırsatları değerlendirmeliydin.

C) Ne sen, ne de ben ona bu durumu anlatamadık.

D) Ne yazık ki bu konuyu her ikisi de biliyorlarmış.

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Küçümseme, bir kişiyi veya bir nesneyi hor görme, küçük görme, hafife alma anlamına gelir. Karşısındakini ciddiye almamaktır. Küçümseme anlamı A seçeneğinde vardır. “Bu maçı kazanıp da şampiyon olacaklarmış .” cümlesinde sözü edilen takımın futbolda gereken yeterlilikte olmadığı belirtilmek istenmiştir. Hafife alma, ciddiye almama anlamı vardır. Bu nedenle cevap A’dır. B,C, D seçeneklerinde ise küçümseme anlamı yoktur.

3.2.10. Uyarı Bildiren Cümleler

Uyarı; bir kimseye bir davranışta bulunmamasını söylemektir, onu ikaz etmektir.

ÖRNEK:

- Sakın bir daha geç kalmayın.
- Ödevlerini zamanında yaparsan iyi olur.
- İçeride sigara içmeseniz iyi olur.

Bu konuyla ilgili olarak LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “uyarı” söz konusudur?

- A) Dışarı çıkarken iyi giyinmediğinden çok üşümüştü.
- B) Bu şarkıyı bir daha dinlemek ister misiniz?
- C) Kalemimi bulamayınca kardeşine çok kızdı.
- D) Seni sevenleri üzdüğünün farkında mısın?

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Uyarı; bir olay, durum, konu ya da sorun karşısında insanları ikaz etme, bunların üzerine dikkat çekme demektir. A seçeneğinde bir durumun nedeni belirtilmiştir. B’de soru anlamı vardır. C’de bir kızgınlık dile getirilmiştir. D seçeneğinde “Seni sevenleri üzdüğünün farkında mısın?” cümlesinde bir uyarı söz konusudur.

Burada kişi sevenlerini üzdüğü için, yaptığı olumsuz davranışlar nedeniyle uyarılmıştır. Bu kötüye gidişe, olumsuz duruma bir son verilmesi anlamı gizlidir. Bu yönde kişi uyarılmıştır. Bu nedenle cevap D’dir.

3.2.11. Tanım Bildiren Cümleler

Bir varlığa, bir şeye özgü niteliklerin belirtildiği cümleler tanım cümlesidir. Tanımda esas olan bir nesnenin veya şeyin değişmez, özel niteliklerini saymak ve kavramı bütün öğeleriyle eksiksiz ve sabit bir cümle hâlinde belirtmektir.

En kısa şekliyle tanım: “Bu nedir? sorusuna verilecek cevaptır.

- Sıfatlar, varlıkları niteleyen veya belirten sözcüklerdir.(Sıfat nedir?)
- Tarih, olayları yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilimdir.(Tarih nedir?)

- “Roman sevilen bir türdür.” cümlesinde romanla ilgili bir nitelikten bahsedilmediği için bu cümle bir tanım cümlesi değildir.

Tanımlamada amaç, bir düşüncenin, bir kavramın veya bir varlığın ne olduğunu, ne olmadığını ortaya koymak, sınırlarını belirlemek ve onu benzerlerinden ayırmaktır.

LGS’de tanımlamayla ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “tanımlama” yapılmıştır?

- A) Yarışı kazanmanın birinci şartı kendine güvenmektir.
- B) Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir.
- C) Buz, donarak katı duruma gelmiş sudur.
- D) Gezi yazıları, kuvvetli bir gözlem ile sağlam bilgiye dayanmalıdır.**LGS-1995**

ÇÖZÜM:

Tanımlama, kavramları ya da varlıkları temel niteliklerine ve özelliklerine göre belirlemek, onu benzerlerinden ayırmaktır. Tanımlama, “Bu nedir?” sorusunun aslında cevabıdır. C seçeneğinde “Buz, donarak katı duruma gelmiş sudur.” cümlesinde bir tanımlama yapılmıştır. “Buz nedir?” sorusunun cevabı “Buz, donarak katı duruma gelmiş sudur.” olur. Buzun temel nitelikleri cümlede sınırlandırılarak verilmiştir. Bu nedenle cevap C’dir. A, B ve D seçeneklerinde ise gözlem ve önerilere yer verilmiştir. Tanımlama yapılmamıştır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir kavram ve açıklaması birlikte verilmiştir?

- (1) Uygur ve kültürlü bir insan olmak için çok okumalı, ders kitapları ile

yetinmemeliyiz.(2) Uygarlık, bizden önceki kuşakların biriktirdiği bilgi ve anıların bir toplamıdır.(3) Biz, uygarlığa o kuşakların kitaplarını okumakla katılabiliriz.(4) Uygar bir insan olmanın biricik yolu okumaktır.

A)1.

B)2

C) 3.

D)4.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Bu soruda kavram ve açıklaması ile bizden tanım cümlesini bulmamızı istiyor. Tanım, “Bu nedir?” sorusunun cevabıdır. Kavram açıklaması ile birlikte 2. cümlede verilmiştir. “Uygarlık, bizden önceki kuşakların biriktirdiği bilgi ve anıların bir toplamıdır.” cümlesinde uygarlık açıklamasıyla, yani tanımıyla verilmiştir. “Uygarlık nedir?” sorusunun cevabını almaktayız. Cevap B’dir.

3.2.12. Eş ve Yakın Anlamlı Cümleler

Her cümle bir yargı bildirmektedir. Bu yargılar, anlam bakımından birbirine denk düşen başka sözcüklerle aynı düşüncüyü dile getiriyorsa böyle yargılar eş anlamlı yargılar olur. Bazı yargılar ise anlam bakımından özdeşliği değil yakın olmayı ya da benzer olmayı anlatır. Ortaya konan yargılar aynı doğrultudadır. Yalnız aralarında küçük farklılıklar vardır.

- “Yahya Kemal başarılı bir şairdir.” cümlesinde anlatılmak istenen, dile getirilen düşüncüyü farklı şekillerde de söyleyebiliriz.

- Yahya Kemal’in başarısız bir şâir olduğunu söylemek mümkün değildir.

- Yahya Kemal’in başarılı bir şâir olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu cümlelerde anlatılmak istenen değişik cümlelerde söylenmesine rağmen aşağı yukarı aynıdır. Bir başka ifadeyle düşünce korunarak söyleyiş değiştirilmiştir.

- Çocukların oyun oynaması gerekir.

- Çocuklar oyun oynamalıdır.

Yukarıdaki cümleler aynı anlamda olan cümlelerdir.

- “Bu roman aradan geçen bunca yıla karşın konusuyla, anlatımıyla hâlâ genç.” cümlesinde anlatılmak istenen şöyledir:

Roman, hem anlatılanlar, hem de bunların anlatılışı bakımından güncelliğini koruyor.

LGS’de eş ve yakın anlamlı sorular önemli bir yer tutmaktadır. Öğrencilerin bu tarzdaki sorularda verilen cümlelerde anlatılmak istenen iyi algılaması gerekir.

LGS’de bu konuyla ilgili 8 soru sorulmuştur.

SORU:

1. Söğüt ağaçlarını da çok severim.
2. Söğüt ağaçlarını eskiden beri severim.
3. Söğüt ağaçlarını oldum olası severim.
4. Söğüt ağaçlarını çok severim.

Yukarıdaki cümlelerden hangileri yakın anlamlıdır?

- A) 2-3 B) 3-4 C) 1-2 D) 2-4 **LGS -1997**

ÇÖZÜM:

4. cümlede söğüt ağalarını çok sevdiğini, 1. cümlede başka ağaçlar gibi söğüt ağacının da sevildiği anlatılmıştır. 2. ve 3. cümlelerde söğüt ağaçlarını eskiden beri, oldum olası severim ifadelerine yer verilmiştir. Bu cümleler anlamca birbirine yakındır. Bu nedenle cevap A'dır.

SORU:

Bir köpek insanı ısırırsa haber olmaz; fakat bir insan, köpeği ısırırsa haber olur.

Bu parçada, aşağıdakilerden hangisi anlatılmak istenmiştir?

- A) İyi haber çok kişiyi ilgilendiren haberdir.
- B) Olağandışı olayları konu alan haberler ilgi çeker.
- C) Haberler güncel olaylardan seçilmelidir.
- D) Hayvan, insan ilişkisini konu edinen haberler ilgi çeker. **LGS-1999**

ÇÖZÜM:

“Bir köpek insanı ısırırsa haber olmaz; fakat bir insan köpeği ısırırsa haber olur.” cümlesinde insanların bildiği, olağan şeylerin haber olamayacağı, ilginç, farklı şeylerin haber olacağı anlatılmak istenmiştir. Bu anlam B seçeneğinde var. “Olağandışı olayları konu alan haberler ilgi çeker.” Cevap B'dir.

SORU:

“Başkalarına kötü davranan insanlar, kendilerinden de hoşlanmayanlardır.”

Aşağıdakilerden hangisi bu cümleye anlamca en yakın olanıdır?

- A) Hiç kimse kötü olmak istemez.
- B) Kendisini sevmeyenden iyilik beklenemez.
- C) Kötü davranışların temelinde başkaları vardır.
- D) Kötülükleri engellemek herkesin görevidir. **LGS -2000**

ÇÖZÜM:

“Başkalarına kötü davranan insanlar, kendilerinden de hoşlanmayanlardır.” cümlesinde kendilerini seven insanlar başkalarına kötü davranmaz anlamı vardır. Dolayısıyla “Kendisini sevmeyenden iyilik beklenemez.” diyebiliriz. Bu nedenle cevap B’dir.

SORU:

Yaşamda hangi noktaya geldiğinizi bilmiyorsanız, nereye gideceğinizi de bilemezsiniz.

Bu cümlenin anlamca en yakını aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Amacı olmayan insanlar, rüzgârda savrulan tozlara benzer.
- B) Karanlık düşünceden aydınlık bir yaşam beklenemez.
- C) Yaşamın kısalığını biliriz de zamanı kullanmayı bilmeyiz.
- D) İnsan yaşadığı anın tadını çıkarmalıdır.

LGS- 2001

ÇÖZÜM:

“Yaşamda hangi noktaya geldiğinizi bilmiyorsanız, nereye gideceğinizi de bilemezsiniz.” cümlesinde amacı olmayan insanların durumu anlatılmıştır. Bir amacı olmayan insanlar ne yapmak istediklerini bilemezler. Dolayısıyla nereye gideceklerini de bilemezler. A seçeneğinde amacı olmayan insanlar, rüzgârda savrulan tozlara benzer.” cümlesi yukarıdaki cümleye anlamca en yakın olan cümledir. Cevap A’dır.

SORU:

Geçmişte yapılanların, gelecekte yapılacaklara temel olacağını kabul edersek, toplumdaki ilerlemelerin nelere bağlı olduğunu bulmuş oluruz.

Aşağıdakilerden hangisi bu cümlede anlatılmak istenen düşünceye en yakındır?

- A) Bütün çalışmaların özünde toplumu ileri götürme ülküsü vardır.
- B) Doğru davranışlara yönelmek için yanlışlardan ders almak gerekir.
- C) Bireylerin düşünsel gelişimi birikimlerine ve deneyimlerine bağlıdır.
- D) Her bilimsel buluş gelişme sayılır ve diğer çalışmalara yol açar.

LGS- 2002

ÇÖZÜM:

“Geçmişte yapılanların gelecekte yapılacaklara temel olacağını kabul edersek toplumdaki ilerlemelerin nelere bağlı olduğunu bulmuş oluruz.” cümlesinde geçmişte

kazanılmış birikimlerin deneyimlerin gelecekte yapılacaklara kaynaklık edeceği temel olacağı vurgulanmıştır. C seçeneğinde “Bireylerin düşünsel gelişimi birikimlerine ve deneyimlerine bağlıdır.” cümlesi verilen cümleye anlamca en yakın cümledir. Cevap C’dir.

SORU:

Zihniniz yalnızca kendi varsayımlarınıza açıksa, pek uzağa gidemezsiniz.

Bu cümlede anlatılmak istenen düşünceyi aşağıdaki yargılardan hangisi destekler?

- A) Her insanın kendine göre doğruları vardır.
- B) Bir görüşün doğruluğu, kanıtlanmasına bağlıdır.
- C) İnsanları büyük yapan düşünceleridir.
- D) Sizden daha doğru düşünenler de olabilir.

LGS- 2003

ÇÖZÜM:

“Zihniniz yalnızca kendi varsayımlarınıza açıksa, pek uzağa gidemezsiniz.” cümlesinde kişilerin kendi başlarına her şeyi çözemeyeceği anlatılmıştır. Zihnimiz sadece kendi doğrularımızı kabul etmemelidir. Bizden daha iyi düşünecek, olayları, sorunları daha iyi yorumlayıp çözebilecek insanların da bulunabileceği unutulmamalıdır. İnsan kendi başına bir yere kadar sorunları çözebilir. Bu nedenle başkalarının bilgi ve düşüncelerinden de faydalanılmalıdır. Bu düşünce D seçeneğinde “Sizden daha doğru düşünenler de olabilir.” cümlesiyle desteklenmiştir. Cevap D’dir.

SORU:

“Ona güvendiğim için dediklerine kandım.” cümlesine anlamca en yakın olan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaptığım hatanın sorumlusu odur.
- B) Onun iyi niyetinden hiç şüphe etmedim.
- C) Ona güvenmekle hata yaptım.
- D) Güvendiğim dağlara kar yağmıştı.

LGS- 2004

ÇÖZÜM:

Verilen cümlede bir kişiye duyulan güven sonrasında ortaya çıkan olumsuz durum anlatılmıştır. Sözü geçen kişi karşısındaki insana güvenmiş ama sonucunda hata yapmıştır. Bu cümleye anlamca en yakın cümle C seçeneğinde verilmiştir: “Ona güvenmekle hata yaptım.” Cevap C’dir.

3.2.13. Cümlede Anlamla İlgili Farklı Soru Türleri

3.2.13.1. Cümle Tamamlama

LGS’de cümle tamamlamayla ilgili sorular genel olarak boş bırakılan yere gerekli sözcük veya söz öbeğini yerleştirme şeklinde görülmektedir. Bu tür sorularda dikkat edilmesi gereken, cümleye hem anlamca, hem de yapıca uygun olan sözcüğün veya söz öbeğinin getirilmesidir. Sorularda verilenlerin de dikkatli okunup anlam bütünlüğünün sağlanıp sağlanmadığına dikkat etmek gerekir.

Örneğin, ... bir yana ... hatta ... bile yoktu. (ÖSS 1981)
cümlesinde boş bırakılan yere sırasıyla “elektrik, gaz lambamız, mumumuz” unsurları getirilirse anlam bütünlüğü sağlanmış olur. Çünkü burada kapsam alanı geniş olan bir kavramdan kapsam alanı dar olan sözcüklere doğru bir sıralama yapılmıştır. Cümlenin yapısı bunu göstermektedir.

Bu konuyla ilgili LGS’de 8 soru sorulmuştur.

SORU:

“Ortak bir ... yaşamak, milletlerin meydana ... en etkin unsurdur.” **cümlesinde boş yerlere getirilebilecek kelime çifti aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) duyguyu-çıkışında B) tarihi-gelişinde
C) çevrede-koydukları D) hayatı-getirdikleri

LGS -1994

ÇÖZÜM:

Bu tür sorularda soru kökünde, tamamlanacak cümleyle ilgili açıklamalara da dikkat etmek gerekir. Soruda milletlerin meydana gelişinde ortak bir tarihi yaşamının gerekliliği vurgulanmak istenmiştir. Cümleyi yapı ve anlam bakımından tamamlayan kelime çifti “tarihi-gelişinde”dir. Bu nedenle cevap B’dir.

SORU:

“Fikir adamları, toplumların dünyaya ... tarzlarını değiştirmek suretiyle onlara... gösterirler.” **cümlesinde boş bırakılan yerlere, aşağıdaki kelime çiftlerinden hangisinin getirilmesi uygundur?**

- A) bakış-yol B) yöneliş-anlayış
C) göre-saygı D) görüş-hedef

LGS -1995

ÇÖZÜM:

Bu tür sorularda, soru kökünde verilen açıklamayı dikkatli okumak gerekir.

Cümleyi yapı ve anlam bakımından uygun olan sözcüklerle tamamlamak istersek, boş bırakılan yerlere getirilecek kelime çiftinin “bakış-yol” olduğunu görürüz. Cümle: “Fikir adamları, toplumların dünyaya bakış tarzlarını değiştirmek suretiyle onlara yol gösterirler.” şeklinde olur. Cevap A’dır.

SORU:

Gerçek anlama ve anlaşılma, ... bilmek kadar ... de (da) bilmekle olur.”
cümlesindeki boş bırakılan yerlere, aşağıdaki kelime çiftlerinden hangisi getirilebilir?

A) iyilikleri-kötülükleri B) okumayı-yazmayı

C) konuşmayı-dinlemeyi D) kazanmayı-harcamayı

LGS -1996

ÇÖZÜM:

Böyle sorularda, boş bırakılan yerlere seçeneklerde verilen sözcükleri getirerek, anlam bütünlüğünü sağlayıp sağlamadığına bakarız. En uygun kelime çifti hangisiyse o seçenek cevabı oluşturur. Burada cümleyi anlamca en iyi tamamlayan kelime çifti C seçeneğindeki “konuşmayı-dinlemeyi” sözcükleridir. Cevap C’dir.

SORU:

“O, şimdiye kadar ... kişilerin ... benzemiyor.” **cümlesindeki boş bırakılan yerlere hangi seçenekteki kelimelerin getirilmesi uygundur?**

A) tanıdığım-hiçbirine

B) bildiğim-hepsine

C) gördüğüm-çoklarına

D) konuştuğum-birazına

LGS -1997

ÇÖZÜM:

Soru kökünde verilen bilgiyi dikkatli okursak cevabı rahatlıkla bulabiliriz. Seçeneklerde verilen sözcükleri cümleye yerleştiririz. Anlam bütünlüğünü sağlayan kelimeler böylece cevabı oluşturur. Burada C seçeneği çeldirici gibi gözükmekte. Ancak cümle anlam ve yargı özelliğine göre A seçeneğine uymaktadır. “O, şimdiye kadar tanıdığım kişilerin hiçbirine benzemiyor.” Cevap A’dır.

SORU:

Sevmekten korkmayın, sevdiğe dünyanız ... yalnızlık nedir ...

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdaki sözcüklerden hangisi getirildiğinde anlamlı cümle oluşur?

- A) renklenecek-bilmeyeceksiniz
- B) güzelleşecek-öğreneceksiniz
- C) değişecek-anlayacaksınız
- D) büyüyecek-göreceksiniz

LGS- 1998

ÇÖZÜM:

Bu tip sorularda seçeneklerde verilen sözcükleri cümleye yerleştirerek cevabı buluruz. Cümleyi anlam bakımından en iyi tamamlayan sözcükler cevabı oluşturur. Bu söylediklerimizden hareketle cümle; “Sevmekten korkmayın, sevdiğe dünyanız renklenecek, yalnızlık nedir bilmeyeceksiniz.” şeklinde olur. Cevap A’dır.

SORU:

“Gerçeği buldum “... deme...” de! **anlatımındaki boşluğa aşağıdakilerden hangisi getirilirse söz, “sınırsız sayıda gerçek vardır” anlamı kazanır?**

- A) Gerçekten korktum.
- B) Gerçek beni buldu.
- C) Gerçeği hiç kaybetmedim ki.
- D) Bir gerçek buldum.

LGS- 2000

ÇÖZÜM:

Soruda, boş yere hangi cümle getirilirse “Sınırsız sayıda gerçek vardır.” anlamını bulmamız istenmiş. Seçeneklerde verilen cümleleri doğru sırasıyla soru köküne getirdiğimizde, bu anlamı veren cümlenin “Bir gerçek buldum.” cümlesi olduğunu görürüz. Bu cümle, sorudaki cümleye sınırsız sayıda gerçek olduğu anlamını katmıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Çevremize ... bakar, onu ... daha iyi anlar, daha çok severiz.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere hangi sözcüklerin getirilmesi daha uygundur?

- A) dikkatle-temizlersek B) ilgiyle-incelersek
C) özenle-öğrenirsek D) saygıyla-eleştirirsek

LGS -2001

ÇÖZÜM:

Bu tür sorularda, seçeneklerde verilen sözcükleri cümleye yerleştirmeliyiz. Anlam bütünlüğünü sağlayan seçenek cevabı oluşturur. A seçeneğinde temizlersek sözcüğü cümleye uymamaktadır. C’de “özenle sözcüğü” cümleye uygun düşmemiştir. Çünkü özenle bakılmaz, özenle ancak bir iş yapılır. D seçeneği de cümleye uygun değildir. Cümle: “Çevremize ilgiyle bakar, onu incelersek daha iyi anlar daha çok severiz.” şeklinde olmalıdır. Anlam bütünlüğü bu şekilde sağlanmış olur. Cevap B’dir.

SORU:

Ne kadar ... olursak olalım, bunu ... sevdiklerimiz yoksa mutlu olamayız.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdaki sözcüklerden hangileri getirilmelidir?

- A) girişken-gösterecek B) çalışkan-söyleyecek
C) düşünceli-dinleyecek D) başarılı-paylaşacak

LGS- 2004

ÇÖZÜM:

Soru kökünde verilen cümleyi anlam bakımından en iyi tamamlayan sözcükler D seçeneğinde verilmiştir. Cümle: “Ne kadar başarılı olursak olalım, bunu paylaşacak sevdiklerimiz yoksa mutlu olamayız.” şeklinde olur. Paylaşmak, üzüntü verici bir durum veya mutlu olma durumunda söz konusu olur. Bu da soruda belirtilmiş. Cevap D seçeneğidir.

3.2.13.2. Cümleden Çıkarılamayacak Yargılar

Bazı sorularda, verilen cümlelerin anlamı içinde yer almayan veya onun anlamıyla çelişen yargılar sorulmaktadır. Bu tür sorularda yapılacak şey, yine örnek cümlelerin anlamını iyi kavramaktır. Örneğin; sanık, tanığa: “N’olur, gördüğünü korkmadan açıkça söyle, bir kez olsun doğru ol!” cümlesinden çıkarılacak yargı şöyle olur: “Tanık davranışlarıyla sanığa güven vermektedir.” Yukarıdaki cümleden

çıkarılmayacak yargı ise şöyledir: “Sanığın başkaları önünde eğilen bir kişiliği vardır.”

LGS’de bu konuyla ilgili 4 soru sorulmuştur.

SORU:

“Bilim, kişiye, kişinin yaradılışına çevreye ve toplum psikolojisine göre değişen yargılar vermez.” **cümlesindeki düşüncüyü aşağıdakilerden hangisi desteklemez?**

- A) Bilim, deneysel yöntemlere ve gerçeklere dayanır.
- B) Var olan bilimsel gerçekler ancak yeni bilimsel gerçeklerle değişebilir.
- C) Bilimin kaynağı, yöntemi ve ilkeleri bellidir.
- D) Bilimle uğraşanlar, onu her şeyden üstün tutarlar.

LGS- 2001

ÇÖZÜM:

“Bilim, kişiye, kişinin yaradılışına çevreye ve toplum psikolojisine göre değişen yargılar vermez.” cümlesindeki yargıyı A, B ve C seçenekleri desteklemektedir. Ancak D seçeneğinde verilen “Bilimle uğraşanlar onu her şeyden üstün tutarlar.” cümlesi yukarıdaki yargıyı desteklememektedir. Bu cümleden böyle bir yargı çıkarılamaz. Cevap D’dir.

SORU:

Sevda başımda ateş, gurbet içimde düğüm...
Yangından çıkan eşya gibi kırık döküğüm.

N.F.Kısakürek

Bu dizelerde aşağıdaki duygulardan hangisine yer verilmemiştir?

- A) Sitem
- B) Özlem
- C) Sevgi
- D) Hüzün

LGS- 2001

ÇÖZÜM:

“Sevda başımda ateş” sözlerinden “sevgi” duygusunu, “gurbet içimde bir düğüm” sözlerinden “özlem” duygusunu, “yangından çıkan eşya gibi kırık döküğüm” sözlerinden de “hüzün” duygusunu çıkarabiliriz. Ancak dizelerde “sitem” duygusuna yer verilmemiş, bir kırgınlık dile getirilmemiştir. Cevap A’dır.

SORU:

Yalnızca bakma, gör; yalnızca duyma, dinle; yalnızca konuşma, iletişim kur.

Aşağıdakilerden hangisi, bu sözle verilmek istenen öğütlerden biri olamaz?

- A) Çevreni bilinçli olarak gözlemler.
- B) İlişkilerde duygu ve düşüncelerine yer ver.
- C) Sana söylenenleri dikkatle izle.
- D) Başkalarını eleştirmekten çekinme.

LGS- 2001

ÇÖZÜM:

Soruda cümleden çıkarılamayacak yargıyı bulmamız isteniyor. “Yalnızca duyma, dinle; yalnızca konuşma, iletişim kur.” cümlesinde çevrenin bilinçle gözlemlenmesi, ilişkilerde duygu ve düşüncelere yer verilmesi gerektiği, söylenenleri dikkatle izlemek gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak bu cümleden “Başkanlarını eleştirmekten çekinme.” yargısına ulaşamaz. Bu nedenle cevap D’dir.

SORU:

“Gül soldu, çocuk uyudu dersek şiirsel bir anlatım olmaz, ancak çocuk soldu, gül uyudu dersek şiirsel bir anlatım olur.” **cümlesinden aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?**

- A) Şiirde mecazlı bir anlatım söz konusudur.
- B) Şiirsel anlatım günlük dilden farklıdır.
- C) Şiirsel anlatımda benzetmelere yer verilir.
- D) Şiirde devrik cümle kullanılır.

LGS- 2004

ÇÖZÜM:

“Gül soldu, çocuk uyudu dersek şiirsel bir anlatım olmaz; ancak çocuk soldu, gül uyudu dersek şiirsel bir anlatım olur.” cümlesinden şiirde mecazlı bir anlatımın olduğu, şiirsel anlatımın günlük dilden farklı olduğu şiirsel anlatımda benzetmelerin olduğu yargılarına ulaşılır. Ancak “Şiirde devrik cümle kullanılır.” yargısı çıkarılamaz. Bu nedenle cevap D’dir.

3.2.13.3. Davranışla İlgili Cümleler

Davranış, sözcüğü şu anlamlara gelmektedir.:

1. Davranmak işi veya biçimi, tutum, muamele, hareket
2. Dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamı

3. Organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin bütünü” (TS, 1998: 532).

LGS’de bu konuyla ilgili 3 soru sorulmuştur.

SORU:

Hangi cümlede “davranış” anlatılıyor?

- A) Yüzü gözü toz içerisindeydi.
- B) Büyük başlı, iri yapıydı.
- C) Çocuklar her zaman sevimliydi.
- D) Misafirlerini çok sıcak karşıladı.

LGS -1995

ÇÖZÜM:

Davranış sözcüğü “davranmak işi veya biçimi, tutum, işlem, muamele ya da birine veya bir olaya karşı takınılan tavır” gibi anlamlara gelmektedir. A ve B seçeneklerinde gözlem söz konusudur. C seçeneğinde bir yargı verilmiştir. D seçeneğinde ise misafirleri karşılamının nasıl gerçekleştiği, bu davranışın gerçekleşme şekli üzerinde durulmuş ve bunun sıcak bir şekilde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde düşünceyle davranışın birbirinden farklı olduğu anlatılmak istenmiştir?

- A) Kavgayı sevmediği için sorunları konuşarak çözdü.
- B) Hep barıştan söz ediliyor ama, dünyanın pek çok yerinde savaş var.
- C) Yöneticinin konuşmasından sonra gergin hava yumuşadı.
- D) O iyi bir insandır ve onu tanıyanlar da bunu bilir.

LGS -2001

ÇÖZÜM:

Düşünce ve davranışın birbirinden farklı olduğu cümle B seçeneğinde var. Hep barıştan bahsedilmesine rağmen, dünyada savaşların olması bunu açıkça ortaya koymaktadır. Cevap B’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “davranış” öne çıkmıştır?

- A) Güzel söz duymak herkesin hoşuna gider.
- B) Çocuğa sıkıca sarılarak sevginizi anlatabilirsiniz.
- C) Geçen yıllar ona dostlarını unutturmamış.
- D) Anılarını tatlı bir dille anlatıyor.

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Davranış, birine veya bir olaya karşı takınılan tavır anlamına gelir. Bir kişiye karşı takınılan, gösterilen tavır B seçeneğinde var.” Çocuğa sıkıca sarılarak sevginizi anlatabilirsiniz.” cümlesinde çocuğa sevgiyi anlatmak için sözden çok davranış yani ona sarılmak ön plâna çıkmıştır. Bu davranış şekli sevginin ifadesidir. Cevap B’dir.

3.2.13.4. Bir Görüşün Yer Almadığı Cümleler

“Görüş” sözcüğü, bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir anlamına gelmektedir.

LGS’de bu konuyla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir görüş ileri sürülmemiştir?

- A) Çok çalışmasına karşın başarılı olamadı.
- B) Gelir dağılımındaki adaletsizlik giderilmelidir.
- C) Ona güveniyorsunuz ama size yardım edemez.
- D) Yaşanan olaylardan ders almak gerekir.

LGS- 2004

ÇÖZÜM:

Görüş, bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir anlamına gelmektedir. B,C ve D seçeneklerinde görüşe yer verilmiştir. B’de gelir dağılımı, D’de ise değerlendirme yapmak gerektiğiyle ilgili görüş belirtilmiştir. A seçeneğinde “Çok çalışmasına karşın başarılı olamadı.” cümlesinde bir görüş değil ,bir durumdan bahsedilmektedir. Cevap A’dır.

SORU:

“Bu dünyaya etme bulma dünyası demişler.”

Bu söz, aşağıdaki cümlelerden hangisiyle devam ederse sözdeki yargı reddedilmiş olur?

- A) Elbette kötülük eden cezasını bulur.
- B) Atalar ne demişse hep yerinde demişler.
- C) Öyle olmasaydı kötülükler artmaya devam ederdi.
- D) Nedense başkalarının cezasını hep ben çekiyorum.

LGS -1998

ÇÖZÜM:

“Bu dünyaya etme bulma dünyası demişler.” cümlesinde kötülük edenin cezasını çekeceği vurgulanmaktadır. Bu sözdeki yargının reddedildiği cümle D seçeneğindeki “Nedense başkalarının cezasını hep ben çekiyorum.” cümlesidir. Çünkü burada suç işleyen değil, işlemeyen kişi cezayı çekmektedir. Bu nedenle cevap D’dir.

SORU:

Kitabı okumak gerekiyor; yorucu iş. Oysa filmini izlemek kolay.

Bu sözler, aşağıdaki sorulardan hangisinin karşılığı olarak söylenmiştir?

- A) Kitabını almayıp neden filmine gidiyorsun?
- B) Sinema mı daha doyurucu, kitap mı?
- C) Kitap üzerinde mi yoksa film üzerinde mi düşünmek daha zevkli?
- D) Sanat dalı olarak edebiyat mı yoksa sinema mı daha değerli? **LGS-2000**

ÇÖZÜM:

“Kitabı okumak gerekiyor; yorucu iş. Oysa filmini izlemek kolay.” cümlesinde niçin kitap okunmadığı belirtilmiş ve daha kolay yapılan bir iş anlatılmıştır. Yani “Kitabı okumaktansa filmine gitmek, kitabı okumuş kadar bilgi sahibi yapar.” Bu ifade de “Kitabını almayıp neden filmine gidiyorsun?” sorusunun cevabıdır. Cevap A’dır.

SORU:

Şair, duyup hissettiğimiz hâlde düşüncelerimizin bulanıklığından dolayı bir türlü anlatamadığımız şeyleri yüksek sesle söyleyiveren kişidir.

Bu cümleye göre şairin diğer insanlardan ayrılan özelliği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sezgisi
- B) Dil sevgisi

C) Yorum yeteneği

D) Anlatım gücü

LGS - 2004

ÇÖZÜM:

“Şair, duyup hissettiğimiz hâlde düşüncelerimizin bulanıklığından dolayı bir türlü anlatamadığımız şeyleri yüksek sesle söyleyiveren kişidir.” cümlesinde şairlerin ifade etme gücü, yani anlatımıyla diğer insanlardan ayrıldığı vurgulanmıştır. İnsanlar elbette duygu ve düşüncelere sahiptir. Ancak bunları bazen tam olarak ifade edemezler. Şairler, bu duygu ve düşünceleri başarılı bir biçimde insanlara anlatırlar. Bu nedenle cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinden “beklenilmeyen bir durumla karşılaşıldığı” anlaşılmaktadır?

- A) Bu yılki buğday verimi her zamankinden az değildi.
- B) Bütün ihtimalleri dikkate almalıydık.
- C) Bu şekilde davranacağından emindim.
- D) Sonunda bütün endişelerinde haklı çıktı.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

B seçeneğinde “Bütün ihtimâlleri dikkate almalıydık.” cümlesinde beklenilmeyen bir durumla karşılaşıldığı ifade edilmiştir. Çünkü bu cümlede daha önce hesaplanmayan bir durumun ortaya çıktığı anlamı vardır. Hesapta olmayan, beklenilmeyen bir durumla, sonuçla karşılaşılmıştır. Bu nedenle cevap B’dir.

3.2.14. Cümle Oluşturma

Karışık hâlde verilen sözcük ve sözcük grupları anlam ve söz dizimi açısından düzgün bir cümle hâline getirilmelidir.

LGS’de cümle oluşturma ile ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

1. önce
2. Türkçeleştirmek için
3. çalışmalıyız
4. zihinleri
5. Türkçeleştirmeye
6. kelimelerden
7. dili

Yukarıdaki kelime ve kelime gruplarıyla anlamlı bir cümle oluşturulduğunda sıralama nasıl olur?

A) 7-2-6-1-4-5-3

B) 4-2-6-1-7-5-3

C) 6-7-1-2-4-5-3

C) 4-5-7-2-6-1-3

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Numaralandırılmış kelime ve kelime gruplarıyla anlamlı bir cümle oluşturulduğunda sıralama A seçeneğindeki gibi olur. Çünkü, cümlede anlatılmak istenen, dilden önce, zihinlerin Türkçeleştirilmesi gerektiğidir. Cümle şöyle olmalıdır: “Dili Türkçeleştirmek için kelimelerden önce zihinleri Türkçeleştirmeye çalışmalıyız.” Dolayısıyla sıralama 7-2-6-1-4-5-3 şeklinde olur. Cevap A seçeneğidir.

Sıra No	CÜMLE ANLAMINI İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Nesnel Yargılar	1	0,36	1,75
2	Neden-Sonuç İlişkisiyle Bağlanan Cümleler	7	2,49	12,28
3	Koşul Bildiren Yargılar	7	2,49	12,28
4	Karşılaştırma	4	1,42	7,02
5	Yakınma	2	0,71	3,51
6	Pişmanlık Bildiren Yargılar	1	0,36	1,75
7	İhtimâl (Olasılık) Bildiren Yargılar	1	0,36	1,75
8	Sezgi, Tahmin Bildiren Yargılar	1	0,36	1,75
9	Küçümseme Bildiren Yargılar	1	0,36	1,75
10	Uyarı	1	0,36	1,75
11	Tanım	2	0,71	3,51
12	Eş ve Yakın Anımlı Cümleler	8	2,85	14,04
13	Cümle Oluşturma	1	0,36	1,75
14	Cümle Tamamlama	8	2,85	14,04
15	Cümleden Çıkarılamayacak Yargılar	4	1,42	7,02
16	Davranışla İlgili Yargılar	3	1,07	5,26
17	Cümlede Anımla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular	5	1,78	8,77
	TOPLAM	57	20,28	100,00

TABLO 3.5: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümle anlamıyla ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	CÜMLE ANLAMINI İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Nesnel Yargılar										1		1
2	Neden-Sonuç İlişkisiyle Bağlanan Cümleler				2	1	1	2		1			7
3	Koşul Bildiren Yargılar		1	1	1	1	1		1			1	7
4	Karşılaştırma			1			1			1	1		4
5	Yakınma						1		1				2
6	Pişmanlık Bildiren Yargılar							1					1
7	İhtimâl (Olasılık) Bildiren Yargılar						1						1
8	Sezgi, Tahmin Bildiren Yargılar	1											1
9	Küçümseme Bildiren Yargılar									1			1
10	Uyarı										1		1
11	Tanım		1				1						2
12	Eş ve Yakın Anımlı Cümleler				1		1	1	1	2	1	1	8
13	Cümle Oluşturma			1									1
14	Cümle Tamamlama	1	1	1	1	1		1	1			1	8
15	Cümleden Çıkarılamayacak Yargılar								3			1	4
16	Davranışla İlgili Yargılar		1						1	1			3
17	Cümlede Anımla İlgili Farklı Tarzdaki Sorular					1		1				3	5
	TOPLAM	2	4	4	5	4	7	6	8	6	4	7	57

TABLO 3.6: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümle anlamıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

3.3. PARAGRAF

LGS’de paragraf soruları önemli bir yer tutmaktadır. Her yıl, çok sayıda paragraf sorusu öğrencilere yöneltilmektedir. Bu kadar öneme sahip olan paragraf sorularının uzun olması, birçok öğrencinin bu soruları, çözmekten kaçınmalarına neden olmaktadır. Oysa paragraf soruları, çözümü zor olmayan soru tiplerindedir. Bu tür soruları çözmek için önce soruyu, daha sonra paragrafı dikkatli okumak şarttır. Paragraf sorularının cevabı paragraf metninin içindedir. Ön yargıdan uzak olma ve dikkatli okuma paragraf sorularının çözümünde önemli bir unsurdur.

Paragraf türü soruları çözerken önce soru cümlesi dikkatli okunmalı, daha sonra da paragrafın okunmasına geçilmelidir. Soru cümlesinin yüklemine “olumluluğuna” veya “olumsuzluğuna” dikkat etmek gerekir. Örneğin “değnilmiştir.”, “değnilmemiştir?”, “çıkartılır.”, “çıkartılamaz?” gibi. Paragrafı bir bütün olarak ele almak gerekir. Paragrafta anlatılanların kendimize göre doğruluğuna veya yanlışlığına bakmamalıyız. Paragrafı kendi doğrularımıza göre yorumlamamalıyız.

Herhangi bir yazının bir satır başından öteki satır başına kadar olan bölümüne “paragraf” denir (TS, 1998: 1763).

“Latince’de ‘para’ bölüm, ‘graf’ yazı demektir. Buradan yola çıkarak; bir fikri çeşitli yönleriyle ele alan cümleler topluluğuna ‘paragraf’ denir” (Pala, 1994:78). Her paragraf bir düşünceyi anlatır. Bir yazı içinde konuyla ilgili düşünceler değıştikçe paragraflar da değışir.

Paragraf sorularını daha iyi çözebilmek için paragrafla ilgili bazı kavramları iyi bilmek gerekir.

3.3.1. Paragrafın Yapısı

Paragrafı kompozisyon gibi değlendirebiliriz. Çünkü her paragraf, düzeni, konusu, ana düşüncesi ve yardımcı düşünceleriyle bir kompozisyona ait bütün özelliklere sahiptir.

Paragrafta cümleler, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Bütün cümleler kendinden önceki ve sonraki cümlelerle anlam ve anlatım bakımından uyumludur. Paragraf anlatılmak istenenleri belirli bir plâna göre yansıtır. Uzun bir yazıda olduğu gibi paragrafta da giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunmaktadır.

a. Giriş Bölümü: Giriş bölümü genellikle tek cümleden oluşur. Ayrıca giriş bölümü genel olarak kısa, sade, anlaşılır ve ilgi çekici bir cümleden oluşmaktadır. Giriş cümlesi; ele alınan konunun bu konuya bakış açısının belirtildiği cümledir.

Soru cümlesiyle, konuşma cümlesi veya tanımlamayla paragrafa başlanabilir.

Giriş cümlesinde, sözün öncesinin olmadığı sezdirilmelidir. Giriş cümlesi, bir bağlaçla başlamaz. Kendinden önceki cümlelerle ilgili bağlaçlar, zamirler, ifadeler içermez.

LGS’de giriş cümlesiyle ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulduğunda hangisi ilk cümle olur?

- A) Hatta halk arasında hikâye denilince masal akla gelir.
- B) Halk hikâyeleri ile masal arasında benzerlikler vardır.
- C) Masallar genellikle düz yazı biçimindedir.
- D) Halk hikâyelerinde ise nazım ve nesir iç içedir.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

1. cümle bir bağlaçla (hatta) başlamış. Bu cümle paragrafın giriş cümlesi olamaz. D seçeneğinde “ise” sözcüğü cümleye bu cümlede öncesinin olduğu anlamını kattığından bu cümle de giriş cümlesi olamaz. C seçeneği de gelişme bölümüyle ilgili bir cümledir.

“Halk hikâyeleri ile masal arasında benzerlikler vardır.” cümlesi paragrafın ilk cümlesidir. Bunu düşüncenin akışına göre belirliyoruz. Bu nedenle cevap B’dir.

b. Gelişme Bölümü: Giriş ve sonuç bölümleri arasında yer alan, konuyu ana düşünceye bağlayan köprü görevindeki cümlelerdir. Bu bölüm konuyu açıklayan ana düşüncenin ortaya çıkmasına katkıda bulunan yardımcı düşünceleri içerir. Gelişme cümleleri, yazarın konuyu gündeme getirme amacına uygun olarak seçtiği anlatım yönteminin uygulandığı cümlelerdir.

LGS’de gelişme bölümüyle ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Diğer canlıların bir türlü vazgeçemediği bu canım gölü, dağın başında, ormanın ortasında yapayalnız bırakıp gitmişiz. ... Zehir soluduğumuz yerlere. Elimizi, yüzümüzü doğru dürüst yıkayamadığımız tıslayan muslukların başına.

Paragrafta boş bırakılan yere, aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilmelidir?

- A) İnsanı doğadan uzaklaştırmışız.
- B) Peki nereye gitmişiz?
- C) Gittiğimiz yerleri de kirletmişiz.
- D) Neden gitmişiz acaba?

LGS-2003**ÇÖZÜM:**

Paragrafın ilk cümlesinde bir dağın başında, ormanın ortasında insanların terk ettiği ama diğer canlıların vazgeçemediği, terk edemediği bir gölden bahsedilmiştir. Yazar, buraların havasının, suyunun güzel olduğunu ama insanlar tarafından terk edildiğini belirtmiştir. Daha sonra farklı bir ortamdan bahsedilmeye başlanmış, bu yerlerin havasının kirli olduğu, suyunun az olduğu ifade edilmiştir.

Paragrafta güzel yerlerden daha kötü yerlere gitmeye duyulan tepkiyi “Peki nereye gitmişiz?” sorusuyla yansıtmaktadır. Paragrafta boş bırakılan yere bu cümleyi getirdiğimizde sonraki cümleyle anlam bütünlüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Cevap B’dir.

c. Sonuç Bölümü: Genel olarak asıl anlatılmak istenen düşüncenin özetlenerek vurgulandığı ve bir sonuca bağlandığı cümledir (Çeviksoy - Baran 2003: 107). Çoğu kez ana fikir yani verilmek istenen mesaj bu bölümde yer alır. Giriş ve gelişme bölümünde verilen konu derli toplu birkaç cümle ile bu bölümde özetlenir.

LGS’de sonuç bölümüyle ilgili 7 soru sorulmuştur.

SORU:

Kalemi elime aldığım zaman bir şey yazamadan kalıyorum diyorsanız, bilgi tokluğu ve duygu zenginliğine sahip olmak için bol bol okuyunuz. Küçük yaşlardan itibaren kitaplarla dost olunuz. Kitapların o geniş dünyasına kulaç attığınız zaman

kendinizi daha mutlu ve güvenli hissedeceksiniz. Okudukça yazmaya karşı ihtiyacınız artacak ve...

Paragrafı tamamlayan en uygun seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

- A) hayallere dalacaksınız
- B) siz de sevineceksiniz
- C) kitapları seveceksiniz
- D) elinizi kaleme uzatacaksınız.

LGS - 1994

ÇÖZÜM:

Paragrafta insanın, bir şeyler yazabilmesi için kitap okumasının şart olduğu üzerinde durulmuştur. Çünkü yazabilmek için birikim şarttır. Bu da küçük yaşlarda kitap okuma alışkanlığının kazanılmasına bağlıdır. Böylece kişi, kitapların geniş dünyasına kulaç atarak daha da mutlu olacak, kendini güvenli hissedecektir. Okudukça kişi dolacak daha sonra da bu birikimi boşaltmak isteyecektir. Yani yazma ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Bu düşünceyi destekleyen ve paragrafı tamamlayan yargı “elinizi kaleme uzatacaksınız.” cümlesi olur. Bu nedenle cevap D seçeneğidir.

SORU:

Özgür insan kitapların ürünüdür. İnsanlar kitapları nasıl yaratıyorlarsa, kitaplar da insanları öyle yaratır. Onun içindir ki özgürlükten korkanlar, kitaplardan da korkarlar. Beğenmedikleri, kişisel nedenlerle hoşlanmadıkları düşünceleri ortadan kaldırmaya çalışırlar. ...

Aşağıdakilerden hangisi bu paragrafın son cümlesi olabilir?

- A) Bu nedenle düşünce daha hızlı gelişmiştir.
- B) Ama bilmezler ki kitaplara düşmanlık, insanlara düşmanlıktır.
- C) Çünkü insanlar hoşlanmadıkları şeylere ilgili duymazlar.
- D) Böylelerinin okumadıkları kitap, bilmedikleri düşünce sistemi yoktur.

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Paragrafı tamamlarken, son cümlenin de paragraftaki düşünceyle bütünlük oluşturup oluşturmadığına dikkat etmemiz gerekir.

Paragrafta özgür insanları, kitapların yarattığı üzerinde durulmuştur. Kitapları insanlar yaratır, kitaplar da insanları yaratır, yaklaşımıyla insanlarla kitaplar arasındaki

bağ dile getirilmiştir. Paragrafın son cümlesi: “Ama bilmezler ki kitaplara düşmanlık, insanlara düşmanlıktır.” şeklinde olmalıdır. Çünkü burada “Kitaplara yapılan düşmanlığın insanlara yapılmış düşmanlık olduğu” belirtilerek, insanla kitap arasındaki bağ ortaya konmuştur. Zaten bu cümlenin, kendisinden önceki cümleyle bir bütünlük oluşturduğu da açıkça görülmektedir. Cevap B seçeneğidir.

SORU:

“Düşünceye önem veren ve düşünme tutkusu içinde olan insanlar özgürlüklerinden asla vazgeçemezler. Bu insanlar özgürlüğü, sadece kendileri için değil, başkaları için de işlerler. Bilirler ki, ...”

Parçada boş bırakılan yere aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilirse, parçanın anlamında bir bozulma olmaz?

- A) Doğru düşünen insanlar özgürdürler.
- B) Özgürlük, kaynağını bireysel isteklerden alır.
- C) Başkasına bu hakkı tanımayanlar, kendileri de bir hak iddia edemezler.
- D) Bireyci özgürlük anlayışının değişmesi zaman alır. **LGS-1999**

ÇÖZÜM:

Paragrafta düşünme tutkusu olan insanların özgürlüklerinden vazgeçemedikleri, bu özgürlükleri sadece kendileri için de istediklerinden bahsedilmiştir. Son cümle “Bilirler ki ...” şeklinde başlıyor. Buraya getirilebilecek cümle kendisinden önceki cümlenin sebebi olmalıdır. Son cümlede özgürlüklerin herkes için istenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Buna göre bu durumun sebebi olabilecek yargı “Başkasına bu hakkı tanımayanlar, kendileri de bir hak iddia edemezler.” şeklinde olur. Dolayısıyla cevap C seçeneği olur.

SORU:

Kitapsız bir dünya düşünemiyorum. Henüz kitap okumamış olanlara da şunu öneriyorum: ...

Paragraf aşağıdaki cümlelerin hangisiyle sürdürülürse anlam bütünlüğü sağlanır?

- A) Kitapçılara şöyle bir göz atsınlar.
- B) Hangi tür kitaplardan hoşlandıklarına karar versinler.
- C) Kitap okuyan arkadaşlar edinsinler.

D) Hemen bir kitap alıp okumaya başlasınlar.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Paragrafta kitap okumanın önemi üzerinde durulmuştur. Bu da “Kitapsız bir dünya düşünemiyorum.” ifadesiyle açıkça ortaya konmuştur. Dolayısıyla paragrafın bütünlüğü düşünüldüğünde, paragrafı tamamlayan cümlenin kitap okumayla ilgili olması gerekir. Bu öneri de D seçeneğinde “Hemen bir kitap alıp okumaya başlasınlar.” şeklinde açıkça ortaya konmuştur. Cevap D’dir.

SORU:

Yabani hayvanları çok sever ve yakından tanırım. Çocukluğum dağlık bir yörede geçti. Orada biz çocuklara oyuncak yerine, ayı yavrusu, kokarca, tavşan, tilki ya da sincap getirilirdi. ...

Parçadaki düşüncenin akışına göre, son cümle aşağıdakilerden hangisi olmalıdır?

- A) Oyuncak zevkini pek tadamadık.
- B) Onlarla zevkle oynayıp, eğlenirdik.
- C) Pahalı oyuncaklarla oynayamadık.
- D) Büyük kentlerin özlemiyle yanardık.

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Paragrafta, sözü edilen kişinin yabani hayvanları çok sevdiğinden, onları çok iyi tanıdığından bahsedilmiştir. Bunun nedeninin de çocukluğunun dağlık yerde geçmesi ve oyuncak yerine kendisine, bu hayvanların getirilmesi olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla çocukluğunda bu hayvanları tanımış, onlarla zevkle oynayıp eğlenmiştir. Cevap B seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulduğunda, hangisi son cümle olur?

- A) Hava henüz karanlıktı.
- B) Odanın içine gecenin serinliği doldu.
- C) Önce hoşça gidiyor, sonra üşütüyordu insanı.
- D) Pencereyi ardına kadar açtım.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Paragrafı oluştururken düşüncenin akışına dikkat etmemiz gerekir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir başka unsur da seçeneklerdeki cümlelerde “zaman akışının” söz konusu olduğudur. Dolayısıyla cümleleri sıralarken buna dikkat etmemiz gerekiyor. 1. cümle “Hava henüz karanlıktı.” , 2. cümle “Pencereyi ardına kadar açtım.” , 3. cümle “Odanın içine gecenin serinliği doldu.” şeklinde olmalıdır. Çünkü odanın penceresi açılıp içeriye hava dolmadan içerinin serin olması söz konusu olamaz. Bu nedenle cümleler bu şekilde sıralanmalıdır. Son cümle de “Önce hoş gidiyor, sonra üşütüyordu insanı.” şeklinde olur. Çünkü odaya giren serin hava üşümeye neden olmuştur. Sıralama A, D, B, C şeklinde olur. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

Sanat ve edebiyatla yakından ilgilenmeyen bir tek “büyük adam” tanımıyorum. Sanayici, politikacı, asker, bilgin, teknisyen... Meslekleri ne olursa olsun, doruklara yerleşenlerin hepsinde de sanat ve edebiyat ilgisi gördüm. Bu ilginin nedeni büyük oluşları değildir. Tam aksine ...

Paragrafın aşağıdakilerden hangisiyle sürdürülmesi uygun değildir?

- A) sanat ve edebiyatta büyük başarılar kazanmalarıdır.
- B) bu ilgiyle birlikte büyümeleridir.
- C) beğenilen kişiliklerine bu ilgiyle erişmişlerdir.
- D) sanat ve edebiyat sayesinde alanlarında kalıcı eserler vermişlerdir.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Paragrafta birçok alanda ünlü kişilerin sanat ve edebiyatla ilgilendiğinden bahsedilmiştir. Bu ilginin nedeninin de büyük oluşlarından kaynaklanmadığı belirtilmiştir. Paragraf tam aksine... sözleri ile devam edeceğinden buraya “sanat ve edebiyatta büyük başarılar kazanmalarıdır.” sözlerini getiremeyiz. Çünkü zaten paragrafta bu kişilerin sanat ve edebiyatla ilgilenmelerinin başarılar elde etmeleriyle, büyük olmalarıyla ilgili olmadığı açıkça belirtilmiştir. Cevap A seçeneğidir.

3.3.2. Paragrafın Öğeleri

Bir paragrafta konu, ana düşünce (fikir) ve yardımcı düşünceler bulunur.

3.3.2.1. Paragrafta Konu

Her yapının bir temeli vardır. Yazının temeli de konudur. Konu, üzerinde durulan, hakkında söz söylenen olay, durum, duygu, düşünce, davranış, tasarım veya varlıktır (Pala, 1994: 68).

Yazar bir genel konuyu sınırlandırıp ona belirli bir açıdan yaklaşarak okuyucunun önüne serer. Herhangi bir olay konu olabileceği gibi bir roman, bir şiir, bir toplumsal problem, soyut bir kavram, bir resim, bir manzara da konu olabilir. Konulara sınır koymak mümkün değildir. Konuyu bulmak için, “Parçada neden söz edilmektedir?” sorusu sorulabilir. Yazar konuyu kendince ele alır, yorumlar, daha sonra bir ana fikre bağlar. Buradan da anlaşılacağı gibi konu ile ana düşünce farklı kavramlardır. Bunları birbirine karıştırmamak gerekir. Konu anlatılan şeydir, ana düşünce ise bir yazıda verilmek istenen mesajdır.

Paragrafın konusu ile ilgili soru tipleri genel olarak şöyledir:

- Paragrafta ele alınan ağıdakilerden hangisidir?
- Paragrafın konusu aşağıdakilerden hangisidir?
- Dörtlüğün teması nedir? Dörtlükte anlatılan nedir?

SORU:

Havada bir dost eli okşuyor derimizi
Boynu bükük adalar tanıyor sanki bizi
İçimize çevirip nemli gözlerimizi,
Geçtik yabancı gibi yakınından Rodos’un

Dörtlükte anlatılan nedir?

- A) Deniz havasından etkilenmeleri
- B) Yalnızlık üzüntüsünden gözlerinin yaşarması
- C) O yerleri önceden gezip görmüş oldukları
- D) Adaların kaybedilişine üzülmeleri

LGS - 1996

ÇÖZÜM:

Dörtlükte, “Rodos” adasının kaybedilişinden kaynaklanan üzüntü dile getirilmiştir. Şiirde deniz havasından etkilenme, yalnızlık üzüntüsü, önceden gezilip görülen yerlerden bahsedilmiştir. Ancak özellikle anlatılmak istenenler son iki mısradadır. “Rodos’un yakınından üzgün bir hâlde ve nemli gözlerimizi içimize çevirerek geçtik.” Burada Rodos’un elden gitmesinin üzüntüsü açıkça dile getirilmiştir.

Ayrıca “Boynu bükük adalar tanıyor sanki bizi.” mısrasında da kişileştirme yapılarak bu üzüntü somut olarak dile getirilmiştir. Bu nedenle cevap D seçeneğidir.

SORU:

Mazi, yosunla örtülü bir göl ki yok dibi.

Mevsim serin ve bahçede yapraklar yığın yığın.

Beyitte, aşağıdakilerden hangisinden söz edilmektedir?

- A) Yaşlılığın verdiği hüzünden
- B) Geçmişin güzelliklerinden
- C) Gelecekte ümidin kesilmesinden
- D) Hatıraların verdiği huzurdan

LGS - 1996

ÇÖZÜM:

Beyitte “yaşlılığın verdiği hüzünden” bahsedilmiştir. Birinci mısradaki “Mazi, yosunla örtülü bir göl ki yok dibi.” sözleriyle “insanın uzun bir ömür yaşadığı” anlatılmak istenmiştir. “Mevsim serin ve bahçede yapraklar yığın yığın.” mısrasında ise “sonbahar mevsimi” anlatılmaktadır. İnsanın yaşlılığı sonbahar mevsimine benzetilmiştir. Mazinin karanlık olması, gençliğin kaybedilmesi, hatıralarda kalması yaşlılıkla karşı karşıya kalınması ve bunun sonucunda yaşanan hüznü dile getirilmiştir. Cevap A seçeneğidir.

SORU:

Bir güvercin kanadında okşuyorum

Göklerin maviliğini,

Serçelerin cıvıltısı sınıyor içime,

Ağaçların yeşilliği,

Bulutların ipek gölgesi

Çocukların yüzünde ışıltıyor.

C.S.Tarancı

Şiirin konusu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğanın önemi
- B) Çocuk Sevgisi
- C) Yaşama sevinci
- D) Özgürlük isteği

LGS -1998

ÇÖZÜM:

Şiirde, yazarın doğadaki tüm canlıları, varlıkları büyük bir coşkuyla anlattığını görüyoruz. Anlatılan konu itibariyle “yaşama sevinci” nin ön plânda olduğu görülmektedir. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

Bir ulusu geçmişten geleceğe taşıyan en önemli öge konuştuğu dildir. Dil sayesinde toplumun geçmişteki değerleri, düşünceleri ve yaşantıları günümüze, günümüzden de geleceğe taşınır. Bu böylece sürer gider.

Bu parçada dilin hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

- A) Toplumsal düzeni koruması
- B) İnsanlar arasındaki dayanışmayı arttırması
- C) Toplumun düzenli değişmesine yardımcı olması
- D) Kültürün devamını sağlaması

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Parçada, dil sayesinde toplumun geçmişteki değerlerinin, düşüncelerinin ve yaşantılarının gelecek kuşaklara taşındığı anlatılmıştır. Ayrıca bu durumun sürekliliğinden bahsedilmiştir. Bütün bu bahsedilen değerler, düşünceler ve yaşam tarzı kültürün bir ifadesidir. Kültürün taşıyıcısı da dildir. Dolayısıyla cevap D seçeneğidir.

SORU:

Büyük işler başarmış insanların yaşamları incelendiğinde, yaptıkları işlere ve bilgilerine olan inançları ve çalışma için gösterdikleri kararlılıkları dikkat çekecektir. Örneğin Thomas Edison elektriği bulma yolunda, yüzlerce kez denemeler yapmış ve ancak böyle başarılı olabilmıştır.

Bu parçada, başarıya ulaşmada rol oynayan özelliklerin hangisi üzerinde daha çok durulmuştur?

- A) Deneyimlerden yararlanmanın
- B) Eksik bilgileri tamamlamanın
- C) Yeteneklerine güvenmenin
- D) Azimli ve istekli olmanın

LGS -2001

ÇÖZÜM:

Paragrafta, büyük işler başaran insanların kararlı olmaları yanında, özellikle azimli ve istekli oldukları üzerinde durulmuştur. Bunu ortaya koyan cümle, Edison'la ilgili olan cümledir. Edison, elektriği bulmak için çok sayıda deney yapmış ve yılmadan mücadele ederek elektriği bulmuştur. Bunu azmi ve istekli olması sağlamıştır. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Otuz kırk yıl önceki edebiyat dergileri taranacak olursa, o günkü tartışma konularının bugün yeniden tartışılmakta olduğu görülür. Her kuşak, edebiyatımıza bir bütün olarak değil de kendi kısa geçmişi ölçüsünde bakıyor. Bu nedenle de edebiyat dünyasına adım attığı sırada hazır bulduğu sorunu kendinde başlayıp kendinde biten bir sorun olarak görüyor.

Paragrafta aşağıdakilerin hangisinden şikâyet edilmektedir?

- A) Yeteri kadar genç sanatçı yetişmeyişinden
- B) Genç sanatçıların geçmiş edebiyatı tanımayışlarından
- C) Edebiyat sorunlarına çözüm bulmanın zorluğundan
- D) Yazar ve şairlerin tartışmayı fazlaca sevmelerinden

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Paragrafta “Genç sanatçıların geçmiş edebiyatı tanımayışlarından” şikâyet edilmektedir. Otuz kırk yıl önce tartışılan konuların bugün yine tartışılmakta olduğu belirtilmiştir. Bu da genç sanatçıların, geçmiş edebiyatı okuyup incelemediğini, geçmiş edebiyatı tanımadığını ve geçmişin tekrarı olmaktan başka bir şey yapamadıklarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla cevap B seçeneğidir.

3.3.2.2. Paragrafta Ana Düşünce (Ana Fikir)

Ana düşünce, yazarın paragrafta ele aldığı konuyla ilgili okuyucuya asıl iletmek istediği düşüncedir. Her yazı, belli bir mesaj iletmek için kaleme alınır. Her yazar, okuyucusuna bir şeyler sunmak için yazar. Her paragrafın arka planında öne sürülmek, açıklanıp kanıtlanmak istenen bir ana düşünce vardır.

Ana düşünce, çoğu kez paragraflarda bir cümle biçiminde ortaya konur. Bu cümleye paragrafın temel yani esas cümlesi denir. Paragraf, bu cümlenin etrafında oluşur. Bu cümlenin yeri paragrafta kesin olarak belli değildir. Ana düşünce olacak

cümle yazının başında, sonunda veya herhangi bir yerinde ya da paragrafın tamamına sindirilmiş olarak bulunabilir. Ana düşünce parçanın tamamına sindirilmişse, ana düşünce parçanın yorumundan çıkarılır.

Ana düşünce ile ilgili sorular genelde şu şekilde sorulmaktadır:

- Bu paragrafta anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?
- Bu paragraftaki ana düşünce nedir?
- Paragrafta vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?
- Paragraftan çıkarılacak en kapsamlı yargı hangisidir?

Düz yazılardaki ana düşüncenin karşılığı şiirdeki “ana duygu” ya da “ana tema”dır. Eğer bir şiirde ana duygu ya da ana tema sorulmuşsa, ana düşünceyi bulurken uyguladığımız yöntemleri şiir için de uygulayabiliriz.

LGS’de ana düşünceyle ilgili 14 soru sorulmuştur.

SORU:

Şiir, nesirden bambaşka bir kimliktedir. Musikiden başka türlü bir musikidir diyeceğim. Şiirde “nefes” ve “ses” iki temel ögedir. Mısranın ayakları yerden kopmazsa ve uçmazsa ya da ister en hafif perdeden olsun, ister gür olsun, kulağı bir ses gibi doldurmazsa gerçek şiir değildir.

Paragrafta, şiirle ilgili olarak anlatılmak istenen nedir?

- A) Nesirle bazı ortak özelliklerinin bulunduğu
- B) Musiki ile iç içe olduğu
- C) Okuyucuya göre değer kazandığı
- D) Etkileyici bir sesle okunması gerektiği

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Parçada şiirin, nesirden farklı olduğu belirtilmiştir. Şiirin, musikî ile iç içe olduğu vurgulanmıştır. Şiirin, kulağı bir ses gibi doldurması gerektiği ifade edilmiştir. Bu nedenle cevap B’dir.

SORU:

Kişilerin tek başlarına fazla bir güçleri yoktur; çabalarının sonucu, dünyanın genel tablosu içinde pek fark edilemez. Hayatta işler, genel bir iş bölümüne göre yürütülür; bu iş bölümünde tek adamın payı bir yağmur damlası kadardır. Gene de her damla, taşkını artırır; her el, insanlığın mutluluğuna ya da sefaletine bir şeyler katar.

Paragrafta asıl anlatılmak istenen nedir?

- A) Dünyanın iyi veya kötü oluşunda her ferdin payı vardır.
- B) İnsan isterse herkesi ilgilendiren işler yapabilir.
- C) İnsan tek başına da insanlığa yararlı olabilir.
- D) İş bölümü ile her zorluk yenilir.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Soruda bizden ana fikri bulmamız istenmektedir. Ana fikir, bir yazıda yazarın okuyucusuna vermek istediği mesajdır. Paragrafta insanın tek başına güçlü olmadığı, yaptığı işlerin dünyada fazla bir önem taşımadığı ancak bunların bir araya gelmesiyle tıpkı bir yağmurun sele dönüşmesi gibi, dünyayı iyi ve kötü yönde etkilediği vurgulanmıştır. Yani dünyanın iyi ve kötü oluşunda her ferdin payı vardır. Bu nedenle cevap A'dır.

SORU:

Bilinmez dünya hâli bu
Zamanla değişebilir insan
Belki dönersin bir akşam vakti
Bulutlarla o uzak diyarlardan.

Şiirde vurgulanan duygu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hüzün
- B) Kırgınlık
- C) Endişe
- D) Ümit

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Düz yazıda ana fikir neyse, şiirde de ana duygu odur. Dörtlükte vurgulanan duygu “ümit” tir. Şair, gidenin bir gün dönebileceği ümidini kaybetmemiş bunu da “Belki dönersin bir akşam vakti.” mısrasında açıkça dile getirmiştir. Cevap D'dir.

SORU:

Eskiden olduğu gibi, bundan sonra da Türkçeye yeni sözcükler katılacaktır. Ancak bu sözcükler ya mutlaka halkın sesini ve zevkini yansıtan sözcükler olmalı ya da birbirine çok yakışan iki sözcüğün kaynaşmasından doğmalıdır.

Bu parçada, Türkçenin gelişmesinde aşağıdakilerden hangisine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır?

- A) Sözcüklerin ulusal nitelik taşıması
- B) Sözcük sayısının artırılması

C) Başka dillerden sözcükler alınması

D) Eski sözcüklerin güncelleştirilmesi

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Parçada, eskiden olduğu gibi bundan sonrada Türkçeye yeni sözcükler katılacağı; ancak bunların halkın zevkini ve sesini yansıtmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Yani sözcüklerin ulusal nitelikte olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Cevap A'dır.

SORU:

Ruşen Eşref, bir yandan çeşitli okullardaki öğretmenlik görevine devam ediyor; bir yandan da artık birinci plâna aldığı gazeteciliği sürdürüyordu.

Parçaya göre, Ruşen Eşref'le ilgili çıkarılacak en kapsamlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Eğitim işiyle uğraşmıştır.

B) Gazeteciliğe çok önem vermiştir.

C) İki mesleği birlikte sürdürmüştür.

D) Daha önceleri gazetecilik yapmıştır.

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Parçada Ruşen Eşref'in, hem öğretmenlik, hem de gazetecilik yaptığı üzerinde durulmuştur. Parçadan çıkarılabilecek en kapsamlı yargı "İki mesleği birlikte sürdürmüştür." olur. Cevap C'dir.

SORU:

Şimdi bir heykeltıraş düşününüz. Gevşek ve çürük bir zemin üzerine güzel, mükemmel bir heykel yapmaktadır. Bu heykeli bir an için herkes beğenebilir. Fakat zemin çürük olduğundan bu heykel yaşayamaz. Harçlarla ne kadar kuvvetli dayanak yapılırsa yapılırsın yıkılır. Çünkü zemin gevşektir.

Bu parçada, vurgulanan temel düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

A) Önemli eserlerde kaliteli malzeme kullanmak gerekir.

B) Önemli işler bazı zararları göze almayı gerektirir.

C) Bir eserin kalıcılığı mükemmel olmasına bağlıdır.

D) Her iş öncelikle sağlam bir temele dayanmalıdır.

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Soruda ana düşünceyi bulmamız istenmiş. Paragrafta çok güzel bir heykelin çürük bir zemin üzerinde yaşayamayacağı, dayanıksız zeminde mutlaka yıkılacağı üzerinde durulmuştur. Paragraftan çıkarılacak yargı: “Her iş öncelikle sağlam bir temele dayanmalıdır.” olur. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Yazın alanında uğraş veren insanlar, sözleri ve yazılarıyla dile değer kazandırır. Bu işi dile yenilikler getirmekten çok, onun gücünü artırarak yaparlar. Dildeki sözcükleri işlerler, anlamlarını sağlamlaştırıp, derinleştirirler; onlara alışılmamış tat verirler.

Paragrafta aşağıdakilerden hangisi vurgulanmıştır?

- A) Dilin en güzel örnekleri edebi eserlerdir.
- B) Dil, sürekli olarak gelişir ve değişir.
- C) Herkes dili aynı güzellikte kullanamaz.
- D) Dilin en büyük ustaları yazarlardır.

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Paragrafta, yazarların sözleri ve yazılarıyla dile değer kazandırdıkları üzerinde durulmuştur. Yazarların bunu yaparken de sözcükleri işlediği ve onlara yeni tatlar, güzellikler kazandırdıklarından söz edilmiş, böylece yazarların dilin en büyük ustaları oldukları vurgulanmıştır. Cevap D'dir.

SORU:

Onun; öykücü, romancı, ozan, tiyatro yazarı, eleştirmen, yorumcu, düşünür ve mizah ustası olarak kaleme aldığı yapıtlar, yıllardan beri, ülkemizde ve yurt dışında okunuyor.

Bu parçada, kişinin yapıtlarının hangi özelliği daha çok vurgulanmıştır?

- A) Değişik konular üzerinde yoğunlaşmış olması
- B) Sevilerek okunuyor ve çok satılıyor olması
- C) Tüm ayrıntılarıyla incelenmiş olması
- D) Edebiyatın çeşitli türlerini içeriyor olması

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Parçada, sözü edilen kişinin öykücü, romancı, ozan, tiyatro yazarı, eleştirmen, yorumcu, düşünür ve mizah ustası olduğu belirtilmiş. Dolayısıyla böyle bir kişinin yapıtlarının en önemli özelliği, edebiyatın çeşitli türlerini içeriyor olmasıdır. Cevap D'dir.

SORU:

İnsan, çocukluk çağından kurtuldu mu, gelecekte yaşamaya başlar ve yaşadığı günlerle gelecek günleri karşılaştırmaktan kendini alamaz. Bu karşılaştırma, hep yaşanan günlerin zararına olmuştur.

Parça yorumlandığında, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Yaşama iyiliği ya da kötülüğü katanlar insanlardır.
- B) Gelecek kaygısıyla yaşayanlar, bugünlerine de zarar verirler.
- C) Dün, bugün ölmüştür, bugün de yarın ölecektir.
- D) Geleceği kurup düzenleyecek tek şey bugündür.

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Parçada, insanın çocukluk çağından kurtulduktan sonra gelecekte yaşamaya başladığı, bunu yaparken de yaşadığı günlerle gelecek günleri karşılaştırmadan edemediği, bu nedenle de bu durumun yaşanan günlerin zararına olduğu vurgulanmıştır. Bu düşünce "Gelecek kaygısıyla yaşayanlar, bugünlerine de zarar verirler." cümlesiyle ifade edilmiştir. Cevap B'dir.

SORU:

Beğenilen bir elbise dikmek nasıl ustalık gerektiriyorsa şiir yazmak da ustalığı gerektirir. En zengin kavramlar ve sözcükler kötü bir ozanın elinde yok olup gider; tıpkı iyi bir kumaşın kötü bir terzi elinde çarçur olması gibi. Sanat, terzilikte olduğu gibi makası kullanabilme işidir.

Bu parçada vurgulanmak istenen temel düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sanatın da, zanaatın da iyi ürünleri ustalarının elinden çıkar.
- B) Kullanılan araç ve gerecin nitelikli ve çok sayıda olması gerekir.
- C) Sanatın kaynağında yaratıcılık ve özgünlük vardır.
- D) Her uğraşın kendine özgü kuralları vardır.

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Parçada, ustalığın önemi üzerinde durulmuştur. İyi bir kumaşın acemi, kötü bir terzinin elinde çarçur olması gibi zengin kavram ve sözcüklerin de kötü ozanların, sanatçıların elinde yok olup gittiğinden bahsedilmiştir. Dolayısıyla parçada vurgulanmak istenen “Sanatın da, zanaatın da iyi ürünleri ustaların elinden çıkar.” düşüncesidir. Cevap A’dır.

SORU:

Gittikçe yalnızlaşıyorsunuz insan kardeşlerim;
Ne bir ortak sevinciniz kaldı sizi çoğaltacak,
Ne bir dostunuz var acınızı alacak,
Unuttunuz nicedir paylaşmanın mutluluğunu.

Şükrü Erbaş

Bu dördlükte vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşamı anlamlı kılan dostluklardır.
- B) Sorunlar azaldıkça mutluluk artar.
- C) İnsan tek başına yaşayamaz.
- D) Birlikte yaşamamanın temelinde sevgi vardır.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Dördlükte, insanların gittikçe yalnızlaştıkları, acılarını paylaşacak dostlarının kalmadığı vurgulanmıştır. Sevinçleri paylaşacak dostlara da, acıları azaltacak dostlara da insan ihtiyaç duyar. Çünkü yaşamı güzelleştiren ve yaşama anlam katan dostlardır. Bu nedenle cevap A seçeneğidir.

SORU:

Can kafeste durmaz uçar,
Dünya bir han konan göçer,
Ay dolanır, yıllar geçer,
Dostlar beni hatırlasın.

Âşık Veysel

Dördlükten aşağıdaki düşüncelerin hangisine ulaşılabilir?

- A) Dünyanın gelip geçici olduğuna
- B) İnsanların vefasız olduğuna
- C) Yaşamın kısa olduğuna
- D) Dostlardan ayrılmanın zor olduğuna

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Dörtlükte dünyanın geçici olduğu üzerinde durulmuştur. Özellikle ilk iki mısra bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ozan dünyanın bir han, insanların da burada misafir olduklarını, her ömrün bir sonu olduğunu dile getirmektedir. Bu nedenle cevap A'dır.

SORU:

Aydınlatılan karanlıklar düşünülecek olursa insanlığın aldığı yol hiç de küçümsenemez. Binlerce yıldır süren bu bilgi yolculuğu hep güneşe yöneldi. Ne var ki güneş hep ufuk çizgisinin üzerindeydi. İnsanoğlu ufuk çizgisine yaklaştıkça o hep uzaklaştı. Bu süreç böyle sürüp gidecek.

Aşağıdakilerden hangisi paragrafın temel düşüncesidir?

- A) Gelişmenin ve öğrenmenin sonu yoktur.
- B) Yeni bilgiler yeni araştırmalara yol açar.
- C) Güçlükleri aşmanın koşulu bilgidir.
- D) Bilgiye ulaşmanın bir tek yolu yoktur.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Parçada bilgi güneşe benzetilmiştir. Nasıl ki güneşe ulaşamazsa, bilgiye de ulaşamaz. İnsanoğlu sürekli öğrenir, kendini yeniler ve geliştirir. Ancak bu öğrenme ve gelişmenin hiçbir zaman sonu olmayacaktır. Bu durum, dünya var oldukça böyle sürüp gidecektir. Bu nedenle Cevap A'dır.

SORU:

Yüksek düşüncelerin bayağı zevklerle bir arada bulunması mümkün değildir. Zevklerin bayağılığı düşüncenin asaletini zedeler. Düşünce alanında üst seviyede olduğunu sandığımız insanların zevklerinde basitlik ve bayağılık görüyorsak, o kimsenin fikrî değerlendirmelerine de şüphe ile bakmak gerekir. O zaman görülecektir ki düşünce alanında da bu insan aldatıcı bir parlaklığa sahiptir.

Paragrafta vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Asil düşünceli insanlar her alanda kendisini geliştirirler.

- B) Olgun bir insanda düşünce ve zevk birlikte gelişir.
- C) Estetik duygusu gelişmiş insanlar zevk sahibidirler.
- D) Zevkli insanlar daha az hata yaparlar.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Paragrafta, düşünce alanında üst seviyede olan insanların zevklerinin de üst seviyede olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak bazı insanların düşünceleri üst seviyede görünmesine rağmen, zevkleri bayağı ise böyle insanların düşüncelerine şüphe ile bakmak gerektiği üzerinde durulmuştur.

Dolayısıyla olması gereken, insanların düşünce ve zevklerinin aynı doğrultuda gelişmesidir. Bu nedenle cevap B seçeneğidir.

3.3.2.3. Paragrafta Yardımcı Düşünceler

Bir paragrafta ana düşünceyi açıklayan, destekleyen yargılara “yardımcı düşünce” denir. Bir ana düşüncenin ya da konunun daha iyi anlaşılması için paragrafın özellikle gelişme bölümünde kullanılan karşılaştırmalar, örneklemeler, tanık göstermeler, sayısal verilerden yararlanma vb. yardımcı düşünceleri taşıyan yargılardır.

Bir paragrafta yardımcı düşünceler, genellikle gelişme bölümünde yoğunlaşır. Ana düşünceye bağlı olarak oluşan bu düşüncelerin asıl işlevi, ana düşünceyi inandırıcı kılmak, geliştirmek ve açıklamaktır.

Yardımcı düşüncelerle ilgili sorular genellikle olumsuz sorulardır. “Paragraftan hangisi çıkarılamaz?”, “Paragrafta hangisine yer verilmemiştir?”, “Paragrafta hangisine değinilmemiştir?” .

LGS’de paragrafta yardımcı düşüncelerle ilgili 25 soru sorulmuştur.

SORU:

Gerçek sanat eserleri, vücuda geldikleri devrin sosyal şartlarını aşarlar. Onlarda her çağın ve milletin insanına hitap eden ebedi kıymetler vardır. Böyle olmasa, çok ayrı sosyal şartlarda meydana gelmiş olan sanat eserlerini sevebilir miydik?

Paragrafa göre aşağıdakilerden hangisi, gerçek sanat eserlerinin özelliği değildir?

- A) Oldukça güç şartlar altında ortaya konulmaları
- B) Zamanla evrensel nitelik kazanmaları
- C) Her devirde sevilerek izlenmeleri ve okunmaları
- D) Meydana getirildikleri zamanın ilerisinde olmaları

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Paragrafta, gerçek sanat eserlerinin her devirde sevilerek okunmaları ve izlenmeleri meydana getirildikleri, zamanın ilerisinde olmaları üzerinde durulmuştur. “Evrensel nitelik kazanmaları” ifadesinin “Onlarda her çağın ve milletin insanına hitap eden kıymetler vardır.” sözünden çıkarmaktayız. Ancak oldukça güç şartlar altında ortaya konulmalarından bahsedilmemiştir. Sadece kendi devirlerinin sosyal şartlarını aştıklarından bahsedilmiştir. Bu nedenle cevap A’dır.

SORU:

Kalemi elime aldığım zaman bir şey yazmadan kalıyorum diyorsanız, bilgi tokluğu ve duygu zenginliğine sahip olmak için bol bol okuyunuz. Küçük yaşlardan itibaren kitaplarla dost olunuz. Kitapların o geniş dünyasına kulaç attığınız zaman kendinizi daha mutlu ve güvenli hissedeceksiniz. Okudukça yazmaya karşı ihtiyacınız artacak ve ...

Aşağıdakilerden hangisi, yazma yeteneğinin kazanılmasında etkili değildir?

- A) Bilgi ve duygu zenginliğine erişmek
- B) Mutluluğa giden yolları iyi bilmek.
- C) Sürekli okuma alışkanlığı kazanmak
- D) Kitapların engin dünyasına dalmak

LGS -1994

ÇÖZÜM:

Soruda paragraftan çıkarılamayacak yargıyı, yani yardımcı düşüncüyü bulmamız istenmektedir. Paragrafa baktığımızda yazma yeteneğinin kazanılmasında, duygu ve bilgi zenginliğine erişilmesi gerektiği, sürekli okuma alışkanlığının kazanılması gerektiği, kitapların engin dünyasına dalmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak yazma yeteneğinin kazanılmasında mutluluğa giden yolları iyi bilmek gerektiği üzerinde durulmamıştır. Bu nedenle Cevap B’dir.

SORU:

Sen Mehmetçiksin,
Önümüzde ışık, gönlümüzde aşk,
Doğarsın bu yurda adak olarak,
Hürriyet öpen dudak olarak,
Yürekte sen varsın, başta sen varsın.

Şiirde Mehmetçik ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Yurdu için kendini feda edebileceğinden
- B) Hürriyete değer verdiğiinden
- C) Kahramanlığının dünyaca bilindiğinden
- D) Milletçe sevildiğinden

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Şiirde “yurda adak olmak” ifadesinden yurdu için kendini feda edebileceği, “hürriyeti öpen dudak” ifadesinden hürriyete değer verdiği, “Yürekte sen varsın başta sen varsın.” mısrasından da Mehmetçik’in milletçe sevildiği anlamını çıkarabiliriz. Ancak şiirde “Kahramanlığının dünyaca bilindiğinden” söz edilmemiştir. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

Bu ülkede toprak bir masal sultanı kadar cömert. Kıraçlardan altın başaklar fişkırtır sağanak. Tek kökten koca bir orman doğar. Çöllerden çiçek bahçelerine geçilir. Yaz yağmurları hem tabiatın yüzünü güldürür, hem insanın. Ama kışlar kurak, baharlar boğucudur ve yağmur her bölgeyi aynı cömertlikle başaklandırmaz. Kuzeyi, Himalaya’nın kasırgaları tarar; güneyi, Asya güneşinin alevi. Musonlar kesilince açlık başlar. Sıcak, damarlardaki kanı, erimiş kurşuna çevirir; toprak bakırlaşır, ölümü arzular insan.

Paragrafta sözü edilen ülke ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Halkının her zaman mutlu yaşadığı
- B) Verimli topraklarının da olduğu
- C) Zengin bir bitki örtüsünün bulunduğu
- D) Değişik iklim özelliklerini taşıdığı

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Paragrafta sözü edilen ülkenin, zengin bir bitki örtüsüne sahip olduğu açıkça belirtilmiştir. Ormanların varlığı, çiçek bahçeleri bunu ortaya koymaktadır. Verimli topraklarının olduğunu “Kıraçlardan altın başaklar fişkırtır sağanak.” cümlesinden çıkarabiliriz. Değişik iklim özelliklerinin bulunduğunu, “Yaz yağmurları hem tabiatın hem insanın yüzünü güldürür, kışlar kurak, baharlar boğucudur.” sözlerinden

çıkartabiliyoruz. Ancak ülkenin kuzeyi ve güneyi kasırga, kuraklık, sıcak, açlık gibi zor şartlar altında yaşamaktadır. Bu nedenle halkın her zaman mutlu yaşadığı söylenemez. Cevap A'dır.

SORU:

Munzur çayı, Ovacık'ın üst yanından, boz kayaların tam ortasından on değirmen arkı birden, aniden patlar. Dökülür, saçılır, eleğimsağmalarla süslenir, bir yeşil sülün gibi göğsünü gerer ovaya... Göz yayımı süt mavisine akar. Düze iner, kıvrılır kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur... Süt mavisine, cam göbeğine çalar, geçtiği yerleri yeşile keser.

Munzur çayı ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Engebeli arazilerden de geçtiği
- B) Hiç sakın akmadığı
- C) Bir renk cümbüşü içinde olduğu
- D) Çevresini yeşile bezediği

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Paragrafta "Dökülür, saçılır, bir yeşil sülün gibi düzlüğe iner." ifadesiyle Munzur çayının engebeli arazilerden geçtiğini; "süt mavisine, cam göbeğine çalar, geçtiği yerleri yeşile keser," sözleriyle bir renk cümbüşü içinde olduğunu ve geçtiği yerleri yani çevresini yeşile bezediğini söyleyebiliriz. Ayrıca paragrafta "Munzur çayı düze iner, kıvrılır kıvrılır, bir ebruli yılan gibi yanar döner, sonra durulur." ifadesine yer verilmiştir. Bu da Munzur çayının düze indikten sonra sakın aktığını göstermektedir. Dolayısıyla Munzur çayı için "Hiç sakın akmadığı" yargısı söylenemez. Bu nedenle cevap B'dir.

SORU:

Her şeyde keşfedilmemiş bir taraf vardır. Gözlerimiz her şeyi bizden öncekilerin zihnimize bıraktığı hatıralarıyla görmeye alışmıştır. Halbuki en ufak bir şeyde bile meçhul bir taraf vardır. İşte onu bulalım. Yanan bir ateşi veya ovadaki bir ağacı tasvir etmek için bu ateşin ya da ağacın önünde hiçbir ateşe veya ağaca benzemeyecek bir taraf buluncaya kadar duralım. Orijinallik budur.

Yazara göre, orijinali bulmak için aşağıdakilerden hangisi gereksizdir?

- A) Son derece dikkatli olmak

- B) Varlıkları iyi incelemek
- C) Ayrıntıları dikkate almak
- D) Bizden öncekilerin görüşlerine uymak

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Paragrafta orijinallik için gerekli olan unsurlara yer verilmiştir. Bu unsurlar arasında son derece dikkatli olmak, varlıkları iyi incelemek, ayrıntıları dikkate almak paragrafta açıkça ifade edilmektedir. Bu yargılara ulaşmamızı sağlayan cümleler arasında “Hâlbuki en ufak bir şeyde bile meçhûl bir taraf vardır.” cümlesi ile son cümleyi örnek gösterebiliriz. Ancak paragrafta orijinali bulmak için “Bizden öncekilerin görüşlerine uymamız gerektiği” üzerinde durulmamıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Sanat, hayat ve tabiatın doğrudan doğruya bir kopyasını yapmak, bir fotoğrafını almak değil, hayatın ve tabiatın içindeki esrarı ortaya çıkarmak, onunla ruhumuz arasında bağ kurarak hayatın ve tabiatın tefsirini yapmaktır.

Aşağıdaki yargılardan hangisi, paragraftaki düşünceye uygun düşmez?

- A) Hayat ve tabiat başlı başına sanattır.
- B) Sanatçı, gördüğünü değil, anladığını anlatan insandır.
- C) Sanat eseri görülene değil, bilinmeyene tutulan aynadır.
- D) Sanatçı, gördüğüyle yetinmeyen insandır.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Paragrafta sanatın, “hayat ve tabiatın bir kopyasını yapmak, fotoğrafını almak olamadığı, yapılmak istenenin hayatın ve tabiatın içindeki esrarı ortaya çıkarmak” olduğu vurgulanmıştır.

Dolayısıyla sanatçı gördüğüyle yetinmeyen, anladığını da anlatan insandır. Bu nedenle sanat eseri görülene değil, bilinmeyene tutulan aynadır yargısına ulaşabiliriz. Bu ifadelerden B, C ve D seçeneğine ulaşabiliriz. Ancak “Hayat ve tabiatın başlı başına sanat” olduğu yargısı paragrafla çelişmektedir. Çünkü hayat ve tabiat sanat değil, sanatçının ilham kaynağıdır. Cevap A’dır.

SORU:

Sonsuza açılan pırıl pırıl gökyüzü ve üç yanımızı çevirerek enginle kucaklaşan denizler, dünyamıza maviyi armağan etti. Her iki unsurun sonsuzluk çağrışımı,

mabetlerimizi maviye gark etmiştir. O kadar güçlü bir mühür olmuş ki bu mavi, sonunda Türk mavisini (Türkuaz) olarak anılmaya başlamış.

Paragraftan, aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?

- A) Türk mavisinin kaynağının gök ve deniz olduğu
- B) Yurdumuzun yarımada olduğu
- C) Özgürlüğümüzün sembolünün gökyüzü olduğu
- D) Mavinin camilerimizi de süsleyen bir renk olduğu **LGS-1997**

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde, Türk mavisinin kaynağının gök ve deniz olduğu belirtilmiştir. Bu, paragrafın ilk cümlesinde gökyüzü ve denizler dünyamıza maviyi armağan etti, ifadesi ile dile getirilmiştir. B seçeneğindeki “Yurdumuzun yarımada olduğu” üç yanımızı çevirerek enginle kucaklaşan denizler ifadesi ile belirtilmiştir. Mavinin camilerimizi süsleyen bir renk olduğu ise gökyüzü ve denizlerin sonsuzluk çağrışımı, mabetlerimizi maviye gark etmiştir ifadesinden anlaşılmaktadır. Ancak paragrafta “Özgürlüğümüzün sembolünün gökyüzü” olduğu vurgulanmamıştır. Cevap C’dir.

SORU:

Denemeci başka insanları ve başka gerçekleri anlatırken de hep kendinden hareket eder. Onun için “ben” sözünü çok kullanır. Denemeci, üzerine binasını kurduğu hazır bilgileri tekrarlamaktan kaçınmak zorundadır. Bilgin, bilinmeyi kesin yargılarla ortaya koyarken, denemeci bilinmeyenlerin dünyasında tereddütlü hedefler göstermeye çalışır.

Bu paragraftan deneme hakkında aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Yazarın kişisel duygu ve düşünceleri ağır basar.
- B) Geçmişte kazanılmış bilgiler üzerine kuruludur.
- C) Kanıtlamaktan çok anlatmak isteyen bir çabanın ürünüdür.
- D) Ortaya konulan görüşler kesin değildir. **LGS-1998**

ÇÖZÜM:

Paragrafın birinci ve ikinci cümlesinde A seçeneğinde verilen “Yazarın kişisel duygu ve düşünceleri ağır basar.” ifadesine yer verilmiştir. Son cümlede ise denemecinin, bilinmeyenlerin dünyasında tereddütlü hedefler gösterdiğinden bahsedilmiştir. C ve D seçeneğinde bu yargılara da yer verilmiştir. Yani kanıtlamadan

uzak, kesin olmayan yargılar olduğu belirtilmiştir. Ancak B seçeneğindeki “Geçmişte kazanılmış bilgiler üzerine kurulur.” ifadesi paragraftan çıkarılamaz. Paragrafta denemeci, üzerine binasını kurduğu hazır bilgileri tekrarlamaktan kaçınmak zorundadır, ifadesine yer verilmiştir. Bu, B seçeneği ile çelişmektedir. Cevap B’dir.

SORU:

Seninle güzel vatan, ulus güven içinde,
İnançla bakıyoruz ışıklı yarınlara;
Birlik ve bütünlüğümüz pekişirken senle,
Ulusal varlığımız hep dipdiri ayakta...

Osman Güngör Feyzoğlu

Bu dörtlükte aşağıdaki anlamların hangisi çıkarılamaz?

- A) Gelecekte umutlu olunduğu
- B) Birlik ve beraberliğin güç kazandığı
- C) Ulusal yaşamın sürekli olacağı
- D) Tarihin zaferlerle dolu olduğu

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Dörtlükte, gelecekte umutlu olma “İnançla bakıyoruz ışıklı yarınlara” mısrasında verilmiştir. Ulusal yaşamın sürekli olacağı, birlik ve beraberliğin güç kazandığı ise son iki mısradan dile getirilmiştir. Ancak dörtlükten “Tarihin zaferlerle dolu olduğu” yargısı çıkarılamaz. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Geçmişimizi ve bütün övünçlerimizi, dil, edebiyat, mimari ve müzik de içinde olmak üzere ulusal yaşamımızı yeni kuşaklara tanıttığımız gün, çocuklarımız karşılarında daha çok övünülecek bir toplum göreceklerdir.

Parçaya göre, aşağıdaki yargılarından hangisi doğrudan vurgulanmamıştır?

- A) Toplumsal değerlere sahip çıkılmalıdır.
- B) Kültürel birikim genç kuşaklara anlatılmalıdır.
- C) Toplumda değerlere karşı bilinç oluşturulmalıdır.
- D) Eski değerler değişmelerden korunmalıdır.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Paragrafta, genel olarak kültürel değerlere sahip çıkmamız ve bunu yeni kuşaklara tanıtmamız gerektiği üzerinde durulmuştur. Böyle yapıldığı zaman da çocukların, geçmişiyile övünebileceği bir toplumu görmelerinin mümkün olduğu vurgulanmıştır.

Bu ifadeler A, B ve C seçeneklerinde açıkça belirtilmiştir. Ancak “Eski değerler değişmelerden korunmalıdır.” yargısı parçada vurgulanmamıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Tüm büyük romancılar, ister bireyi anlatsınlar, ister topluma tutsunlar aynalarını, hep bir düzeni sarsmışlardır. İnsanlara, yaşadıkları ortamın farkına varamadıkları yanlarını aktarmak istemişlerdir.

Parçadan, aşağıdaki görüşlerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Büyük romancılar toplumsal düzene karşıdırlar.
- B) Büyük romancılar toplumsal sorunlara ışık tutarlar.
- C) Roman toplumsal bilincin oluşmasında rol oynar.
- D) Roman topluma tutulmuş bir aynadır.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Parçada, romancıların bireye ve topluma ayna tuttıkları vurgulanmıştır. Ayrıca bunu yaparken de insanların, yaşadıkları ortamın farkına varamadıkları yanlarını aktarma yoluna gittikleri üzerinde de durulmuştur. Yani toplumsal bilincin oluşmasında rol oynadıkları vurgulanmıştır. Bu açıklamalara B, C, D seçeneklerinde açıkça yer verilmiştir. Ancak “Büyük romancılar toplumsal düzene karşıdırlar.” yargısı parçadan çıkarılamaz. Onlar sadece toplumdaki aksaklıklara dikkat çekmeye çalışırlar. Bu düzene karşı olma anlamına gelmez. Bu nedenle cevap A seçeneğidir.

SORU:

Gel bakma kimseye hor,
Halkı yorma kendin yor,
Yıkmak için çok düşün,
Yıkmak kolay yapmak zor.

Anonim.

Bu dördlükten aşağıdakilerinden hangisi çıkarılamaz?

- A) Alçak gönüllü olma
- B) Bir şey yapmadan önce iyi ölçüp biçme
- C) Özverili davranışlar içinde olma
- D) Başkalarıyla işbirliği içinde çalışma

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Birinci dizede “Gel bakma kimseye hor.” sözü ile “alçak gönüllü olma” vurgulanmıştır. “Halkı yorma kendin yor.” mısrasında “özverili davranışlar içinde olma” , “Yıkamak için çok düşün, Yıkamak kolay yapmak zor.” mısralarında da “Bir şey yapmadan önce iyi ölçüp biçmek” gerektiği vurgulanmak istenmiştir.

Ancak dörtlükte “Başkalarıyla işbirliği içinde çalışma”dan söz edilmemiştir. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Türk geleneğinde birey ve toplum yapısının en belirgin özelliklerinden olan alçakgönüllülük, saygı, özellikle hoşgörü ve değerbilirlilik; kırıncılık, kabalık ve nankörlüğü önleyen en önemli etkenlerdir. İyilik gördüğü ve tuzunu, ekmeğini yediği bir kimseyi unutmak, toplumumuzda başıslanamaz töre eksikliklerinden biri sayılır.

Parçada toplumumuzun aşağıdaki hangi özelliğinden söz edilmemiştir?

- A) İyilikbilir olma
- B) Ölçülü davranma
- C) Açık sözlü olma
- D) Sevgi bağlılığı olma

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Paragrafta toplumumuzun değerbilirliliği, ölçülü davranma, iyilikbilir olma, sevgi bağlılığı gibi vasıfları üzerinde durulmuştur. Ekmeğini yediği insanı unutmaması, saygılı ve hoşgörülü olması, kırıncılık ve kabalıktan uzak olması, bunları açıkça ortaya koyan ifadelerdir. Paragrafta toplumumuzun “Açık sözlü olması” ile ilgili bir yargıya yer verilmemiştir. Bu nedenle cevap C’dir.

SORU:

Düşünen kişi; düşünme yetisini elinde bulunduran, başkalarının düşüncelerine öykünmeyen ama onlara değer veren ve akıl gücüne dayanarak bilgilerinden, yeteneklerinden, deneyimlerinden yararlanıp amacını gerçekleştirmek için azimle çalışan kişidir.

Parçada anlatılan kişi için, aşağıdakilerden hangisi, söylenemez?

- A) Başka düşüncelere önem verdiği
- B) Kararlı olduğu
- C) Önceki yaşantılarından yararlandığı
- D) Başkalarını taklit ettiği

LGS -2001

ÇÖZÜM:

Paragrafa baktığımızda düşünen insanın, başkalarının düşüncelerine öykünmeyen yani onları taklit etmeyen ama onlara değer veren biri olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca bilgilerinden, deneyimlerinden, yeteneklerinden yani önceki yaşantılarından da yararlandığı belirtilmiştir. Bu yargılar A,B ve C seçeneklerinde verilmiştir. Ancak bu kişinin “Bşkalarını taklit ettiği” söylenemez. Çünkü paragrafta bahsedilen kişi tam tersi bir düşünceye sahiptir. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Olaylar arasında bağ kurma çağına gelen bir çocuk; anne ya da babasına sürekli “Bu nedir?”, “Neden böyledir?”, “Nasıl olmuştur?” sorularını sorar. Çevredeki nesnelere, olayları, güzellikleri ya da beklenmedik gelişmeleri anlamak, onların gizemine ulaşmak ister.

Parçaya göre çocuklarla ilgili aşağıdaki genellemelerden hangisine ulaşamaz?

- A) Öğrenme isteğiyle doludurlar.
- B) Bilinmeyene yoğun bir ilgi duyarlar.
- C) Yeni şeyler öğrenerek gelişirler.
- D) Öğrenmeleri engellediğinde zarar görürler.

LGS -2002

ÇÖZÜM:

Parçada çocukların anne ve babalarına “Bu nedir?”, “Neden böyledir?”, “Nasıl olmuştur?” gibi sorular yönelttiklerinden bahsedilmiştir. Bunlar çocukların öğrenme isteğiyle dolu olduklarını ve bilinmeyene yoğun bir ilgi duyduklarını göstermektedir. Yine bu anlayış son cümlede de açıkça belirtilmiştir. Çocuklar, bu sorulara aldıkları cevaplar ile de yeni şeyler öğrenir ve de gelişirler. Bu da onların birikimlerini artırır. Bu yargıya da C seçeneğinde yer verilmiştir. Fakat parçadan “Çocuklar öğrenmeleri engellendiğinde zarar görürler.” yargısına ulaşamaz. Cevap D’dir.

SORU:

Şiir yazıldığı dilin içindedir. Çeviri şiir, özgün şiir kadar sevilmez. Sevilen çeviri şiirler daha çok içindeki düşüncesi için sevilirler. Az da olsa çok iyi çevrilmiş şiirler vardır. Ancak bu şiirler, ozanı kadar çevirenin de şiiri sayılır.

Bu parçadan aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?

- A) Şiir dilin inceliklerini yansıtır.
- B) İyi yapılmamış çeviri, şiirin özünü bozmaz.
- C) Şiirde, işlenen düşünceler de önemlidir.
- D) Çeviri şiirler çevirenin duygularında yansıtır.

LGS-2002

ÇÖZÜM:

“Şiir yazıldığı, dilin içindedir.” yargısıyla şiirlerin yazdıkları dillerin özelliklerini, inceliklerini yansıttıkları vurgulanmıştır. Sevilen çeviri şiirlerin, içindeki düşüncesi için sevidikleri de ifade edilmiştir. Az da olsa çok iyi çevrilen şiirlerin olduğu ve bu şiirlerin ozanı kadar, çevirenin de şiirleri sayılması gerektiği belirtilmiştir. Bu yargılar A, C ve D seçeneklerinde açıkça belirtilmiştir. Parçada “İyi yapılmamış çevirinin şiirin özünü bozduğu “anlatılırken, B seçeneğindeki yargıda ise tam tersi bir durum dile getirilmiştir. Cevap B’dir.

SORU:

Tarih bilgisi, öğrencilere kuru, özensiz düzenlenen kitaplarla sunulmamalı. Tarihsel olaylar, ezber dayalı bilgiler içinde değil; belgelere, yazınsal, tarihsel ve sanatsal yapıtlara dayandırılarak öğretilmeli. Tarihsel, yazınsal ve sanatsal yapıtlar sokaklarda, parklarda sergilenmeli, yalnız tarih kitaplarının sayfalarında değil, toplumun yaşamında da olmalı.

Aşağıdakilerden hangisi, bu görüşe temel oluşturmaz?

- A) Tarih bilgisinin gerçeklerle bağdaştırılmadığı
- B) Tarih kitaplarının yetersiz olduğu
- C) Tarih biliminin diğer bilimlerden daha önemli olduğu
- D) Tarih bilgisinin toplumda yaygınlaştırılmadığı

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Paragrafta, tarih bilgisinin kuru ve özensiz düzenlenen kitaplarla öğrencilere sunulması gerektiği, tarihsel bilgilerin ezber dayalı değil, belgelere dayalı olarak öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Tarihsel, yazınsal ve sanatsal yapıtların sokaklarda,

parklarda sergilenmesi gerektiği, bunların yalnız tarih kitaplarının sayfalarında değil, toplumun yaşamında da olması gerektiği belirtilmiştir. Bu yargılara A, B ve D seçeneklerinde yer verilmiştir. Ancak “Tarih biliminin diğer bilimlerden daha önemli olduğu” düşüncesi paragraftan çıkarılamaz. Cevap C seçeneğidir.

SORU:

Ben var isem ana dilimle varım.
Türkçem benim bereketli toprağım.
Akan sularımın sesi ondadır.
Güneşimin aydınlığı, sıcağı...
Onunla güler, onunla ağlarım.

Mehmet Salihoğlu

Şiirden Türkçeye ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Zengin özelliklere sahip olduğu
- B) Varlığımızın nedeni olduğu
- C) Konuşma yeteneğini geliştirdiği
- D) Duyguları dile getirdiği

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Şiirde “Bereketli toprağım” ifadesi ile Türkçenin zengin özelliklere sahip olduğu, “Ben var isem ana dilimle varım.” ifadesi ile varlığımızın nedeni olduğu, “Onunla güler, onunla ağlarım.” ifadesi ile duyguları dile getirdiği anlatılmıştır. Fakat şair, şiirde Türkçenin konuşma yeteneğini geliştirdiği düşüncesine değinmemiştir. Cevap C’dir.

SORU:

Geleneklerimize göre konuk kısmetiyle gelir. Ev sahibi olanaklar ölçüsünde elinden geleni yapar. Bu arada dertler paylaşılır, anılar tazelenir, dostluklar pekiştirilir. Kısaca konuk ağırlamak Türk toplumunda dayanışmanın önemli bir göstergesidir.

Parçada, konuk ağırlamanın hangi işlevi üzerinde durulmamıştır?

- A) İnsan ilişkilerini güçlendirdiği
- B) Özveri duygusunu geliştirdiği
- C) Sevgi ve saygı ortamı yarattığı
- D) Toplumsal gelişmeyi hızlandırdığı

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Parçada, “Ev sahibi, olanaklar ölçüsünde elinden geleni yapar.” ifadesi ile konuk ağırlamanın özveri duygusunu geliştirdiği, “Dertler paylaşılır, anılar tazelenir, dostluklar pekiştirilir.” ifadesi ile insan ilişkilerini güçlendirdiği, sevgi ve saygı ortamını yarattığı anlatılmak istenmiştir. Parçada, konuk ağırlamanın toplumsal gelişmeyi hızlandırdığı üzerinde durulmamıştır. Bu nedenle cevap D’dir.

SORU:

Kültürün içeriğini ve niteliklerini kavrayabilmek için, onun dil yönünden dayandığı anlamlar sistemini bilmek gerekir. Bu nedenle dil, kültürü oluşturan bir öge olmanın yanında, onu elde etmek ve aktarmak için kullanılan bir araç niteliği de taşır.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi dilin işlevleri arasında yer almamıştır?

- A) Kültürel oluşumu sağlaması
- B) Kültürü geleceğe taşınması
- C) Kültüre anlam kazandırması
- D) Kültürü sınırlandırması

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Parçada kültürün içeriğini ve niteliklerini kavrayabilmek için, onun dil yönünden dayandığı anlamlar sistemini bilmek gerektiği belirtilmiştir. Bu ifade ile dilin, kültürel oluşumu sağladığı anlatılmak istenmiştir. Ayrıca “Dil, kültürü oluşturan bir öge olmanın yanında onu elde etmek ve aktarmak için kullanılan bir araç niteliğini taşır.” ifadesi ile de kültüre anlam vermesi ve kültürü geleceğe taşınması anlatılmak istenmiştir. Parçada “Dilin kültürü sınırlandırmasından” söz edilmemiştir. Aksine dilin, kültürü yaydığı üzerinde durulmuştur. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Her şey insanla güzel,
Doğan güne karşı gerinen evler,
Mavi rüzgârın koştığı sokak!
İnsan olmazsa; kötü resimler gibi,
Lacivert bahçelerde başlayan bahar.

İlhan Geçer

Dizelerdeki gibi düşünen biri aşağıdakilerden hangisini söyleyemez?

- A) Hayatını doğayla baş başa geçirmek istediğini
 - B) Hayatı insanın anlamlı kıldığını
 - C) İnsanların birbirine ihtiyacı olduğunu
 - D) Paylaştıkça, sevinçlerinin arttığını, üzüntülerinin azaldığını
- LGS-2004**

ÇÖZÜM:

“Her şey insanla güzel” mısrasında hayatı insanın anlamlı kıldığı vurgulanmıştır. Şiirin tamamına baktığımızda insanların birbirine ihtiyacının olduğunu çıkarabiliriz. Güzelliklerin, sevinçlerin paylaşıldıkça arttığı, üzüntülerin ise azaldığı da şiirden çıkarılan yargılardan biridir.

Ancak bu dizelerdeki gibi düşünen birinin “Hayatını doğayla baş başa geçirmek istediğini” söyleyemeyiz. Aksine, şiirde her şeyin insanla güzel olduğu düşüncesi vurgulanmak istenmiştir. Bu nedenle cevap A’dır.

SORU:

Sanatçının yaşamı, hiç bitmeyen bir kendinden veriştir. Sanatçı yazmak, çizmek, uğraşmak için hayatta kalma gücünü kendine ayırdıktan sonra geri kalan, her şeyini karşılıksız olarak insanlık uğruna harcar; yaratacağı eserin kendisini birçok şeyden mahrum edeceğini bilse bile.

Aşağıdakilerden hangisi paragraftaki düşünceyi desteklemez?

- A) Geçim kaygısı sanatçının verimini düşürür.
- B) Her şeyini karşılıksız verebilen herkes sanatçı olur.
- C) Toplum için verdiği mücadele sanatçıyı yüceltir.
- D) Gerçek sanatçı, doğru bildiği yoldan ayrılmaz.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Parçada, sanatçının hayatı kendinde olanı verme, insanlara sunma şeklinde geçer, denilerek sanatçının fedakâr olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca paragraftan “Geçim kaygısı sanatçının verimini düşürür.” ve “Gerçek sanatçı, doğru bildiği yoldan ayrılmaz.” yargılarına da ulaşabiliriz. Parçada, sanatçının fedakârlık yapabileceği anlatılırken, fedakârlık yapan, her şeyini karşılıksız verebilen herkesin sanatçı olabileceği düşüncesine değinilmemiştir. Cevap B’dir.

SORU:

Pek çok kişi kendini sevmeyi bencil olmakla karıştırır. Oysa kişi kendini sevmez, beğenmezse, kendisiyle barışık olmazsa dostluk elini başkalarına nasıl uzatsın, onları nasıl sevsin? Dikkat edin, kendinden memnun, kendi içinde huzurlu kişiler, etrafına en çok sevgi verebilen kişilerdir. Onun için işe önce kendinizi severek, beğenerek, kendinizle barışık olarak başlayın.

Paragraftan aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) z güveni olan insan çevresini renklendirir.
- B) İç huzuru olmayanlar yalnız yaşamaya mahkmdurlar.
- C) Mutluluğun harcında sevgi vardır.
- D) Kendisiyle barışık insan önce “ben” diyendir.

LGS-2004

ÜZÜM:

Paragrafta kendini sevme ile bencilliğin farklı şeyler olduğu vurgulanmıştır. Kişi önce kendini sevmeli, kendisiyle barışık olmalı ki başkalarına da dostluk elini uzatsın, onları sevsin. Kendisiyle barışık insanlar, huzurlu olur ve etrafındakilere sevgi verir. Paragrafta anlatılanlar A, B ve C seçeneklerinde dile getirilmiştir. Ancak paragraftan “Kendisiyle barışık insan önce “ben” diyendir.” yargısına ulaşılamaz. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Düşünce hem tutucu, gelenekçi, hem de zgr olamaz. Düşüncede zgrlk, eski düşünce kalıplarını kırmanın ta kendisidir. Kalıplar dışına çıkamayan, kendi aklını kullanamayan insan, zgr düşünemiyor demektir. Buna karşılık yalnız kendi aklını beğenen de zgr olamaz.

Paragraftan aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?

- A) İnsanlara zgr düşünmenin yolları öğretilmelidir.
- B) Düşünce, aklın kurallarına uygansa doğrudur.
- C) Bir düşünce önceki düşüncelerden ayrıldığı lde özgürdür.
- D) zgr düşünce, doğruyu bulmak için bütün görüşlere değer verir.

LGS-2004

ÜZÜM:

Paragrafta genel olarak, zgr düşüncenin önemi üzerinde durulmuştur. Düşüncenin tutucu, gelenekçi olamayacağı belirtilmiştir. Düşüncede kalıpları kırmak

gerektiği belirtilmiştir. İnsanın kendi aklını kullanması gerektiği, yoksa özgür düşünemeyeceği ancak buna karşın yalnız kendi aklını beğenen insanların da özgür olamayacağı açıkça dile getirilmiştir. Bu yargılara B, C ve D seçeneklerinde rastlayabiliyoruz. Ancak paragraftan “İnsanlara özgür düşünmenin yolları öğretilmelidir.” yargısı çıkarılamaz. Dolayısıyla cevap A seçeneği olur.

3.3.4. Akışı Bozan Cümleler

Paragraftaki cümleler bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlantılıdır. Her yazar, ele aldığı konuyu belirli bir bakış açısı ve düzenle okuyucusuna sunar. Paragrafta anlatılan olay, olgu ya da düşünceler giriş, gelişme ve sonuç bütünlüğüne uygun olarak okuyucuya sunulmalıdır. Kısacası, söylenmek istenenler belirli bir sırayla okuyucuya sunulmalıdır. Paragrafta yer alan cümle veya cümleler, paragrafın konusuyla ilgili değilse o cümle paragraftaki düşüncenin akışını bozar.

SORU:

(1) Çalışan insanın dinlenmesi gerekir. (2) Çok çalışan iyi dinlenir. (3) Çünkü yorgun ve dinlenme ihtiyacı olan bir adam, hiçbir yararlı iş yapamaz. (4) Uykusuz geçirdiğimiz bir geceden sonra, beynimizin neredeyse çalışmayı reddettiği o korkunç sabahları hepimiz biliriz.

Paragrafın bütünlüğüne uymayan cümle hangisidir?

A) 1

B) 2

C) 3

D) 4

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Paragrafın 1., 3. ve 4. cümlelerinde, çok çalışan insanın dinlenmesi gerektiği, insanın dinlenmeden çalışamayacağı anlatılırken; 2. cümlede insanın çalışarak dinlenebileceği anlatılmıştır. Dolayısıyla 2. cümle paragrafın bütünlüğüne uymamaktadır. Cevap B'dir.

SORU:

(1) Bazı insanları memnun etmek pek kolay değildir. (2) Kırk yıl sırtında taşıyan ve bir kerecik “yoruldum” desen, kırk yıllık emekler unutulur. (3) Ancak herkes de böyle olmayabilir. (4) Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırını sayanlar da vardır. (5) Bu nedenle bir insanın davranışını herkese genellemek doğru değildir. (6) Demek ki, insanlar üç aşağı beş yukarı, benzer anlayışlardır.

Bu paragraftaki hangi cümle, anlatım yönünden diğerleriyle çelişmektedir?

A) 2

B) 4

C) 5

D) 6

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Paragrafta bazı insanların “memnun olunmayan” davranışları eleştirilmiştir. Ancak bu durumun herkes için genellenemeyeceği de açıkça belirtilmiştir. Bu “Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırını sayanlar da vardır.” cümlesiyle açıkça belirtilmiştir. Ancak paragrafın son cümlesi paragrafla çelişmektedir. Hemen hemen bütün insanların aynı anlayışta olduğu “Demek ki insanlar üç aşağı beş yukarı benzer anlayıştadır.” cümlesiyle açıkça verilmiştir. Bu cümle paragrafla çelişmektedir. Cevap D’dir.

SORU:

(1) Sanatta başarı durağan değildir. (2) Bunun içindir ki gerçek sanatçı, sanatta doruk diye bir noktayı kabul etmez. (3) Onun amacı kendinden öncekileri aşarak daha ileriye gitmektir. Çünkü güzelliğin sınırı yoktur. (4) Bugün dünyanın beğendiği sanatçılar, alanlarında her şeyi yapmış sanatçılardır.

Yukarıdaki cümlelerden hangisi paragrafta işlenen düşünceyle tutarlı değildir?

A) 1

B) 2

C) 3

D) 4

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Parçada güzelliğin, başarının sınırının olmadığı ilk üç cümlede anlatılmıştır. Sanatta başarının durağan olmadığı, güzelliğin sınırının bulunmadığı açıkça ifade edilmiştir. 4. cümlede ise “Bugün dünyanın beğendiği sanatçılar, alanlarında her şeyi yapmış sanatçılardır.” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade ilk üç cümle ile çelişmektedir. Tutarlı olmayan cümle 4. cümle olduğu için cevap D seçeneğidir.

SORU:

(1) Artık dağlar, sırtlarından kürklerini attılar, fakat henüz sabahları serince olduğu için omuzlarına sislerden bir atkı alıyorlar. (2) Şimdi rüzgârlar da kuru ağaç dehlizlerine pek deli gibi koşmuyor. (3) Bitkilerin ve insanların şenlikleri mutlaka ilkbaharda yapılıyor. (4) Her dalın üzerinde renkli ve güzel dokulu ipeklerden ufacık maskeler kıpırdıyor. (5) Akasyaların dallarında kâğıt fenerciklere benzer sayısız çiçekler asılı.

Yukarıdaki cümlelerden hangisi paragrafın anlam bütünlüğünü bozmaktadır?

A) 2

B) 3

C) 4

D) 5

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Paragrafta kıştan ilkbahara geçişin tasviri yapılmıştır. İlk iki cümlede tabiatın tasviri yapıldıktan sonra üçüncü cümlede “Bitkilerin ve insanların şenlikleri mutlaka ilkbaharda yapılıyor.” denerek betimlemenin dışına çıkmış, farklı bir konudan bahsedilmiştir. 4. ve 5. cümlede de yine doğayla ilgili betimlemelere yer verilmiştir. 3. cümlede konunun dışına çıkıldığı için anlam bütünlüğü bozulmuştur. Cevap B’dir.

SORU:

Bir ulusun kalkınması demek, her bakımdan güzelleşmesi, yaşayış ve düşünce biçiminde güzele daha çok değer vermesi demektir.

(1) Güzellik bir armağandır. (2) Çirkinlikler içinde kalkınma olamaz. (3) Toplumsal değerlere aykırı bir yaşam ulusları ileri götüremez, geliştiremez. (4) Sağlıklı ve onurlu bir toplum her açıdan temiz olmayı gerektirir.

Paragraftaki numaralandırılmış cümlelerden hangisi, anlatım akışını bozmaktadır?

A) 1.

B) 2.

C) 3.

D) 4.

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Paragrafta genel olarak, bir ulusun kalkınması için gerekli olan değerlerden söz edilmiştir. Birinci cümlede “Güzellik bir armağandır.” sözüyle anlatımın akışı bozulmuştur. Çünkü paragrafta, ulusun kalkınması ve güzelleşmesinin yaşayış ve düşüncede güzele değer vermeden geçtiğinden söz edilmiştir. Akışı bozan cümleyi anlamak için şüphelendiğimiz cümleyi çıkarır, kendisinden önceki ve sonraki cümleyi birleştirerek okuruz. Anlam bütünlüğü varsa aradaki cümle gereksizdir ve anlatımın akışını bozar. Paragrafta da birinci cümle anlatımın akışını bozduğu için cevap A’dır.

SORU:

(1) Hedefini vurmak isteyen okçu, bundan başka bir şey düşünmezse işini başarır. (2) Düşüncesini, başarmak istediği işe yoğunlaştıran ve başka hiçbir şey düşünmeyen kimse bu işte bütün hünerini gösterebilir. (3) Ok atacak kimseye bir de

kazanç vaat edilirse o zaman dikkatini o iş üzerinde daha da yoğunlaştırır. (4) Eğer okçunun önüne iki hedef koyar, bunlardan birini vurursa şöhret, ötekini vurursa servet sahibi olacağını söylerseniz ne yapacağını şaşırır.

Paragrafın tutarlılığını bozan cümle hangisidir?

A) 1.

B) 2.

C) 3.

D) 4.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Paragrafın birinci cümlesinde, hedefini vurmak isteyen okçunun sadece bunu düşünmesi ile başarıya ulaşabileceği anlatılmıştır. 2. cümlede bu düşünce pekiştirilmiş ve böyle davranan kişinin hünerini de gösterebileceği belirtilmiştir. 3. cümle ise paragrafın tutarlılığını bozmuştur. Çünkü burada “Ok atacak kimseye bir de kazanç vaat edilirse o zaman dikkatini o iş üzerinde daha da yoğunlaştırır.” denerek hedefin dışında başka şeyleri düşünmenin, dikkati artıracak vurgulanmıştır. Ancak bu yargı paragrafın tutarlılığını bozmaktadır. Anlatılanla ters düşmektedir. Bu nedenle cevap C’dir.

3.3.5. Dağınık Biçimde Verilen Cümlelerle Paragraf Oluşturmak

Anlatılmak istenen duygu ve düşüncelerin bir bütünlük oluşturması gerekir. Düşüncenin akışının bozulmaması için, karışık bir hâlde verilen cümlelerin giriş, gelişme ve sonuç yapısı içinde bir bütünlük oluşturacak şekilde sıralanması gerekir. Bu tür soruları çözerken önce giriş cümlesi bulunmalıdır. Daha sonra da cümleler arasındaki akış ilişkisi düşünülerek bir zincir kurularak cümleler birbirine bağlanmalıdır.

LGS’de bu konuyla ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

- I. Yıldızların birer ikişer göz kırpmasıyla bir ışık cümbüşü başladı.
- II. Güneşin batmasıyla ortalığa hazin bir karanlık çöktü.
- I. Yoldan geçen bir kamyonun farları bu cümbüşü bozdu.
- II. Karanlık gittikçe koyulaştı.

Yukarıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulduğunda sıralama nasıl olur?

A) I-III-II-IV

B) II-IV-I-III

C) I-II-IV-III

D) II-IV-III-I

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

Cümleleri incelediğimizde, zaman bakımından bir sıralamanın olduğunu görmekteyiz.

1. cümle “Güneşin batmasıyla ortalığa hazin bir karanlık çöktü.” 2. cümle “Karanlık gittikçe koyulaştı.” şeklinde olur. Daha sonra karanlığın bastırmasıyla yıldızların ortaya çıktığı ve yıldızların bir ışık cümbüşü oluşturduğu, sonrasında da yoldan geçen bir kamyonun farlarının bu cümbüşü bozduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla zamanın akışı bakımından cümleler II-IV-I-III şeklinde sıralanır. Cevap B seçeneği olur.

SORU:

1. Rüzgâr, gelincik kırmızısı, papatya sarısı ve turuncu dağ lâlelerinin üzerinden geçerken en güzel türkülerini söyledi.
2. Üzerinden gün eksilmeyen Anadolu bozkırları, başaklar olgunlaştıkça otlar sarardıkça, sarının bütün tonlarını parlatmaya başladı.
3. İkinci ve akıncı olan cetlerimiz ayak bastıkları toprağı boş bırakmadı.
4. Türkiye denilince akla önce başak sarısı, ardından çini mavisi geliyor.
5. Her taraf baharda bir yeşil ekin denizi olup çıktı.

Yukarıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturmak için sıralama nasıl olmalıdır?

A) 2-4-1-5-3

B) 3-2-5-4-1

C) 4-3-5-1-2

D) 1-3-2-5-4

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Verilen cümlelerle paragraf oluştururken dikkat etmemiz gereken şey giriş, gelişme ve sonuç yapısıdır. Cümlelerin bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanmaları gerekir. Giriş cümlesi 4. cümle olur. Türkiye denilince akla hangi renklerin geldiği belirtilmiştir. Daha sonra bunu tamamlayan unsurun ikinci ve akıncı cetlerimizden ayak bastığı toprakları boş bırakmamaları olduğunu tespit etmekteyiz. Sonrasında da her tarafın baharda yeşil ekin denizi olduğunu, daha sonra da renk renk çiçeklerin açtığını, başakların ve otların zamanla sarardığını düşünce ve zamanın akışı bakımından tespit etmekteyiz. Dolayısıyla paragrafı oluşturan cümlelerin sırası 4-3-5-1-2 şeklinde olur. Cevap C'dir.

3.3.6. Paragrafta Karakter (Kişilik) Ve Nitelik Belirleme

Paragrafta sözü edilen kişinin ya da paragrafın yazarının özelliklerini belirlememizi isteyen sorulardır. Bu tür paragraflarda bir kişi, bir eser anlatılmakta ve çeşitli yönleriyle tanıtılmaktadır. Paragrafta tanıtılan kişi veya varlığın belirtilen yönlerinden ağır basan ya da verilmeyen niteliği istenir.

Bu tür sorularda, hangi ayrıntının anlatıldığına dikkat etmek gerekir. Sorulan kişilik veya nitelik ile ilgili ipuçları paragrafta anlatılanlardan bulunabilir.

LGS’de kişilik belirleme ile ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Hiç şüphesiz ki dünya daha güzel olabilirdi. Olmalıydı. Damlaları zincir gibi birbirine halkalanmış, gene zincir gibi şakırtılı ve ağır bir yağmur altında ovayı geçerken ıslak ruhumla, ürpertici bir sis içinde böyle düşündüm. Dünya muhakkak daha güzel olmalıydı. O güzel olsaydı insanların ruhu da güzel olurdu.

Parçanın yazarı için aşağıdakilerden hangisi söylenir?

A) Duyarlı B) Şaşkın C) Karamsar D) Bezgin **LGS-1995**

ÇÖZÜM:

Paragrafın girişinde yazar, dünyanın durumuyla ilgili düşüncelerini açıklıyor. Dünyanın içinde bulunduğu durumu beğenmediğini dile getiriyor. Dünya güzel olursa insanların ruhunun da güzel olacağını belirterek dünya ve insan ruhu arasındaki paralelliği ortaya koyuyor. Bu ifadeler, yazarın “duyarlı” bir insan olduğunu göstermektedir. Eğer duyarlı olmasaydı, dünyanın bugünkü hâlimden şikâyet etmezdi. Dolayısıyla yazarın “şaşkın, karamsar, bezgin” olduğu söylenemez. Cevap A seçeneğidir.

SORU:

“Bana öyle geliyor ki, bu yıl çiçek ve bülbül mevsimi gelmeyecek; karlar, yağmurlar kesilmeyecek; artık bir daha bahar, toprağımızı şenlendirmeye cesaret edemeyecek.” **diyen bir insan için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

A) Kuşkulu B) Karamsar C) Tedbirli D) Kaygılı **LGS-1997**

ÇÖZÜM:

Parçada kış mevsiminin uzun sürmesinden dolayı bahsedilen kişinin, baharın gelmeyeceği konusundaki düşüncelerinden bahsedilmiştir. Parçadan hareketle bahsedilen kişinin “karamsar, kuşkulu ve kaygılı” olduğunu söyleyebiliriz. Ancak “tedbirli” olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü “tedbirli kişi” önlemini zamanında alan, önceden hazırlıklı davranan kişidir. Dolayısıyla cevap C seçeneğidir.

3.3.7. Paragrafın Yorumu

SORU:

Özlediğin nedir diye sorarsanız;
Kıyısında çimenlerle bir dere
Ve berrak gökyüzünde ebem kuşağı
Hava kirliliğinden, makine gürültüsünden
Uzak;
Beton yığınlarından azâde,
Tabiatın kucagında yaşamak
Şu üç günlük hayatı

Şair için aşağıdakilerden hangisi söylenir?

- A) Hayattan zevk almadığı
- B) Bozulmamış bir çevre istediği
- C) Rahatına düşkün olduğu
- D) Şehir hayatını sevdiği

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Şair, şiirinde makine gürültüsünden ve beton yığınlarından uzak; tabiatın kucagında yaşamak istediğini belirtiyor. Ayrıca özlediği şeylerin, kıyısında çimenlerle bir dere, gökyüzünde ebem kuşağı olduğunu belirtiyor. Bütün bunlar şairin tabiatı çok sevdiğini ve bozulmamış bir çevre istediğini göstermektedir. Dolayısıyla cevap B'dir.

SORU:

Yirmi birinci yüzyılın gençleri ve orta yaşları, bizim yüzyılın yanlışlıklarına düşmesinler. Yahya Kemal'in söylediğinin de, Pir Sultan'ın söylediğinin de şiir olduğunun; birinin saksı çiçeği, diğerrinin kır çiçeği olduğunun bilincinde olsunlar.

Paragrafa göre yazar ne istiyor?

- A) Halk şiirine lâyık olduğu değerin verilmesini
- B) Şairlerin ve eserlerinin iyi bilinmesini
- C) Yeni neslin, şiiri bilinçli değerlendirmesini
- D) Yahya Kemâl ve Pil Sultan'ın tanıtılmasını

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Yazar paragrafta, genç ve orta yaştaki insanlara kendi dönemlerindeki yanlışa düşmemelerini öğütlüyor. Yahya Kemâl ve Pir Sultan Abdal'ın farklı yüzyıllarda yaşadığını ve farklı tarzlarda şiirler yazdığını biliyoruz. Her iki şairimiz de bizim kültürümüzün sesi olmuştur. Biri Divan şiiri, diğeri ise Halk şiiri anlayışıyla güzellikleri bize sunmuştur. Her iki şairin de şiirlerinin farklı anlayıştan geldiğini bilerek her iki tarzı da benimseyerek doğru bir değerlendirme yapmalıyız.

Yazar bu konuda yeni neslin, şiiri bilinçli olarak değerlendirmesini istiyor. Dolayısıyla cevap C seçeneği olur.

SORU:

Özlediğin nedir diye sorarsanız;

Kıyısında çimenlerle bir dere

Ve berrak gökyüzünde ebem kuşağı

Hava kirliliğinden, makine gürültüsünden

Uzak;

Beton yığınlarından azâde,

Tabiatın kucağında yaşamak

Şu üç günlük hayatı

Son mısradaki “Şu üç günlük hayat...” sözüyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsan ömrünün kısalığı
- B) Günlük hayatın zorluğun
- C) Gününü gün etme arzusu
- D) Şairin ömrünün üç günü

LGS - 1994

ÇÖZÜM:

Şair, şiirinde insan ömrünün çok kısa olduğunu ve bu ömrü beton yığınlarından uzak, tabiatın kucağında yaşamak istediğini belirtmiştir. “Üç günlük hayat” ifadesiyle “İnsan ömrünün kısalığını” vurgulamak istemiştir. Dolayısıyla cevap A seçeneğidir.

SORU:

Sürrealizm (gerçeküstücülük), saf düşünceye varabilmek için düşünceleri, her türlü mantık, ahlâk ve estetik anlayışından bağımsız olarak ele alıp inceleyen bir sanat ve edebiyat akımıdır.

Parçaya göre, sürrealistlerin (gerçeküstücü), düşünceleri inceleme yöntemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgür davranma B) Kurallara uyma
C) Estetik kaygısı taşıma D) Geleneklerden yararlanma **LGS-1998**

ÇÖZÜM:

Parçada sürrealistlerin saf düşünceye varabilmek için her türlü mantık, estetik ve ahlâk anlayışından bağımsız olarak hareket ettikleri vurgulanmıştır. Bu da sürrealistlerin özgür davrandıklarını ortaya koymaktadır. Cevap A’dır.

SORU:

Derslerinde, ödevlerinde ve yapacağın diğer çalışmalarda küçük noktaları önemsiz görüp atlama. Çünkü kimi zaman önemsiz gibi görünen noktaların büyük zararlar doğurabileceğini unutma.

Burada, belli bir işi yerine getirecek kişiye, aşağıdakilerden hangisine dikkat etmesi gerektiği öğütlenmiştir?

- A) Giriştiği işin ayrıntılı yanlarına
B) Her işin kendine özgü yönleri bulunduğuna
C) Gayretli ve azimli çalışmaya
D) Değişik kaynakların yararlı olabileceğine **LGS-1999**

ÇÖZÜM:

Parçada bir işi yapacak olanlara bazı öğütler verilmiştir. Kişinin, yapacağı işte küçük noktaları önemsiz görmemesi gerektiği belirtilmiştir; çünkü bazen önemsiz gibi görünen noktaların büyük zararlar doğurabileceği üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bir işe girişecek kişinin, yapacağı işin ayrıntılarına dikkat etmesi gerekir. Cevap A’dır.

SORU:

Teknolojinin yanlış ve kötü kullanımı doğal yaşamı kökünden sarsmaktadır. Hızla birçok canlının soyu tükenmekte, birçok ağaç ve bitki türü yok olmakta, otlaklar ve meralar korunmamaktadır. İnsanoğlu nerede küçük bir canlı görse onu korumak yerine, yok etmeye çalışmaktadır.

Parçada sözü edilen durumun, bu biçimde devam etmesi aşağıdaki sonuçlardan hangisine neden olur?

- A) Bilimsel gelişmenin yavaşlamasına
- B) Doğal yaşamın ortadan kalkmasına
- C) Yaşam düzeyinin düşmesine
- D) İnsanlar arası ilişkilerin bozulmasına

LGS-1999**ÇÖZÜM:**

Parçada, teknolojinin kötü kullanımının doğal yaşamı olumsuz yönde etkilediği, birçok canlının soyunun tükenmekte olduğu belirtilmiştir. Ayrıca insanoğlunun küçük canlıları korumak yerine, yok etmeye çalıştığına dikkat çekilmiştir. Bütün anlatılanların devam etmesi, doğal yaşamın ortadan kalkmasına neden olur. Cevap B'dir.

SORU:

Yazarken kitapları bir yana bırakır, aklımdan çıkarırım; kendi gidişimi aksatırlar diye. Gerçekten de iyi yazarlar üstüme fena abanır, yüreksiz ederler beni. Hani bir ressam varmış, horoz resimleri yaparmış da uşaklarına ve atölyesine hiç horoz sokmamalarını tembih edermiş, ben de öyle...

Yazarın paragraftaki ressam gibi davranmasının nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Okumaya çok zaman ayırdığından yazılarını ihmal etmesi
- B) Uzun sürede kazandığı saygınlığı yitirme kaygısı
- C) Özgün eserler verememe korkusu
- D) Kendine gereğinden fazla güvenmesi

LGS-2003**ÇÖZÜM:**

Yazar, eserlerini yazarken kitaplardan uzak durduğunu, aklındakileri bir kenara bıraktığını belirtmiştir. İyi yazarların etkisi ve baskısı altında kalabileceğinden çekindiğini de açıkça ifade etmiştir. Bir ressamın, horoz resimleri yaparken atölyesine

hiç horoz sokmadığını örnek göstererek kendi durumunu da bu ressamı benzetmiştir. Bütün bunlar, yazarın taklide düşmek istemediğini göstermektedir. Yani yazar, özgün eserler verememe korkusu içindedir. Cevap C'dir.

SORU:

Uygar toplumu, toplumsal olaylara bilinçli yaklaşan insanlar oluşturur. Bu insanlar günlük yaşamda kendilerine ve çevrelerine karşı görevlerini aksatmadan yerine getirirlerse, o zaman iyi vatandaş olmaya hak kazanırlar. İşte mutluluk da iyi vatandaşın duyduğu iç rahatlığından başka bir şey değildir.

Paragrafta insanın iç rahatlığı aşağıdakilerden hangisine bağlanmıştır?

- A) Yaşamdaki değişimlere ayak uydurmasına
- B) Toplumsal sorumlulukları yerine getirmesine
- C) Deneyimleri doğrultusunda davranmasına
- D) Dayanışma duygusunu geliştirmesine

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Paragrafta uygar toplumu, toplumsal olaylara bilinçli yaklaşan insanların oluşturduğundan bahsedilmiştir. İnsanların günlük yaşamda kendilerine ve çevrelerine karşı sorumluluklarını yerine getirdiklerinde iyi vatandaş olmaya hak kazandıkları, mutluluğun iyi vatandaşın duyduğu bir iç rahatlığı olduğu belirtilmiştir. Yani toplumsal sorumluluklarını yerine getiren insanın, ancak iç rahatlığı yakalamasının söz konusu olduğu ifade edilmiştir. Cevap B'dir.

3.3.8. Farklı Tarzdaki Paragraf Soruları

SORU:

Deneyimle yetişmiş kişiler de kimi işleri yapabilir, başarabilirler. Yaptıkları işler üzerine yargıda da bulunabilirler. Ancak yapılan işle ilgili durumları, her yönden ele alıp incelemek, düzenlemeler yapmak ve çözüm önerileri bulmak özellikle bilgili kişilerin işidir.

Bu açıklama aşağıdaki sorulardan hangisine karşılık olabilir?

- A) Sorunların çözümünde bilginin ve deneyimin payı nedir?
- B) Ezber bilgi mi yoksa deneyimle edilen bilgi mi daha değerlidir?
- C) Deneyimli ve bilgili insanlar işlerinde neden daha kararlı olurlar?
- D) Bilgiye ulaşmada deneyimin ve gözlemin önemi nedir?

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Paragrafta deneyim sahibi insanların, bazı işleri yapabilecekleri ve bu işler üzerinde yargıda bulunabilecekleri belirtilmiştir. Yapılan bir işle ilgili durumları her yönden incelemenin, düzenlemeler yapmanın, çözüm önerileri bulmanın ancak bilgili insanların yapabileceği bir iş olduğu da belirtilmiştir. Kısaca paragrafta, deneyim ve bilginin sorunların çözümünde önemli bir yere sahip olduğu, ancak bilginin daha önemli olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla paragraf “Sorunların çözümünde bilginin ve deneyimin payı nedir?” sorusuna cevap vermektedir. Cevap A seçeneği olur.

SORU:

Van Gogh, hani şu empresyonist anlayışın öncüsü dâhi ressam... Devrindeki diğer ressamların aksine hayatı boyunca tek tablo satabildi; onu da yok fiyatına. Şimdi bir resmiyle köyler, kasabalar satın alınır. Peki, döneminde yaşayan insanlar onu niçin ekmeksiz veya çaresiz bıraktı?

Paragrafta yöneltilen sorunun cevabı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) O dönemde resim sanatının önemini bilmediklerinden
- B) Ekonomik durumları iyi olmadığından
- C) Resimleri sanat değeri taşımadığından
- D) Eserleri yeni bir anlayışın ilk örnekleri olduğundan

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Paragrafın ilk cümlesinde Van Gogh’un empresyonist anlayışın öncüsü olduğu ifade edilmiştir. Yeni bir anlayışa sahip olduğu için, yaşadığı dönemde eserleri pek rağbet görmemiş, daha sonra ise eserleri çok büyük miktarlara alıcı bulmuştur.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle paragraftaki sorunun cevabı “Eserlerinin yeni bir anlayışın ilk örnekleri olması” olur. Cevap D seçeneğidir.

3.4. ANLATIM BİÇİMLERİ

Duygu, düşünce, hayâl ve eylemlerin sözle ya da yazıyla dile getirilmesine “anlatım” denir. Anlatımın bir başka tanımı da şöyledir: “Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirmeye, ifade etmeye ‘anlatım’ denir” (TS, 1998: 113). Ele alınan konunun özelliklerine ve amaca uygun olarak belli bir anlatıma yer verilir. Buna ise “anlatım biçimi” denir.

Her yazar, yazısının okur üzerinde etki uyandırmasını ister. Bunun için ele alınacak konuya en uygun anlatım türünü seçmelidir. Yazar, ancak bu şekilde etkili bir

anlatımı gerçekleştirebilir. Bir yazıda anlatım biçimlerinden bir veya birkaçı birlikte kullanılabilir. Her yazı baştan sona aynı anlatım biçimiyle yazılmayabilir. Yazar, daha etkili olabilmek, düşüncelerinin gücünü artırabilmek için yeri geldikçe anlatımını değiştirebilir. Fakat ele alınan konunun amacına uygun olarak anlatım biçimlerinden birisi temel olarak alınır ve yazının genelinde bu anlatım biçimi ağır basar.

Konunun niteliği göz önüne alındığında dört anlatım biçiminin varlığından söz edilebilir. Bunlar:

1. Açıklayıcı anlatım
2. Öyküleyici anlatım
3. Betimleyici anlatım
4. Tartışmacı anlatımdır.

3.4.1. Açıklayıcı Anlatım

“Herhangi bir konu hakkında bilgi vermek ya da bir şey öğretmek amacıyla başvurulan anlatım biçimine ‘açıklayıcı anlatım’ denir” (Kantemir, 1997:218).

Açıklayıcı anlatımda amaç okuyucuya bilgi vermek, okuyucuyu aydınlatmaktır. Açıklayıcı anlatımda “örnekleme, tanımlama, karşılaştırma” gibi çeşitli yardımcı öğelere yer verilir.

3.4.2. Öyküleyici Anlatım

Okuyucuyu düşündürmekten çok heyecanlandırma, olaya katma amacı taşıyan anlatım biçimine “öyküleyici anlatım” denir (Tansel, 1983: 109).

Öyküleyici anlatımda en önemli unsur olaydır. Her şey olayın etrafında gelişir. Öyküleyici anlatımda ayrıca kişiler, mekân (yer) ve zaman gibi öğeler de bulunmaktadır.

Öyküleyici anlatım olay ağırlıklıdır. Olaylar zaman sırasına göre gelişir. Bu yönüyle de öyküleme, betimlemeden ayrılmaktadır.

Öyküleyici anlatımla ilgili LGS’ de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Bir zamanlar bakırcılar, bakırı ateşe tutarlar, çekiçle döverek tencere, tava, güğüm yaparlardı. Ketenerler, ahşap tezgâhlarda elle dokunur, mekikleri göz nuruyla sarılırdı. Taş, elle yontulurdu. Kireç taşı, odun ateşi ve insan emeğiyle yakılıp kireç

yapılırdı; tuğlanın çamuru ayakla çiğnenirdi.

Paragrafın anlatım biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öyküleyici B) Betimleyici
C) Tartışmacı D) Açıklayıcı

LGS - 2003

ÇÖZÜM:

Paragrafta bakırcılar çarşısında eskiden insanların neler yaptığı anlatılmaktadır. Bakırcılar çarşısında gerçekleşen olaylardan, çalışmalardan bahsedilerek okuyucuyu olayın içine çekme, okuyucunun dikkatini çekme amaçlanmıştır. Paragrafta açıklayıcı anlatım çeldirici gibi görünmekle birlikte burada açıklama, bilgi verme amacının olmadığı açıkça görülmektedir. Dolayısıyla cevap A seçeneğidir.

3.4.3. Betimleyici Anlatım (Tasvir Etme)

“Herhangi bir şeyin görünüşünü, kokusunu, tadını, sesini, hareketini, hissettiklerini anlatmaya ve canlandırmaya yarayan anlatım biçimine ‘betimleyici anlatım’ denir” (Tansel, 1983: 218).

Başka bir ifadeyle betimleme, varlıkların sözcüklerle resmini yapmak, onları göz önünde canlandırmak demektir.

Betimleyici anlatımda amaç, izlenim kazandırmaktır. Bunu yaparken de beş duyu organından yararlanır. Bu anlatım, okuyucunun duygularına, hayal gücüne seslenir. Bu anlatım biçiminde gözlemin önemi büyüktür.

LGS’ de bu anlatım biçimiyle ilgili 3 soru sorulmuştur.

SORU:

İnmiş yere göğün gizli ordusu.

Sarılmış her yanım, kurulmuş pusu.

Gecenin kabaran bu uğultusu,

Evin çatısını sökecek gibi.

Dörtlükte, aşağıdakilerden hangisi tasvir edilmiştir?

- A) Savaş B) Karanlık
C) Deprem D) Fırtına

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Tasvir, varlıkların sözcüklerle resmini yapmak ve onları göz önünde canlandırmaktır. Dörtlükte fırtınanın tasviri yapılmıştır. Bunu 1., 3. ve 4. mısradan

rahatlıkça çıkarabiliriz. “İnmiş yere göğün gizli ordusu, kabaran uğultu evin çatısını sökecek” gibi ifadelerle fırtına tasvir edilmiştir. Dolayısıyla cevap D seçeneğidir.

SORU:

Yeşil dağlar arasında Manisa, akşamları morararak susar; ince rüzgârla dağılan ezan seslerinden sonra belde, derin bir sessizliğe dalar, karanlık basınca yamaçtaki evlerde cılız gaz lambalarının titrek ışıkları görülür.

Bu parçada, aşağıdaki anlatım biçimlerinden hangisi kullanılmıştır?

- A) Öyküleyici
B) Karşılaştırmalı
C) Açıklamalı
D) Betimsel

LGS - 1998

ÇÖZÜM:

Öyküleme, kısaca olay içinde yaşatma demektir. Açıklama ise, bir konu hakkında bilgi vermektir. Karşılaştırma, birden fazla varlığın çeşitli yönleriyle mukayese edilmesi demektir. Paragrafta Manisa, okuyucunun gözünün önünde canlandırılmıştır. Manisa'ya ait özellikler, gözleme dayalı olarak resim çizer gibi anlatılmıştır. Dolayısıyla, paragrafta “betimsel” anlatıma yer verilmiştir. Cevap B’ dir.

SORU:

Aşağıda yalıçapkını ile ilgili kimi özellikler verilmektedir:

1. Yalıçapkını, balıkla beslenen bir kuştur.
2. Konacağı ağaçların dalları, su üzerine sarkmalıdır.
3. Yaşadığı sular temiz ve bol balıklı olmalıdır.
4. Avlanmaya, sabahları güneş doğmadan önce çıkar.
5. Suyu dalışıyla, balığı yakalayışı arasında geçen süre bir saniyedir.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde, yalıçapkınının yaşadığı ortamla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir?

- A) 1. ve 2.
B) 2. ve 3.
C) 2. ve 4.
D) 3. ve 5.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Yalıçapkının yaşadığı ortamla ilgili ayrıntılar tasvirle ilgilidir. Çünkü tasvir; bir varlığın, bitkinin, eşyanın ayrıntılı olarak sözcüklerle resmini yapmaktır. Yalıçapkının yaşadığı ortamla ilgili bilgiler 2. ve 3. cümlede verilmiştir. “Yalıçapkının konacağı ağaçların dalları, su üzerine sarkmalıdır ve yaşadığı sular temiz ve bol balıklı olmalıdır.”

cümlelerinde yalıçapkının yaşadığı ortam göz önünde canlandırılabilir. Bu nedenle cevap B seçeneğidir.

3.4.4. Tartışmacı Anlatım

“Okurun yerleşmiş kanılarını değiştirmek ya da herhangi bir konuda bizim gibi düşünmesini sağlamak amacıyla başvurulan anlatım biçimine ‘tartışmacı anlatım’ denir” (Kantemir, 1997: 219).

Tartışmacı anlatımda yerleşmiş bir yargı veya düşünce ele alınır. Daha sonra bu düşünce veya yargıyı çürütme, değiştirme yoluna gidilir. Ortaya konulan esas düşünce savunulur ve kanıtlanır. Bu anlatım biçiminde, karşı düşünceyi çürütmek için “örnekleme, tanık gösterme, karşılaştırma, sayısal verilerden yararlanma, neden- sonuç ilişkisi kurma” gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanır.

Sıra No	PARAGRAF İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Paragrafta Giriş Cümlesi	1	0,36	1,28
2	Paragrafın Gelişme Cümlesi	1	0,36	1,28
3	Paragrafın Sonuç Cümlesi	7	2,49	8,97
4	Paragrafta Konu	6	2,14	7,69
5	Paragrafta Ana Düşünce	14	4,98	17,95
6	Paragrafta Yardımcı Düşünce	25	8,90	32,05
7	Paragrafta Anlatımın Akışını Bozan Cümleler	6	2,14	7,69
8	Dağınık Biçimde Verilen Cümlelerle Paragraf Oluşturma	2	0,71	2,56
9	Paragrafta Kişilik ve Nitelik Belirleme	2	0,71	2,56
10	Paragrafın Yorumu	8	2,85	10,26
11	Farklı Tarzdaki Paragraf Soruları	2	0,71	2,56
12	Anlatım Biçimleri	4	1,42	5,13
TOPLAM		78	27,76	100,00

TABLO 3.7: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de paragraf konusu ile ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	PARAGRAF İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Paragrafta Giriş Cümlesi				1								1
2	Paragrafın Gelişme Cümlesi										1		1
3	Paragrafın Sonuç Cümlesi	1				1	1	1			2	1	7
4	Paragrafta Konu			2		2			1			1	6
5	Paragrafta Ana Düşünce		1	1	1	3		1	2	1	3	1	14
6	Paragrafta Yardımcı Düşünce	2	4	1	1	1	3	1	2	4	2	4	25
7	Paragrafta Anlatımın Akışını Bozan Cümleler					2	1	1	1			1	6
8	Dağınık Biçimde Verilen Cümlelerle Paragraf Oluşturma		1	1									2
9	Paragrafta Kişilik ve Nitelik Belirleme		1		1								2
10	Paragrafın Yorumu	3	1				2				2		8
11	Farklı Tarzdaki Paragraf Soruları			1						1			2
12	Anlatım Biçimleri			1		1	1				1		4
TOPLAM		6	8	7	4	10	8	4	6	6	11	8	78

TABLO 3.8: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de paragraf konusuyula ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SÖZCÜK (KELİME) TÜRLERİ

Kelimeler, cümledeki anlam ve görevleri bakımından türlere ayrılmaktadır.

Anlam ve görev bakımından üç çeşit sözcük türü vardır:

1. İsimler
2. Fiiller
3. Edatlar

“Türkçedeki her kelime muhakkak bu üç kelime çeşidinden birine girer. Bunlardan isimler ve fiiller mânâları olan, edatlar ise vazifeleri olan kelimelerdir.” (Ergin, 1986: 216-217).

“Yapıları, görevleri ve nitelikleri bakımından, kelimelerin cümle içindeki işleyişlerine göre ayrıldıkları her bir bölüğe ‘kelime türü’ denir. Türkçede sekiz kelime türü vardır:

1. Ad (İsim)
2. Sıfat (Ön ad)
3. Zamir (Adıl)
4. Zarf (Belirteç)
5. Edat (İlgeç)
6. Bağlaç
7. Ünlem (Nida)
8. Fiil (Eylem)

Bunlar genel bir sınıflandırmada ilk yedisi varlık ve nesnelere ilgili ad, sekizincisi de oluş ve kılış gösteren fiil olmak üzere iki ana türde toplanabilir” (Ergin, 1986: 216-217).

4.1. AD (İSİM)

“Canlı ve cansız varlıklara, çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olan kelime türüne ad (isim) denir: Ayşe, Hasan, ağaç, yaprak, doğruluk, incelik, ordu, toplum, buluş, akış...” (Korkmaz, 2003a: 7).

Adlar görev ve anlamlarına göre üç grupta incelenir:

4.1.1. Varlıklara Verilişlerine Göre Adlar

4.1.1.1. Özel Ad

“Tek bir kişiyi, belli bir varlığı veya topluluğu gösteren ada ‘özel ad’ denir. Kişi, yer, kuruluş, din vb. adları özel adlardır” (Korkmaz, 2003a:170).

- **Kişi adları:** Atilla, Mehmet, Betül, Figen...
- **Hayvan adları:** Tekir, Pamuk, Karabaş...
- **Yer adları:** Elazığ, Samsun, Malatya, Ege, Karadeniz, Dünya...
- **Dil, din, mezhep, tarikat adları:** Türkçe, Müslümanlık, Hanefilik, Mevlevilik...
- **Ulus adları:** Türkler, Araplar, Almanlar...
- **Ülke adları:** Türkiye, Azerbaycan, Kıbrıs, İran...
- **Kitap, dergi, gazete adları:** Elveda Gülsarı, Türk Dili, Final, Akşam...
- **Kurum, kuruluş, dernek adları:** Türk Dil Kurumu, Fırat Üniversitesi, Yeşilay Derneği, Eğitim Gönüllüleri Vakfı...
- **Coğrafya ile ilgili dağ, ova, nehir, deniz, göl, orman adları:** Avrupa, Master Dağı, Hazar Gölü, Elazığ Ovası, Fırat...
- **Semt, mahalle, cadde, sokak, apartman adları:** Abdullahpaşa, Nailbey Mahallesi, Tuncay Sokak, Gazi Caddesi, Gül Apartmanı...

Özel isimlerden sonra gelen yapım ekleri, kesme işaretiyle ayrılmazken, bu isimlerden sonra gelen çekim ekleri ise kesme işareti ile ayrılır. Ancak özel adlara önce yapım eki, sonra çekim eki getirilmişse bu durumda kesme işareti kullanılmaz.

- Mustafa'nın düğününe gittik.
ö. a. ç.e.
- Elazıgılı olmak bir ayrıcalıktır, diyordu.
ö.a. y.e
- Buradaki Elazıgılılar önümüzdeki ay “gece” düzenleyecekler.
ö.a. y.e. ç.e.

4.1.1.2. Cins (Tür) Adı

“Aynı türden olan varlıklara, soyut kavramlara verilen genel ada ‘tür adı’ denir: ağaç, ateş, çiçek, savaş, sevinç, güzellik, gönül, kum...” (Korkmaz, 2003a: 217).

Cins adları bazen genel bir özellik taşır, bazen de birçok varlıktan birini ifade eder.

- Çocuk okula gelmemiştir. (Tür adı “tek” anlamında)
- Çocuk, evin neşe kaynağıdır. (Tür adı “çokluk” anlamında)
- Tür adları bazen özel ad olarak da kullanılır.
- Çiçeklerden en çok gülü severim.

Tür adı

- Gül, geçen yıl bu okuldan mezun oldu.
- Özel ad

4.1.2. Varlıkların Oluşuna Göre Adlar

Karşıladığı şeyin niteliğine göre adlar ikiye ayrılır:

4.1.2.1. Somut (Madde) Ad

“Gösterdikleri, belirttikleri nesnelere, duyular yoluyla algılanan ve maddî varlıklara ad olan kelime türüne ‘somut ad’ denir: taş, insan, ağaç, duman, ses, bulut...” (Korkmaz, 2003a: 193).

- Odada ağır bir parfüm kokusu vardı.

Koklama (Somut)

- Dışarıdan bir çıgılık duyuldu

İşitme (somut)

- Bu yağ lekesi kolay çıkar

Görme (somut)

- Hafif hafif esen rüzgâr insanın içini ısıtıyordu.

Dokunma (somut)

- Kardeşi ekşi elmayı çok severmiş.

Tatma (somut)

4.1.2.2. Soyut (Mânâ) Ad

“Varlığı düşünce yoluyla kabul edilen ve söylendiğinde zihinde belli bir görüntü veya tasavvur uyandırmayan kavramın adına ‘soyut ad’ denir: soy, ün, düz, korku, söz, güzellik, kötülük, doğruluk, gönül, bilgi ...” (Korkmaz, 2003a:198).

- Aşk bir güneşe benzer.

(soyut)

- Güzellik de gelip geçicidir.

(soyut)

4.1.3. Sayılarına Göre Adlar:

Adlar, sayıları bakımından üç gruba ayrılır:

4.1.3.1. Tekil Ad

“Yalnızca bir varlığa ad olan sözcükler tekil adlardır. Elma, kaşık, at, çiçek, kent, ev, yol, kuş...” (Hengirmen, 1998: 117).

4.1.3.2. Çoğul (Çokluk) Ad

“Aynı cinsten olan ve birden fazla bulunan varlıklara ad olan sözcüklerdir: okullar, ağaçlar, evler, kalemler, defterler, kitaplar, masallar...” (Hengirmen, 1998:117).

Çoğul anlam adlara çokluk eki “-ler / -lar” getirilerek kazandırılır:

İnsanlar, kuşlar, kitaplar, sepetler, güller...

Çokluk eki (-ler / -lar) adlara bu temel anlamın dışında değişik anlamlar da katabilir:

a. Soy, hanedan, aile anlamı:

- Mehmetler hafta sonu Elazığ’a gelecek.(Aile)

- Osmanlılar üç kıtada hükmetmişti.(Hanedan)

b. Abartma anlamı:

- Çocuk, ateşler içinde yanıyordu.

- Haberi duyunca dünyalar benim oldu.

c. Her anlamı (Her zaman):

- Sabahları yürüyüşe çıkarım.

- Yazları Harput’a giderlerdi.

d. Yaklaşık anlamı:

- Sekiz yaşlarında güzel bir kız çocuğuydu.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “-lar/-ler” eki sözcüğe “aşağı yukarı” anlamı vermiştir?

- A) Annemi görünce dünyalar benim oldu.
- B) Beyefendi evdeler mi acaba?
- C) Çırak, yedi sekiz yaşlarında bir çocuktü.
- D) Teyzem bize geleceklerini mi söyledi?

LGS- 2000

ÇÖZÜM:

“-ler, -lar” eki cümleye çeşitli anlamlar katar. A’da “dünyalar” ifadesinde “abartma” , B’de “saygı” , D’de ise “aile” anlamı katmıştır. “Çırac, yedi sekiz yaşlarında bir çocuktu.” , cümlesinde ise “aşağı yukarı, civarında, yaklaşık olarak” gibi anlamlar vermektedir. Cevap C’dir.

e. “ve benzerleri” anlamı:

- Fatihler, Kanuniler, ölümsüzdür her zaman.

4.1.3.3. Topluluk Adları

“Şekil bakımından teklik durumunda olduğu hâlde, anlamca topluluk kavramı taşıyan ada ‘topluluk adı’ denir: alay, bölük, grup, cemaat, ordu sürü, tabur, katar...” (Korkmaz, 2003a:216).

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük zaman bildirmez?

- A) Konuşmaya başladığında ışıklar söndü.
- B) O, artık benimle görüşmeyecekmiş.
- C) İleride ne olacağı bilinmez.
- D) Günümüzün büyük bir kısmını işte geçiririz.

LGS -2004

ÇÖZÜM:

Yükleme sorulan “ne zaman” sorusu zaman zarfını buldurur. A’da “başladığında” , B’de “artık” , C’de “ileride” sözcükleri “zaman” bildirmekte olup “zaman zarfı” olarak kullanılmışlardır.

D seçeneğinde “işte” sözcüğü “ad” görevinde kullanılmıştır. Yükleme sorulan “nerede” sorusuna cevap vermektedir. Cevap D’dir.

4.1.4. Ad (İsim) Tamlamaları

“İyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamalara ‘ad tamlaması’ denir” (Korkmaz, 2003a: 10).

Ad tamlamalarında birinci unsur “tamlayan” , ikinci unsur ise “tamlanan” dır. Ad tamlamalarında temel unsur tamlanandır. Tamlanan genel olarak iyelik(sahiplik) eklerini alır.

Tamlayan “-ın, -in, -un, -ün” eklerini alır. Bu ekler tamlayan yani ilgi ekleridir.

Ad tamlamaları gramerciler tarafından genel olarak üçe ayrılmaktadır. Takısız ad tamlaması genel olarak sıfat tamlaması olarak değerlendirilmektedir. Ancak

sınavlarda “takısız ad tamlaması” ile ilgili sorulara dolaylı şekilde de olsa yer verilmektedir.

Bu nedenle ad tamlamalarını dörde ayıracağız ve burada takısız ad tamlamasına da yer vereceğiz.

4.1.4.1. Belirtili Ad Tamlaması

“Türkçede ad tamlaması, ilgi durumu eki almış tamlanan görevindeki bir adla, tek bir kavrama karşılık olacak şekilde birleşmesi ile kurulur ve ‘belirli ad tamlaması’ adını alır: çocuğun oyuncuğu, kapının kolu, annenin işi, devletin gücü... (Korkmaz, 2003a: 10)”

Yol - un son-u , radyo- n-un düğme -s - i
tmy. i.e. tmn. iy.e. tmy. k.h. i.e. tmn. k.h. iy.e.

-Televizyonun sesini kısmen gerekiyor.

tmy. tmn.

-Sorunun cevabını, yanlış vermişler.

tmy. tmn.

-Köyün muhtarı, benim amcamdır.

tmy. tmn. tmy. tmn.

Belirtli ad t. Belirtli ad t.

4.1.4.2. Belirtisiz Ad Tamlaması

Tamlayanın ilgi eki almadığı, tamlananın ise iyelik ekini aldığı tamlamalardır. Bu tür tamlamalarda tamlayan ilgi ekini almadığı için, tamlananın kime veya neye ait olduğunu tam olarak bildirmez (Keskin, 2003: 171). Belirtisiz ad tamlamaları, tamlanana sorulan “ne” sorusuna cevap verirler.

Mutfak dolab- ı , bulgur pilav -ı
tmy. tmn(ne) iy.e. tmy. tmn. iy.e.

Vişne reçel -i , not defter -im , taşıt pul -u
tmy. tmn. iy.e. tmy. tmn. iy.e. tmy. tmn. iy.e.

Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan, tamlananın neden (hangi maddeden) yapıldığını bildirebilir:

Ayva reçel- i: Reçel ayvadan yapılmıştır.

tmy. tmn. iy.e.

Bulgur pilav -1: Pilav bulgurdan yapılmıştır.

tmy. tmn. iy.e

SORU:

Bazı ad tamlamalarında tamlayan, tamlananın neden yapıldığını göstermektedir.

Aşağıdakilerden hangisi bu özellikte bir ad tamlaması değildir?

A) Pirinç pilâvı B) Pamuk ipliği

C) Bal kabağı D) Domates salatası

LGS- 1998

ÇÖZÜM:

Bazı belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan, tamlananın neden, yani hangi maddeden yapıldığını belirtir. A seçeneğinde pilavın pirinçten, B’de ipliğin pamuktan D’de ise salatanın domatesten yapıldığı belirtilmiştir. C’deki tamlamada ise tamlayan tamlananın neden yapıldığını belirtmemektedir. Burada “benzetme ilgisi” vardır. Kabağın bal gibi tatlı olduğu anlamı vardır. Kabak, baldan yapılmamıştır. Cevap C’dir.

Belirtisiz ad tamlamalarında araya sıfat giremez. Çünkü belirtisiz ad tamlamalarında tamlananın aldığı iyelik eki, kalıcı bir anlamla birleşik bir ad oluşturmaktadır. Örneğin; Master dağının yüksek olduğunu belirtmek istersek, Master yüksek dağı diyemeyiz. Gözü ve kulağı tırmalayan bu ifadenin doğru şekli; “yüksek Master dağı”dır (Korkmaz, 1994: 15-18).

4.1.4.3. Takısız Ad Tamlaması

“Ek almadan kurulan ad tamlamalarına ‘takısız ad tamlaması’ denir” (Hengirmen, 1998: 119). Takısız ad tamlamalarında, hem tamlayan hem de tamlanan ek almaz.

Takısız ad tamlaması anlam yönünden ikiye ayrılır:

a. Tamlayan, tamlananın neden yani hangi maddeden yapıldığını bildirir:

Demir kapı: Kapı demirden yapılmıştır.

Tmy. tmn.

Çelik çaydanlık: Çaydanlık çelikten yapılmıştır.

Tmy. tmn.

Tahta kaşık, gümüş yüzük, keten pantolon, yün çorap...

b. Tamlayan, tamlananın neye benzediğini bildirir:

Çelik irade: İrade sağlam olması yönüyle çeliğe benzetilmiştir.

Aslan çocuk: Çocuk aslana benzetilmiştir.

Gümüş dere, elma yanak, inci diş, tilki adam...

Gramer yazarlarımızın birçoğu, takısız ad tamlamasını, sıfat tamlaması içinde değerlendirmekte ve takısız ad tamlaması ifadesine yer vermemektedir. Hamza Zülfikâr bu konuyla ilgili olarak “Takısız Ad Tamlaması Sorunu” adlı makalesinde gramercilerin konuya farklı şekillerde yaklaştığından bahsederek bu tamlamaların açılımının sıfat fiil yapısında olduğunu belirterek; bunları, sıfat tamlaması olarak kabul etmektedir:

Taş köprü → taştan yapılmış köprü: sıfat tamlaması

Sıfat-fiil eki

Şeytan adam → şeytana benzer adam: sıfat tamlaması

Sıfat-fiil eki

Dolayısıyla bu tür tamlamalar sıfat tamlaması olur (Zülfikâr, 1995: 781-789).

Bu konuyla ilgili olarak Musa Duman da “Tamlama Sınıflaması ve ‘Takısız Tamlama’ Sorunu Üzerine” adlı makalesinde Türkçede takısız ad tamlamasının örneklerinin bulunup bulunmadığını çeşitli eserleri kaynak göstererek, örneklerle ortaya koymaya çalışmıştır. Yaptığı incelemeler sonucu belirtili ve belirtisiz ad tamlamalarının iyeliksiz olarak kullanılan şeklini “takısız ad tamlaması” olarak kabul ederek, bu tamlamayı ad tamlamalarının üçüncü bir türü olarak kullanmanın uygun olacağını belirtir: Receplerin tarla(sı), Topkapı(sı), süt anne(si)... (Duman, 2002: 263-268).

4.1.4.4. Zincirleme Ad Tamlaması

“İkiden fazla adın birleştirilmesiyle oluşturulan tamlamalar zincirleme ad tamlamalarıdır” (Korkmaz, 2003a: 10).

Tamlayanı veya tamlananı ya da her ikisi birden bir ad tamlamasından oluşan tamlamalara “zincirleme ad tamlaması” denir.

Zincirleme ad tamlamaları en az üç addan oluşmaktadır.

yaz mevsiminin güzelliğ-i : Zincirleme ad tamlaması

tmy. _____ tmn. a. iy. e.

Belirtisiz ad tamlaması

Okulun kapısının anahtar -ı : Zincirleme ad tamlaması

tmy. tmn. a. iy.e.

Belirtili ad tamlaması

Türkçe öğretmenin / not defteri : Zincirleme ad tamlaması

tmy. tmn. tmy. tmn.

Belirtisiz ad tamlaması / Belirtisiz ad tamlaması

tmy. tmn.

z. a.t.

Güz güllerinin kokusu, sınıf öğretmenin cevabı, insanın gençlik yılları...

4.1.5. Yapılarına Göre Adlar

Adlar, yapıları bakımından üçe ayrılır:

a.Basit (kök) adlar

b.Türemiş adlar

c.Birleşik adlar

4.1.5.1. Basit (Kök-Yalın) Adlar

“Yalın adlar; yapım eki almamış başka bir sözcükle birleşmemiş, kök durumunda bulunan adlardır” (Hengirmen, 1998:120). Basit adlar çekim eklerini alabilirler.

Evler, kuş, babam, insanı, köyde, yolumuz, sıranın...

4.1.5.2. Türemiş Adlar

“Ad veya fiil köklerinden yapım ekleriyle türetilmiş adlara ‘türemiş adlar’ denir” (Ertem, 2003: 98).

İnsan-lık, spor-cu, sil-gi, büyü-k, ev-li, koş-u, süpür-ge, kum-sal, Türk-çe, göz-lük...

4.1.5.3. Birleşik Adlar

“En az iki kelimedenden oluşan ve bu kelimelerin kendi kavramları dışında yeni bir kavramı karşılamak üzere, birleşik kelime kalıbına göre, bir araya gelerek meydana getirdikleri ada ‘birleşik ad’ denir” (Korkmaz, 2003a: 45). Örneğin; hanımeli, aslanağzı, gecekondü, imambayıldı...

Birleşik adların yapılışı:

1. “İki adın birleşmesiyle oluşan birleşik adlar: Beşiktaş, Hasankale, babaanne... “(Gencan, 1990: 121-122).
2. “Ad tamlaması şeklinde oluşan birleşik adlar: Hanımeli, aslanagzı, Eminönü, Kırklareli...” (Gencan, 1990: 121-122).
3. “Sıfat tamlaması şeklinde oluşan birleşik adlar: Çanakkale, Eskişehir, Uludağ, Kızılırmak, Karagöz...” (Gencan, 1990: 121-122).
4. “Bir adla fiilin kaynaşmasından oluşan birleşik adlar: Erol, İmambayıldı, gecekondü, külbastı kuşkonmaz...” (Gencan, 1990: 121-122).
5. “İki fiilin kaynaşmasıyla oluşan birleşik adlar: Dedikodu, döngel, Vural, kaptıkaçtı...” (Gencan, 1990: 121-122).

Bu saydıklarımızdan daha farklı tarzda da birleşik adlar yapılmaktadır: alışveriş, karnıyarık...

SORU:

Aşağıdaki birleşik isimlerden hangisi yapılışı yönünden diğerlerinden farklıdır?

- A) Keçiboynuzu B) Danaburnu
C) Karakeçili D) Katırkuyruğu

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde “Keçiboynuzu” B’de “Danaburnu” D’de “Katırkuyruğu” birleşik adları “belirtisiz ad tamlaması” yapısındadır. “Karakeçili” birleşik adı ise sıfat tamlaması yapısındadır (Kara:sıfat, keçili:ad). Cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki birleşik sözcüklerden hangisinin yapılışı diğerlerinden farklıdır?

- A) İmambayıldı B) Külbastı
C) Gecekondü D) Kaptıkaçtı

LGS-2000

ÇÖZÜM:

Sözcükleri yapılışı yönünden incelersek;

A’da imam + bayıldı, B’de Kül + bastı, C’de Gece+kondu şeklinde
ad fiil ad fiil ad fiil ad fiil

oluşmuş isimlerdir.

D' de Kaptı + kaçtı iki fiilin birleşmesinden oluşmuştur. Cevap D'dir.

fiil fiil

Sıra No	ADLAR (İSİMLER) İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Çokluk Ekinin Cümleye Kattığı Anlam	1	0,36	20,00
2	Belirtisiz Ad Tamlaması	1	0,36	20,00
3	Birleşik Adlar	2	0,71	40,00
4	Ad Görevinde Kullanılan Sözcük	1	0,36	20,00
	TOPLAM	5	1,78	100,00

TABLO 4.1: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de adlarla ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	AD (İSİM) İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Çokluk Ekinin Cümleye Kattığı Anlam							1					1
2	Belirtisiz Ad Tamlaması					1							1
3	Birleşik Adlar				1			1					2
4	Ad Görevinde Kullanılan Sözcük											1	1
	TOPLAM				1	1		2				1	5

TABLO 4.2: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de adlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.2. SIFAT (ÖN AD)

“Somut ve soyut ad ve kavramları niteleme, belirtme, yer gösterme, sayı gösterme, sorma gibi çeşitli yönlerden vasıflandıran, sınırlayan kelime türüne ‘sıfat’ denir” (Korkmaz, 2003a: 188).

Güzel haber , ekşi elma, iki adam, bu yol...

sıfat ad s. a. s. a. s. a.

“Sıfat tamlamasında ana unsur isimdir, sonda bulunur. Sıfat yardımcı unsurdur; ismin önünde yer alarak ismi tamamlar. Yani sıfat “tamlayan” , isim “tamlanan” unsurdur. Bu tamlamada, isim ve sıfat unsuru eksiz birleşir. İki unsur da gruplaşmayı sağlayan herhangi bir ek taşımaz” (Karahana, 2004:49).

Anlam ve görevleri bakımından sıfatlar ikiye ayrılır:

1. Niteleme sıfatları
2. Belirtme sıfatları

LGS’ de sıfatlarla ilgili 5 soru sorulmuştur.

4.2.1. Niteleme Sıfatları

“Varlıkları niteleyen yani varlıkların durumlarını, biçimlerini, renklerini-kısaca: nasıl olduklarını- gösteren sözcüklere ‘niteleme sıfatı’ denir” (Gencan, 1990: 92).

Niteleme sıfatları ada sorulan “nasıl” sorusuna cevap verirler.

Yaralı ceylan, üzgün kadın, pahalı araba, eski okul...

Bulanık suda balık avlanmaz.

n.s. a.(nasıl)

Sıfatın olduğu yerde sıfat tamlaması vardır.

Yaşlı teyze, kötü haber, yıkık binalar gibi.(sıfat tamlaması)

Deyimler, ikilemeler, ad tamlamaları sıfat göreviyle kullanılabilirler:

Gözü tok adam, uzun uzun kamışlar, dost canlısı insanlar...

SORU:

Hangi cümlemin yüklemi sıfat tamlamasıdır?

- A) Şiir okuyan çocuk, Alinin kardeşidir.
- B) Karşıdaki geniş meydan, top sahasıdır.
- C) Bindiğimiz araç, çift katlı otobüstü.
- D) Köhne evleri saray gibi gösteren akşam güneşiydi.

LGS - 1995

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde yüklem, belirtili ad tamlaması (Ali'nin kardeşi), B'de belirtisiz ad tamlaması (top sahası), D'de belirtisiz ad tamlaması (akşam güneşi) şeklindedir. C seçeneğinde ise yüklem sıfat tamlamasından oluşmuştur. "çift katlı otobüstü." Yüklemde, otobüsün nasıl bir özelliğe sahip olduğunu anlatan bir niteleme sıfatı vardır. Cevap C'dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikileme sıfat olarak kullanılmıştır?

- A) Okuma, tatlı tatlı kendinden geçmedir.
- B) Çocuklar, okulun önünde boy boy sıralanmışlar.
- C) Üzüm üzüme baka baka kararır.
- D) Saksılardan renk renk çiçekler sarkıyor.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Sıfatlar, adlardan önce gelip adı niteleyen veya belirten sözcüklerdir. A'da "tatlı tatlı", B'de "boy boy", C'de "baka baka" ikilemesi fiil ve fiilimsiden önce geldikleri için zarf görevinde kullanılmışlardır. D seçeneğinde "renk renk" ikilemesi çiçekler adından önce gelmiş ve niteleme sıfatı olarak kullanılmıştır. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "renkli" sözcüğü somut bir kavramı nitelemektedir?

- A) Renkli kişiliğe sahip insanlarla karşılaştık.
- B) Kardeşim çok renkli düşüncelere sahiptir.
- C) Bahçe renkli ampullerle aydınlatılmıştı.
- D) Bu insanların hepsinin yaşantıları çok renkli.

LGS - 1999

ÇÖZÜM:

"Renkli" sözcüğü A'da sıfat görevinde ancak soyut olarak kullanılmıştır. B'de de aynı durum söz konusudur. Bu sözcük D seçeneğinde isim olarak kullanılmıştır. C seçeneğinde ise "renkli ampuller" tamlamasında "ampul" sözcüğü somut bir addir. "Renkli" sözcüğü, sıfat olarak somut bir ad olan "ampul" sözcüğünü niteleyerek bir tamlama oluşturmuştur. Cevap C'dir.

SORU:

Ateşte kaynayan su, tuz, yağ neye yarenlik ettiyse onun adını aldı çorba. Domates oldu, mercimek oldu, tarhana oldu.

Aşağıdakilerden hangisinde, bu açıklamadakine benzer bir ilişki kurulamaz?

- A) Demir kapı B) Bez bebek C) Asma Köprü D) Tel örgü **LGS - 2003**

ÇÖZÜM:

Soruda, takısız ad tamlamasına ait özellikler dolaylı olarak dile getirilmiştir. Bazı takısız ad tamlamalarında tamlayan, tamlananın neden (hangi maddeden) yapıldığını bildirir.

A'da kapı demirden, B'de bebek bezden, D'de ise örgü telden yapılmıştır. Bunlar takısız ad tamlamalarıdır.

Ancak "asma köprü" tamlamasında böyle bir özellik söz konusu değildir. "Asma köprü" sıfat tamlamasıdır, köprünün niteliğini bildirmektedir. Neden yapıldığı anlamı yoktur. Cevap C'dir.

4.2.2. Belirtme Sıfatları

"Adları işaret, soru, belirsizlik ve sayı bakımından belirten sıfatlara 'belirtme sıfatı' denir" (Korkmaz, 2003a: 41).

Belirtme sıfatları dörde ayrılır:

- İşaret (Gösterme, im) sıfatları
- Sayı sıfatları
- Belgisiz sıfatlar
- Soru sıfatları

4.2.2.1. İşaret (Gösterme, İm) Sıfatları

"Somut ve soyut varlıklarla türlü nesne ve kavramları yer, zaman ve tasavvurda uzaklığına göre işaret ederek belirten sıfatlara 'işaret sıfatları' denir" (Korkmaz, 2003a: 134).

Bu araba, şu ev, öteki sokak, beriki bina, o olay...

İşaret sıfatları ada sorulan "hangi" sorusuna cevap verirler:

- Sana, bu satırları gurbetten yazıyorum.
i.s. a.
- Bu yaz, tatile çıkıyoruz.
i.s. a.

- Masadaki eşyaları kaldırdı.

i.s. a.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat tamlaması vardır?

- A) Medeniyet, insan zekâsının ürünüdür.
- B) Çocuğun gözleri deniz mavisi idi.
- C) Sınıfın camlarını taktırmamız gerekiyor.
- D) Elindeki kalemi arkadaşına verdi.

LGS -1997

ÇÖZÜM:

A'da insan zekâsının ürünü, B'de çocuğun gözleri ve deniz mavisi, C'de sınıfın camları, söz öbekleri ad tamlaması görevindedir. Sıfat tamlaması D seçeneğinde vardır. "Elindeki kalemi" söz öbeği sıfat tamlamasıdır. "Elindeki" sözcüğü, "kalem" sözcüğünü işaret ederek işaret sıfatını oluşturmuştur. Cevap D'dir.

4.2.2.2. Sayı Sıfatları

"Varlıkları miktar, sıra, üleştirme, topluluk vb. bakımlardan belirten sıfatlara 'sayı sıfatları' denir" (Korkmaz, 2003a: 182).

Sayı sıfatları beşe ayrılır:

1. Asıl sayı sıfatları
2. Sıra sayı sıfatları
3. Üleştirme sayı sıfatları
4. Kesir sayı sıfatları
5. Topluluk sayı sıfatları

1. Asıl Sayı Sıfatları: "Varlıkların sayılarını belirten sözcüklerdir" (Gencan, 1990: 93).

İki ekmek, beş kalem, yedi öğrenci, bir araba, yüz sıra...

a.s.s a. a.s.s a.

Asıl sayı sıfatları ada sorulan "kaç" sorusuna cevap verir.

Yirmi beş yumurta, yirmi gün, beş bin yıl...

2. Sıra Sayı Sıfatları: "Sayı sıfatlarının önüne '-ıncı' eki getirilerek yapılır" (Hengirmen, 1998: 140). Bu sıfatlar varlıkların derecelerini, sıralarını bildirirler.

Sıra sayı sıfatları ada sorulan "kaçıncı" sorusuna cevap verirler.

Üç-üncü yarışmacı, Beşinci kat, yedinci sınıf, ikinci gün...

s.s.s a. s.s.s a. s.s.s a. s.s.s a.

3. Üleştirme Sayı Sıfatları: “Varlıkların, eşit bölümlere ayrıldığını belirten sıfatlardır” (Gencan, 1990:93).

Üleştirme sayı sıfatları asıl sayı sıfatlarına “-er, -ar” ekleri getirilerek yapılır. Ada sorulan “kaçar” sorusuna cevap verirler.

Üç-er koyun, iki-ş-er kitap, beşer kalem, onar ceviz...

- Babalarından kendilerine birer ev kalmıştı.

ü.s.s a.

4. Kesir Sayı Sıfatları: “Varlıkların parçalarını belirten sıfatlardır” (Gencan, 1990:94).

“Kesir sayı sıfatları ada sorulan ‘kaçta kaç ‘ sorusuna cevap verir:

Yüzde yetmiş komisyon, yüzde elli faiz, yüzde doksan başarı...

‘Yarım ve çeyrek...’ gibi miktar belirten sözcükler de sayı sıfatı görevindedir” (Gencan: 1990:93).”

Çeyrek altın, yarım elma...

(dörtte bir) (ikide bir)

- Memurlara yüzde on zam verildi.

k.s.s. a. (kaçta kaç)

5. Topluluk Sayı Sıfatları: “Asıl sayı sıfatlarına gelerek belirttikleri nesnelere arasında yakınlık, birlik olduğunu gösteren ve bir nesne topluluğu bildiren sayı sıfatlarına ‘topluluk sayı sıfatları’ denir.” (Korkmaz,2003:216).

Üçüz bebek, ikiz kardeşler, dördüz doğum...

Topluluk sayı sıfatları ada sorulan “kaçız” sorusuna cevap verirler.

- Yediz bebekler doğmadan annelerinin karnında öldü.

t.s.s.

4.2.2.3. Belgisiz Sıfatlar

“Varlıkları tam olarak değil de; aşağı yukarı belirten sıfatlardır.” (Gencan, 1990: 94).

- İçeri birkaç öğrenci girdi.

b.s. a.

- Bazı olaylar halkın gerilmesine neden oldu.

- Bence birçok konuda haksızdı.

“Her canlı, bütün insanlar, hiçbir okur, az ekmek, çok para...

“Bir sözcüğü varlığın sayısını, yani bir tane olduğunu gösteriyorsa sayı sıfatıdır. Herhangi bir anlamına geliyorsa belgisiz sıfattır.” (Gencan, 1990:94).

- Sınava bir gün kalmıştı.

a.s.s a.

- Nasreddin Hoca bir gün şehre inmiş.

b.s. a.

4.2.2.4. Soru Sıfatları

“Adın yerini, sayısını, durumunu ve zamanını soru yoluyla belirten sıfatlara ‘soru sıfatı’ denir.” (Korkmaz, 2003a: 196).

nasıl bir ev, hangi okul, kaç gün, kaçınıcı sınıf, kaçar ekmek, ne taraf, kaçta kaç pay...

- Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım! (MAE)
- Nasıl bir ev istiyorsunuz?
- Sınava kaç gün kaldı?
- Kardeşiniz kaçınıcı sınıfta okuyor?

4.2.3. Sıfat Tamlaması

“Somut, soyut adları ve kavramları çeşitli yönleriyle nitelenmek veya belirtmek maksadıyla ve ona bağlı sıfatın tamlama dizilişinde oluşturduğu söz grubuna ‘sıfat tamlaması’ denir. Bu dizilişte sıfat ‘tamlayan’, sıfat tarafından nitelenen veya belirtilen ad ‘tamlanan’ görevindedir.” (Korkmaz, 2003a: 190).

Sıfatın olduğu yerde sıfat tamlaması vardır. Sıfatlar genel olarak isimlerden önce gelirler. Birden fazla sıfat, bir adı niteleyebilir veya belirtebilir. Bir sıfat, birden fazla adı niteleyebilir ya da belirtebilir.

Sebepsiz ayrılık, cesur kadın, şu çocuk, iki sıra...

Bir sıfat, birden fazla, adı niteleyebilir yada belirtebilir:

Marketten taze soğan, marul, ıspanak aldık.

n.s. a. a. a.

Bazı öğretmen ve öğrenciler bu yasadan tedirgin oldu.

b.s a. a.

Birden fazla sıfat bir adı niteleyebilir, belirtebilir:

Uzun ve geniş bir caddeden geçiyorduk.

n.s. n.s. b.s. a.

Sıra No	SIFAT (ÖN AD) İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Niteleme Sıfatları	4	1,42	80,00
2	İşaret Sıfatları	1	0,36	20,00
	TOPLAM	5	1,78	100,00

TABLO 4.3: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de sıfatlarla ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	SIFAT (ÖN AD) İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Niteleme Sıfatları		1	1			1				1		4
2	İşaret Sıfatları				1								1
	TOPLAM		1	1	1		1				1		5

TABLO 4.4: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de sıfatlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.3. ZAMİRLER (ADILLAR)

“Kişilerin ve canlı-cansız ad grubundaki varlıkların yerini tutma, onları, işaret veya soru yolları ile temsil etme görevi yüklenmiş olan ad soylu kelime türüne ‘zamir’ denir” (Korkmaz, 2003a:250).

Zamirler, adların yerini tutan sözcükler olduğu için adların aldığı çekim eklerini de alırlar:

Bunu, ona, bizde, sizin, buralar, kimden...

Zamirler ikiye ayrılır:

1. Kelime(sözcük) hâlindeki zamirler
2. Ek hâlindeki zamirler

4.3.1. Kelime (Sözcük) Hâlindeki Zamirler

Kelime hâlindeki zamirler dörde ayrılır:

4.3.1.1. Şahıs (Kişi) Zamirleri

“Varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir” (Korkmaz, 2003a:202).

Türkçede altı şahıs zamiri vardır:

Ben-1. Tekil şahıs zamiri	Biz-1. Çoğul şahıs zamiri
Sen-2. Tekil şahıs zamiri	Siz- 2. Çoğul şahıs zamiri
O-3. Tekil şahıs zamiri	Onlar- 3. Çoğul şahıs zamiri

Konuşma durumuna göre kişiler üçe ayrılır:

1. Söz söyleyen kişi veya kişiler- Ben, Biz
2. Söz söylenen kişi veya kişiler- Sen, Siz
3. Kendisinden bahsedilen kişi veya kişiler- O, Onlar

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi zamirler çekim eklerini almaktadır:

- Ben, benim, beni, bende...
- Sen, senin, sende, seni....
- Onu, onun, ondan...
- Ben onu tanıyorum.
- Onlar, seni arıyordu.

Şahıs zamirleri, ad tamlamalarında “tamlayan” olarak kullanılabilir. Bu genellikle belirtili ad tamlamalarında görülür:

Benim arabam, sizin eviniz, onun babası :Belirtili ad tamlaması

“Ben” ve “sen” 1. ve 2. tekil şahıs zamirleri “-e” yönelme hâl ekini aldıklarında ses değişikliğine uğrayarak “bana, sana” şekline dönüşürler. Bunlar da yine şahıs zamiri olarak kullanılırlar.

Ben-e=Bana →Şahıs zamiri

Sen-e = Sana→ Şahıs zamiri

Sana ve bana birer gömlek almış.

ş.z. ş.z.

Dönüşlülük (Dönüşlü) Zamiri: “Söz içinde yapılan işin yapana döndüğünü anlatan ve şahıs kavramını pekiştirerek belirten ‘kendi’ zamirine denir. Bu zamir iyelik ekleri alarak bütün şahısları karşılar” (Korkmaz, 2003a: 72).

Kendi dönüşlülük zamiri şu şekilde çekimlenir:

1. Tekil kişi –kendi-m (Ben) 1. çoğul kişi-kendi-miz (Biz)

2. Tekil kişi-kendi-n (Sen) 2. çoğul kişi –kendi-niz (Siz)

3. Tekil kişi- kendi-si(O) 3. çoğul kişi -kendi-leri (Onlar)

“Dönüşlülük zamirleri belirtili ad tamlamalarında tamlayan ve tamlanan olabilirler” (Gencan, 1990:131).

Kendi parası, kendi kitabınız, Metin’in kendisi...

tmy. tmn. tmy. tmn. tmy. tmn.

Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirleriyle birlikte cümlede “özne” görevinde kullanılırsa cümleye “pekiştirme” anlamı katar.

- Bu soruyu ben kendim çözdüm.

ö.(pekiştirme)

- Sen kendin böyle olmasını istedin.

ö.(pekiştirme)

LGS’de zamirle ilgili 4 soru sorulmuştur.

SORU:

“Kendi” sözcüğü aşağıdaki dizelerin hangisinde, iyelik anlamını pekiştirmiştir?

A) Kendi minare boylu

Benden gölgelik ister.

B) Kendim gurbet elde gönlüm sılada.

Ötme garip bülbül gönül şen değil

C) Kendi köyün dururken,

El köyü vatan m' olur?

D) İstedim kendimi bu göle atam,

Elimi uzatıp yavruyu tutam.

LGS -2001

ÇÖZÜM:

İyelik eki almış sözcüklerde şahıs anlamı vardır. “Kendi” sözcüğü de tüm şahıs zamirlerinin yerine kullanılabilir. Kendi sözcüğü, iyelik eki almış sözcükten önce gelerek anlamı pekiştirir. Bu özellik C seçeneğinde var. “Kendi köyün” söz öbeğinde, “kendi” sözcüğü kullanılmadığında da şahıs anlamı vardır. Cevap C’ dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “kendi” sözcüğü, kişi adlı (şahıs zamiri) ile birlikte kullanılarak özneyi pekiştirme görevi üstlenmiştir?

A) Beni kendisi ona tavsiye etmiş.

B) Bu konuyu siz kendisiyle görüşmelisiniz.

C) Bunu, siz kendiniz böyle istediniz.

D) Söylediklerimi, sen kendilerine iletmedin mi?

LGS - 2003

ÇÖZÜM:

“Kendi” sözcüğü, şahıs zamiri olarak tüm şahısların yerine kullanılabilir. Bu sözcük, şahıs zamirleriyle birlikte ‘özne’ görevinde kullanılırsa cümleye pekiştirme anlamı katar. A, B, ve D seçeneklerinde farklı öğeleri oluşturduğu için pekiştirme görevinde kullanılmamıştır. C seçeneğinde “siz kendiniz” ifadesi özne görevinde kullanılmıştır. “Kendi” sözcüğü cümleye pekiştirme anlamı katmıştır. Cevap C’ dir.

4.3.1.2. İşaret (Gösterme, İm) Zamirleri

“İşaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşılık gelen kelimelerdir” (Ergin, 1986:273).

Başlıca işaret zamirleri şunlardır:

Bu: Yakında olan bir varlığı gösteren zamirdir.

-Bu, sizin arabanız mı?

Şu: Biraz uzaktaki bir varlığı gösteren zamirdir.

-Şu, sınıfın en başarılı öğrencisidir.

O: Uzakta olan veya göz önünde bulunmayan varlıkları gösteren zamirdir.

-O, yarın satılacaktı.

'Bunlar, şunlar, onlar' zamirleri de işaret zamirlerinin çoğullarıdır.

-Bunlar, derse girmeyen öğrencilerdi.

-Şunları çöpe at.

-Onları balkona koy.

"O ve onlar" sözcükleri kişi adlarının yerini tutarsa "şahıs zamiri" , insan dışındaki varlıkların yerini tutarsa "işaret zamiri" olurlar.

- O, Buket'in kardeşiydi. "O" şahıs zamiridir.

- O, geçen gün kırıldı. "O" işaret zamiridir.

- Onlar, bu takımda oynayamaz. "Onlar" şahıs zamiridir.

- Onlar çok eskimişti. "Onlar" işaret zamiridirler.

"Öteki, beriki" sözcükleri de işaret anlamlıdır" (Gencan, 1990:134).

- Ötekini sen al.

- Beriki benimdi.

"Bura, şura, ora" zamirleri de yer anlamlı işaret zamirleridir.(Gencan, 1990:134).

- Burası çok güzelmiş.

- Şuraya bir yatak ser yavaş yavaş.(BSE)

- Orayı satacaklardı.

"Bu, şu, o" sözcüklerinde gelişen 'böyle, şöyle, öyle' sözcükleri tarz anlamlı işaret zamirleridir" (Gencan, 1990:134). Ancak bu sözcükler, sıfat ve zarf olarak da kullanılabilirler:

- Böylesini görmemiştim. (işaret zamiri)

- Şöyle buyurmaz mısınız? (işaret zamiri)

- Öylesinden kimseye hayır gelmez. (işaret zamiri)

- Böyle olay görülmemiştir. (işaret sıfatı)
- Her zaman böyle olmalısın. (zarf)

4.3.1.3. Belgisiz Zamirler

“Kişileri ve nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir” (Korkmaz, 2003b:433).

- Herkes inancına göre yaşar.
- Hiçbiri bu sınavda başarılı olamadı.
- Kimse, beni anlamıyor.
- Kimi dertten içer, kimi mutluluktan.

“Bazı belirsizlik zamirleri, bazı belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşturulur” (Korkmaz, 2003b: 433).

- Bunu başkası yapmış.
- Birisi sizi sordu.
- Çoğu ödevini yapmamıştı.

4.3.1.4. Soru Zamirleri

“Yerini tuttıkları adı soru yoluyla temsil eden zamirlere ‘soru zamirleri’ denir” (Banguoğlu, 2004: 367).

Soru zamirlerinin cevabı ad veya zamir olur.

- Bu soruyu kim çözecek?
- Bize ne aldın?
- Hangisi sizin?
- Burçin nereye gitti?
- Kaçı sınıfta yoktu?
- Kitabı kaçı aldın?
- Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi soru zamirleri isim çekim eklerini alabilmektedirler.
- Nerelerdesin? Kimdeydin?, Neler? Kimler?...

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “ne” kelimesinin çeşidi farklıdır?

- A) Buradan ne gün ayrılıyorsunuz?
- B) Baban ne iş yapıyor?
- C) Bu, ne kıyafet böyle?
- D) Bugün pazardan ne aldın?

LGS - 1996

ÇÖZÜM:

“Ne” sözcüğü A, B ve C seçeneklerinde isimden önce gelerek soru sıfatı görevinde kullanılmıştır. D seçeneğinde ise ismin yerini tuttuğu için zamir olarak kullanılmıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ne” sözcüğünün türü diğerlerinden farklıdır?

- A) Ona, ne yaptınız da bu hâle geldi?
- B) Bu ne kıyafet böyle, anlayamadım.
- C) Eğitim konusunda ne öneri getirdiniz?
- D) Ne gün geleceklerini henüz söylemediler.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

“Ne” sözcüğü B,C ve D seçeneklerinde addan önce gelerek sıfat görevinde kullanılmıştır. A seçeneğinde ise bir adın yerini tutacak şekilde, yani zamir olarak kullanılmıştır. Cevap A’dır.

4.3.2. Ek Hâlindeki Zamirler

Ek hâlindeki zamirler ikiye ayrılır:

4.3.2.1. İlgî Zamiri

Belirtili ad tamlamalarında tamlananın yerini tutan “-ki” ye “ilgi zamiri” denir. “Ad tamlamalarında tamlamanın yerini tutan ilgi adlı “-ki” bir sözcük olmakla birlikte ek gibi bitişik yazılır” (Gencan, 1990:139).

Benimki, seninki onunki, bizimki, sizinki, onlarınki...

- Benim ayakkabım eski seninki ise yeni.(Senin ayakkabın)
- Arabanın anahtarı burada, evinki nerede? (Evin anahtarı)
- Onun yazısı benimkinden daha güzeldir.(Benim yazım)
- Bizimkiler, bizimkiler diye bağırarak uyandı!(ÖS)

- Bizim derdimiz sizin~~kin~~inden daha büyük. (Sizin derdiniz)

4.3.2.2. İyelik Zamirleri (İyelik Ekleri)

“Adın karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu belirten çekim eklerine ‘iyelik ekleri’ denir” (Korkmaz, 2003a: 135).

Babanız, kardeşi, paran, okulumuz, görevleri, silgim...

1. Tekil şahıs: (Benim) Vatan-ım
2. Tekil şahıs: (Senin) Vatan-ın
3. Tekil şahıs: (Onun) Vatan-ı
1. Çoğul şahıs: (Bizim) Vatan-ımız
2. Çoğul şahıs: (Sizin) Vatan-ınız
3. Çoğul şahıs:(Onların) Vatan-ları

Altı çizili ekler iyelik zamirlerdir.

Sıra No	ZAMİRLER İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Dönüşlülük Zamiri	2	0,71	50,00
2	Soru Zamirleri	2	0,71	50,00
	TOPLAM	4	1,42	100,00

TABLO 4.5: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zamirlerle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	ZAMİRLER İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Dönüşlülük Zamiri								1		1		2
2	Soru Zamirleri			1								1	2
	TOPLAM			1					1		1	1	4

TABLO 4.6: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de zamirlerle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.4. ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

“Fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamlarını zaman, ölçü, niteleme, yer, yön, vasıta, miktar, şart gibi çeşitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sınırlandıran kelime türüne ‘zarf’ denir” (Korkmaz, 2003a:250).

Zarflar, görevleri bakımından beşe ayrılır:

- a. Durum (Hâl) zarfları
- b. Zaman zarfları
- c. Miktar (Ölçü, Azlık-çokluk, nicelik) zarfları
- d. Yer-Yön zarfları
- e. Soru zarfları

4.4.1. Durum (Nitelik, Hâl) Zarfları

“Fiilin meydana geliş biçimini, sıfat ve zarfların niteliklerini belirten zarfa ‘nitelik(durum) zarfı’ denir” (Korkmaz, 2003a:159).

Niteleme bildiren sözcükler bir adı nitelediklerinde sıfat olurken, fiil veya fiilimsiyi nitelediklerinde durum zarfı olurlar. Yani ada sorulan “nasıl” sorusu niteleme sıfatlarını buldururken, fiile sorulan “nasıl” sorusu durum zarfını buldurur.

“Kötü haber tez duyulur.” “Nasıl” haber?

n.s. a.

“Kardeşine kötü davranıyor. “Nasıl” davranıyor?

d.z. f.

Konuyu güzel anlattı. “Nasıl” anlattı?

d.z. f.

İkilemeler de durum zarfı olabilirler.

Koşa koşa yanıma geldi.

d.z. f.(nasıl)

4.4.2. Zaman Zarfları

“Cümlede fiilin karşıladığı oluş ve kılışı zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran zarflara ‘zaman zarfları’ denir” (Korkmaz, 2003a:249).

Zaman zarfları, fiile daha doğru ifade ile yükleme sorulan “ne zaman, ne zamana kadar, ne zamandan beri” gibi sorularla bulunur:

- Ödevini yarın getirecekti.

z.z. y.(ne zaman)

- Sabahleyin Elazığ'a gideceğim.

z.z. y.(ne zaman)

- Az önce, babasının yanına gitti.

z.z. y.(ne zaman)

LGS' de zarflarla ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Bir olayı belirtirken eyleme zaman sınırlayıcı sözcükler katabiliriz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisi bu duruma uymaktadır?

A) Zamansız çıkışlarıyla bizi şaşırttı.

B) Yanaklarından süzülen yaşlar, sessizce değmiş toprağa.

C) Benzer kuraklık on yıl önce de yaşanmıştı.

D) Duygu yüklü anlatımıyla büyülemişti dinleyenleri.

LGS-2002

ÇÖZÜM:

Eylemi, zaman bakımından sınırlayan sözcükler zaman zarflarıdır. Zaman zarfları, fiile (yükleme) sorulan “ne zaman” sorusuna cevap verirler. A, B ve D seçeneklerinde eylem zaman bakımından sınırlandırılmamıştır. “Benzer kuraklık on yıl önce de yaşanmıştı.” cümlesinde yükleme sorulan “Ne zaman yaşanmıştı?” sorusunun cevabı “on yıl önce” olur. Bu söz öbeği, zaman zarfıdır ve eylemi zaman bakımından sınırlandırmıştır. Bu nedenle cevap C seçeneğidir.

4.4.3. Miktar (Nitelik, Ölçü, Azlık-Çokluk) Zarfları

Sıfatların, eylemlerin, eylemsilerin veya kendi ve kendi türünden sözcüklerin anlamını azlık-çokluk yani miktar bakımından kısip sınırlandıran veya pekiştiren zarflara “miktar zarfı” denir (Gencan, 1990.220).

Miktar zarfları, yükleme (fiile) sorulan “ne kadar” sorusuna cevap verirler.

- Pastadan çok az yedim.

m.z y.(ne kadar)

- Konuya biraz çalıştım.

m.z

- Çok konuşma, az bekle fazla çalış...

m.z m.z m.z

Yer-yön bildiren sözcükler, isimlerden önce gelirse sıfat görevi yapar:

Aşağı kat, yukarı mahalle...

s. s.

4.4.5. Soru Zarfları

“Yüklemleri “soru yoluyla kısarı ya da kuvvetlendiren sözcüklerdir.” (Gencan, 1990:224).

-Bugün beni neden aramadın?

s. zr.

- Niçin baktın bana öyle?

s.zr.

- Konuyu nasıl anlattı?

s.zr.

- Ne zaman beni arayacakmış?

s.zr.

Sıra No	ZARFLAR İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Durum Zarfları	1	0,36	50,00
2	Miktar (Ölçü) Zarfları	1	0,36	50,00
	TOPLAM	2	0,71	100,00

TABLO 4.7: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de zarflarla ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	ZARFLAR İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Zaman Zarfları									1			1
2	Miktar (Ölçü) Zarfları	1											1
	TOPLAM	1								1			2

TABLO 4.8: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de zarflarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.5. EDATLAR (İLGEÇLER)

“Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, ad ve ad soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran gramer görevli bağımsız kelimeye ‘edat’ denir.” (Korkmaz, 2003a:79).

Başlıca edatlar şunlardır:

Gibi, kadar, için, göre, yalnız, ile, ancak, sadece, dolayı, üzere...

gibi: Benzetme edatıdır (Hacıeminoğlu, 1992: 41).

-Çeşme gibi akar gözyaşlarımız.

Cümleye “zaman” anlamı katar:

-Haberini aldığı gibi gitti.

Cümleye “karşılaştırma” anlamı katar:

-Bu adam gibisi biraz zor bulunur.

kadar: Cümleye “benzetme” anlamı katar (Bilgegil, 1984:222):

-Senin bugün cennet kadar güzel vatanın var. TF

Cümleye “karşılaştırma” anlamı katar:

-Senin kadar çekingen değil.

Zaman bildiren sözcüklerle kullanıldığında cümleye sınırlama anlamı katar.

-Yağmur, sabaha kadar yağdı.

LGS’de edatlarla ilgili 3 soru sorulmuştur.

SORU:

“Kadar” sözcüğü hangi cümlede benzetme görevi yapmaktadır?

A) Arkadaşım gelinceye kadar bekleyelim.

B) Anlattıklarınızdan orayı görmüş kadar oldum.

C) İki saate kadar işimizi bitiririz.

D) Ne kadar çok konuşuyorsun.

LGS -1998

ÇÖZÜM:

“Kadar” edatı cümleye “ölçü, karşılaştırma, benzerlik” gibi anlamlar katar. Benzetme genellikle “gibi” edatıyla yapılır. Seçeneklerde “kadar” sözcüğünün yerine “gibi” edatını getirerek cevabı buluruz. Bu özelliğe uygun cümle B seçeneğinde vardır. “Anlattıklarınızdan orayı görmüş kadar (gibi) oldum.” cümlesinde benzetme anlamı açıkça görülmektedir. Cevap B’dir.

İçin: Cümleye “amaç” anlamı katar (Güneş, 1996: 226):

-Zayıflamak için spor yapıyor.

Cümleye “özüleme” anlamı katar:

-Bu yemeği senin için yaptım.

“Neden (sebep) sonuç” ilişkisi kurar:

-Babasına kızdığı için evi terk etti.

Cümleye “hakkında” anlamı katar:

-Senin için herkes kötü söylüyor.

“-e” eki bazen “için” edatının yerini tutar:

-Bu evi sana aldım.(Bu evi senin için aldım.)

SORU:

Leylek nasıl içsin bunu, gagası upuzun?

Ne varsa hepsi, tilkinin midesine gider.

Acısını çıkarmak için bunun

Leylek de başka bir gün onu davet eder.

Dörtlükte geçen aşağıdaki kelimelerden hangisi zamir değildir?

A) Bunu B) Hepsi C) İçin D) Onu **LGS-1996**

ÇÖZÜM:

Zamirler, ismin yerini tutan sözcüklerdir. A’da “bunu” işaret zamiri, B’de “Hepsi” belgisiz zamir olarak kullanılmıştır. “Onu” sözcüğü de yine zamirdir. “İçin” sözcüğü ise cümleye “amaç” anlamı katmıştır. Bir adın yerini tutmamıştır. Cümlede edat görevinde kullanılarak, sözcükler arasında anlam ilgisi kurmuştur. Cevap C’dir.

ile: Sözcüğe bitişik yazılabilir. Bu durumda bazen “i” ünlüsü düşer. Araya “y” kaynaştırma ünsüzü girer.

Cümleye “birliktelik” anlamı katar:

- Kardeşiyle köye gitti.

Cümleye “araç” anlamı katar:

- İstanbul’dan uçakla geldi.

Cümleye “durum” anlamı katar:

- Çocuğa sevgiyle sarıldı.

“sadece, yalnız, ancak, bir tek, bir, tek” edatları:

Bu edatlar genellikle aynı anlamda kullanılan edatlardır.

- Bu işten yalnız o anlar
- Bu işten sadece o anlar.
- Bu işten ancak o anlar.
- Bu işten bir tek o anlar.

göre: Yönelme ekini (-e, -a) almış sözcüklerle birlikte kullanılır.

Cümleye “uygun” anlamını katar (Bilgegil, 1984:226):

- Bu kız, tam sana göre.

Cümleye “görelilik, görecelik” anlamlarını katar:

- Bana göre bu maç berabere biter.

“-ce” eki bazen “göre” edatının yerini tutar:

- Bence, bu adam yalan söylüyor. (Bana göre)

üzere: Genellikle isim-fiillerle (mastarlarla) birlikte kullanılır.

Cümleye “amaç” anlamı katar:

- İş bulmak üzere Almanya’ya gitti.

Cümleye “şart (koşul)” anlamı katar:

- Kitabı getirmek üzere aldı.

Cümleye “zaman” anlamı katar (Yaklaşma anlamı da verir):

- Maç bitmek üzere.

mi: “mi” edatı, kendisinden önceki sözcükten her zaman ayrı yazılır.

Kendisinden sonra bir ek varsa, bu ek “mi” edatına bitişik olarak yazılır.

“mi” edatı cümleye “pekiştirme” anlamı katar:

- Sıcak mı sıcak bir yaz günüydü.

Cümleye “soru” anlamı katar:

- Söylediğim kitabı okudun mu?

Cümleye “rica” anlamı katar:

- Kapıyı lütfen kapatır mısınız?

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “mi” soru eki cümleye rica anlamı vermiştir?

- A) Bu akşam bize gelecek misiniz?
B) Mavi gömleğimi lütfen ütüler misin?
C) Ondan böyle bir davranış bekler miydin?
D) Haberleri her zaman dinler misin?

LGS - 1998**ÇÖZÜM:**

“mi” edatı, cümleye “pekiştirme, soru, şaşma, şart, rica” gibi anlamlar katar. A, C ve D seçeneklerinde cümleye soru anlamı katmıştır. B seçeneğinde “Mavi gömleğimi lütfen ütüler misin?” cümlesinde ise bir kişiden, bir işi yapmasını isteme, yani “rica” anlamı katmıştır. Cevap B’dir.

Sıra No	EDATLAR (İLGEÇLER) İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Edatın Cümleye Kattığı Anlam	2	0,71	66,67
2	Edat Göreviyle Kullanılan Sözcük	1	0,36	33,33
	TOPLAM	3	1,07	100,00

TABLO 4.9: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de edatlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	EDATLAR (İLGEÇLER) İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Edatın Cümleye Kattığı Anlam					2							2
2	Edat Göreviyle Kullanılan Sözcük			1									1
	TOPLAM			1		2							3

TABLO 4.10: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de edatlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.6. BAĞLAÇLAR

“Söz içinde birden çok kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimelere ‘bağlaç’ denir” (Korkmaz, 2003a: 32).

LGS’ de bağlaçla ilgili sorular bağlaçların cümleye kattığı anlamlarla ve cümlede bağlacın bulunup bulunmamasıyla ilgili olarak sorulmaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak LGS’de 5 soru sorulmuştur.

Başlıca bağlaçlar ve cümleye kattığı anlamlar:

ve: Eş görevli sözcükleri, söz öbeklerini veya cümleleri bağlar:

- Ben ve sen bir çizgi, bir nokta gibiyiz.

de: Kendisinden önceki sözcükten ayrı yazılır, ”te, ta” şekli yoktur.

Cümleye “başkaları gibi” anlamını katar:

- Mehmet de verdiği sözü tutmadı.

Cümleye “küçümseme” anlamı katar:

- Okuyacak da adam olacak.

Cümleye “şaşma” anlamı katar:

-Sen de mi gittin?

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde da/de bağlacı “şaşma” anlamında kullanılmıştır?

I. Size de gidebiliriz bize de.

II. Çalıştı da çalıştı.

III. Senin gibisini de görmedim.

IV. Nasıl oldu da anımsamadın?

A) I.ve II.

B) I.ve III.

C) III. ve IV.

D) II. ve IV.

LGS -2000

ÇÖZÜM:

“de, da” bağlacı I.cümleye “ihtimal” , II. cümleye “aşırılık, abartma” gibi anlamlar katmıştır. III. ve IV. cümleye ise “şaşma” anlamı katmıştır. Cevap C’ dir.

ile: “ve” bağlacını karşılar:

-Karga ile Tilki hikâyesini okudun mu?

ki: Cümleye çeşitli anlamlar katar. Genellikle cümleleri bağlar:

- Duydum ki vefasız incinip küsmüş.(öğrenme)
- Çalış ki sınavı kazanasın. (şart)
- Kapıyı açtım ki ne göreyim?(şaşma)
- Seni benim kadar seven olmaz ki...

ama, fakat, lâkin: “Bu anlamdaş sözcükler amaç bakımından aralarında ‘aykırılık, karşıtlık,uyumsuzluk ve birleştirilmezlik’ bulunan cümleleri bağlar” (Gencan,1990:242).Bu bağlaçlar,bazen de cümleye şart (koşul)anlamı katarlar.Ayrıca ‘ancak, yalnız’ gibi bağlaçlar da cümleye genel olarak bu anlamları katarlar.

- Doğru söylüyorum; ama inanmıyorlar.
- Fakat bunu kim yapacak?
- Göl derin değildi; lâkin çok kirliydi.
- Gidebilirsin; ancak erken geleceksin.
- Zayıf vermiyorum; yalnız haftaya seni sözlü yapacağım.
- “Ama” bağlacı cümleye pekiştirme anlamı da katar:
- İzmir çok ama çok güzel bir şehirdi.

SORU:

“Ama” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde pekiştirme amacıyla kullanılmıştır?

- A) Beni hiç ama hiç dinlemiyor.
- B) Çok uğraştım ama problem çözülüyor.
- C) Sesimi duydu ama anlamazlıktan geliyor.
- D) Araba oldukça eski ama çalışıyor.

LGS 2000

ÇÖZÜM:

“Ama” bağlacı B,C ve D seçeneklerinde cümlelere “aykırılık, karşıtlık, uyumsuzluk, birleştirilmezlik” gibi anlamlar katmıştır.

“Beni hiç ama hiç dinlemiyor” cümlesinde “ama” bağlacı, dinlememek eylemini anlamca pekiştirmiştir. CevapA’dır.

ne ... ne: Genellikle biçimce olumlu, anlamca olumsuz cümleleri birbirine bağlar. Bazen de görevdeş sözcükleri bağlar:

- O bizi ne aradı, ne sordu.
- Ne gelen var, ne giden.
- Ne bağ, ne bahçe kalmış orada.

hem ...hem (de):Görevdeş sözcükleri,cümleleri bağlar:

- Hem ziyaret, hem ticaret.

hatta: “Kendisinden sonra gelen cümleye ‘bile, üstelik’ anlamlarını katarak önceki cümleye bağlar” (Gencan,1990:242):

- Erhan dün gelmiş; hatta bize uğramış.
- Onu gördüm; hatta onunla konuştum bile.

üstelik: “Kendisinden sonra gelen cümleye’fazla olarak’ anlamını katar ve önceki cümleye bağlar” (Gencan: 1990:242).Üstelik ve hatta bağlaçları aynı anlamı vermektedir:

- Adamı yedirdi, içirdi; üstelik adama para da verdi.

SORU:

“Kendisiyle konuyu uzun uzun konuştuk, hatta anlaşma metninin taslağını da hazırladık” **cümlesinde geçen “hatta” kelimesi yerine, aşağıdakilerden hangisi getirilebilir?**

- A) çünkü
- B)ya da
- C) üstelik
- D)oydaki

LGS- 1994

ÇÖZÜM:

Bu tür sorularda, seçeneklerde verilenleri, o sözcüğün yerine koyarak cevabı bulabiliriz. Çünkü bağlacı “açıklama”, “ya da” bağlacı “seçme”, “oydaki” bağlacı ise “karşıtlık”gibi anlamlar verir. “Hatta” bağlacı “üstelik” anlamında olan bir bağlaçtır. Cümlede “hatta” bağlacının yerine “üstelik” bağlacını getirdiğimizde aynı anlam bulunmaktadır. Dolayısı ile cevap C’dir.

oydaki, oydaki, hâlbuki: Cümleleri “karşıtlık” anlamı ile bağlar:

- Orası güzel demişti; hâlbuki güzel değilmiş.

çünkü: Cümleleri neden- sonuç ilişkisi içinde birbirine bağlar. Kendisinden önce gelen yargıya neden belirterek açıklama yapar:

- Kitabı okuyamadım; çünkü işim vardı.
-Çok üzgündü; çünkü babasını kaybetmişti.

SORU:

Hangi cümlede bağlaç yoktur?

- A) Kendisi ne uğradı ne de haber verdi.
B) Yaz geldi ama havalar ısınmadı.
C) Tatile yeni arabaları ile çıktılar.
D) Bu evi beğenmedik ki kiralayalım.

LGS -1995

ÇÖZÜM:

Bağlaçlar, tek başına anlamları olmayan sözcüklerdir. Cümleden atıldığında cümlenin anlamı değişir; ancak cümle bozulmaz. A'da "ne...ne de", B'de "ama" bağlacı, D'de ise "ki" bağlacı cümleleri birbirine bağlamıştır. "ile" sözcüğü ise edat ve bağlaç görevinde kullanılır. "ile"nin yerine "ve" getirilebilirse bağlaç görevindedir. Burada "ve" getirilemez; çünkü edat olarak kullanılmıştır. Vasıta bildirilmektedir. Dolayısıyla Cevap C'dir.

SORU:

Hangi cümlede bağlaç yoktur?

- A) O hem yürüyor, hem de anlatıyordu.
B) Şimdi gidiyorum fakat yine gelirim.
C) Evdeki hesap çarşıya uymadı.
D) Çok çalışmalı ki sınıfını geçsin.

LGS -1996

ÇÖZÜM:

A'da "hem...hem de" , B'de "fakat", D'de "ki" bağlaç olarak kullanılmıştır. Bağlaçlar, üçünde de cümleleri bağlama görevinde kullanılmışlardır. "Ki" bağlacı cümleye "şart" anlamı katarken, "fakat" bağlacı "açıklama" bildirmiştir. "Evdeki hesap çarşıya uymadı." cümlesinde ise "evdeki" sözcüğü sıfat, "hesap" ve "çarşı" sözcükleri ad, "uymadı" sözcüğü ise fiil olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla bu cümlede bağlaç yoktur. Cevap C'dir.

Sıra No	BAĞLAÇLAR İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Bağlacın Cümleye Kattığı Anlam	2	0,71	40,00
2	Birbirinin Yerine Kullanılan Bağlaçlar	1	0,36	20,00
3	Bağlacın Bulunmadığı Cümle	2	0,71	40,00
	TOPLAM	5	1,78	100,00

TABLO 4.11: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de bağlaçlarla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	BAĞLAÇLAR İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Bağlacın Cümleye Kattığı Anlam							2					2
2	Birbirinin Yerine Kullanılan Bağlaçlar	1											1
3	Bağlacın Bulunmadığı Cümle		2										2
	TOPLAM	1	2					2					5

TABLO 4.12: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de bağlaçlarla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.7. FİİLLER (EYLEMLER)

“Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelimelere ‘fiil (eylem)’ denir” (Korkmaz, 2003a:91).

Fiillerin bir başka tanımı da şöyledir: “Eylem, devinme bildiren; yani varlıkların yaptıkları işleri, kılışları ya da onlarla ilgili oluşları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcüklerdir” (Gencan, 1990: 141).

Adlar, varlıkları karşılarken; fiiller iş, oluş durum ve hareket bildirirler. Yani fiiller, varlıkları karşılamazlar. Ayrıca fiiller, isimlerden farklı olarak mastar eklerini de alırlar:

beğen-, sor-, üşü-, yaz-, bil-...

Bazı fiiller kılış (iş) bildirir: kır-, as-, yaz-, taşı-, yırt-...

Bazı fiiller durum bildirir: uyu-, dur-, bak-, uzan-, otur-...

Bazı fiiller oluş bildirir: sarar-, büyü-, yeşer-, acık-, yaşlan-...

4.7.1. Fiillerde Kişi (Şahıs)

“Eylemlerde işi, oluş ve kılışı yapan varlığa ‘kişi’ adı verilir” (Gencan, 1990:143).

“Şahıs ekleri, çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir” (Ergin,1986:282).

Türkçede üçü tekil, üçü çoğul olmak üzere toplam altı şahıs vardır.

Türkçede üç tip şahıs eki bulunmaktadır:

	<u>1.Tip</u>	<u>2.Tip</u>	<u>3.Tip şahıs ekleri</u>
1. Tekil Şahıs Ekleri:	im	-m	--
2. Tekil Şahıs Ekleri:	sin	-n	--
3. Tekil Şahıs Ekleri:	--	--	-sın
1. Çoğul Şahıs Ekleri:	-ız, -lım	-k	--
2.Çoğul Şahıs Ekleri:	-sınız	-nız	-ın,-iniz
3. Çoğul Şahıs Ekleri:	-ler	-ler	-sınlar

(Ben) baktı-m, (sen) yazdı-n, (o) gel-di ,(biz) okudu-k, (siz) geldi-niz, (onlar) yap-sınlar...

4.7.2. Fiillerde Kip

“Kök ve gövde durumundaki fiilin bildirdiği oluş ve kılışın; konuşan, dinleyen ya da kendisinden söz edilen şahıslar açısından ne biçimde, ne tarzda yansıtıldığını gösteren anlatım biçimine ‘kip’ denir” (Korkmaz, 2003a:148).

Türkiye Türkçesinde kipler, haber (bildirme) ve isteme (dilek, tasarlama) kipleri olmak üzere ikiye ayrılır.

4.7.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri

“Fiilin olumlu veya olumsuz nitelikteki yapılışını; geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve gelecek zamanda olmak üzere belli bir zaman kavramı içinde veren kiplerdir” (Korkmaz, 2003a:43).

Bildirme kipleri beşe ayrılır:

4.7.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Eylemin sözden önce yapıldığını bildirir. Eylem kök ya da gövdelerine” –di” eki getirilerek yapılır. Bu ek, ses uyumu ve ünsüz benzeşmesine göre değişerek “-dı, -di, -du, -dü, -tı, -ti,-tu, -tü” olur:

1. Tekil Şahıs: sat-tı-m (ben)	1. Çoğul Şahıs: sat-tı-k (biz)
2. Tekil Şahıs: sat-tı-n (sen)	2. Çoğul Şahıs: sat-tı-nız (siz)
3. Tekil Şahıs: sat-tı (o)	3. Çoğul Şahıs: sat-tı-lar (onlar)

Gör-dü-m, söyle-di-n, bak-tı, al-dı-lar...

Görülen geçmiş zamana “di’li geçmiş zaman veya bilinen geçmiş zaman” da denmektedir.

4.7.2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Konuşan kişinin bizzat tanık olmadığı, sonradan fark ettiği ya da öğrendiği eylemleri anlatır. Duyulan geçmiş zamana “öğrenilen veya miş’li geçmiş zaman” da denmektedir.

Fiil kök ya da gövdelerine “-miş, -miş, -muş,-müş” ekleri getirilerek yapılır:

Gör-müş-üm, git-miş-sin, oku-muş, sat-mış-ız, bil-miş-siniz, al-mış-lar...

Di’li geçmiş zamanda eylemin yapıldığı kesindir. Miş’li geçmiş zamanda ise bu kesinlik yoktur. Söyleyen kendisi, görüp duymamıştır, başkalarından işitmiştir, öğrenmiştir. (Gencan, 1990: 146). Miş’li geçmiş zamanda bazen de farkında olmama anlamı vardır:

- Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini.

- Uzanmışım, kalmışım yaylının şiltesine.(FNÇ)
- Erkan'ı okuldan uzaklaştırmışlar.

4.7.2.1.3. Şimdiki Zaman Kipi

“Eylemin gösterdiği devinim, iş ve oluşun içinde bulunulan zamanda başladığını ya da sürdürüldüğünü anlatır” (Aksan, 1983:242).

Fiil kök ya da gövdelerine “(ı) yor” eki getirilerek yapılır. “-yor” eki genellikle ünlü uyumuna uymaz. “-yor” eki, ayrıca kendisinden önce gelen düz-geniş (a,e) ünlülerini daraltır; söyleyor değil, “söylüyor”; bekleyor değil, “bekliyor” şeklinde yazılır:

Geliyorum, okuyor, bakıyorlar, gidiyorsunuz, başlıyor...

Türkçede, içinde bulunulan zamanda geçen olayların anlatımı “-makta, -mekte” ekleriyle de yapılmaktadır. Bu ekler, fiil kök ya da gövdelerine getirilerek şimdiki zaman anlamı sağlanır (Aksan, 1997: 184):

- Oraya gelmekteyim.
- Vapur iskeleye yanaşmakta.
- Cengiz Aytmatov'u okumaktayım.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yapılmakta olan bir eylem söz konusudur?

- A) Arkadaşım bugün bize geliyor.
- B) Babam sabah erkenden gidiyor.
- C) Okula gitmek için hazırlanıyor.
- D) O gülünce gamzeleri çıkıyor.

LGS- 2004

ÇÖZÜM:

Kiplerin kendi anlamları dışında başka bir kipi karşılması kip (anlam) kaymasını oluşturur. A'da “geliyor” fiili gelecek zamanın, B'de “gidiyor” fiili yine gelecek zamanının yerine, D'de “çıkıyor” fiili geniş zamanın yerine kullanılarak kip kaymasını oluşturmuştur. “Okula gitmek için hazırlanıyor.” cümlesinde ise eylemin yapılmakta olduğu, eylemin başladığı ve sürdüğü anlamı vardır. Cevap C'dir.

4.7.2.1.4. Gelecek Zaman Kipi

“Eylemle anlatılmak istenilen kavramın içinde bulunulan zamandan sonraya ait olduğunu ya da gelecekte olacağını belirten kiptir” (Aksan, 1983: 243).

Bu kip fiil kök ya da gövdelerine “-ecek, -acak” ekleri getirilerek yapılır:

- Yapacak, gideceksin, okuyacağım, soracağız, yapacaklar...
- Samsun’da geçirdiğim günleri, hiçbir zaman unutmayacağım.
- Yakında Antalya’dan ayrılacağız.

4.7.2.1.5. Geniş Zaman Kipi

“Geniş zaman, adından da anlaşılacağı gibi her zamanı içine alan, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır” (Ergin, 1986: 291). Geniş zaman; geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı içine almaktadır.

Geniş zaman, fiil kök ya da gövdelerine “-r, -er, -ar, -ır, -ir, -ur, -ür” ekleri getirilerek yapılır:

Okurum, severiz, uyursunuz, götürürler, yaparsın...

- Vatanımızı, seve seve koruruz.
- Sabahları spor yaparım.

Geniş zamanlı fiiller, bir niteliği, alışkanlık hâline getirilen işleri veya durumları belirtirken de kullanılır (Aksan, 1997: 189):

- Geceleri kitap okurum.
- Yazları, köye gideriz.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin sürekliliğinden söz edilemez?

- A) Onu tanırım, arkadaş gezilerinden hoşlanmaz.
- B) Geceleri yatmadan önce kitap okur.
- C) Söylerim, toplantıdan sonra seni arar.
- D) Sporla ilgili izlenceleri kaçırmaz.

LGS-2001

ÇÖZÜM:

Soruda, eylemin devamlılığından bahsedilmiştir. A, B ve D seçeneklerinde “her zaman” anlamı vardır. Yani eylemler bir alışkanlık hâline gelmiştir ve her zaman için geçerlidir. C seçeneğinde ise, “toplantıdan sonra bir kez yapılacak bir eylemden” bahsedilmektedir. Burada eylemin sürekliliğinden söz edilemez. Cevap C’dir.

4.7.2.2. Tasarlama (Dilek-İsteme) Kipleri

“Fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gerçekleşmesini tasarlanan dilek, istek, şart, gereklilik veya emir kavramları içinde veren kiplere ‘tasarlama kipleri’ denir” (Korkmaz, 2003a: 208).

İsteme kipleri anlamları bakımından dörde ayrılır:

4.7.2.2.1. Gereklilik Kipi

“Eylemin anlattığı işin, oluşun gerekli bulunduğunu dile getirir” (Aksan, 1997: 192).

Fiil kök ya da gövdelerine “-meli, -malı” ekleri getirilerek yapılır.

Gereklilik kipi cümleye “gerekiyor, icap ediyor, lâzım” gibi anlamlar katar:

Okumalıyım, konuşmalı, gitmeliyiz, anlatmalısınız...

- Bu ödevi yarına yetiştirmeliyim.

- Kaderimize razı olmalıyız.

4.7.2.2.2. İstek Kipi

“Fiile istek, niyet kavramları veren tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiği veya o işe niyet edildiğini gösterir” (Korkmaz, 2003a: 132).

Fiil kök ya da gövdelerine “-e, -a” ekleri getirilerek yapılır:

Bakayım, okuyasın, yapa, görelim, gidesiniz, bekleyeler...

- Bu işi biz yapalım.

- Öğleden sonra okula gideyim.

4.7.2.2.3. Dilek-Şart (Koşul) Kipi

“Eyleme dilek ve koşul anlamlarını yükleyen kiptir” (Hengirmen, 1998: 223).

Fiil kök ya da gövdelerine “-se, -sa” ekleri getirilerek yapılır:

Gitsem, okusan, yapsa, gitseniz, yapsak, bekleseler...

- Okula değil de maça gitsek.

- Param olsa, güzel bir ev alırım.

- Çalışsa daha güzel şeyler yapacak.

4.7.2.2.4. Emir (Buyruk) Kipi

“Eylemin yapılması gerektiğini buyurarak gösteren kiptir” (Aksan, 1983: 247).

Emir kipinin eki yoktur. Fiillere şahıs ekleri getirilerek yapılır. Emir kipinin 1. tekil ve 1. çoğul şekli yoktur. Çünkü insan kendisine emredemez:

Yap, yapsın, yapın (yapınız), yapsınlar...

- Herkes beni sessizce beklesin.
- Söylediklerimi marketten alsınlar.

4.7.3. Fiillerde Olumsuzluk

“Fiil kök veya gövdelerine olumsuzluk kavramını veren ‘-me, -ma’ eklerinin getirilmesiyle kurulan fiillere ‘olumsuz fiil’ denir “(Korkmaz, 2003a: 162).

Haber ve dilek kipleri kök veya gövdelerine “-me, -ma” olumsuzluk eki getirilerek olumsuzlaştırılır. Yap-ma-dı-m, git-me-miş-ler, oku-ma-m, yap-ma-y-acak...

“-yor” eki kendisinden önce gelen “-e, -a” düz-geniş ünlülerini daralttığı için “-me, -ma” olumsuzluk ekini de darlaştırarak “-mı, -mi, -mu, -mü” şekline dönüştürür:

Bekle-me-yor (beklemiyor), gör-me-yor (görmüyor)...

“-me-, -ma-” olumsuzluk eki bir yapım eki olup, bir gövde eki olarak doğrudan doğruya fiil kök ve gövdelerine eklenir. Araya başka bir unsur giremeyeceği gibi herhangi bir yardımcı ses de getirilemez (Ergin, 1986: 201):

Gel-me-di, oku-ma-dı-k, sev-me-miş-sin...

“Geniş zamanda birinci tekil kişilere –ma (-me) ile kazandırılan olumsuzluk kavramı, öteki kişilerde “-maz, -mez” ile elde edilir” (Aksan, 1983: 250):

1. Tekil Şahıs: yap-ma-m (ben)
2. Tekil Şahıs: yap-maz-sın (sen)
3. Tekil Şahıs: yap-maz (o)
1. Çoğul Şahıs: yap-ma-y-ız (biz)
2. Çoğul Şahıs: yap-maz-sınız (siz)
3. Çoğul Şahıs: yap-maz-lar (onlar)

4.7.4. Fiillerin Soru Şekli

“Eylemde soru, çekimli eylemin mi (mı, mu, mü) soru ekini almasıyla anlatılır. Soru anlamı veren “mi” eki, olumlu ya da olumsuz eylemde kişi eklerinden önce ya da sonra gelir” (Aksan, 1983: 252):

Okumuş muyum?, gidecek misiniz?, yaptın mı?, bekledi mi?...

“mi” soru edatı kendisinden önceki sözcükten daima ayrı yazılır. “mi” edatından sonra bir ek varsa, bu ek, “mi” edatına bitişik yazılır:

Öğrenecek misin?, Çözecek misiniz?, Bekleyecek miyiz?...

4.7.5. Fiillerde Anlam (Kip, Zaman) Kayması

Eylemde kullanılan kip, kendi kip anlamının dışında başka bir kipi yerine kullanılırsa buna “kip (anlam, zaman) kayması” denir.

Fiillerdeki anlam kayması, haber ve dilek (isteme) kiplerinde de görülebilmektedir. Ancak anlam kayması, çoğunlukla haber kiplerinde görülmektedir:

- Yarın Elazığ’a gidiyorum.(gideceğim)
- Her sabah yürüyüşe çıkıyor.(çıkıyor)
- Nasreddin Hoca bir gün şehre iner.(inmiş)
- Yıllar önce ülkeyi terk eder. (terk etmiş)
- Çantam masanın üstünde olacak.(olmalı)
- Bu haberi sen vereceksin.(ver) Emir kipi
- Oraya giderken seni de alırım. (alacağım)
- Allah, sana yardım etsin(ede) istek kipi.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin fiil kipinde anlam kayması vardır?

- A) Yurdumuzda her mevsim denize girilir.
- B) Bizim takım çalışmaya yarın başlıyor.
- C) Göreceksiniz, yarın daha iyi koşacağım.
- D) Okulda öğrendiklerinizi hayatta uygulayacaksınız.

LGS- 1995

ÇÖZÜM:

Anlam kayması, bir kipi başka bir kipi yerine kullanılmasıdır. Seçeneklere baktığımızda A, C ve D seçeneklerinde anlam kaymasının olmadığını görmekteyiz. Bu kipler kendi anlamlarına uygun olarak kullanılmıştır. B seçeneğinde ise anlam kayması vardır. Çünkü fiilde, şimdiki zaman değil, gelecek zaman anlamı vardır. Ayrıca çalışmaya başlanmamıştır, yarın başlanacaktır. Cevap B’dir.

SORU:

Hangi cümlenin yüklemine şimdiki zaman, gelecek zaman yerine kullanılmıştır?

- A) Her gün giyinmeden önce temizlik yapıyorum.
- B) Dedem sabahları erken kalkıyor.
- C) Şiir okuma yarışması törenden sonra başlıyor.
- D) Çiçekler ne güzel kokuyor.

LGS - 1999

ÇÖZÜM:

Soruda, anlam (kip) kayması sorulmuştur. A ve B seçeneklerinde şimdiki zaman, geniş zamanın yerine kullanılmıştır. D seçeneğinde ise kip, kendi anlamında kullanılmıştır. “Şiir okuma yarışması, törenden sonra başlıyor.” cümlesinde ise “başlıyor” fiili “başlayacak” anlamında kullanılmıştır. Çünkü eylem daha sonra, yani gelecekte gerçekleşecektir. Bu nedenle cevap C’dir.

4.7.6. Ek-Fiil (Ek-Eylem)

“Eski Türkçede er- yardımcı fiilinin (er->ir->i-) biçiminde ekleşmesinden oluşan; ad soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve birleşik fiil çekimlerinde de görev alan fiile ‘ek-fiil’ denir” (Korkmaz, 2003a:81). Ad soylu sözcüklerin çekimlenmesini sağlayan “i-” (imek) fiilidir.

Türkiye Türkçesinde ek-fiilin iki görevi vardır:

- a. Ad veya ad soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapar.
- b. Basit zamanlı fiillere gelerek onları birleşik zamanlı yapar.

Ek –fiilin dört zamanı vardır:

4.7.6.1. Ek Fiilin Görülen (-di’li) Geçmiş Zamanı

“Bilinen bir geçmişteki bir niteliği, durumu anlatmakta kullanılır.” (Aksan, 1983: 217).

Ad soylu sözcüklere “idi” getirilerek yapılır. Genellikle “i-”ek eylemi düşer ve kip eki sözcüğe bitişik olarak yazılır:

- (Ben) Çalışkandım (çalışkan idi-m) (Biz) Çalışkandık (çalışkan idi-k)
- (Sen) Çalışkandın (Siz) Çalışkandınız
- (O) Çalışkandı (Onlar)Çalışkandılar

4.7.6.2. Ek-Fiilin Öğrenilen (-miş’li) Geçmiş Zamanı

“Bilinmeyen bir geçmişte olan, başkalarından duyulan bir niteliğin, bir durumun

anlatımına yarar” (Aksan, 2003:217). Ad soylu sözcüğe “-imiş” getirilerek yapılır:

(Ben) Yorgun-muş-um	(Biz) Yorgun-muş-uz
(Sen) Yorgun-muş-sun	(Siz) Yorgun-muş-sunuz
(O) Yorgun-muş	(Onlar) Yorgun-muş-lar

4.7.6.3. Ek-Fiilin Şartı (Koşulu)

Ad soylu sözcüklere şart anlamı katar. Soylu sözcüklere “ise” (-se, -sa) getirilerek yapılır:

(Ben) Üzgün-se-m (üzgün ise-m)	(Biz) Üzgün-se-k
(Sen) Üzgün-se-n	(Siz) Üzgün-se-niz
(O) Üzgün-se	(Onlar) Üzgün-se-ler

4.7.6.4. Ek-Filin Geniş ya da Şimdiki Zamanı

İsim soylu sözcüklere şimdiki zaman anlamı da katan bu ek eylemin çekiminde kip eki yoktur. Ad soylu sözcüklere “-im, -sin, -dir, -iz, -sınız, -dirler” şahıs ekleri getirilerek çekimlenirler:

(Ben) Mutlu-y-um	(Biz) Mutlu-y-uz
(Sen) Mutlu-sun	(Siz) Mutlu-sunuz
(O) Mutlu-dur	(Onlar) Mutlu-durlar

4.7.7. Zaman (Kip) Bakımından Fiiller

Fiiller, kip sayısı bakımından ikiye ayrılır:

4.7.7.1. Basit Zamanlı Fiiller

“Herhangi bir ek-fiil almadan yalnız esas fiille kurulan ve yapısında tek bir kip eki taşıyan çekimli fiillere ‘basit zamanlı fiil’ denir (Korkmaz, 2003a:37-38). Basit zamanlı fiilleri haber ve tasarlama kipleri oluşturmaktadır:

Yazacağım, sev-(i)yor-um, bekle-di-k, unut-muş-lar, söyle-r-sin, uyu-malı, gel-e-yim, koş-sa-n, git-se-k...

4.7.7.2. Birleşik Zamanlı Fiiller

“Bildirme ve tasarlama kiplerinin 3. şahıs teklik çekimi üzerine i-ek fiilinin hikâye, rivayet ve şart kiplerinin eklenmesi ile oluşan kiplere ‘birleşik zamanlı ‘fiil’ denir” (Korkmaz, 2003a:48). Bir başka ifadeyle birleşik zamanlı fiiller iki kip eki almış

fillerdir.

Birleşik zamanlı fiiller üçe ayrılır:

4.7.7.2.1. Hikâye Birleşik Zamanı

Basit zamanlı fiillere ek-eylemin (i-di) biçiminin getirilmesiyle oluşan birleşik zamana “hikâye birleşik zamanı” denir (Aksan, 1983:235):

Satmış-tı-m, bekliyor-du-m, gelecek-ti, sever-di-n, okusay-dı-n...

4.7.7.2.2. Rivayet Birleşik Zamanı

“Basit zamanlı fiillere ek-eylemin –miş(i-miş) ekinin getirilmesiyle oluşan birleşik zamana ‘rivayet birleşik zamanı’ denir” (Aksan, 1983: 236):

Seviyor-muş, gidecek-miş-iz, okumalıymışım, beklermiş, çalışıyorlarmış...

4.7.7.2.3. Şart (Koşul) Birleşik Zamanı

“Birleşik zamanların koşul kavramı taşıyanıdır. Dilimizde koşul birleşik zamanı yalın zamanlı bir eylemle ek eylemin –se(i-se) biçimiyle oluşur” (Aksan, 1983:237):

Gideceksek, yazıyorsa, bilmişseniz, gidersek, gördüyseniz, sevmişsem...

SORU:

Aşağıdaki fiillerden hangisi birleşik zamanlıdır?

- A) Göremezsin B) Görmediler
C) Oturuyorsunuz D) Başlayacakmış

LGS -1997

ÇÖZÜM:

Birleşik zamanlı fiiller, iki kip eki taşıyan fiillerdir. A,B ve C seçeneklerindeki fiiller tek kip eki taşıyan basit zamanlı fiillerdir. Başlayacakmış fiili ise rivayet birleşik zamanlı bir fiildir. Gelecek zamanın rivayetini oluşturan bu fiil, iki kip eki taşıdığı için birleşik zamanlıdır. Cevap D’dir.

4.7.8. Fiillerde Çatı

“Eylemlerin nesnelere ve öznelerine göre olan özelliklerine ‘çatı’ denir” (Gencan, 1990: 171).

Eylemler çatıları bakımından ikiye ayrılırlar:

4.7.8.1. Nesne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller

Nesne-yüklem ilişkisi bakımından fiiller temelde “geçişli” ve “geçişsiz” fiiller olmak üzere ikiye ayrılırken, bazı kaynaklarda “oldurgan” ve “ettirgen” fiiller de bu kapsam içerisinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu gruptaki fiiller dörde ayrılmaktadır:

4.7.8.1.1. Geçişli Fiiller

“Öznenin yaptığı iş, canlı ya da cansız başka bir varlığı etkiliyorsa bu eylemlere ‘geçişli eylemler’ denir” (Hengirmen 1998:203).

Cümlede nesneyi bulmak için yüklem “ne, neyi, kimi, nereyi” soruları sorulur:

Kırdı (camı), yıkıyorum (arabayı), yazdık (mektubu), satmışlar (koyunları), bekliyoruz (uçacağı)...

Bu fiiller, nesne aldıkları için geçişlidirler.

4.7.8.1.2. Geçişsiz Fiiller

“Öznenin yaptığı iş başkasına geçmeyen, yani nesne almayan eylemler geçişsizdir” (Gencan, 1990:171).

Geçişsiz fiiller, yüklem sorulan “ne, neyi, kimi nereyi” sorularına cevap vermezler:

Baktım, ağlamış, gülüyorum, duruyoruz, üşüdük, yatmış, ötüyor...

Bu fiiller, nesne alamadıkları için geçişsizdirler.

4.7.8.1.3. Oldurgan Fiiller

Geçişsizken “-(i)t, -(i)r, -tir” eklerinden uygun olanı getirilerek geçişli yapılan fiillere “oldurgan fiil” denir (Keskin, 2003: 141):

Kaç-	(onu) kaç-ır-
Gül-	(onu) gül-dür-
Uyu-	(onu) uyu-t-
Dur-	(onu) dur-dur-

4.7.8.1.4. Ettirgen Fiiller

“Bir işin başkalarına yaptırıldığını belirten bu eylemlerde özne işi yaptırandır. Ettirgen fiiller eylem kök ya da gövdelerine ‘-r, -t, -dır’ çatı eklerinden birinin ya da ikisinin üst üste getirilmesiyle kurulur” (Hengirmen, 1998:211).

Ettirgen fiiller, geçişliyi geçişliliğin derecesinin artırıldığı fiillerdir:

(onu) sor- (onu) sor-dur- (Eylemi yapan başkasıdır.)
(onu) yaz- (onu) yaz-dır- (Eylemi yapan başkasıdır.)
(onu) yıka- (onu) yıka-t (Eylemi yapan başkasıdır.)
beklet-, aldır, kovdurttur-...

4.7.8.2. Özne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller

Özne-yüklem ilişkisi bakımından fiiller dörde ayrılır:

4.7.8.2.1. Etken Fiiller

“Öznesi belli olan, öznesiyle kesin ilişkisi bulunan ve herhangi bir çatı eki almamış olan fiillere ‘etken fiil’ denir” (Korkmaz, 2003a:89):

-Mahmut, ders çalışmayı sevmez.

ö. y.

-Bana, Burçin’in kardeşi güzel bir gömlek almış.

ö. y.

- Volkan, karanlıkta çok korkmuştu.

ö. y.

- Zeynep boyayı yüzüne sürdü.

ö. y.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi yüklem çatı eki almamıştır. Eylemleri gerçekleştiren kişiler kesin olarak bilindiğinden bu tür eylemler, etken çatılı fiillerdir.

4.7.8.2.2. Edilgen Fiiller

“Geçişli ve geçişsiz fiillerden _(I) -/_(U)I-,ve-(I)n-/-(U)n ekleri ile kurulan; ancak, fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz fiil çatısına ‘edilgen çatı’ denir.” (Korkmaz, 2003a:80).

Edilgen çatılı eylemlerin bulunduğu cümlelerde, özne bulunmadığı için “nesne” “özne” görevini üstlenir. Bu tür öznelere “sözde özne” denir:

- Öğrenciler dışarıya çıkartıldı. (Çıkaran kim? Belli değil)

s.ö. y.

- Taşlıkta kadın sesleri duyuldu. (Duyan kim? Belli değil)

s.ö. y.

-Bulaşıklar yıkandı. (Kim yıkadı? Belli değil)

s.ö. y.

-Bütün ağaçlar, kesilmiş. (Kim kesmiş? Belli değil).

s.ö. y.

SORU:

Hangi cümlemin yüklemi edilgen çatılı fiildir?

- A) Bahçedeki ağaçlar iki ayda bir sulandı.
- B) Bütün gün evin etrafında dolandı.
- C) Çocuklar soba yanınca ısındı.
- D) İnşaatı bitirince uzun süre dinlendi.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Edilgen çatılı fiillerin öznesi belli değildir. Seçeneklere baktığımızda B,C ve D seçeneklerinde eylemlerin yapıcıları, yani özneleri bellidir. “Bahçedeki ağaçlar iki ayda bir sulandı.” cümlesinde ise yükleme sorduğumuz “Kim suladı?” sorusuna cevap alamıyoruz. Bu cümlede işin yapıcısı yani özne yoktur. Dolayısıyla cevap A’dır.

4.7.8.2.3. Dönüşlü Fiiller

“Eylemin anlattığı işin, belli bir özne tarafından yapıldığını göstermek üzere, eylem kök ya da gövdelerine ‘-n,-l,-ş-’ çatı ekleri getirilerek yapılan eylemlerdir.” (Aksan, 1983:223). Bu tür cümlelerde özne hem işi yapan hem de yapılan işten etkilenen durumdadır. Öznenin yaptığı işin etkisi kendisine döndüğü için, bu tür eylemlere “dönüştürme eylemi” denilmiştir:

-Kardeşim banyoda yıkıyor.

ö. y.

-Nesrin, düğün için süslendi.

ö. y.

-Düşman, dağın arkasına çekildi.

ö. y.

-Adam başarılarından dolayı övünüyordu.

ö. y.

-Bu habere hepimiz çok üzüldük.

ö. y.

Yukarıdaki örneklerde özneler hem işi yapandır, hem de yapılan işten etkilendir.

4.7.8.2.4. İşteş Fiiller

“Bir oluş ve kılışın birden fazla kişi tarafından karşılıklı veya toplu olarak yapıldığını gösteren ve -ş,-ış-/Uş-çatı eki ile kurulan fiillere ‘işteş fiil’ denir“(Korkmaz, 2003a:135).

İşteş fiillerde üç anlam özelliği vardır:

1. Karşılıklı yapma:

Dövüş-, bakış-, çarpış-, görüş-, mektuplaş-, selamlaş-...

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi işteş çatılı fiil değildir?

- A) İki arkadaş okulun önünde buluştular.
- B) Kardeşler hasretle kucaklaştılar.
- C) Yaz tatili boyunca mektuplaştılar.
- D) Çocuklar arabaya doğru koştular.

LGS- 1994

ÇÖZÜM:

İşteş çatılı fiiller, birlikte ve karşılıklı yapma anlamı yanında, nitelikte eşitlik gibi anlamlar da taşımaktadır. Ayrıca bu fiiller “-ş, -leş” yapım eklerini alırlar. Seçeneklere baktığımızda “buluşmak, kucaklaşmak, mektuplaşmak” fiillerinin “karşılıklı yapma” anlamı yansıttığını görmekteyiz. Ayrıca bu fiiller, işteş çatı eklerini de almışlardır. “Koştular” fiili ise işteş çatılı değildir. “Koş-” fiilin köküdür. Çatı eki almamıştır. Bu eylem, bir kişi tarafından da gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi işteş çatılı bir fiildir?

- A) Bebek bugün ilk defa konuştu.
- B) Yeni işine büyük bir istekle girişti.
- C) Köpek havlayınca tavuklar kaçıştı.
- D) Ablam her işimize karıştı.

LGS -1995

ÇÖZÜM:

İşteş çatılı fiiller, “birlikte yapma, karşılıklı yapma ve nitelikte eşitlik” gibi anlamlara sahiptir. Aynı zamanda bu fiiller, fiil kök ya da gövdelerine “-ış, -laş” gibi çatı eklerini alırlar. Seçeneklere baktığımızda A, B ve D seçeneklerinde işteşlik

anlamının olmadığını görmekteyiz. “Köpekler havlayınca tavuklar kaçıştı.” cümlesinde birliktelik anlamı vardır. Ayrıca fiil, işteşlik eki olan “-ış” ekini almıştır. Cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdakilerin hangisinde eylemin karşılıklı olarak yapılması söz konusudur?

- A) Çocuklar palyaçoğu görünce gülüştüler.
- B) Sinemaya gitmek için sözleştiler.
- C) Çukurova’da başaklar erken olgunlaşır.
- D) Gürültüyü duyan keklikler hemen uçuştular.

LGS- 1999

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde “gülüşler” eylemi işteştir; ancak “birliktelik” anlamındadır. C seçeneğinde işteşlik anlamı yoktur. D seçeneğinde “uçuştular” eylemi işteştir; ancak “birlikte yapma” bildirir. “Sinemaya gitmek için sözleştik.” cümlesinde “sözleştiler” eylemi “karşılıklı yapma” anlamındadır ve işteş çatı ekini almıştır. Cevap B’dir.

SORU:

Türkçede kimi eylemler işteş çatılı eylem gibi görünürler ama bunlardan kimlerinde eylemin birlikte ya da karşılıklı yapılması söz konusu değildir. Bunlarda bir durumdan başka bir duruma geçiş söz konusudur.

Aşağıdakilerden hangisinde bu açıklamaya uygun bir eylem kullanılmıştır?

- A) Bakım yapılan parklar güzelleşti.
- B) Yollar buzlanınca arabalar çarpıştı.
- C) Paralel olmayan çizgiler mutlaka kesişir.
- D) Her şey birbirine karıştı.

LGS- 2002

ÇÖZÜM:

İşteş çatılı fiillerde, “karşılıklı” ve “birlikte yapma”, “nitelikte eşitlik” anlamı vardır. Nitelikte eşitlik anlamı taşıyan fiillerde, bir durumdan başka bir duruma geçme anlamı vardır. “Bakım yapılan parklar güzelleşti.” cümlesinde, “güzelleşti” eylemi bir durumdan başka bir duruma geçme anlamı bildirmektedir. Dolayısıyla cevap A’dır.

4.7.9. Fiillerde (Eylemlerde) Yapı

Fiiller yapıları bakımından üçe ayrılır:

- a. Basit (yalın) fiiller
- b. Türemiş fiiller
- c. Birleşik Fiiller

4.7.9.1. Basit Fiiller

“Yapı ve anlam bakımından daha basit ögelere ayrılamayan, tek veya iki heceli kök durumundaki fiillere ‘basit fiil’ denir” (Korkmaz, 2003a:37). Bir başka ifadeyle basit fiiller, yapım eki almamış fiillerdir. Bu fiiller, fiil çekim eklerini alabilirler. Örneğin; bak-, yaz-, oku-, gel-, bil...

4.7.9.2. Türemiş Fiiller

“Ad veya fiil kök ve gövdelerinden yapım ekleriyle oluşturulan fiillere ‘türemiş fiiller’ denir” (Korkmaz, 2003a: 217).

Bu fiiller isimden fiil ya da fiilden fiil türeten yapım eklerini alan fiillerden oluşurlar.

4.7.9.2.1. İsimden Fiil Türeten Başlıca Yapım Ekleri

+ la-

Yol+-la, tuz+la-, baş+la-...

+ a/+e-

Kan+a-, yaş+a+, oyun+a->oyna-...

+ r-/+er-

Kara+r-, ak(ğ)+ar-, kız+ar- , gök(ğ) +er-...

+de-

Bu ek, genellikle yansıma bildiren sözcüklerde kullanılır(Şimşek, 1999: 84).

Fısıll+da- ,çatır+da- ,vızıl+da- ,şırıll+da-...

+el- / +l-

Kısa+l-, düz+el-, az+al-, ince+l-, yön+el-...

+lan-

can+lan-, dalga+lan-, ev+len-...

+kir-

“Bu ek, yansıma sesli isimlerden fiil yapar” (Şimşek, 1999: 85).

Hay+kır-, hiç+kır-, tü+kür-, fiş+kır-, püs+kür-...

+se-

su+sa-, garip+se-, önem+se-...

+(i)k-

Geç+ik- (gecik-), göz+ük-, bir+ik-, aç+ık- (acı-)...

4.7.9.2.2. Fiilden Fiil Türeten Yapım Ekleri

-dir-

Yap-tır-, bil-dir-, dur-dur-, yaz-dır-...

-ele-

Kov-ala-, it-ele-, eş-ele-, silk-ele...

-(i)l-

Bu ek, genellikle edilgen ve dönüşlü çatılı fiilleri oluşturur:

Sar-(i)l-, gör-(ü)l-, kır-(i)l-, sev-(i)l-...

-(i)n-

“Dönüşlü ve edilgen çatılı fiiller bu ekle oluşur” (Şimşek, 1999: 85):

Bul-(u)n-, süsle-n-, tara-n-, gör-(ü)n-, gez-(i)n-, bak-(i)n-...

-(i)t-

Geçişlilik ekidir:

Yürü-t-, uyu-t-, ara-t-, kork-u-t-, ağla-t-...

-(i)r-

Geçişlilik ekidir:

Kaç-ır-, iç-ir-, piş-ir-...

-(i)ş-

İşteş çatı ekidir. Oluş da bildirir:

Bak-ış-, gör-üş-, koku-ş-, gel-iş-, yaz-ış-...

-me / -ma: “Bu ek, özel görevli bir yapım ekidir; olumlu fiillere gelerek, onlardan olumsuz fiil tabanları yapar” (Şimşek, 1999:86):

Yap-ma-, bil-me-, söyle-me-, yor-ma-...

4.7.9.3. Birleşik Fiiller

“Ad soylu bir kelimeyle etmek, eylemek, olmak, yardımcı fiillerinin birleşmesinden veya birer sıfat-fiil ya da zarf-fiil ekleriyle birbirine bağlanmış iki ayrı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş fiil türüne ‘birleşik fiil’ denir”

(Korkmaz, 2003a:46). Bir başka ifadeyle birleşik fiiller, birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmuş fiillerdir (Hacıeminoğlu, 1992: 257).

Birleşik fiiller, genel olarak üçe ayrılır:

4.7.9.3.1. Yardımcı Eylemle Yapılan Birleşik Fiiller

“Ad soyundan sözcüklerle birleşerek onlara iş, hareket, oluş, kılış anlamı katan ve asıl görevi bu olan eylemlere ‘yardımcı eylemler’ denir” (Gencan, 1990: 167).

Türkçede, başlıca yardımcı fiiller “et-, ol-, kıl-, eyle-, buyur-” fiilleridir:

Memnun ol-, namaz kıl-, arz eyle-, ferman buyur-, emret-, affet-, kahrol-, etkili kıl-...

Türkçede en çok kullanılan yardımcı eylemler “et- ve ol-” yardımcı eylemleridir.

“Etmek ve olmak” fiilleri tek başlarına kullanılabilir ve kendinden önceki ögeden bağımsızlarsa esas (asıl) fiil, tek başlarına belli bir anlam taşıyor ve sonuna geldiği sözcüğü eylemleştiriyorlarsa yardımcı fiil görevindedirler.

- Saat yedide evde olmalıyım. (bulunmalıyım)- Esas fiildir.
- Bu ev, bu kadar para etmez. (değer)- Esas fiildir.
- Sizinle, tanıştığıma memnun oldum. (Yardımcı eylem)
- Kardeşime, akşama kadar yardım etmeliyim. (Yardımcı eylem)

SORU:

“Olmak” fiili aşağıdaki cümlelerin hangisinde yardımcı fiil olarak kullanılmıştır?

- A) Gideli iki yıl oluyor.
- B) Her şeyden önce insan olmalı.
- C) Evimizin bir de bahçesi olmalı.
- D) Bu yaz ekinler erken oldu.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

“Olmak” fiili bazen yardımcı eylem, bazen de esas fiil özelliği yansıtır. Kendisinden önceki ögeden bağımsızsa ve tek başına yüklem olabiliyorsa asıl fiil durumundadır. Kendisinden önceki ad soylu sözcükle öbekleşmişse yardımcı eylem görevindedir. Seçeneklere baktığımızda A, C ve D seçeneklerinde asıl fiil olarak kullanılmıştır ve yüklemi oluşturmuştur. “Her şeyden önce insan olmalı.” cümlesinde ise yardımcı eylem olarak kullanılmıştır. İnsan sözcüğünü cümleden attığımızda “olmak” fiili anlamsızlaşıyor. İnsan olmak ifadesi, yardımcı eylemle yapılan birleşik fiil

özelliğindedir. Cevap B'dir.

4.7.9.3.2. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

“Ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur” (Korkmaz, 2003a: 153):

Varsay-, öngör-, elver-, vazgeç-...

Gözden düş-, gönül ver-, hasta düş-, kafa tut-, yaka silk-, yuva yık-, yaş dök-, ocağı sön- aklına düş-...

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik fiil vardır?

- A) İstanbul'a birkaç yıl önce gitmiştik.
- B) Dayımlar bizi götürmek için gelmişlerdi.
- C) Bir taksiye binmeye karar verdik.
- D) Trafik öyle karıştı ki eve güç ulaştık.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Birleşik fiiller, birden fazla sözcükten oluşur. Birleşik fiiller, yardımcı eylemle yapılan birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) ve kurallı (özel) birleşik fiiller olmak üzere üçe ayrılır. Seçeneklere baktığımızda A, B ve D seçeneklerindeki fiillerin basit yapıları olduklarını görmekteyiz. “Bir taksiye binmeye karar verdik.” cümlesinde “karar verdik” ifadesi anlamca kaynaşmış birleşik fiildir. Dolayısıyla cevap C'dir.

4.7.9.3.3. Kurallı (Özel) Birleşik Fiiller

“Eylem tabanlarının biçimce bileşme ve anlamca kaynaşmalarından doğan sözcüklerdir” (Gencan, 1990: 163).

Kurallı (özel) birleşik fiillerin bir başka tanımı da şöyledir:

“Zarf-fiil biçimindeki bir esas fiille, bu esas fiildeki oluş ve kılışı tasvir niteliği taşıyan bir yardımcı fiilin özel bir anlam oluşturacak biçimde birleşip kaynaşmasından oluşmuş birleşik fiillere ‘tasvir fiili’ denir” (Korkmaz, 2003a: 208).Kurallı (özel) birleşik fiiller genellikle bitişik yazılırlar.

Kurallı birleşik fiiller dörde ayrılır:

a. Yeterlik Fiili: “Fiil kök ya da gövdelerine –e / -a zarf-fiil eki ile birlikte ‘bil-fiili getirilerek yapılır” (Gencan, 1990: 163):

Çıkabil-, söyleyebil-, yapabil-, okuyabil-...

Yeterlik fiili cümleye “gücü yetme, başarabilme, olasılık (ihtimâl)” gibi anlamlar katar:

- Murat, bu masayı kaldırabilir. (gücü yetme)
- Bugün yağmur yağabilir. (olasılık)

Fiilin kök veya gövdesi ile olumsuzluk eki arasında “e, a” ünlüsü varsa bu fiil yapısı bakımından birleşiktir. Basit yapıli fiiller ile yeterlik eyleminin olumsuzunu ayırmaya yarayan, bu “e,a” ünlüleridir:

Yapmaz- yapamaz, yapmıyorum- yapamıyorum, koşmam-koşamam...

SORU:

“Seçebildik” birleşik fiilinde aşağıdaki anlamların hangisi vardır?

- A) yaklaşma B) tezlik C) sürerlik D) yeterlik **LGS- 1995**

ÇÖZÜM:

Seç- fiili “-e” zarf-fiil ekiyle birlikte “bil-“ fiilini alarak “yeterlik” fiilini oluşturmuştur. “Seçebildik” fiili “seçme güç ve yeterliliğinde olma” anlamını yansıtmaktadır. Cevap D’dir.

b. Tezlik Fiili: Fiil tabanlarına “-i” zarf-fiili ile birlikte “ver-” eylemi getirilerek yapılır. Eyleme “tezlik, çabukluk, önemsememe, beklenmezlik” gibi anlamlar katar:

Uçuver-, kaçiver-, yapıver-, çözüver-, geliver-...

- Bu poşeti eve götürüver. (Emir)
- Adamın adını, ağzından kaçırırverdi. (Beklenmezlik)
- Soruyu çözüverdi. (Tezlik)

c.Sürerlik (Süreklilik) Fiili: Eylem tabanlarına “e, a” zarf-fiil eki ile birlikte “kal-, dur-, gel-” eylemlerinden biri getirilerek yapılır (Gencan, 1990:165). Esas fiillere “şaşma, süreklilik, beklenmezlik” gibi anlamlar katar:

bakakal-, söylenegel-, gidedur-, anlatılagel-, şaşakal-, bekleyedur-....

- Siz burada bekleyedurun, ben geliyorum.
- Bu efsane, yörede yıllardır anlatılagelir.
- Giden geminin ardından bakakaldım.
- Kaybolan adam, dün çıkageldi.

d. Yaklaşma Fiili: Eylem tabanlarına “e, a” zarf-fiil ekinden sonra “yaz-” fiili getirilerek yapılır. Esas fiildeki oluş ve kılışın, istenmediği hâlde gerçekleşmesine çok yaklaşıldığını anlatır. Bir başka ifadeyle asıl fiile “neredeyse, az kalsın, ramak kaldı” gibi anlamlar katar:

Anadolu’da, ağızlarda görülen bu kullanım şekli unutulmaya yüz tutmuştur:

Öleyaz-, bayılayaz-, kırılayaz-, düşeyaz-, donayaz-...

- Elindeki tabak düşeyazdı (Az kalsın düşecekti).

- Sözlü yapacağımı duyunca bayılayazdı (Neredeysel bayılacaktı).

Sıra No	FİİLLER (EYLEMLER) İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Kiplerin Cümleye Kattığı Anlam	2	0,71	14,29
2	Fiillerde Anlam Kayması	2	0,71	14,29
3	Birleşik Zamanlı Fiiller	2	0,71	14,29
4	Özne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller	5	1,78	35,71
5	Birleşik Yapılı Fiiller	3	1,07	21,43
	TOPLAM	14	4,98	100,00

TABLO 4.13: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de fiillerle (eylemlerle) ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	FİİLLER (EYLEMLER) İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Kiplerin Cümleye Kattığı Anlam								1			1	2
2	Fiillerde Anlam Kayması		1				1						2
3	Birleşik Zamanlı Fiiller				1								1
4	Özne-Yüklem İlişkisi Bakımından Fiiller	1	1	1			1			1			5
5	Birleşik Yapılı Fiiller		1	2									3
	TOPLAM	1	3	3	1		2		1	1		1	13

TABLO 4.14: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de fiillerle (eylemlerle) ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

4.8. SÖZCÜK TÜRLERİ İLE İLGİLİ KARMA SORULAR

SORU:

“Şehrimize sağlıklı içme suyu getirme çalışmaları başladı.” cümlesinde **altı çizili kelimelerin çeşidi, hangi seçenekte verilmiştir?**

- A) Sıfat, isim, isim, isim B) Sıfat, fiil, fiil, fiil
C) İsim, fiil, isim, fiil D) İsim, sıfat, isim, sıfat

LGS -1997

ÇÖZÜM:

“Şehrimize sağlıklı içme suyu getirme çalışmaları başladı.” cümlesinde “sağlıklı” sözcüğü “sıfat”, “içme” sözcüğü “isim” görevinde kullanılmıştır. “Getirme” ve “çalışmaları” sözcükleri isim-fiil eklerini alarak isim olmuşlardır. Dolayısıyla seçenekteki sözcükler sırasıyla “sıfat, isim, isim, isim” şeklindedir. Cevap A’dır.

SORU:

“Burada güzel bir işim var. Bırakamam. Aslında unutamadım oraları. Keşke hiç göndermeseydiniz beni. Gelmeseydim daha iyi olurdu.”

Cümlelerdeki altı çizili kelimelerin çeşidi sırasıyla hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

- A) İsim, fiil, sıfat, zarf, edat
B) Zarf, isim, zamir, sıfat, sıfat
C) Sıfat, isim, zamir, zarf zarf
D) Sıfat, fiil, sıfat, zarf, zarf

LGS- 1997

ÇÖZÜM:

“Güzel” sözcüğü, “iş” ismini nitelediği için “sıfattır.” “Oraları” sözcüğü, ismin yerini tuttuğu için “zamirdir.” “Hiç” sözcüğü, fiili etkilediğinden zarftır. “Daha” sözcüğü ise üstünlük zarfı olarak kullanılmıştır. Sözcüklerin türleri sırasıyla “sıfat isim, zamir, zarf, zarf” şeklindedir. Cevap C’dir.

Sıra No	SÖZCÜK TÜRLERİYLE İLGİLİ KARMA KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Sözcük Türleriyle İlgili Konular	2	0,71	100,00
	TOPLAM	2	0.71	100.00

TABLO 4.15: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de sözcük türleriyle ilgili çıkmış karma soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	SÖZCÜK TÜRLERİYLE İLGİLİ KARMA SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Sözcük Türleriyle İlgili Karma Sorular				2								2
	TOPLAM				2								2

TABLO 4.16: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de sözcük türleriyle ilgili olarak çıkmış karma soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YAPI BİLGİSİ (ŞEKİL BİLGİSİ)

“Bir dildeki kök ve ekleri, bunların birleşme yollarını, eklerin anlam ve görevlerini, dilin türetme ve çekim özelliklerini ve şekille ilgili öteki konuları inceleyen gramer dalına ‘yapı bilgisi (şekil bilgisi)’ denir” (Korkmaz, 2003a:203).

Sözcükleri, yapısı bakımından inceleyebilmek için “ek, kök, gövde” gibi bazı kavramları bilmek gerekir.

5.1. KÖK

“Kelimelerin bütün yapım ve çekim eklerini çıkardıktan sonra ayrılamayan ve esas (temel) anlamı taşıyan bölüme ‘kök’ denir” (Korkmaz, 2003a:149).

Kökler, isim ve fiil kökleri olmak üzere ikiye ayrılır:

1. İsim Kökü: Ev, sıra, ağaç, kitap, su, taş, kuş...

2. Fiil Kökü: Koş-, at-, taş-, gör-, sev-, bil-, sor-...

5.2. GÖVDE

“Ad ve fiil köklerine yapım eklerinin eklenmesiyle oluşturulan ve anlamca bağlandıkları kökle ilişkili bulunan türemiş kelimelere ‘gövde’ denir” (Korkmaz, 2003a:110):

Yol+la-, su+sa-, gör-üş-, sev-gi, süpür-ge...

Türkçede, isim ve fiil gövdesi olmak üzere iki çeşit gövde vardır:

5.2.1. İsim (Ad) Gövdesi

İsim veya fiil köklerinden yapım ekleriyle türemiş olan isimler, isim gövdesini oluştururlar (Ertem, 2004b: 62):

<u>Sor-u</u>	,	<u>gün-lük</u>	,	<u>uç-ak</u>	,	<u>göz -cü...</u>
<u>f.k. y.e.</u>		<u>i.k. y.e.</u>		<u>f.k. ye.</u>		<u>i.k. y.e.</u>
i.g.		i.g.		i.g.		i.g.

5.2.2. Fiil (Eylem) Gövdesi

İsim veya fiil köklerinden yapım ekleriyle türemiş olan fiiller, fiil gövdesini oluştururlar (Ertem, 2004b: 62):

<u>Kan+a-</u>	,	<u>süz- (ü)l-</u>	,	<u>yaz-dır- t-</u>	,	<u>su+la-</u>	...
<u>i.k. y.e.</u>		<u>f.k. y.e.</u>		<u>f.k. y.e. y.e.</u>		<u>i.k. y.e.</u>	

5.3. EK

“Sözcük türetmeye ya da sözcüklerin görevlerini belirtmeye yarayan parçalara ‘ek’ denir” (Gencan, 1990:42).

Ekler, sözcükler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran veya sözcük türetmeye yarayan anlamsız ses ya da ses topluluklarıdır:

-cı, -lık, -ıl, -üş, -a, -gi, -ge, -ik...

Türkçe, sondan eklemeli bir dildir.

Ekler, görevleri bakımından yapım ve çekim ekleri olmak üzere ikiye ayrılır:

5.3.1. Çekim Ekleri

Sözcüklerin anlamlarını ve çeşitlerini değiştirmeyen, cümledeki görevlerini belirten ekler “çekim ekleri” denir. (Gencan, 1990: 43). Çekim ekleri, isim ve fiil çekim ekleri olmak üzere ikiye ayrılır:

5.3.1.1. İsim Çekim Ekleri

İsim çekim ekleri şunlardır:

a. Hâl (Durum) Ekleri

b. İyelik Ekleri

c. İlgi Ekleri

d. Çoğul Ekleri

e. “mi” soru eki

a. Hâl (Durum) Ekleri: “Hâl ekleri, eklendikleri ismi doğrudan doğruya yükleme (fiile, fiilimsiye) bağlayan eklerdir” (Şimşek, 1999:105).

İsmin beş hâli vardır:

1. Yalın Hâl: Hâl eki almayan isimler, yalın hâlde bulunan isimlerdir:

Ev, insan, kurt, yol, su, araba...

2. “-i” (Belirtme) Hâli: “Cümlede eylemin kime veya neye yüklendiğini belirten ektir” (Şimşek, 1999: 105).

Ev-i, su-y-u, kalem-i, Ahmet-i Elazığ’ı, okul-u...

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük belirtme durum eki almıştır?

- A) İçindeki sızı bir türlü dinmiyordu.
B) Bugünlerde gözü bir şey görmüyordu.
C) Anzer balı hem pahalı, hem bulunmuyor
D) Tek isteğimiz, onu mutlu görmektir.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde “sızı”, B seçeneğinde “gözü”, C seçeneğinde “balı” sözcükleri iyelik (sahiplik) eki almıştır. İyelik ekini alan bu sözcükler, cümlede özne görevinde kullanılmıştır. D seçeneğinde “onu” sözcüğü belirtme (-i) durum ekini alarak belirtili nesne görevinde kullanılmıştır. Cevap D’dir.

3.”-e” (Yönelme) Hâli: Eylemin kime veya neye yöneldiğini belirten hâl ekidir: Türkiye’y-e, Yusuf’a, kitab-a, ev-e, odun-a, biz-e...

4. “-de” (Bulunma, Kalma) Hâli: Ad veya ad soylu sözcüklere “-de” hâl eki getirilerek “kalma, bulunma” anlatılır. Bu ek, ünlü uyumları ve ses benzeşmesine uyarak “-de, -da, -te, -ta” şekline dönüşür (Aksan, 1983: 42):

Sıra-da, ev-de, yurt-ta, Mehmet’te...

5. “-den” (Çıkma, Ayrılma, Uzaklaşma) Hâli: “Çıkma durumu ad ya da ad soylu sözcüklere-den eki değişik biçimleri olan-dan; -ten, -tan eklerinin getirilmesiyle sağlanır” (Aksan, 1983: 43):

Malatya’dan, Türkiye’den sınıf-tan, sepet-ten, Mert’ten, Tokat’tan...

“-den” hâl eki cümleye çeşitli anlamlar katar. Bazen de “yapım eki” göreviyle kullanılır (Öztürk, 1999: 319-324):

- Hiç kıymet görmedi içten sevgimiz.
- Sıradan işlerle uğraşmamalısın.
- Bize candan arkadaşlar lâzım.

Bu örneklerde “-den” ekleri yapım eki olarak kullanılmıştır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, “-dan” eki eklendiğinde sözcüğe ayrılma anlamı katar?

- A) Sudan nedenlerle birbirimize düştük.
- B) Orhan benim candan dostumdur.
- C) Olgunlaşan meyveler daldan düşüyor.
- D) Çocuklar sazdan samandan bir ev yaptılar.

LGS-1999**ÇÖZÜM:**

“-den” hâl eki, bazen çıkma anlamı bildirir ve çekim eki olarak bazen de yapım eki işlevinde kullanılır. Seçeneklere baktığımızda A’da “sudan neden”, B’de “candan dost”, D’de “sazdan samandan ev” söz öbeklerinde “-dan” eki, yapım eki işlevinde kullanılarak “sıfat” oluşturmuştur. “Olgunlaşan meyveler daldan düşüyor.” cümlesinde “daldan” sözcüğünde ayrılma anlamı vardır. Meyvelerin daldan ayrıldığını belirtmektedir. Cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün aldığı ekin işlevi farklıdır?

- A) Çocuklar parktan geliyorlar.
- B) Senin geldiğini sonradan öğrendim.
- C) Topluluk, genç insanlardan oluşmuştu.
- D) O da sıradan bir kişidir.

LGS -2002**ÇÖZÜM:**

“-den” hâl eki genellikle çekim eki olarak kullanılır. Ancak bazen de eklendiği sözcüğün anlamını değiştirerek yapım eki olarak kullanılır. Seçeneklere baktığımızda A, B ve C seçeneklerinde “-den” eki çekim eki olarak kullanılmıştır. “O sıradan bir kişidir.” cümlesinde ise “-den” eki sıra sözcüğünün anlamını ve türünü değiştirerek yapım eki işlevinde kullanılmıştır. Sıra sözcüğü isimken “-den” eki, bu sözcüğü “sıfat” yapmıştır. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde -dan (-den,-tan,-ten) ekinin işlevi diğerlerinden farklıdır?

- A) Konuşmaktan yorgun düşmüştü.
- B) Gözleri rüzgârdan sulanmıştı.
- C) Evleri sınıftan görünüyordu.
- D) Tozdan hiçbir şey görememiştik.

LGS- 2003

ÇÖZÜM:

“-den” hâl eki, ayrılma anlamından başka, cümleye “zaman, neden” gibi anlamlar da katmaktadır. “-den” hâl eki A, B ve D seçeneklerinde cümleye “neden” anlamı katmıştır. Yorgun düşmenin nedeni “konuşmak”, gözlerin sulanmasının nedeni “rüzgâr”, bir şey görememenin nedeni ise “toz”dur. “Evleri sınıftan görünüyordu.” cümlesinde “sınıftan” sözcüğü “nereden” sorusuna cevap vermekte olup “yer” bildirmektedir. Cevap C’dir.

b. İyelik Ekleri: “Adın belirttiği nesnenin kime veya neye ait olduğunu belirten eklerle ‘iyelik ekleri’ denir” (Hengirmen, 1998:276).

Para-m, insan-ımız, kardeşi, sorunuz, arabaları, gözün...

(Benim)	araba+m	(Bizim)	araba+mız
(Senin)	araba+n	(Sizin)	araba+nız
(Onun)	araba+sı	(Onların)	araba+ları

İyelik ekleri, isim çekim eklerindedir. İyelik ekleri, ad tamlamalarında genel olarak tamlanana eklenir:

Yusuf’un kardeş-i, Asım’ın arkadaş-ı, bizim ev-imiz can yoldaş-ım...

Bir sözcükte iyelik eki ve hâl eki varsa, önce iyelik eki, sonra hâl eki gelir:

Para-s-ı-n-ı , sevgi-s-ı -n - ı
İy.e. h.e. iy.e. h.e.

SORU:

1. Kitaplarını masanın üstüne koymuştu.
2. Amcaları gelmekten vazgeçmişler.
3. Eşyaları hafta sonunda gelecekmiş.
4. Çiçeklerine su vermeyi unutma.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde, altı çizili sözcüklerin aldığı ekler, sözcüklere hem ikinci hem de üçüncü tekil kişiye ait olma anlamı katmıştır?

A) 1–2

B) 1–4

C) 2–3

D) 3–4

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Bir sözcüğün iyelik ekini alıp almadığını öğrenmek için, o sözcüğün başına “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” zamirlerini getiririz. Soruda ikinci ve üçüncü tekil kişiye ait olma sorulmuştur. “Kitaplarını ve çiçeklerine” sözcükleri “senin ve onun zamirlerini alabilmektedir. Her iki şahsa da ait olma anlamı vardır. Cevap B’dir.

c. İlgı eki: “Eklendiği ad ile başka bir ad arasında, asıl görevi itibariyle ilgı bağı kuran eke ‘ilgı eki’ denir. İlgı ekleri +In,+nIn,+ Un/+nUn ekleriyle karşılanır” (Korkmaz,2003:129).

İlgı eki, belirtili ad tamlamalarında tamlayana gelir ve tamlananla ilgı kurar:

Yakup’ un amcası, Yusuf’ un kalemi, toprağın kokusu, evin rengi...

İlgı eki, birinci tekil ve çoğul şahıs zamirlerinde “-im” olur:

Biz-im okulumuz, benim sırrım, biz-im ülkemiz, ben-im param...

d. Çoğul (Çokluk) Eki: Adlara çokluk anlamı katan eke “çoğul eki” denir. Türkçede çokluk eki –”ler,-lar” ekleridir.

İnsan-lar, ev-ler, dal-lar, göz-ler, soru-lar, şiir-ler...

e. “mi” Soru Eki (Edatı): İsim soylu sözcüklere çekim eki olarak gelir. (Şimşek,1999: 107).

“mi” soru eki, cümleye soru anlamı katar:

- Ne oldu sevgilim, düşman mı olduk?

Cümleye pekiştirme anlamı katar:

- Büşra, güzel mi güzel bir kızdı. (Pekiştirme sıfatı)

5.3.1.2. Fiil Çekim Ekleri

Fiillerin aldığı başlıca çekim ekleri şunlardır:

a. Kip (Zaman) Ekleri:

b. Şahıs Ekleri

c. Soru Eki (mi)

Sev-miş-iz, git-meli-y-im, çöz-dün-n mü?, oku-yor mu?...

f.k. ç.e. ç.e. f.k. ç.e. ç.e. f.k. ç.e ç.e. f.k. ç.e. ç.e.

Ek-eylem ekleri de çekim eki olarak değerlendirilmektedir.

Çekim Ekleriyle İlgili Bazı Özellikler:

a. Türkçede çekim ekleri, genellikle yapım eklerinden sonra gelir:

Yol+cu+lar , vatan+daş+ımız, kır-ıl-mış...

i.k. y.e. ç.e. i.k. y.e. ç.e. f.k. y.e. ç.e.

b. Türkçede bir sözcük, birden çok çekim eki alabilir:

Sınıf+ımız+da, insan+lar+mız+ın çalış-tı-k...

i.k. ç.e. ç.e. i.k. ç.e. ç.e. ç.e. f.k. ç.e. ç.e.

c. Bazen çekim ekleri, yapım eklerinden önce gelir:

Yüz+de+lik , dayı - m- gil, baba+m+sız , karşı +da +ki...

i.k. ç.e. y.e. i.k. ç.e. y.e i.k. ç.e. y.e. i.k. ç.e. y.e

5.3.2. Yapım Ekleri

Fiil veya ad soylu sözcüklerin kök ya da gövdelerine gelerek onlardan, kökteki anlama bağlı olarak yeni sözcükler türeten ekler “yapım eki” denir.

Türkçede yapım ekleri dörde ayrılır:

1. İsimden isim yapan ekler
2. Fiilden isim yapım ekler
3. İsimden fiil yapan ekler
4. Fiilden fiil yapan ekler

a.İsimden İsim Yapan Ekler:

İsim kök veya gövdelerine, isimden isim yapan ekler getirilerek türemiş isimler elde edilir. Bu eklerin en çok kullanılanları şunlardır:

+ce:

Bu ek, ulus adlarından dil adı yapar:

Türk+çe, Alman+ca İngiliz+ce...

+ceğiz:

Bu ek “sevgi, acıma, küçültme” gibi anlamlar katar. (Şimşek 1999:82):

Çocuk+çağız, kızcağız, havyancağız...

+ci:

Bu ek genellikle “meslek” bildirmekle birlikte “alışkanlık, ilgi,uğraşı” gibi anlamlar yansıtan isimler de türetir:

Diş+çi, futbol+cu, kavga+cı, araba+cı, yalan+cı, Atatürk+çü...

+cik:

Ad soylu sözcüklere gelerek “sevgi, şefkat, küçültme” ifade eden isimler yapar (Hengirmen, 1998: 289):

Kedi+cik, Mehmet+çik, kuzu+cuk, ev+cik...

+daş:

“Bu ek eşlik ortaklık, bağlılık, mensubiyet ifade eden isimler yapmaktadır” (Ergin, 1986:167):

Vatan+daş, meslek+taş, soy+daş, arka+daş, çağ+daş...

+lı:

Bu ek, eklendiği isme “olan, bulunan” anlamını katarak genellikle onları sıfatlaştırır (Şimşek, 1999:83):

Elazığ+lı, Malatya+lı, köy+lü, tuz+lu, mut+lu...

+lik:

“İsimden isim yapma eklerinin en işleği olan bu ek; başlıca araç, yer, meslek, topluluk adlarıyla soyut adlar türetir” (Şimşek, 1999:83):

Diz+lik, göz+lük, şeker+lik, odun+luk, kömür+lük, fidan+lık, ceviz+lik, asker+lik, öğretmen+lik, güzel+lik, iyi+lik, dost+luk...

+sız:

Bu ek, sıfat yapan “-lı” ekinin genellikle olumsuzunu türetir:

Akıl+sız, para+sız, korku+suz, tuz+suz, görgü+süz...

b. Fiilden İsim Yapan Ekler:

Fiil kök ya da gövdelerine gelerek onlardan ad veya ad soylu sözcükler türeten eklerdir.

Bu eklerin en çok kullanılanları şunlardır:

-ak/-ek, -k:

dur-ak, uç-ak, kork-ak, kaç-ak, ürk-ek, aksa-k, kapa-k...

-i:

Yaz-ı, kork-u, gez-i, öl-ü, doğ-u, sür-ü, kaz-ı...

-enek:

Gel-enek, gör-enek, yet-enek, seç-enek, tut-anak...

-gen:

Üret-ken, çalış-kan, sürün-gen, unut-kan...

-gi:

“Bu ek, araç ve nesne adları ile soyut adlar türetir” (Şimşek, 1999: 87):

Sil-gi, as-kı, sev-gi, duy-gu, sür-gü, bil-gi...

-gin:

bil-gin, gez-gin, kes-kin, üz-gün, seç-kin...

-im:

Seç-im, ver-im, öl-üm, dön-üm, böl-üm...

-ici:

Kır-ıcı, yüz-ücü, oku-y-ucu, kes-ici, bak-ıcı...

-mek:

Bu ek, eylemlerden ad veya ad soylu sözcükler yapar:

Çalış-mak, oku-mak, bul-mak, sev-mek, gör-mek...

-me;

Eylemlere gelen bu ek ad veya ad soylu sözcükler türetir. Bu eki olumsuzluk eki ile karıştırmamak gerekir:

Oku-ma, böl-me, dol-ma, danış-ma, öğren-me...

-iş:

“Bu ek de –mak, -mek ve –ma,-me tipinde fiil isimleri yapan eklerden biridir.”

(Ergin, 1986:187). Bazen de kalıplaşmış ad yapar:

Bak-ış, kaç-ış, dik-ış, sat-ış, oku-y-uş, dön-üş...

Türkçede bir sözcük, birden fazla yapım eki alabilir:

Öğret-men+lik, anla-t - tır-, bat + ı + lı, sor - gu + la...

f.k. y.e. y.e. f.k. y.e. y.e. f.k. y.e. y.e. f.k. y.e. y.e.

“Fiilden fiil yapan ekler “ile isimden fiil yapan ekler”e türemiş fiiller konusunda yer verdiğimiz için burada, bu konuya yer verilmemiştir.

SORU:

Aşağıdaki kelimelerden hangisinin kökü fiildir?

- A) Kumlu
B) Kenarına
C) İşten
D) Korkulu

LGS -1996

ÇÖZÜM:

Bir sözcükte ekler atıldıktan sonra geriye kalan en küçük bölüm köktür. A'da kumlu sözcüğünün kökü "kum", B'de kenarına sözcüğünün kökü "kenar", C'de, işten sözcüğünün kökü "iş"tir ve bu sözcükler isim köküdür. "Korkulu" sözcüğünden "-lu ve -u" ekleri atıldıktan sonra geriye kalan kısım "kork-" sözcüğüdür. Bu sözcük, yargı bildirmekte olup "-mak" mastar ekini de alabilmektedir. Yani fiildir. Dolayısıyla cevap D'dir.

SORU:

Aşağıdaki kelimelerden hangisi, birden çok yapım eki almıştır?

- A) Yurttaşlar
B) Gençlikten
C) Susuzluğa
D) Korkunun

LGS -1997

ÇÖZÜM:

Seçenekteki sözcüklere baktığımızda;

yurt+ taş + lar, genç+lik+ten, kork+u-n- un sözcükleri birer yapım eki almıştır.

i.k. y.e. ç.e. i.k. y.e. ç.e. f.k. y.e. ç.e.

Su-suz- luğ- a sözcüğü ise birden fazla yapım eki almıştır. Cevap C'dir.

i.k. y.e. y.e. ç.e.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili verilen sözcüklerden hangisinin aldığı ek diğerlerinden farklıdır?

- A) Kış günlerinde kalınca giyinmeliyiz.
B) Tepeye çıkınca dinleniriz.
C) Hasta ilacını alınca rahatladı.
D) Kalemini kırınca ağlamaya başladı.

LGS -2000

ÇÖZÜM:

Altı çizili sözcükleri incelersek;

A'da kalın+ca, B'de çık-ınca, C'de al-ınca, D'de kır-ınca olmuştur. B, C ve D seçeneklerinde fiillere gelen “-ınca” ekleri zarf -fiil ekidir ve yapım eki işlevindedir. Bu ek, bu sözcüklere “zaman” anlamı katmıştır. A'da ise isim soylu sözcük “-ca” ekini almıştır. Cevap A'dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili ek ulandığı sözcüğe “bir şeye benzeme” anlamı katmıştır?

- A) Bence bütün insanlar saygıdeğerdir.
- B) Yeni elbisesi ipeksi bir kumaştandı.
- C) Annesinden ayrılan kuzuçuk meliyordu.
- D) Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.

LGS- 2001

ÇÖZÜM:

A'da “-ce” eki, “göre” anlamında, C'de “-cuk” eki “küçültme” anlamında , D'de “-lı” eki “olan, bulunan” anlamında kullanırken, B'de “-si” eki “bir şeye benzeme” anlamında kullanılmıştır. İpeksi, ipeğe benzer anlamındadır. Cevap B'dir.

Daha önce de incelendiğimiz gibi, sözcükler yapıları bakımından üçe ayrılır:

a. Basit sözcük: “Türetilmemiş veya birleşik olmayan ve yapısı daha küçük parçalara ayrılamayan kök durumundaki kelimelere ‘basit sözcük’ denir” (Korkmaz, 2003a:37).

Basit sözcükler, yapım eki almayan sözcüklerdir. Bu sözcükler, çekim eklerini alabilirler. Çünkü çekim ekleri, sözcüklerin yapısını değiştirmez:

<u>köy+ler+de</u> : Basit sözcük,	<u>ev+imiz+in</u> : Basit sözcük,
i.k. ç.e. ç.e	i.k. ç.e. ç.e.
<u>gel-miş-ler</u> : Basit sözcük,	<u>sor-malı-y-ız</u> :Basit sözcük
f.k. ç.e. ç.e.	f.k. ç.e. ç.e.

b. Türemiş sözcük: İsim veya fiil köklerine yapım ekleri getirilerek oluşturulan yeni anlamlı sözcüklere “türemiş sözcük” denir(Ertem, 2004a: 101).

Türemiş sözcüklerde, yapım eklerinden sonra çekim ekleri bulunabilir:

<u>Sor-dur - t - muş- lar</u> : Türemiş sözcük,	<u>sev-gi</u> : Türemiş sözcük
f.k. y.e. y.e. ç.e. ç.e.	f.k. y.e.

göz+cü, insan+lık, yok+sul+luk, Türk+çe+miz...
f.k. y.e i.k. y.e i.k. y.e. y.e. i.k. y.e. ç.e.

c. Birleşik sözcük: “Yeni bir kavramı karşılamak için iki veya daha çok kelimenin Türkçenin söz kalıplarına uygun belirli yollarla bir araya getirilmesi ile kurulmuş söz birliğine ‘birleşik sözcük’ denir” (Korkmaz, 2003a: 47). Birleşik sözcükler, çok farklı şekillerde oluşmaktadır:

Pazartesi, aslanağzı, hanımeli, kapkaç, Çanakkale, imambayıldı...

Sıra No	YAPI BİLGİSİ İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	İşlevi Farklı Olan Ek	3	1,07	33,33
2	Ekin Cümleye Kattığı Anlam	3	1,07	33,33
3	Sözcüğün Aldığı Farklı Ek	1	0,36	11,11
4	Fiil Kökü	1	0,36	11,11
5	Birden Çok Yapım Eki Almış Sözcük	1	0,36	11,11
	TOPLAM	9	3,20	100,00

TABLO 5.1: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de yapı bilgisi ile ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	YAPI BİLGİSİ İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	İşlevi Farklı Olan Ek					1				1	1		3
2	Ekin Cümleye Kattığı Anlam						1		1		1		3
3	Sözcüğün Aldığı Farklı Ek							1					1
4	Fiil Kökü			1									1
5	Birden Çok Yapım Eki Almış Sözcük				1								1
	TOPLAM			1	1	1	1	1		1	2		9

TABLO 5.2: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de yapı bilgisi ile ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SÖZ DİZİMİ

Cümleler; bir duyguyu, düşünceyi, isteği bir yargıya bağlayarak anlatan kelime veya kelime topluluklarıdır. Türkçede cümleler tek sözcükten oluşabileceği gibi, birden fazla sözcüğün yan yana gelmesiyle de oluşabilir. Bu durum, anlatılmak istenen yargının özelliğine göre değişir.

“Türkçede söz diziminin en belirgin özelliği, kelime gruplarında ve cümlede ana unsurun genellikle sonda bulunmasıdır.

Söz diziminin konusu, yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı bir anlatım birimi olan cümlenin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleridir” (Karahan,2004: 9).

6.1.. CÜMLENİN ÖGELERİ

“Cümlede bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hükmü tam olarak anlatabilmek için kullanılan kelimelerin cümle bilgisinde aldıkları adlara ‘cümlenin ögeleri’ denir” (Korkmaz, 2003a:55).

Türkçede cümlenin ögeleri, temel ve yardımcı ögeler olmak üzere ikiye ayrılır: Temel ögeler, özne ve yüklem; yardımcı ögeler ise tümleçlerdir.

Cümlenin ögeleri ile ilgili bazı özellikler:

Ögeler bulunurken önce temel ögeler, yani yüklem ve özne; varsa daha sonra da yardımcı ögeler bulunmalıdır (Hikmet Dizdaroğlu’ndan aktaran: Cemiloğlu, 2000: 479).

Kelime grupları, deyimler, ikilemeler, birleşik fiiller, isim ve sıfat tamlamaları ögeler bulunurken bir bütün olarak ele alınır, bölünemez (Hikmet Dizdaroğlu’ndan aktaran: Cemiloğlu, 2000: 479).

-Kayısı yararlı bir meyvedir.

ö. y.(s.t.)

-Evin önü tertemizdi.

ö.(a.t.) y.

-Sonunda ağzındaki baklayı çıkardı.

y. (deyim)

-Zor durumdaki insanlara yardım etmeliyiz.

y. (b.f.)

“Hitap unsurları, yükleme bağlanmadıkları için özne değil, cümle dışı ögedir”
(Karahan, 2004: 21).

-Ne şirin komşumuzdun sen Fahriye abla. AMD (özne: sen)

c.d.u (seslenme)

-Ali! Topu bana at. (özne:sen)

c.d.u.

“Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı ögelerdir”
(Karahan, 2004:37).

- Lâkin vatandan ayrılışın ızdırabı zor. YKB (bağlama edatı)

c.d.u.(bağlaç)

- Ama siz oraya gitmemişsiniz.

c.d.u.(bağlaç)

- Ah , kimseler duymuyor feryadımı!

c.d.u.(ünlem)

6.1.1. Temel Ögeler

Türkçede temel ögeler, yüklem ve özne olmak üzere ikiye ayrılır:

6.1.1.1. Yüklem

“Cümlede hareketi, olayı, işi, yargıyı bildiren, fiil çekimine girmiş kelimenin cümle bilgisindeki adına ‘yüklem’ denir” (Korkmaz, 2003a:246).

Yüklemin bir başka tanımı da şöyledir: “Cümlenin temel ögesi olup cümleyle dile getirilen iş, olay, duygu, düşünce ya da yargıyı içeren ögedir (Aksan, 2000b:125).

Yüklem, cümlenin en temel ve en önemli ögesidir. Çünkü temel yargı yüklemde bulunur. Cümle, yüklemin üzerine kurulur.

Cümlenin ögelerini doğru bulabilmek için, yüklemi doğru olarak tespit etmek gerekir. Ögeler bulunurken tüm sorular yükleme yöneltilir. Türkçede yüklem, genellikle cümlenin sonunda bulunur.

“Bütün yalın, türemiş ve birleşik eylemler, adlar ve ad soylu sözcükler, her türlü söz öbeği yüklem olabilir” (Hengirmen, 1998:324):

-Onu, geçen yıl kaybettik.

y. (b.f.)

-Babası öldükten sonra hüzünlü ve tedirgindi.

y. (a.)

Türkçede yüklem ya çekimli fiilden, ya da ek-eylem almış isim veya isim soylu sözcükten oluşur:

- Ülkemizi dışa bağımlı olmaktan kurtarmalıyız.

y. (f.)

- Bu yılki Türkçe soruları çok zordu.

y. (a)

- Daha deniz görmemiş bir çoban çocuğuyum. KK

y. (s.t.)

- Yeni arabası güzel mi güzeldi.

y. (ikileme)

- Adam, herkese tepeden bakıyordu.

y. (deyim)

- Yayla biraz Türk'ün kendisidir. FRA

y. (a.t.)

- Beni mutlu eden sensin.

y. (z.)

- Anıl'ın babası aslan gibiydi.

y. (e.ö.)

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi birleşik fiil değildir?

A) Okuldan gelir gelmez annemden yemek istedim.

B) Sofra hazırlanırken annemle sohbet ettik.

C) Annemin okulla ilgili sorularına cevap verdim.

D) Sofranın hazırlanmasında anneme yardımcı oldum.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Türkçede birleşik fiiller, birden fazla sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan fiillerdir ve kurallı (özel), yardımcı eylemle yapılan, anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiiller gibi türleri bulunan kelime gruplarıdır. B seçeneğindeki “sohbet ettik” birleşik fiili ile D seçeneğindeki “yardımcı oldum” birleşik fiili yardımcı eylemle yapılan birleşik fiillerdir. C seçeneğindeki “cevap verdim” birleşik fiili ise anlamca kaynaşmış (deyimleşmiş) birleşik fiildir.

“Okuldan gelir gelmez annemden yemek istedim.” cümlesinde “yemek” sözcüğü “nesne” görevindedir. “İstedim” fiili ise tek başına yüklemidir ve yapısı bakımından basit bir fiildir. Cevap A seçeneğidir.

6.1.1.2. Özne

“Cümlede işi yapan, eylemi oluşturan kişi, havyan, bitki ya da diğer canlı-cansız tüm varlıklara ‘özne’ denir” (Hengirmen, 1998:326). Öznenin bir başka tanımı da şöyledir: “Bir eylemin dile getirdiği olayın, işin ya da durumun doğrudan doğruya ilişkili olduğu, yöneldiği ya da içinde bulunan kişi ya da şeye verilen addır” (Aksan, 2000b: 124).

Özneler yalın durumda bulunurlar. Bir başka ifadeyle “-i, -e, -de, -den,” durum eklerini almazlar. Ancak iyelik ve çoğul eklerini alabilirler.

Türkçede hemen hemen bütün sözcük türleri özne olabilmektedir. Cümlede özneyi bulmak için yükleme “kim” ya da “ne” soruları yöneltilir. “Kim” sorusu “insanları” , “ne” sorusu ise insan dışı varlıkları buldurmayı sağlar:

- Güzel ve sarışın bir kadın kapıdan içeriye girdi.

ö . (s.t.)

y.(kim)

Kim girdi? Giren kim? → Güzel ve sarışın bir kadın

- Düşman zırhlıları, İstanbul’u kuşatmıştı.

ö.(a.t.)

y. (ne)

Ne kuşatmıştı? Kuşatan ne? → Düşman zırhlıları

- Sürü dağdan yavaş yavaş iniyordu.

ö.(a.)

y.

Ne iniyordu? İnen ne? → Sürü

6.1.1.2.1. Özne Türleri

a. Gerçek özne: “Etken eylem yüklemiyle kurulan eylem cümleleri ile ad cümlelerinin özneleri gerçek öznedir” (Şimşek, 2003:49):

- Kervan, henüz Mekke’ye varmamıştı.

ö.

y.

(O) Bugünkü toplantıya katılamayacağımı bildirdi.

g.ö.

y.

Örneklere de görüldüğü gibi gerçek özne, cümlede açık veya gizli özne durumunda bulunabilir.

“Gizli özne, cümlede açıkça yer almayıp yüklemdeki kişi ekinden çıkarılan özne demektir” (Şimşek, 2003: 49).

b. Sözde özne : “Edilgen cümlelerde bazı sözcükler özne gibi görünür, ama gerçekte özne değildir. Özne gibi görünen, ancak gerçekte özne olmayan bu sözcüklere “sözde özne” denir” (Hengirmen, 1998:327).

- İyi insan her yerde sevilir.

s.ö. y.

- Yüzbaşı alnından vurulmuştu.

s.ö. y.

Edilgen çatılı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde “özne” bulunmadığı için “belirtisiz nesne” cümlede “sözde özne” olarak yer alır:

-Kahveler içildi, hatırlar soruldu.

s.ö. y. s.ö. y.

Özne ile ilgili olarak Abdurrahman Tariktaroğlu “gizli özne” ifadesini kabul etmemektedir. Ona göre şahıs eklerinden çıkarılabilen bu özne türü bellidir, gizli değildir. Öznenin gizli olduğu cümlelerin, bir başka ifadeyle, öznenin belli olmadığı cümlelerin sözde özne yapısındaki cümleler olduğunu belirtmektedir (Tariktaroğlu, 1996:192-194).

Hamza Zülfikâr ise “Özne Türleri ve Bunların Adlandırılması” adlı makalesinde dil bilimcilerin öznelere farklı olarak tasnif ettiklerini belirterek, çoğu dil bilimcinin şahıs eklerinden çıkarılan ve “gizli özne” adı verilen özneye eserlerinde yer vermediklerini belirtmektedir. Yine aynı makalede “örtülü öznenin”, “gerçek öznenin” karşılığı olarak kullanılmaması gerektiğini de belirtir (Zülfikâr,2004: 43-48).

6.1.1.3. Özne-Yüklem Uyumu

Cümlede, özne ile yüklem arasında, nicelik ve kişi bakımından uygunluk bulunması gerekir.

6.1.1.3.1. Nicelik Bakımından Uygunluk (Tekillik-Çoğulluk Bakımından Uygunluk)

“Bir cümlede özne tekilse yüklem de tekil, özne çoğulsa yüklem de çoğul olur” (Şimşek, 2003:53). Ancak bu kural her zaman için geçerli değildir. Tekillik-çoğulluk bakımından özne-yüklem uyumunda şu özel durumlar da görülmektedir:

1. “Araç, bitki, hayvan, nesne... adlarından gelen çoğul özneler ; genellikle tekil yüklemle kullanılır” (Şimşek, 2003:53):

- Ağaçlar yoldan geçenlere el sallıyordu.

ö. y.

- Beni bu güzel havalar mahvetti. OVK

ö. y.

- Arabalar, yanımızdan rüzgâr gibi geçiyordu.

ö. y.

- Bahçedeki çiçekler sıcaktan kurumuşt.

ö. y.

2. Organ isimlerinin çoğul özne olduğu cümlelerde yüklem tekil olur (Karahana, 2004:23):

-Kulaklarım eskisi kadar iyi duymuyor.

ö. y.

3. Özneleri çoğul zaman isminden oluşan cümlelerin yüklemeleri tekil olur (Dürder-Ediskun, 1985:160):

- Günler su gibi geçiyordu orada.

ö. y.

4. Çokluk bildiren belgisiz zamirler, sayı sıfatları ve belgisiz sıfatların özne oldukları cümlelerde yüklem genellikle tekil olur (Hengirmen, 1998:328):

-Bazıları, vatanımıza, ihanet ediyor.

ö. y.

-Çatışmada iki askerimiz şehit oldu.

ö. y.

6.1.1.3.2. Kişi Bakımından Uygunluk

“Cümlede özne olan kişi ile yüklemdeki kişi ekinin uygunluğuna ‘kişice uyum’ denir” (Şimşek, 2003:52).

a. Öznesi tekil olan eylemlerde kişi bakımından uyum kesindir (Gencan, 1990:56):

-Sen bir zamanlar beni sevmiştin.

ö. y.

b. Öznesi tekil veya çoğul birinci ve üçüncü şahıs olan cümlelerin yüklemi birinci çoğul şahıs olur (Karahana, 2004:24):

-Derya bende / ben deryada birleştik. AVŞ

ö. ö. y.

c. Özne hem ikinci, hem de üçüncü kişilerden oluşuyorsa yüklem ikinci çoğul şahıs olur (Gencan, 1990:56):

-Sen ve o artık birlikte olamazsınız.

ö. y.

d. Özne, birinci ve ikinci şahıslardan oluşursa yüklem birinci çoğul şahıs olur (Şimşek, 2003:52):

-Sen ve ben gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız. NFK

e. “Öznelere üçü de tekil ya da çoğul birinci, ikinci, üçüncü kişi adlı ise yüklem birinci çoğul kişi olur” (Hengirmen, 1998:329).

-O gece, iyi hatırlıyorum, sen, ben ve Serdar evi terk etmiştik.

ö. y.

6.1.1.4. Yardımcı Ögeler

6.1.1.4.1. Nesne (Düz Tümleç)

Fiilin etkilediği nesneyi, şahsı veya varlığı karşılayan cümle ögesine “nesne” denir (Ergin, 1986: 399). Nesnenin bir başka tanımı da şöyledir: “Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye ‘nesne’ denir” (Karahan, 2004: 25).

Nesne, yüklemi geçişli fiil cümlelerinde bulunur. İsim cümlelerinde nesne bulunmaz. Ancak fiilimsilerin yüklem oldukları cümlelerde nesne bulunabilir:

- Amacım, sınavı kazanmaktır.

n. y.

Nesneler belirtili ve belirtisiz nesnelere olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Belirtili Nesne: İsmi “-i” (belirtme) hâlini almış nesnelere. Yükleme sorulan “kimi, neyi, nereyi” sorularına cevap verir.

(O) Pastayı yıldız biçiminde kesti.

g.ö. b.li.n. (neyi) y.

- Gelen turistlere Harput’u gezdirdik.

b.li.n. y.

- Ben, bu adamı bir yerden tanıyorum.

b.li.n. y.

- Evini ve dükkânını geçen ay sattı.

b.li.n. y.

2. Belirtisiz Nesne: Yalın hâlde bulunan nesnelere. Yükleme sorulan “ne” sorusuna cevap verir.

Özne ve belirtisiz nesne “ne” sorusuyla bulunmaktadır. Bunları birbirine karıştırmamak için cümlede önce özneyi, daha sonra da nesneyi bulmalıyız:

- Yemekten sonra çay içtik.

b.siz.n. y.

- Küçük çocuklar, törende şiir okudular.

ö. b.siz.n. y.

- Annesi, ona güzel bir gömlek almıştı.

ö. b.siz.n. (ne) y.

6.1.1.4.2. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

“Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge yer tamlayıcısıdır” (Karahana, 2004:29).

İsmin “-e, -de, -den,” durum eklerini alan sözcük ya da sözcük öbekleri, cümlede eylemin yerini göstererek dolaylı tümleç olurlar.

Dolaylı tümleçleri bulmak için yükleme “kime, kimde, kimden, neye, nede, nereye, nerede, nereden, neden” gibi soruları sorarız:

- Öğrenciler, okulun bahçesine çam ağaçları dikti.

d.t. (nereye) y.

- Geniş merdivenden yukarı kata çıktık. AHM

d.t. (nereden) d.t.(nereye) y.

- Hafız’ın kabri olan bahçede bir gül varmış. YKB

d.t. (nerede)

- Faik’ten, sana bir kalem aldım.

d.t.(kimden) d.t.(kime) y.

“Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli ekli tarz, zaman ve miktar zarfları yer tamamlayıcısı değildir” (Karahana, 2004:30):

- Sisli havalarda vapur ve sis düdüklelerinin seslerine dikkat ettiniz mi? AHT

z.t. (ne zaman) y.

- Orada yollar kardan kapanmış.

z.t.(neden) y.

6.1.1.4.3. Zarf (Belirteç)Tümleci

“Cümlede yüklem anlamını zaman, tarz, ölçü, yer, yön vb. bakımlardan daha belirgin duruma getiren, sınırlayan kelime veya kelime gruplarından oluşan tümleçlere ‘zarf tümleci’ denir” (Korkmaz, 2003a:252).

“Belirteçler, genel olarak çekimsiz ögelerdir; yükleme doğrudan bağlanırlar. Bu yüzden, doğrudan belirteç sayılan sözcükler de durum eki alınca dolaylı tümleşç olarak değerlendirilir” (Şimşek, 2003:62).

Zarf tümlecini bulmak için yükleme “ne zaman, ne kadar, neden, nasıl, niçin, nere, niye” gibi soruları sorarız:

-Bu şiiri yağmur yağarken yazdım.

z.t.(ne zaman) y.

- Aldana aldana öğrendim artık.

z.t.(nasıl) y. z.t.(ne zaman)

- Üzüntüden sabaha kadar uyuyamadım.

z.t.(neden) z.t. (ne zamana kadar) y.

“İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hâli ve diğer bazı hâl ekleriyle; fiiller de zarf- fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar” (Karahana, 2004:33):

-Hana sağ indi, ölü çıktı geçende. FNÇ

z.t. y. z.t. y.

- “Sessizce içeri girdi” “Sessizce içeriye girdi.”

z.t. z.t. y. z.t. d.t. y.

- Okuldan iki arkadaş, beni görmeye gelmişti.

z.t. y.

Ekler, işlevleri ve anlamları göz önüne alınarak değerlendirildiğinde hâl ekleri alan sözcükler “sebepl, durum, zaman” bildirdiklerinde “yer tamlayıcısı” (dolaylı tümleşç) değil, “zarf tümlecisi” olurlar (Cemiloğlu, 1994: 29-32):

- Üzüntüden yatağa düşmüştü.

- Yollar kardan kapanmış.

- Gecenin üçünde köyü teröristler bastı.

Bazı yazarlar tarafından edat tümleşçleri de zarf tümlecisi kapsamında ele alınmaktadır (Üstüner, 1998: 19).

LGS’de cümlelerin ögeleri ile ilgili 8 soru sorulmuştur.

SORU:

“Dün orak kullanan el, bugün bayrak taşıyor.” **cümlesinin ögeleri, hangi seçenekte doğru verilmiştir?**

A) Özne- dolaylı tümleşç- belirtisiz nesne- yüklem

- B) Zarf tümleci- özne- belirtili nesne- yüklem
C) Özne- zarf tümleci- belirtisiz nesne- yüklem
D) Zarf tümleci- özne- dolaylı tümleş- yüklem

LGS-1995

ÇÖZÜM:

“Dün orak kullanan el, bugün bayrak taşıyor” cümlesine baktığımızda “taşıyor” sözcüğü yüklemidir. “Taşıyan kim?” sorusunun cevabı “Dün orak kullanan el” dir. Bu da özneyi oluşturmaktadır. “Ne zaman taşımaktadır?” sorusunun cevabı da “bugün” olur. Bu öge de zarf tümlecidir. Taşıma işinden etkilenen varlık da bayraktır. Bu da öge olarak belirtisiz nesneyi oluşturmaktadır. Ögelerin sıralanışı “Özne- zarf tümleci- belirtisiz nesne- yüklem” şeklinde olur. Cevap C’ dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, yüklemden önceki kelimelerin tamamı dolaylı tümleş görevindedir?

- A) Babadan kalma eski evinde mutluydu.
B) Bu yıl sonbaharda tatile çıkacak.
C) Olanlardan kendini sorumlu tutuyordu.
D) Başarısında ailesinin payı büyüktü.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Dolaylı tümleş, ismin “-e, -de, -den” hâl eklerini alarak eylemin yerini gösterir. Ögeler bulunurken dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri, tamlamaların bölünemeyeceği kuralıdır. A seçeneğinde “mutluydu” sözcüğü yüklemidir. Yükleme yönelttiğimiz “Nerede mutluydu?” sorusunun cevabı “Babadan kalma eski evinde” olur. Bu söz öbeği sıfat tamlamasıdır ve öge olarak dolaylı tümleşdir. Cevap A’ dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, ögelerinin dizilişi yönünden “Kültür, toplumların yaşama biçimidir.” cümlesiyle aynıdır?

- A) Her dilde kavramlar farklıdır.
B) İnsanlar düşünmeden konuşmamalı.
C) İnsanlar, bir kültürün içinde doğarlar.
D) Kültürün taşıyıcısı ve göstergesi dildir.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Kültür toplumların yaşama biçimidir.

ö. y.

Ögeler bulunurken tamlamalar bölünemez. “Toplumların yaşama biçimidir” söz öbeği de ad tamlaması olduğu için bir bütün olarak yüklemi oluşturmuştur. Seçeneklere baktığımızda A seçeneği “Dolaylı tümleç-özne-yüklem”, B seçeneği “Özne-zarf tümleci-yüklem”, C seçeneği “Özne-dolaylı tümleç-yüklem”den oluşmaktadır. “Kültürün taşıyıcısı ve göstergesi dildir.” cümlesinde yüklem “dildir” sözcüğüdür. “Ne” dildir? sorusunun cevabı “Kültürün taşıyıcısı ve göstergesi” dir. Bu tamlama da “özne” görevindedir. D seçeneğindeki cümlenin ögeleri de sorudaki cümle gibi “özne- yüklem” den oluşmaktadır. Cevap D’ dir.

SORU:

“Su başında susuz can vermekteyim,
Yavrularım susuz, içemem avcı.”

Yukarıdaki cümleler ögelerine ayrıldığında “susuz” kelimelerinin görevi, sırasıyla hangisi olur?

- A) Yüklem-yüklem B) Zarf tümleci-yüklem
C) Yüklem-zarf tümleci D) Zarf tümleci-zarf tümleci **LGS-1996**

ÇÖZÜM:

“Su başında susuz can vermekteyim” mısrasında “can vermekteyim” yüklemine sorduğumuz “nasıl” sorusunun cevabı “susuz” sözcüğüdür ve zarf tümleci görevindedir. “Yavrularım susuz, içemem avcı.” mısrasında “susuz” sözcüğü “yüklemdir” ve ek eylem burada düşmüştür. Dolayısıyla cümlelerdeki “susuz” sözcükleri sırasıyla “zarf tümleci-yüklem” görevinde kullanılmışlardır. Cevap B’ dir.

SORU:

Hangi cümlenin ögeleri “özne- dolaylı tümleç - yüklem” şeklinde sıralanmıştır?

- A) Kâzım Efendi, sokağın köşesindeki küçük dükkânı kiraladı.

- B) O, müşterinin her isteğini karşılamayı düşündü.
C) Ekmekten pirince kadar her şey bu dükkânda bulunacaktı.
D) Alışverişe gelen herkes dükkânın yeni sahibini kutladı.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A seçeneğindeki cümle “Özne, belirtili nesne-yüklem”, B’deki cümle “Özne-belirtili nesne- yüklem”, D’deki cümle “Özne, belirtili nesne-yüklem” şeklinde öğelere ayrılmaktadır. “Ekmekten pirince kadar her şey bu dükkânda bulunacaktı.” cümlesinde “bulunacaktı” sözcüğü yüklemdir. Yükleme sorduğumuz “Ne bulunacaktı?” sorusunun cevabı “Ekmekten pirince kadar her şey”dir ve özne görevindedir. “Nerede bulunacaktı?” sorusunun cevabı “dükkânda”dır ve cümlede dolaylı tümleş görevinde kullanılmıştır. Dolayısıyla öğelerin sıralanışı “Özne –dolaylı tümleş- yüklem” şeklinde olur. Cevap C’dir.

SORU:

“Sizi uçağa tam saatinde yetiştiririm.” **cümlesinde, aşağıdaki öğelerden hangisi yoktur?**

- A) Zarf tümleci
B) Belirtisiz nesne
C) Belirtili nesne
D) Dolaylı tümleş

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Cümlenin öğelerini bulursak: “Sizi uçağa tam saatinde yetiştiririm.”

b.li.n. d.t. z.t. y.
(kimi) (neye) (ne zaman)

şeklinde olur. Öğeler içerisinde “belirtisiz nesne” yoktur. Cevap B ‘dir.

SORU:

Aşağıda verilen cümlelerden hangisi “neyi, nerede, nasıl” sorularının tümünün cevabını içerir?

- A) Çocukluk anılarını, arkadaşlarına uzun uzun anlattı.
B) Anlatmanız istendiğinde, yaşamınızı ayrıntılarıyla anlatmıştınız.
C) Adına düzenlenen bir toplantıda öğrencilik yıllarını coşkuyla anlatmıştı.
D) Akşamları torunlarını çevresinde toplar masallar anlatırdı.

LGS-2001

ÇÖZÜM:

A' daki cümle “Neyi, kime, nasıl”, B' deki cümle “Ne zaman, neyi, nasıl”, D'deki cümle “Ne zaman, kimi, nerede, ne” sorularına cevap vermektedir. “Adına düzenlenen bir toplantıda öğrencilik yıllarını coşkuyla anlattı.” cümlesi “Neyi anlattı?” “öğrencilik yıllarını”, “Nerede anlattı?” “adına düzenlenen bir toplantıda”, “Nasıl anlattı?” “coşkuyla” sorularının tümüne cevap vermektedir. Cevap C' dir.

Sıra No	CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Yüklemin Birleşik Fiilden Oluşmaması	1	0,36	12,50
2	Ö+ZT+B.siz N+Y	1	0,36	12,50
3	DT+Y	1	0,36	12,50
4	Öge Dizilişi Yönüyle Özdeş Olan Cümle	1	0,36	12,50
5	Cümlede Belirtilen Sözcüklerin Hangi Öge Olduğu	1	0,36	12,50
6	Ö+DT+Y	1	0,36	12,50
7	Cümlede Hangi Ögenin Bulunmadığı	1	0,36	12,50
8	Ögeleri Buldurmaya Yönelik Sorular	1	0,36	12,50
	TOPLAM	8	2,85	100,00

TABLO 6.1: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümlelerin ögeleriyle ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	CÜMLENİN ÖGELERİYLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Yüklemin Birleşik Fiilden Oluşmaması				1								1
2	Ö+ZT+B.siz N+Y		1										1
3	DT+Y		1										1
4	Öge Dizilişi Yönüyle Özdeş Olan Cümle			1									1
5	Cümlede Belirtilen Sözcüklerin Hangi Öge Olduğu			1									1
6	Ö+DT+Y				1								1
7	Cümlede Hangi Ögenin Bulunmadığı				1								1
8	Ögeleri Buldurmaya Yönelik Sorular								1				1
	TOPLAM		3	2	2				1				8

TABLO 6.2: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümlelerin ögeleriyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir

6.2. CÜMLE ÇEŞİTLERİ

6.2.1. Ögelerin Dizilişine Göre Cümleler

Ögelerin dizilişine göre cümleler ikiye ayrılır:

6.2.1.1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda bulunan cümlelere “kurallı cümle” denir (Demir-Yılmaz, 2003:215).

Türkçede yüklem, cümlenin en temel ögesidir ve genellikle sonda bulunur. Türkçede, genellikle yardımcı ögelerden temel ögeye doğru bir sıralanış söz konusudur (Karahana, 2004: 100).

- Günlerim, huzur aramakla geçti.

y.

- O sonsuz maviliği yeniden gördüm.

y.

- Arabacı beygirlerine arkadaşça baktı. KT

y.

SORU:

I. faziletlerden

II. vatanımızı sevmek

III. biridir

IV. vazifelerinden

V. en büyük

VI. en kutsal

Yukarıdaki kelime ve kelime gruplarıyla kurallı ve anlamlı bir cümle oluşturulduğunda sıralama nasıl olur?

A) V-II-VI-I-IV-III

B) II-V-I –VI-IV-III

C) V-I-VI-IV-III –II

D) VI-II-V-I –IV-III

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Kurallı cümlelerde yüklem sonda bulunur. Soruda cümlenin anlamlı ve kurallı olması istenmiş. Cümleyi anlamlı ve kurallı bir hâle getirdiğimizde cümle, “Vatanımızı sevmek en büyük faziletlerden, en kutsal vazifelerden biridir.” şeklinde olur. Sıralama II-V-I-VI-IV-III şeklindedir. Cevap B’dir.

SORU:

1. bir
2. şakası
3. alışkanlık
4. yoktur
5. öğretmendir
6. pek yaman
7. ve hiç

Yukarıdaki kelime ve kelime dizileriyle kurallı ve anlamlı bir cümle kurulduğunda sıralama nasıl olur?

- A) 6-1-3-5-7-2-4 B) 1-3-4-7-2-6-5
C) 3-6-1-5-7-2-4 D) 2-6-1-3-5-7-4

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Kurallı cümlelerde yüklem sonda bulunmaktadır. Bu kuralı göz önünde bulundurarak, kelime ve kelime gruplarını anlamlı olarak sıraladığımızda cümlenin “Alışkanlık pek yaman bir öğretmendir ve hiç şakası yoktur.” şeklinde olması gerekir. Dolayısıyla sıralama 3-6-1-5-7-2-4 şeklinde olur. Cevap C’dir.

6.2.1.2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere “devrik cümle” denir (Demir-Yılmaz, 2003:215).

Devrik cümlelerde yüklem, başta veya ortada bulunabilir:

- Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya. FNÇ

y.

- Gülme komşuna, gelir başına. (Atasözü)

y.

y.

- Bir türkü söylüyorum, güzelim gözlerine. YBB

y.

6.2.2. Anlamlarına Göre Cümleler

Anlamları bakımından cümleler dörde ayrılır:

6.2.2.1. Olumlu Cümle

“Yüklemi olumlu yargı bildiren cümlelere ‘olumlu cümle’ denir” (Korkmaz, 2003a:161).

- Özgürlük, toplum değerlerindedir. NA

- Sabrımın saçları aklarla doldu.

- Toprakların en bereketlisini sende sürdürdüm. CST

“Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru taşıyan cümleler ‘değil’ edatı veya ‘yok’ ismiyle birleşince olumlu bir anlam kazanırlar. İki olumsuz unsur, bir cümlenin anlamını olumlu yapar” (Karahan, 2004: 104):

- İçimde sönük bir ümit yok değildi. RNG

- Ben de onu sevmiyorum değilim.

- Bu markette yok yok.

“Yapısında herhangi bir olumsuzluk unsuru bulunan bazı cümleler, soru yoluyla olumlu bir anlam kazanırlar” (Karahan, 2004:104):

- İnsan oraya gitmez mi?

- Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? ÖS

6.2.2.2. Olumsuz Cümle

“Bir yargıyı olumsuz biçimde ortaya koyan cümleye ‘olumsuz cümle’ denir” (Şimşek, 2003: 89).

Bir başka ifadeyle, yüklemi olumsuz yargı bildiren cümleler olumsuz cümlelerdir (Hengirmen, 1998: 353):

- Zavallı adamın ilaca bile parası yetişmez. MK

- Hiçbir şey lisan kadar bir ağaca benzer değildir. AH

- Hamdi Bey son toplantıya da katılmadı.

- Rüzgâr namına ufacık bir fısıltı bile yok. YK

Ne ... ne bağlacı, cümleleri olumsuzlaştırmaktadır. Yani bu tür cümleler biçimce olumlu olduğu hâlde, anlamca olumsuzdur:

- Artık ne gelen ne bekleyen var. YKB

- Ne seninle yaşıyor ne de sensiz oluyor.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisi anlamca olumludur?

A) Senin ne söylediğini anlamış değilim.

B) İnsan annesini sevmez mi?

C) Ödevlerini niçin zamanında yapmadın?

D) Düşünemedim sonunda böyle olacağını.

LGS-2002

ÇÖZÜM

A'da “değil” edatı cümleyi olumsuzlaştırırken, C ve D seçeneklerinde “-me, -ma” olumsuzluk eki cümleleri olumsuzlaştırmıştır. Yani bu cümlelerin yüklemeleri olumsuzdur. Dolayısıyla bu cümleler anlamca da olumsuzdur. “İnsan annesini sevmez mi?” cümlesinde “sevmez mi?” sözü soru yoluyla olumlu hâle getirilmiştir ve “sever” anlamındadır. Dolayısıyla bu cümle anlamca olumludur. Cevap B'dir.

6.2.2.3. Soru Cümlesi

“Bir yargıyı sorulu biçimde ortaya koyan cümleye ‘soru cümlesi’ denir” (Şimşek, 2003: 90). Bir başka tanımı da şöyledir: “Soru cümlesi, genellikle bir işin olup olmadığını sormak, bir şeyin içyüzünü öğrenmek için kurulan cümledir” (Dürder-Ediskun, 1985:186).

Cümlelere soru anlamı “soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve mi soru eki” ile kazandırılır. Soru cümlelerinin sonuna soru işareti (?) konur. Soru cümleleri olumlu ve olumsuz olabilir:

- Bu elbise çok mu pahalıdır? (Soru eki)
- Bunu sana kim söyledi? (Soru zamiri)
- Parayı adama niçin vermedin? (Soru zarfı)
- Hakan okula kaç gün gelmeyecek? (Soru sıfatı)
- Mustafa Ankara' ya gitmiş mi? (Olumlu - soru)
- Mustafa Ankara' ya gitmemiş mi? (Olumsuz - soru)

Türkçede gerçek soru cümlelerinden başka bir de “sözde soru cümleleri” vardır. “Gerçek anlamda soru kavramı taşımayan, bu yüzden karşılık gerektirmeyen soru cümlelerine ‘sözde soru cümlesi’ denir (Şimşek, 2003: 92):

- Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz? CST
- Ben hiç öyle şey yapar miyim?

“Yapısında soru eki veya soru kelimesi bulunan bazı cümlelerde soru unsuru, cümleye ‘beklenmezlik, küçümseme, çaresizlik, sitem, şikâyet, ricâ vb.’ anlamlar katar. Bu anlamlar, bağlam içinde ortaya çıkar” (Karahana, 2004:109):

- Ne biçim dünyaya doğmuştum ben? HB (Şaşma)
- Bu mu genel müdür olacak? (Küçümseme)
- Birden karşıma bir yılan çıkmasın mi? (Beklenmezlik)

SORU:

Aşağıdakilerden hangisi soru cümlesidir?

- A) Neden canım sıkılıyor diye kendi kendime sordum
- B) Nasıl başarılı olduğumu göreceksiniz
- C) İşin içinden nasıl çıkacağımı bilemiyorum
- D) Kitapları nasıl bulduğunu mu anlatacaksın

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Soru cümlesi, soru anlamı taşıyan cümledir. Soru sözcüğü yan cümleciğe yani fiilimsiye yönelik olursa o cümleler genellikle soru cümlesi olmaz. A, B ve C seçeneklerinde soru sözcükleri fiilimsilere yöneliktir ve cevap gerektirmemektedir. “Kitapları nasıl bulduğunu mu anlatacaksın?” cümlesinde ise soru anlamı vardır ve cevap gerektirmektedir. Soru anlamını “mi” eki cümleye katmıştır. Cevap D’ dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru sormaktan daha çok, bilineni vurgulama amacı vardır?

- A) Sınava katılmaktan niçin vazgeçtiniz?
- B) Arkadaşına söz verdiği kitabı aldın mı?
- C) Yüzmeye daha dün gitmediniz mi?
- D) Davet ederse düğüne gider misin?

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Soru cümlesi cevap gerektiren cümledir. A, B ve D seçeneklerindeki cümleler gerçek soru cümleleridir ve cevap gerektirmektedirler. “Yüzmeye daha dün gitmediniz mi?” cümlesinde ise soru sormaktan çok, bilineni vurgulama anlamı vardır. Yüzme eyleminin daha önce yapıldığı vurgulanarak, soru yoluyla bir uyarı anlamı cümleye katılmıştır. Cevap C’ dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru anlamı vardır?

- A) Ne kadar güzel şiir okuyorsunuz
- B) Ne yapsak da bu sıkıntıyı atlatsak
- C) Ne söylemek istediklerini anlayamadım
- D) Ne yapıp edip bu işi bitirmeliyiz

LGS-2000

ÇÖZÜM:

A seçeneğinde soru anlamı yoktur, beğenme anlamı vardır. C ve D seçeneklerinde soru sözcükleri fiilimsilere yöneliktir ve cevap gerektirmemektedir. “Ne yapsak da bu sıkıntıyı atlatsak.” cümlesinde soru anlamı vardır ve cevap gerektirir. Soru zamiri ile cümleye soru anlamı katılmıştır. Cevap B’ dir.

6.2.2.4. Ünlem Cümlesi

“Bir sevinci, korkuyu, şaşkınlığı, heyecanı anlatan cümlelere ‘ünlem cümlesi’ denir” (Hengirmen, 1998:352):

- Bu İstanbul ne kadar güzel!
- Ah dilim kopsaydı da o sözleri söylemeseydim!
- Oh! Dünya varmış.
- Beğendin mi yaptığın işi!

6.2.3. Yüklemine Göre Cümleler

Yüklemine göre cümleler ikiye ayrılır:

6.2.3.1 Fiil (Eylem) Cümlesi

“Yüklemi çekimli fiil olan cümlelere ‘fiil cümlesi’ denir” (Korkmaz, 2003a:92):

- Doktorun içine birdenbire bir hüznün çöktü. TB
- Gün doğmuyor pencereme.
- Bu geziye katılmakla iyi ettik.
- Öğrencilerini seven bir öğretmen, başarının anahtarını bulur.

6.2.3.2. İsim (Ad) Cümlesi

“Yüklemi ad ya da ad soylu sözcüklere ek eylem getirilerek kurulan cümlelere ‘ad cümleleri’ denir. Ad cümlelerinde yüklem ek eylemlerinin bütün çekimlerine girer ve olumsuz ‘değil’ sözcüğü ile yapılır” (Hengirmen, 1998:363):

- Babası, gözünü budaktan sakınmaz bir adamdı. HB
- Arkadaşları arasında hiç tanıdığı yoktu. HEA
- Mevlâ’ya borçluyum ben bu günleri.

Yüklemine göre cümlelerle ilgili LGS’ de 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, yüklemının çeşidine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Yarınki kazdan bugünkü yumurta yeğdir.
- B) Hangi gün vardır akşam olmadık.
- C) Şubatın sonundan, martın onundan kork.
- D) Akıl için yol birdir.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Soruda yüklemın çeşidi, yani cümleinin isim veya fiil cümlesi olup olmadığı sorulmuştur. A’da “yeğdir”, B’ de “vardır”, D’ de “birdir” sözcükleri yüklemdir ve ek eylemle çekimlenmiş isimlerdir. “Şubatın sonundan, martın onundan kork.” cümlesinde yüklem “kork” fiilidir. Bu cümle fiil cümlesidir, diğer cümleler ise isim cümleleridir. Cevap C’dir.

SORU:

Hangisi isim cümlesidir?

- A) Gözlerim uzaklarda bir yere takıldı kaldı.
- B) Geçmiş özerdi onlar her an.
- C) Bin bir hayal kurdu bir yudum zamanda.
- D) Sabahın ilk ışıkları körpecik yüreğindeydi.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A’da “takıldı kaldı”, B’de “özlerdi”, C’de “hayal kurdu” ifadeleri çekimli fiildir ve bu cümleler fiil cümleleridir. “Sabahın ilk ışıkları körpecik yüreğindeydi.” cümlesinde yüklem “körpecik yüreğindeydi” kelime grubudur. Bu ifade bir sıfat tamlamasıdır. Dolayısıyla cümle isim cümlesidir. Cevap D’dir.

6.2.4. Yapılarına Göre Cümleler

Yapılarına göre cümleler basit, birleşik, bağlı ve sıralı cümle olmak üzere dörde ayrılır:

6.2.4.1. Basit Cümle

“Fiil veya isim soylu tek yüklemi bulunan cümleye ‘basit cümle’ denir” (Ertem, 2003: 98). Başka bir tanımı da şöyledir: “Bir düşünceyi, bir duyguyu veya bir oluş ve

kılışı tek bir yargı hâlinde anlatan ve en az bir yüklemden oluşan cümle türüne ‘basit cümle’ denir” (Korkmaz, 2003a:37):

- Kötü insanlarla arkadaşlık yapma.
- Yaşam sofrasında zayıfların yeri yoktur.
- Ben, bu olayı tasvip etmiyorum.

6.2.4.2. Birleşik Cümle

“Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye ‘birleşik cümle’ denir” (Banguoğlu, 2004:546). Başka bir tanımı da şöyledir: “İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile, temel cümleyi anlam ve görev bakımından tamamlayan, yüklemi çekimli olan ve değişik yapı özelliklerine sahip bulunan bir veya daha fazla yardımcı cümleden oluşmuş cümle türüne ‘birleşik cümle’ denir” (Korkmaz, 2003a:45).

Bazı gramerciler, içinde fiilimsi bulunan cümleleri birleşik cümle olarak değerlendirirken, bazıları da bu tür cümleleri basit cümle olarak değerlendirmektedir.

Hülya Savran “Birleşik Cümle Üzerine” adlı makalesinde dil bilimcilerin bu konuya yaklaşımlarını yer vererek yapısında sıfat-fiil, zarf-fiil ve mastarların bulunduğu cümleleri “basit cümle” olarak değerlendirmektedir (Savran, 1999: 325-330).

Bu konuyla ilgili olarak Leyla Karahan da “Türkçede Birleşik Cümle Problemi” adlı makalesinde tek yargılı her cümlenin basit cümle olduğunu ifade ederek, isim-fiil, sıfat -fiil ve zarf -fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farklarının olmadığını belirterek, bu kelimelerin varlığının basit cümlenin yapısını etkilemediğini belirtmektedir (Karahan, 1994: 19-23).

LGS’de içerisinde fiilimsilerin bulunduğu cümleler birleşik cümle olarak değerlendirilmektedir.

6.2.4.2.1. Fiilimsiler (Eylemsiler)

“Eylemden türeyen, ancak eylemin bütün özelliklerini göstermeyen sözcüklere ‘eylemsi’ denir” (Aksan, 1983:262).

Fiilimsiler, olumsuzluk ekini alabilirler; ayrıca birkaç istisna hariç çekimli fiil olamazlar. Fiilimsiler, birleşik cümlelerde yan cümlecığı oluştururlar. Bazen de cümlelerde yüklem olurlar.

Fiilimsiler; isim-fiiller, sıfat-fiiller ve zarf-fiiller olmak üzere üçe ayrılır:

a. İsim-fiiller (Mastarlar, Eylemlikler):

“Eylem kök ya da gövdelerine ‘-mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş’ eklerinden uygun olanı getirilerek türetilen kelimelere ‘isim- fiiller’ denir” (Koç, 1990:306):

- Başarılı olmak insanı mutlu eder.
- Ondaki okuma tutkusu herkesi etkiliyordu.
- Şiir okuyuşunu kimse beğenmedi.
- Başlamak bitirmenin yarısıdır.

ö. (y. c.)

y. (t. c.)

“-me, -ma” olumsuzluk eki ile mastar eki “-me, ma” yı birbirine karıştırmamak gerekir:

- Bunları yazmayın. (-ma eki, olumsuzluk ekidir.)
- Okumayı yeni öğrendi. (-ma eki burada isim-fiil ekidir.)

b. Sıfat-fiiller (Ortaçlar): “Bir yandan bir ismi nitelediği için sıfat, bir yandan da özne, nesne, tümleç aldığı için fiil olan kelimelere ‘sıfat –fiiller’ denir. Sıfat –fiile ortaç da denir” (Dürder-Ediskun, 1985:135).

Sıfat fiiller, fiil kök ya da gövdelerine “-An, -Ası, -mEz, -Ar –dık, -EcEk, -mİş” ekleri getirilerek yapılır:

- Kaçan balık büyük olur.
- Kırılan elleriyle çocuğu dövdü.
- Tanıdık insanlarla karşılaşıyorduk.
- Akacak kan damarda durmaz.
- Kırılmış vazoyu / çöpe attı.

_____ s. _____ a. _____ / t.c.

y.c. n.

c. Zarf-fiiller (Bağ-fiiller,Ulaçlar):

“Eylemden türeyen ve belirteç görevi yapan sözcüklere ‘ulaç’ denir” (Hengirmen, 1998:254). Zarf-fiiller fiil kök ya da gövdelerine “-eli, -alı, -ken, -dikçe, -ıp, -üp, -ınca, -ince, -a...-a, -r... -mez, -erek, -arak...” ekleri getirilerek yapılır.

Zarf- fiiller çekim eklerini almazlar ve cümlede zarf tümleci görevinde bulunurlar:

- Koşa koşa yanıma geldi.

- Onu gördükçe içim bir tuhaf oluyor.
- Gider gitmez beni ara.
- İçeri bakıp çıktı.
- Gülerek / bir şeyler anlatıyordu.
z.t. y.c. t.c.
- Beni görünce / kaçtı.
z.t. y.c. t.c.

Fiilimsilerle ilgili LGS' de 4 soru sorulmuştur.

SORU:

Hangi cümlede altı çizili kelimenin çeşidi diğerlerinden farklıdır?

- A) Canlandı gözümde kesilmiş kolu.
- B) Zambağın tozuyla çizilmiş kaşı.
- C) Dökülmüş saçları omuzlarına.
- D) Dersini ceylandan almış bakışı.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Bu tür sorularda verilen devrik cümleleri kurallı hâle getirmemiz gerekir. Seçeneklere baktığımızda B, C ve D seçeneklerinde altı çizili sözcükler çekimli fiildir ve- miş'li geçmiş zaman kipiyle çekimlenmişlerdir. A'daki cümleyi kurallı hâle getirdiğimizde "Kesilmiş kolu gözümde canlandı." şeklinde olur. Cümlede "kesilmiş" sözcüğünün sıfat-fiil olduğunu ve sıfat görevinde kullanıldığını görmekteyiz. Cevap A'dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilimsi vardır?

- A) Yolda pek çok tanıdık kimseyle karşılaştık.
- B) Biraz konuştuk, sonra ayrıldık.
- C) Onu uzaktan gördük, ama yetişemedik.
- D) Okuldan çıktık, hemen eve geldik.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Fiilimsiler, fiilden türeyen ancak çekimlenemeyen ve cümlede ad, sıfat ve zarf görevinde kullanılan sözcüklerdir. B, C ve D seçeneklerindeki cümleler sıralı cümlelerdir ve çekimli fiillerden oluşmaktadırlar.

“Yolda pek çok tanıdık kimseyle karşılaştık.” cümlesinde “karşılaştık” sözcüğü çekimli fiildir. “Tanıdık” sözcüğü ise fiilden türemiş olan bir sıfat-fiildir ve sıfat tamlaması oluşturmuştur (tanıdık kimse). Cevap A’dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat-fiil yoktur?

- A) Günlerce düşünüp çalışarak bir program yaptık.
- B) Yapılacak işleri öncelik sırasına göre dizdik.
- C) Bulduğumuz çevreyi ayrıntılarıyla tanıdık.
- D) Bu arada bizi üzen olaylar da oluyor.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Sıfat-fiiller, fiillerden türeyip sıfat görevi yapan sözcüklerdir. Seçeneklere baktığımızda B’de “yapılacak işler”, C’ de “bulduğumuz çevre”, D’de “bizi üzen olaylar” kelime gruplarında sıfat-fiillerin olduğunu görmekteyiz “Günlerce düşünüp çalışarak bir program hazırladık.” cümlesinde ise “düşünüp çalışarak” sözcükleri zarf-fiildir. Bu cümlede sıfat-fiil yoktur. Cevap A’ dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilimsilerden hangisi sıfat görevinde değildir?

- A) Sobada ısıttığı suyla ellerini yıkadı.
- B) Bakkaldan getirdiği konserveyi açtı.
- C) Mutfakta çalıştığı zaman bir şarkı mırıldanırdı.
- D) Çocuk geç yattığı için hâlâ uyanamadı.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

A’da “ısıttığı su”, B’de “bakkaldan getirdiği konserve”, C’de “Mutfakta çalıştığı zaman” sözcük grupları sıfat tamlaması görevindedirler ve sıfat- fiil eklerini almışlardır. D’de ise “geç yattığı için” sözcük grubunda “-dık” sıfat-fiil ekinden sonra gelen “için” edatı sözcük grubunu zarfa dönüştürmüştür. Cevap D’ dir.

6.2.4.3. Bağlı Cümle

Birden fazla cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşmuş cümlelerdir (Korkmaz, 2003a:36):

- Çok uğraştı; ama yapamadı.
- Bu çocuğu sevmiyorum; çünkü bu çocuk yalan söylüyor.
- Yapraklar sararıyor ve kış yavaş yavaş geliyordu.

6.2.4.4. Sıralı Cümle

Birden fazla cümlelerin virgül, noktalı virgül gibi noktalama işaretleriyle birbirine bağlandığı cümlelerdir (Korkmaz, 2003a:192):

- Ben bu kitabı okumuştum, size de öneririm.
- Erkenden uyandı, yıkandı, giyindi, dışarı çıktı.
- Annem, sabahleyin erkenden kalkar; kahvaltayı hazırlardı.

Cümle türleri ile ilgili LGS' de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

“Evin önündeki araba, eşyalarımızı taşımaya elverişli değildi.” cümlesiyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Sıralı cümledir. B) Olumsuz cümledir.
C) İsim cümlesidir. D) Kurallı cümledir.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Cümlede “elverişli değildi” söz öbeği yüklemidir. Yüklem sonda olduğu için cümle kurallı cümledir. “Değil” sözcüğü edattır ve ek eylem olarak yüklem olmuştur, dolayısıyla bu cümle isim cümlesidir. Cümlede “taşımaya” sözcüğü fiilimsidir. Cümle yapısı bakımından birleşiktir. Ayrıca “değil” edatı cümleyi olumsuz hâle getirmiştir. Dolayısıyla cümle, sıralı cümle değildir. Cevap A'dır.

Sıra No	CÜMLE ÇEŞİTLERİYLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Anlamlı ve Kurallı Cümle Oluşturma	2	0,71	15,38
2	Anlamca Olumlu Cümle	1	0,36	7,69
3	Soru Cümlesi	2	0,71	15,38
4	Bilineni Vurgulayan Soru Cümlesi	1	0,36	7,69
5	Fiil Cümlesi	1	0,36	7,69
6	İsim Cümlesi	1	0,36	7,69
7	Fiilimsiler	4	1,42	30,77
8	Söz Dizimiyle İlgili Genel Bilgiler	1	0,36	7,69
	TOPLAM	13	4,63	100,00

TABLO 6.3: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümle çeşitleriyle ilgili çıkmış soruların LGS'deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	CÜMLE ÇEŞİTLERİ İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Anlamlı ve Kurallı Cümle Oluşturma		1		1								2
2	Anlamca Olumlu Cümle									1			1
3	Soru Cümlesi		1					1					2
4	Bilineni Vurgulayan Soru Cümlesi					1							1
5	Fiil Cümlesi			1									1
6	İsim Cümlesi				1								1
7	Fiilimsiler		1	2	1								4
8	Söz Dizimiyle İlgili Genel Bilgiler		1										1
	TOPLAM		4	3	3	1		1		1			13

TABLO 6.4: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS'de cümle çeşitleriyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

Sıra No	SÖZ DİZİMİ İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Yüklem Birleşik Fiilden Oluşmaması	1	0,36	4,76
2	Ö+ZT+B.siz N+Y	1	0,36	4,76
3	DT+Y	1	0,36	4,76
4	Öge Dizilişi Yönüyle Özdeş Olan Cümle	1	0,36	4,76
5	Cümlede Belirtilen Sözcüklerin Hangi Öge Olduğu	1	0,36	4,76
6	Ö+DT+Y	1	0,36	4,76
7	Cümlede Hangi Ögenin Bulunmadığı	1	0,36	4,76
8	Ögeleri Buldurmaya Yönelik Sorular	1	0,36	4,76
9	Anlamlı ve Kurallı Cümle Oluşturma	2	0,71	9,52
10	Anlamca Olumlu Cümle	1	0,36	4,76
11	Soru Cümlesi	2	0,71	9,52
12	Bilineni Vurgulayan Soru Cümlesi	1	0,36	4,76
13	Fiil Cümlesi	1	0,36	4,76
14	İsim Cümlesi	1	0,36	4,76
15	Fiilimsiler	4	1,42	19,05
16	Söz Dizimiyle İlgili Genel Bilgiler	1	0,36	4,76
	TOPLAM	21	7,47	100,00

TABLO 6.5: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de söz dizimiyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	SÖZ DİZİMİ KONUSU İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Yüklem Birleşik Fiilden Oluşmaması				1								1
2	Ö+ZT+B.siz N+Y		1										1
3	DT+Y		1										1
4	Öge Dizilişi Yönüyle Özdeş Olan Cümle			1									1
5	Cümlede Belirtilen Sözcüklerin Hangi Öge Olduğu			1									1
6	Ö+DT+Y		1										1
7	Cümlede Hangi Ögenin Bulunmadığı				1								1
8	Ögeleri Buldurmaya Yönelik Sorular								1				1
9	Anlamlı ve Kurallı Cümle Oluşturma		1		1								2
10	Anlamca Olumlu Cümle									1			1
11	Soru Cümlesi		1					1					2
12	Bilineni Vurgulayan Soru Cümlesi					1							1
13	Fiil Cümlesi			1									1
14	İsim Cümlesi				1								1
15	Fiilimsiler		1	2	1								4
16	Söz Dizimiyle İlgili Genel Bilgiler		1										1
	TOPLAM		7	5	5	1		1	1	1			21

TABLO 6.6: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de söz dizimiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. ANLATIM BOZUKLUKLARI

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan bir araçtır. İnsanların gerek konuşurken, gerekse yazarken bazı ifadeleri eksik veya yanlış kullandıklarını sık sık görmekteyiz. Bu, dile ait kuralların iyi bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

LGS’de anlatım bozukluğuyla ilgili sorulara da yer verilmektedir. Anlatım bozukluğu soruları tüm dil bilgisi konularıyla bağlantılı olduğu için bu tür soruları çözebilmek için dil bilgisi konularının eksiksiz olarak bilinmesi gerekmektedir.

Belli başlı dil yanlışları şunlardır:

7.1. GEREKSİZ SÖZCÜK KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Bir cümlede kullanılan bir sözcük, cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bozulma veya daralma olmuyorsa o sözcük gereksizdir. Bir cümlede gereksiz bir sözcüğün kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur:

- Son günlerde sağlığı, sıhhati iyice bozulmuştu.

Bu cümlede sağlık ve sıhhat eş anlamlı kelimelerdir. Dolayısıyla bu iki sözcükten biri cümleden çıkarılmalıdır.

- Gizli sırlarımı aşikâr etme. AVŞ.

Bu cümlede “sır” sözcüğü zaten “gizli” anlamını içermektedir. Dolayısıyla “gizli” sözcüğü gereksiz olarak kullanılmıştır.

- Kartal havada süzülüyordu.

Süzülme işi zaten havada gerçekleşir. Bu nedenle “havada” sözcüğü cümlede gereksiz olarak kullanılmıştır.

“Yanımızdan hemen uzaklaşiverdi.

Tezlik eyleminde “hemen” anlamı vardır. Dolayısıyla cümlede “hemen” sözcüğü cümlede gereksizdir” (Akbayır, 2003: 18).

“Tesadüfen bir dost yazıhanesinde rastlamışlardı birbirlerine.”

Bu cümlede “tesadüfen” ve “rastlamak” sözcükleri eş anlamlıdır. “Tesadüfen” sözcüğü cümlede gereksizdir (Özkan, 1996: 378-379).

Gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozuklukları ile ilgili LGS’de 4 soru sorulmuştur.

SORU:

“Kardeşim, toplantıdan hemen ayrılmak istediğini kulağıma yavaşça fısıldadı.”

cümlesinde aşağıdaki kelimelerden hangisi gereksizdir?

- A) kardeşim B) hemen C) kulağıma D) yavaşça

LGS-1994

ÇÖZÜM:

Bir sözcük cümleden çıkarıldığında, cümlenin anlamında daralma veya bozulma olmuyorsa o sözcük gereksizdir. Cevabı bulmak için sözcükleri sırasıyla cümleden atarak gereksiz sözcüğü tespit ederiz. “Fısıldamak” sözcüğü “yavaşça” anlamını da yansıtmaktadır. Yani “fısıldamak” eylemi zaten “yavaşça” gerçekleştirilir. Dolayısıyla cümleden “yavaşça” sözcüğü çıkarıldığında cümlenin anlamında daralma olmamaktadır. Cevap D’dir.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- A) Eski konaklar insanlara daha çekici geliyor.
B) Uzun yıllardan bu yana bu köyde yaşadım.
C) Yeşile özlem duyan herkes şehirden kaçıyor.
D) Yağmurdan sonra ağaçlar bir başka güzel görünüyor.

LGS-1998

ÇÖZÜM:

“Uzun yıllardan bu yana bu köyde yaşadım.” cümlesinde birden çok anlatım bozukluğu vardır. “Yıllardan bu yana” ifadesinde uzun zaman anlamı olduğu için “uzun” sözcüğü cümlede gereksiz olarak kullanılmıştır. Ayrıca cümlede “bu yana” ifadesi yanlış kullanılmıştır. Bu ifadenin yerine “beri” sözcüğü kullanılmalıdır. Yüklem de cümleye uygun değildir. Kip ekinin şimdiki zaman olması gerekir. Dolayısıyla cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır: “Yıllardan beri bu köyde yaşıyorum” veya “Yıllardır bu köyde yaşıyorum.” Cevap B seçeneğidir.

SORU:

Aşağıdakilerin hangisinden altı çizili sözcük çıkarılırsa, cümlenin anlamında daralma olmaz?

- A) Fırtına pek çok insanın ölümüne sebep oldu.
- B) Yazarın son romanını henüz okumadığını söyledi.
- C) Arkadaşımın annesi kibar, ölçülü ve temiz bir insandı.
- D) Yaklaşan bayram nedeniyle kutlama çalışmaları gittikçe artıyor. **LGS-2001**

ÇÖZÜM:

Seçeneklerde verilen altı çizili sözcükleri atarak cümlelerde daralma olup olmadığını anlayabiliriz. A, B ve C seçeneklerindeki altı çizili sözcükleri attığımızda anlamda daralma olmaktadır. D seçeneğinde “artıyor” sözcüğünde “aşamalı bir durum” anlamı vardır. Dolayısıyla bu cümleden “gittikçe” sözcüğü atıldığında anlamda daralma olmamaktadır. Cevap D seçeneğidir.

SORU:

“Korkunç bir gürültü sesi duyuldu.” cümlesindeki anlatım bozukluğunun benzeri, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Biriken borçlar ülkenin ekonomik yönden dışa bağımlılığını sağladı.
- B) Sanatın tarihsel geçmişine göz atmak, ilginç sonuçlarla karşılaşmaya eşdeğerdir.
- C) Olası ihtimal hesaplarıyla bir yere varılmaz.
- D) Kuzu etini sağlıklı ve yaşlı olmayan kimseler yemelidir. **LGS-2001**

ÇÖZÜM:

“Korkunç bir gürültü sesi duyuldu.” cümlesinde gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Gürültü sesi” ifadesinde “ses” sözcüğü gereksiz kullanılmıştır. Çünkü gürültü zaten sestir. Buna benzer bir kullanım C seçeneğinde de vardır. “Olası ihtimal hesaplarıyla bir yere varılmaz.” cümlesinde de “olası ile ihtimal” sözcükleri eş anlamlıdır. Burada da gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cevap C’dir.

SORU:

Aşağıdakilerin hangisinden altı çizili sözcük çıkarılırsa cümlenin anlamında daralma olmaz?

- A) Ahmet ablasıyla birlikte bize geldi.
B) Alp, yazılı sınavdan yine iyi not aldı.
C) Ailece güzel bir evde oturuyorlar.
D) Doğduğu kenti, Ankara'yı, çok özlemişti.

LGS-2003

ÇÖZÜM:

Soru gereksiz sözcük kullanımıyla ilgilidir. “Ahmet ablasıyla birlikte bize geldi.” cümlesinde “ile” edatı cümleye zaten “birliktelik” anlamı katmıştır. Bu yüzden cümlede “birlikte” sözcüğünü kullanmak gereksizdir. Cevap A seçeneğidir.

7.2. BİRBİRİYLE KARIŞTIRILAN SÖZCÜKLER

Anlamları farklı olan bazı sözcüklerin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcükler ya aynı kökten ya da farklı köklerden ortaya çıkmışlardır. Birbirini andıran bu sözcüklerin çoğu kez aynı anlama geldiği sanılır. Oysa bu tür sözcükler arasında anlam farkı vardır. Bu anlam farkına dikkat etmemek, kullanımda yanlışlıklara yol açar (Aksoy, 1980: 21).

Bu kelimelerden bazıları şunlardır:

ayrıntı-ayrım

ayrıntı: “Bir bütünün önemce ikinci derecede olan öğelerinden her biri, detay” (TS,1998: 180).

“Bir şeyin ayrı olmakla birlikte kendisini bütünleyen parçası” (Akbayır, 2003: 33).

- Ödevi hazırlarken ayrıntıya inmemişsin.

ayrım: “ayırma işi. Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık; benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, fark” (TS,1998: 180).

- Bu iki kavram arasında küçük de olsa ayrım var.

öğrenim-öğretim

öğrenim: “Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil” (TS,1998: 1719).

- Kardeşim öğrenimini Ankara’da tamamladı.

öğretim: “Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedrisat” (TS, 1998: 1719).

- Eğitim-öğretimdeki eksikliklere çözüm yolları arıyoruz.

şans-olasılık

şans: “Talih, baht, felek” (TS,1998: 2073).

- Sınavı kazanma şansını kaybetti.
- Artık hiçbir şansım kalmadı.

olasılık: “Bir şeyin olabilmesi durumu, olabirlik, ihtimal” (TS,1998: 1678).

- Böyle bir olasılık söz konusu bile değil.

fiyat-ücret

fiyat: “Bir nesnenin parasal değeri” (Akbayır, 2003: 40).

- Bu elbisenin fiyatı ne kadar?

ücret: “Yapılan bir işin karşılığı olan para. Hizmetin bedeli” (Akbayır, 2003: 40).

- Patron çalışanların ücretine zam yaptı.

fotoğraf-resim

fotoğraf: “Makine ile çekilen resimdir” (Aksoy, 1980: 24).

- Annesi, bebeğin fotoğrafını çekti.

resim: “Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri” (TS,1998: 1856).

- Yaptığı resim canlı gibi duruyordu.

LGS’de sözcüklerin yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluğuyla ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yanlış sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğu vardır?

- A) Bu iki kavram arasında önemli bir ayrım var.
- B) Kirli havanın halk sağlığına zararlı olduğu sonucuna varılmıştır.
- C) Sergide, yazarın ressam tarafından çizilmiş fotoğrafı ilgi gördü.
- D) Günümüzde fabrikalar, kent merkezlerine uzak olan yerlerde kuruluyor.

ÇÖZÜM:

Resim, ressamın çizmesiyle elde edilen eserdir. Fotoğraf ise makineyle çekilen resimdir. “Sergide yazarın ressam tarafından çizilmiş fotoğrafı ilgi gördü.” cümlesinde “fotoğraf” sözcüğü yanlış olarak kullanılmıştır. Bu sözcüğün yerine “resim” sözcüğü getirilirse cümledeki anlatım bozukluğu giderilmiş olur. Dolayısıyla cevap C seçeneğidir.

SORU:

“Buzlu yollarda araçların kaza yapma şansı artar.” cümlesindeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gereksiz sözcük kullanılması
- B) Özne - yüklem uyumsuzluğu
- C) Öznenin iyelik eki alması
- D) Yanlış sözcük kullanılması

LGS-2003

ÇÖZÜM:

“Buzlu yollarda araçların kaza yapma şansı artar.” cümlesinde yanlış sözcük kullanılmasından kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. “Şans” sözcüğü, “talih, baht; bir şeyin olabilmesi için çok az umut olmak” gibi anlamlara gelmektedir. Cümlede “kaza yapma” ifadesi olumsuz bir durumu yansıtmaktadır. Dolayısıyla cümlede “şans” sözcüğü kullanılamaz. “Şans” sözcüğünün yerine “ihtimâl” veya “risk” sözcüğü kullanılırsa cümledeki anlatım bozukluğu giderilmiş olur. Çünkü “kaza yapma” “şans” değil, “ihtimâl ve risk” anlatan bir ifadedir. Cevap D seçeneğidir.

7.3. ZAMİR EKSIKLİĞİNDEN (BELİRSİZLİĞİNDEN) KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

“3. tekil kişi iyelik ekiyle belirtme durum eki bir sözcükte üst üste kullanıldığında tamlama yoksa zamir belirsizliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu oluşur” (Akbayır, 2003: 76). Başka bir ifadeyle, bazen tamlayan durumundaki şahıs zamirini yazmamak cümlede anlam belirsizliğine yol açar.

- “Gözünü toprak doyursun” (Bayındır, 2003: 165).

Bu cümlede anlam belirsizliği vardır. “Göz” sözcüğünün hangi şahsa ait olduğu belli değildir. Bu belirsizliğin giderilmesi için cümlenin başına “senin” ya da “onun” şahıs zamirini getirmeliyiz.

- Yarışmada birinci olduğuna sevindim.

(Senin, onun)

- Fotoğrafını uzun yıllar sakladım.

(Senin, onun)

Bu konuyla ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, kişi zamirinin kullanılmaması anlamda belirsizliğe yol açmıştır?

A) Gelmesi gerektiğini niçin düşünmediniz?

B) On yıllık ehliyeti olduğunu bilmiyorduk.

C) Dost canlısı biri olduğunu söylediler.

D) Bir müddet beklemeleri gerekiyormuş.

LGS-2004

ÇÖZÜM:

Tamlayan durumundaki kişi zamirinin kullanılmaması bazen anlam belirsizliğine yol açar. Bu durumda, iyelik ekinden sonra belirtme ekini almış olan sözcüğü tespit etmek gerekir. “Dost canlısı biri olduğunu söylediler.” cümlesinde “senin” ve “onun” anlamı bulunmaktadır. Anlam belirsizliğini gidermek için cümlenin başına bu zamirlerden biri getirilmelidir. Cevap C seçeneğidir.

7.4. BAĞLAÇLARLA İLGİLİ YANLIŞLIKLARDAN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Cümlelerde yanlış bağlaçların kullanılması anlatım bozukluklarına neden olur.

“- Yanlış bir şey yapsan da kızmaz, ama inanılmayacak kadar anlayışlıdır.”

“Ama” bağlacı karşıtlık bildiren cümlelerde kullanılır. Oysa bu cümledeki her iki yargıda olumludur. İkinci cümle birinci cümlenin açıklaması durumundadır. Dolayısıyla bu cümlede “ama” bağlacının yerine “çünkü” bağlacı getirilmelidir (Akbayır, 2003: 77).

- Derginin kapak tasarımı güzeldi ancak bu tasarımı herkes beğendi.

Bu cümlede “ancak” bağlacının yerine “ve” bağlacı getirilmelidir.

Bu konuyla ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Çok yetenekli bir çocuk ama bir o kadar da gayretli.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bağlaç uyumsuzluğu B) Çelişen sözcükler kullanılması
C) Yanlış tümleç kullanılması D) Özne-yüklem uyumsuzluğu

LGS-2001

ÇÖZÜM:

“Çok yetenekli bir çocuk ama bir o kadar da gayretti.” cümlesinde bağlaç uyumsuzluğundan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Çünkü “ama” bağlacı, bağlı cümlelerde “olumlu-olumsuz” cümleleri birbirine bağlamaktadır. Cümlede “ama” bağlacının yerine “üstelik” veya “ve” bağlacı getirilirse anlatım bozukluğu giderilmiş olur. Dolayısıyla cevap A seçeneğidir.

7.5. ÖGE EKSİKLİĞİNDEN KAYNAKLANAN ANLATIM BOZUKLUKLARI

Bir cümlede bulunması gereken bir ögenin kullanılmaması, anlatım bozukluğuna yol açar. Öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozuklukları tüm ögelere görülmektedir.

“Kuzu eti, tam sağlıklı ve yaşlı olmayan kimselerce yenmelidir” (Aksoy, 1980: 132).

Bu cümlede sağlıklı sözcüğünden sonra “olan” sözcüğünün bulunması gerekir. Yoksa cümle, sağlıklı olmayan ve yaşlı olmayan anlamını içerir. Cümlede, yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır.

- Ben mazimi, mazim beni arıyor.

“Mazimi” sözcüğünden sonra “arıyorum” yüklemine cümleye getirilmesi gerekiyor.

- Herkes çalışıyor, dinlenmiyordu.

“Herkes” sözcüğü olumlu cümlelerde kullanılır. İkinci yargı olumsuz olduğu için buraya “hiç kimse” öznesinin getirilmesi gerekir. Dolayısıyla cümle şöyle olur:

- Herkes çalışıyor, hiç kimse dinlenmiyordu.

- Albümün tanıtımı önümüzdeki hafta yapılacak ve on beş gün sonra piyasaya çıkacak.

Bu cümlede “özne” eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümleye “ve” bağlacından sonra “albüm” sözcüğü getirilirse, anlatım bozukluğu giderilmiş olur.

- İnsanları sev ama güvenme.

Bu cümlede “dolaylı tümleç” eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Ama bağlacından sonra cümleye “insanlara” sözcüğünün getirilmesi gerekmektedir.

- Bana inanıyor ve her konuda destekliyordu.

Bu cümlede “nesne” eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Cümlenin doğru şekli şöyledir:

- Bana inanıyor ve her konuda beni destekliyordu.

Bu konuyla ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

A) Geçirdiği kazada kolu sağlam, ayağı ise kırılmıştı.

B) Bir kişinin azığı iki kişiyi aç koyarmış.

C) Gecenin karanlığında yoluna devam etti.

D) İnsanlara yardım edebilmek en büyük mutluluktur.

LGS-1999

ÇÖZÜM:

Seçeneklere baktığımızda B, C ve D seçeneklerinde anlatım bozukluğunun olmadığını görmekteyiz. A seçeneğinde ise yüklem eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır. Birinci cümlenin yüklemi eksiktir. Cümlede anlatılmak istenen kolun sağlam kaldığıdır. Dolayısıyla cümlenin doğru şekli şöyle olur: “Geçirdiği kazada kolu sağlam kalmış, ayağı ise kırılmıştı.” Cevap A seçeneğidir.

Sıra No	ANLATIM BOZUKLUKLARI İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Gereksiz Sözcük Kullanımı	4	1,42	40,00
2	Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler	2	0,71	20,00
3	Zamir Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları	1	0,36	10,00
4	Bağlaçlarla İlgili Yanlışlıklardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları	1	0,36	10,00
5	Öge Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozukluğu	1	0,36	10,00
6	Birden Çok Nedenden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları	1	0,36	10,00
	TOPLAM	10	3,56	100,00

TABLO 7.1: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de anlatım bozukluklarıyla ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	ANLATIM BOZUKLUKLARI İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Gereksiz Sözcük Kullanımı	1							2		1		4
2	Birbiriyle Karıştırılan Sözcükler							1			1		2
3	Zamir Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları											1	1
4	Bağlaçlarla İlgili Yanlışlıklardan Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları								1				1
5	Öge Eksikliğinden Kaynaklanan Anlatım Bozukluğu						1						1
6	Birden Çok Nedenden Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları					1							1
	TOPLAM					1	1	1	3		2	1	10

TABLO 7.2: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de anlatım bozukluklarıyla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. SES BİLGİSİ, İMLÂ VE NOKTALAMA

8.1. SES BİLGİSİ

“Bir dilin seslerini, oluşumları, boğumlanma özellikleri, kelimelerdeki sıralanışları, yüklendikleri görevler ve uğradıkları türlü değişmeler açısından inceleyen gramer dalına ‘ses bilgisi’ denir” (Korkmaz, 2003a:183). Bir başka ifadeyle “ses bilgisi, insan konuşma seslerinin özellik ve niteliklerinin incelenmesi ve tanımlanmasını içerir” (Tosun, 1980: 57).

Türkiye Türkçesinde, yazı dilinde yirmi dokuz ses bulunmaktadır. Bu seslerin yirmi biri ünsüz (sessiz), sekizi de ünlü (sesli) dır.

Ünsüz sesliler:

b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.

Ünlü sesliler:

a, e, ı, i, o, ö, u, ü.

Her bir ünlü sesin üç özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler şöyledir:

	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

Türk dilinde kendine özgü bir ünlü uyumu bulunmaktadır. Bu uyum, Türk dilini diğer dillerden ayırmakla birlikte Türkçeye ayrı bir ahenk katmıştır

Türkçede büyük ve küçük ünlü uyumu olmak üzere iki tür ünlü uyumu bulunmaktadır.

8.1.1. Büyük Ünlü Uyumu

“Türkçe bir sözcükte kalın ünlülerden sonra kalın, ince ünlülerden sonra ince ünlülerin gelmesine ‘büyük ünlü uyumu’ denir” (Hengirmen, 1998:71). Dilimize özgü bir özellik olan büyük ünlü uyumu Türkçenin en önemli ses kuralıdır.

Büyük ünlü uyumuna kalınlık-incelik uyumu da denmektedir:

Kalın ünlüler: a,ı,o,u

İnce ünlüler: e,i,ö,ü

Okul,sıra evimiz, yolculuk, çiçekçinin... uyar.

insan, kalemlik, kitaplar, kiramız, koli... uymaz.

8.1.2. Küçük Ünlü Uyumu

“Bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü varsa, sonraki hecelerde de düz; yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde de dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin kullanılmasına ‘küçük ünlü uyumu’ denir” (Demir-Yılmaz, 2003: 161):

koltuklar, gemiler, gözlerimizin, sokağın, duvarı... uyar.

takvim, kiraz, kalem, vazoyu... uymaz

Tek heceli, birleşik ve yabancı kelimelerde ünlü uyumları aranmaz:

Kuş, koç, taş, hanımeli, cumartesi, evliya, otobüs... bu tür sözcüklerde ünlü uyumu aranmaz.

* “-ki, -ken, -yor, -gil, -daş, -(i)mtırak, -leyin” ekleri genellikle ünlü uyumlarına uymazlar:

-ki : akşamki

-ken : bakarken

-leyin : sabahleyin

-yor : biliyor

-gil : dayımgil

-daş : meslektaş

-(i) mtırak : yeşilimtırak

Türkçe olan bazı sözcükler, ses değişimine uğradıkları için büyük ünlü uyumuna uymazlar:

Ana> anne, karındaş>kardeş, alma>elma, kangı>hangi gibi.

8.1.3. Darlaşma (Ünlü Daralması)

Geniş ünlü ile biten bir sözcüğe “-yor” eki getirildiğinde, geniş ünlüler daralmaya uğrar (Demircan, 2001:72).

“-yor” eki kendisinden önce gelen “a,e” düz-geniş ünlülerini daraltarak “ı,i,u,ü” ye çevirir. Bu ses olayına “ünlü daralması” denir:

Başla-yor > başlıyor, atma-yor > atmıyor

Yakala-yor > yakalıyor, görme-yor > görmüyor

Bulma-yor > bulmuyor, ara-yor > arıyor

De-y-ecek > diyecek, ye-y-ecek > yiyecek

8.1.4. Ünlü Türemesi

“Kimi Türkçe kök-ek geçişlerinde pekiştirme amacıyla dil-dışı ya da zorlayıcı ünsüz dizileri oluşursa, kök ile ek arasına bir ünlü girer. Bu ses olayına ‘ünlü türemesi’ denir” (Demircan, 2001:89):

Dar-a-cık, bir-i-cik, az-ı-cık, genç-e-cik(gencecik)...

8.1.5. Ses Düşmesi

“Yalın veya ekler ile genişletilmiş olan kelimelerin ön, iç ve sonlarında bulunan seslerden birinin, çeşitli etkenlerle yitirilmesi olayına ‘ses düşmesi’ denir” (Korkmaz,2003:185).

Ses düşmesi; kelime türetilirken, çekim eki alırken ve birleşik kelime yapılıırken ünlü veya ünsüz ses düşmesi şeklinde görülür:

8.1.5.1. Kelime Türetilirken Ünlü Düşmesi

Bazı sözcükler yapım eki aldıklarında ünlü düşmesi gerçekleşir:

Kara-ar- > karar-, sarı-ar- > sarar- > koku-la- > kokla-, oyun-a->oyna-, sızı-la> sızla-, sıyr-ık > sıyrık-...

8.1.5.2. Kelime Türetilirken Ünsüz Düşmesi

Bazı sözcükler yapım eki aldıklarında ünsüz düşmesi görülür. Özellikle kelime sonundaki sert damak ünsüzleri, türetme sırasında düşer (Şimşek,1999:44):

Küçük+cık > küçücük, ufak+cık > ufacık, alçak+cık > alçacık, küçük+ı- > küçül-, kalk-tır- > kaldır-, gel-tir- > getir-, kapak+lı > kapalı...

8.1.5.3. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi (Hece Düşmesi)

İlk hecesi açık, ikinci hecesi kapalı olan iki heceli bazı sözcükler ünlü harfle başlayan bir çekim eki getirildiğinde sözcüğün ikinci hecesindeki ünlü düşer. Böylece orta hece kalkmış olur. Bu ses olayına “orta hece düşmesi” denir (Dürder-Ediskun, 1985:40).

Bu ses olayı daha çok organ adlarında görülür:

omuz-u>omzu, burun-u> burnu, alın-ı> alını, karın-ım>karnım, oğul-u>oğlu...

8.1.5.4. Birleşik Kelime Oluşturulurken Ses Düşmesi

“Türkçede iki ünlü yan yana gelmez. Bu nedenle ünlü ile biten sözcükler, ünlü ile başlayan başka bir sözcükle birleşirse, ünlülerden biri düşer. Bu durumda bir hece kaybolur. Bu nedenle bu olaya ‘hece düşmesi’ ya da ‘hece yutumu’ denir” (Hengirmen, 1998: 75).

Bu ses olayı, yardımcı eylemlerle kurulan birleşik fiillerde de görülmektedir:

Kahır ol->kahrol-, emir et->emret- sabır et->sabret-,
cuma-ertesi>cumartesi, ne-için>niçin, ne-asıl>nasıl gibi birleşik sözcüklerde de
birleşme sırasında ses düşmesi görülmektedir.

LGS'de ses bilgisi ile ilgili 2 soru sorulmuştur.

SORU :

Türkçe kelimelerin özellikleriyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kalınlık-incelik uyumu vardır.
- B) Düzlük-yuvarlaklık uyumu vardır.
- C) Kelime başında iki ünsüz bulunmaz.
- D) Kelimenin her hecesi vurguludur.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Türkçede ünlü uyumları söz konusudur. Büyük ünlü uyumunda kalınlık-incelik; küçük ünlü uyumunda ise düzlük-yuvarlaklık bulunmaktadır.

Ayrıca Türkçe sözcüklerin başında iki ünsüz yan yana bulunmaz. Türkçe sözcüklerde vurgu, genellikle son hecede bulunur. Ancak vurgulanan hece, sözcüğün özelliğine göre değişir. Dolayısıyla Türkçe sözcüklerde her hecenin vurgulu olduğu söylenemez. Cevap D'dir.

SORU:

Aşağıdaki birleşik kelimelerin hangisinde hece düşmesi olmuştur?

- A) Basımevi
- B) Hanımeli
- C) Pazartesi
- D) Aşçıbaşı

LGS-1997

ÇÖZÜM:

“Basımevi, Hanımeli ve Aşçıbaşı” birleşik sözcüklerinde herhangi bir ses olayı yoktur. “Pazartesi” sözcüğü ise, “Pazar” ve “ertesi” sözcüklerinin birleşmesinden oluşurken, “ertesi” sözcüğündeki “-er” hecesi düşmüştür. Hece düşmesi bu sözcükte vardır. Cevap C'dir.

Sıra No	SES BİLGİSİ İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	Türkçe Kelimelerin Genel Özellikleri	1	0,36	50,00
2	Birleşik Sözcüklerde Hece Düşmesi	1	0,36	50,00
	TOPLAM	2	0,71	100,00

TABLO 8.1: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de ses bilgisiyle ilgili çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	SES BİLGİSİ İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	Türkçe Kelimelerin Genel Özellikleri		1										1
2	Birleşik Sözcüklerde Hece Düşmesi				1								1
	TOPLAM		1		1								2

TABLO 8.2: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de ses bilgisiyle ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

8.2. İMLÂ (YAZIM) VE NOKTALAMA

8.2.1. Yazım Kuralları

Yazım kurallarının hazırlanmasında kaynak eser olarak 2000 TDK (Türk Dil Kurumu) imlâ kılavuzundan yararlanılmıştır.

8.2.1.1. Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler

a. Cümleler büyük harfle başlar:

- Mil çekmişler sanki şu gözlerime.

b. İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:

- Orhun Kitabesi’nde Türk hakanı şöyle diyor: Türk Tanrısı, Türk milleti yok olmasın diye atalarımı gönderdi ve beni gönderdi.

c. Mısralar büyük harfle başlar:

- Yeşilin rengi bu mu ki?

- Yapraklar yalan söylüyor. AK

d. Özel adlar büyük harfle başlar:

d.1. Kişi ad ve soyadları büyük harfle başlar:

- Atilla Yücesu, Peyami Safa, Ömer Seyfettin...

d.2. Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar:

- Mustafa Bey, Vali Fahri Bey, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Burcu Hanım, Müslüm Baba...

d.3. Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitapların ilk sözcüğü büyük harfle başlar:

- Değerli dostum, Sevgili kardeşim...

d.4. Hayvanlara verilen özel adlar büyük harfle başlar:

- Tekir, Karabaş, Pamuk, Sarıkız, Çomar, Fino...

d.5. Yer adları büyük harfle başlar:

- Türkiye, Asya, Doğu Anadolu, Samsun, Gazi Caddesi, Kültür Mahallesi, Tuncay Sokak, Gül Apartmanı

d.6. Millet, dil, din, mezhep isimleri büyük harfle başlar:

- Türk, Arap, Türkçe, Almanca, Müslümanlık, Hanefilik...

d.7. Kurum, kuruluş, kurul adları büyük harfle başlar:

- Türk Dil Kurumu, Devlet Malzeme Ofisi, Malatya Lisesi...

d.8. Gezegen ve yıldız adları coğrafi terim olarak kullanılırsa büyük harfle başlar; diğer durumlarda küçük harfle yazılır:

- Ay, Dünya ile Güneş'in arasına girerse güneş tutulması gerçekleşir.

Bu cümlede altı çizili sözcükler “özel isimdir” .

- Bu iş dünyada olmaz.

Bu cümlede altı çizili sözcük “cins isimdir” .

8.2.1.2. “de” Bağlacı ile “-de” Durum Ekinin Yazımı

“de/da” bağlacı, kendisinden önceki sözcükten her zaman ayrı yazılır. Ayrıca kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar “de/da” biçimini alır:

- Bu işin böyle olduğunu sen de biliyorsun, o da biliyor.

- Bu da benim sana hediyem olsun.

- Seni de benim gibi bir yakan olmuş.

“de/da” bağlacının “te/ta” şekli yoktur. Özel isimlerden sonra de/da bağlacı varsa ayrı yazılır ve kesme işareti kullanılmaz:

- Bence Mert'te kitabı almamış.

Bu cümlede yazım yanlışı vardır. Cümlede “de” ayrı yazılmalı, ayrıca kesme işareti kullanılmamalıdır. Bu cümlenin doğru yazımı şöyledir:

- Bence Mert de kitabı almamış.

“-de” bulunma eki, ünsüz benzeşmesine ve ünlü uyumlarına uyarak “-de, -da, -te, -ta” şekline dönüşür. Bu eki de/da bağlacı ile karıştırmamak gerekir:

- Nemrut'ta güneşin doğuşunu izlemek çok güzeldi.

- Musul ve Kerkük'te çok şehit verdik.

- Orhan'da insanlıktan eser kalmamış.

Bu konuyla ilgili LGS'de 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Hangi cümlede yazım yanlışı vardır?

A) Duyduklarımdan aklım da bir şey kalmadı.

B) Gömleği de saçları gibi altın sarısı.

C) Sözlerini iyice düşün de söyle.

D) Gezmeye ikisi de mi gidecek?

LGS-1997

ÇÖZÜM:

“de, da” bağlacı ayrı yazılır ve cümleye “başkaları gibi, dahi bile” gibi anlamlar katar. B, C ve D seçeneklerinde “de” bağlaç görevinde kullanılmıştır ve yazımı doğrudur. “Duyduklarımdan aklım da bir şey kalmadı.” cümlesinde yazım yanlışı vardır. Cümlede “-de” bulunma eki, “aklım” sözcüğüne bitişik yazılmadığı için cümlede yazım yanlışı vardır. Cümleden “de”yi attığımız zaman cümle bozulmaktadır. Dolayısıyla bu “-de” , hâl ekidir ve sözcüğe bitişik yazılır. Cevap A'dır.

SORU:

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A) Bilgi yarışmasında bizim okulda dereceye girdi.

B) Toplantı da öğretmenler odasında yapılacak.

C) Havuzda yüzerken de dikkatli olmalıyız.

D) Üniversite eğitimini yurt dışında mı yaptı?

LGS-1998

ÇÖZÜM:

Soru, de/da bağlacı ile “-de” ekinin yazımıyla ilgili olarak sorulmuştur. B’de “da” bağlaçtır ve yazımı doğrudur. C ve D seçeneklerindeki “-da” ise hâl ekidir ve doğru olarak yazılmışlardır. “Bilgi yarışmasında bizim okulda dereceye girdi.” cümlesinde “okulda” sözcüğündeki “da” bağlaçtır ve ayrı yazılmalıdır.

Buradaki “da”yı cümleden attığımızda cümle bozulmuyor. Buradaki “da” cümleye “başkaları gibi” anlamını katmıştır ve bağlaçtır. Dolayısıyla cümlenin yazımı şöyle olmalıdır: “Bilgi yarışmasında bizim okul da dereceye girdi.” Cevap A seçeneğidir.

8.2.2. Noktalama İşaretleri

Noktalama işaretlerinin hazırlanmasında kaynak eser olarak Türk Dil Kurumu’nun 2000 yılında çıkardığı imlâ kılavuzundan yararlanılmıştır.

“Duygu ve düşünceleri daha açık ifade etmek, cümlenin yapısını ve duraklama noktalarını belirlemek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak, sözün vurgu ve ton gibi özelliklerini belirtmek üzere kullanılan işaretlere ‘noktalama işaretleri’ denir” (İmla Kılavuzu, 2000: 51).

8.2.2.1. Nokta (.)

1. Tamamlanmış cümlelerin sonuna konur:

- Başımın üstünden yorgun bulutlar geçer. YBB

2. Kısaltmaların sonuna konur:

Yard. Doç., vb., sok. (sokak), Alb. (albay)...

3. Sayılardan sonra sıra bildirmek için kullanılır:

2. (ikinci), 23. (yirmi üçüncü), IV. Murat (dördüncü), 1. gün...

4. Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra kullanılır:

a., b., c.; 1., 2., 3., ...

5. Tarihlerin yazımında gün, ay ve yılı gösteren sayıları ayırmak için nokta konur:

18.11.1979, 23.06.2005 ...

6. Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için nokta kullanılır:

- Tren 18.30’da hareket edecek.

7. Matematikte çarpı işareti yerine kullanılır:

3 . 4 = 12, 6 . 8 = 48...

8.2.2.2. Virgöl (,)

1. Art arda sıralanan eş görevli sözcük ve sözcük guruplarının arasına konur:

- Yurdumu, ulusumu, bayrağımı seviyorum.
- Milletimizin ilerlemesi, insanlığın mutluluğu için çok çalışmalıyız.

2. Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için virgöl kullanılır:

- Biraz acele et, arabaya yetişmeliyiz.

3. Bir cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur:

- Tek dileği, insanlardan saygı görmektir.

4. Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için kullanılır:

- Engin, askerlerin çarşıdan geçişini görebilmek için erkenden evden ayrıldı.

5. Cümlede ara sözleri ve cümleleri ayırmada kullanılır:

- Hasan, kim ne derse desin, iyi bir çocuktur.

6. Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan sözcükler arasına konur:

- Anam, zavallı anam bir gün gülmedi bu dünyada.

7. Tırnak içine alınmayan alıntı cümlelerden sonra kullanılır:

- Bu parayı kesinlikle alamam, dedi.

8. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak, ret, kabul, teşvik bildiren sözcüklerden sonra konur:

- Evet, sana söylüyorum bunları.

9. Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı bulunmadığını göstermek için kullanılır:

- O, mahallenin en güzel evinde oturuyor.

10. Hitap bildiren sözcüklerden sonra konur:

- Sayın Bakanım,
- Arkadaşlar, geziye katılacaklar parmak kaldırsın.

11. Yazışmalarda başvuru makamının adından sonra konur:

Sivas Lisesi Müdürlüğüne,

LGS'de virgölün kullanımıyla ilgili 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Aşağıdaki dizelerin hangisinde parantezle gösterilen yere virgül (,) konulması gerekmez?

- A) Her taraf tepeden () tırnağa bahar...
- B) Bir yağmur sonrası gelin () seyredin!
- C) Bulutsuz () masmavi dünyalarına
- D) Sevginin () sevincin güneşi doğar.

LGS- 1999

ÇÖZÜM:

B seçeneğinde sıralı cümlelerin, C’de sıfatların, D’de ad tamlamasının tamlayanlarının arasına geldiğinden buralara virgülün konulması gerekir. A’da ise “tepeden tırnağa” ifadesi bir ikilemedir. İkilemelerin arasına hiçbir noktalama işareti getirilemeyeceğinden, burada virgül kullanılamaz. Dolayısıyla cevap A’dır.

8.2.2.3. Tırnak İşareti (“”)

1. Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır:

-Eski zaman: “Isıramayacağın eli öp!” demiş. Asrımız, bilakis: “Kıramayacağın zinciri hiç olmazsa kemir!” der. CŞ

2. Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır:

-Ülkenin kalkınması için “eğitim” e önem vermeliyiz.

3. Kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır:

-Öğrencilerime Cengiz Aytmatov’un “Toprak Ana” adlı eserini okutuyorum.

Tırnak içine alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz. Tırnak içindeki alıntının sonuna uygun olan noktalama işareti getirilir. Ayrıca tırnak işaretinden sonra gelen “dedi, demiş, der...” sözcükleri küçük harfle başlar.

Tırnak işaretiyle ilgili LGS’de 2 soru sorulmuştur.

SORU:

Hangi cümlede tırnak işareti yanlış kullanılmıştır?

- A) “Küçük Ağa” son yılların en güzel romanlarından biridir.
- B) Hüseyin Efendi, “olmaz” böyle şey dedi.
- C) Akşama doğru, “Geliyorlar!” diye bir ses duyduk.
- D) Mehmet, “yuva” dediği yukarıdaki odada kalırdı.

LGS-1995

ÇÖZÜM:

Başkasından aynen aktarılan ifadeler, eser adları, vurgulanmak istenen ifadeler “tırnak” içine alınır. Seçeneklere baktığımızda A, C ve D seçeneklerindeki kullanımların doğru olduğunu görmekteyiz. B seçeneğinde ise tırnak işareti yanlış kullanılmıştır. Çünkü Hüseyin Efendi ifadesinden sonra tırnağın açılması gerekir. Ayrıca Hüseyin Efendi’nin sözü tam olarak tırnak içine alınmamıştır. Cümle şöyle olmalıdır: Hüseyin Efendi, “Olmaz böyle şey” dedi. Dolayısıyla cevap B seçeneğidir.

SORU:

Hangi cümlede tırnak işareti doğru kullanılmıştır?

- A) Babam: Çalışmak, “başarının anahtarıdır.” dedi.
- B) Babam: “Çalışmak, başarının anahtarıdır.” dedi.
- C) Babam: “Çalışmak”, başarının anahtarıdır. dedi.
- D) “Babam: Çalışmak başarının anahtarıdır.” dedi.

LGS-1997

ÇÖZÜM:

Başkasından aynen aktarılan ifadeler tırnak içine alınır. Seçeneklere baktığımızda, B seçeneğinde tırnak işaretinin doğru kullanıldığını görmekteyiz. Çünkü burada başkasına ait söz aktarılırken, iki noktadan sonra tırnak açılmış ve cümleye büyük harfle başlanmıştır. Aktarılan sözün bittiği yere de uygun noktalama işareti getirilerek tırnak kapatılmıştır. Ayrıca cümle gereği, tırnaktan sonra cümle küçük harfle devam etmiş. Dolayısıyla bu kullanım doğrudur. Cevap B seçeneğidir.

8.2.2.4. Düzeltme (İnceltme, Uzatma) İşareti (^)

Düzeltme işaretinin (^) iki görevi vardır: Uzatma ve inceltme.

1. Yazılışları bir, anlamları ve okunuşları ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için, okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine düzeltme işareti konur:

adet (sayı), âdet (gelenek, alışkanlık); hal (pazar yeri), hâl (vaziyet, durum); kar (yağış biçimi), kâr (kazanç); dahi (bile, de, da), dâhi (olağanüstü yeteneği ve yaratıcı gücü olan)...

2. Arapça ve Farsçadan dilimize giren bazı kelime ve eklerde “g, k, l” ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için bu ünsüzlerden sonra gelen “a” ve “u” sesleri üzerine düzeltme işareti konur:

tezgâh, kâfir, evlât, hilâl, sükûn, lâkin, lâle, mekân, dükkân, dergâh...

Düzeltilme işaretiyle ilgili LGS’de 1 soru sorulmuştur.

SORU:

Altı çizili kelimelerin hangisinde, düzeltilme (uzatma, inceltme) işareti (^) kullanılamaz?

- A) Her bölgenin adeti farklıdır.
- B) Yeni işimizden çok kar ettik.
- C) Ne dediğimi pek ala anladı.
- D) Ne yapacağını bana dahi söylemedi.

LGS-1996

ÇÖZÜM:

Yazılışları benzer, anlam ve okunuşları farklı olan sözcükleri ayırt etmek amacıyla düzeltilme işareti kullanılır. A’da “adeti” sözcüğünde düzeltilme işareti kullanılmalıdır. Çünkü sayı, tane anlamında kullanılmamıştır. B’de “kar” sözcüğünde de uzatma işareti kullanılmalıdır. Çünkü sözcük yağış biçimi değil kazanç anlamındadır. C’de “ala” sözcüğü karışık renk anlamında değil, çok iyi anlamında kullanıldığı için sözcüğün “pek âlâ” şeklinde yazılması gerekir. Burada da uzatma işareti kullanılmalıdır. D’de ise “dahi” sözcüğü “de, da” bağlacını karşılamaktadır ve “bile” anlamındadır. Bu sözcüğün yazımı doğrudur. Sözcük “olağanüstü zekâsı ve yaratıcı gücü olan” “dâhi” anlamında olsaydı düzeltilme işareti gerekirdi. Dolayısıyla cevap D seçeneğidir.

Sıra No	İMLÂ VE NOKTALAMA İLE İLGİLİ KONULAR	Soru Sıklığı	LGS'deki Toplam Türkçe Sorularına %	Kendi Soru Türüne %
1	“De, da” Bağlacı ile “-de” Hâl Ekinin Yazımıyla İlgili Yanlışlıklar	2	0,71	33,33
2	Tırnak İşaretin Kullanımı	2	0,71	33,33
3	Virgülün Kullanımı	1	0,36	16,67
4	Düzeltilme İşaretinin Kullanımı	1	0,36	16,67
	TOPLAM	6	2,14	100,00

TABLO 8.3: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de imlâ ve noktalamayla ilgili olarak çıkmış soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına ve kendi soru türüne oranları gösterilmiştir.

Sıra No	İMLÂ VE NOKTALAMA İLE İLGİLİ SORULAR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	TOPLAM
1	“De, da” Bağlacı ile “-de” Hâl Ekinin Yazımıyla İlgili Yanlışlıklar				1	1							2
2	Tırnak İşaretin Kullanımı		1		1								2
3	Virgülün Kullanımı						1						1
4	Düzeltilme İşaretinin Kullanımı			1									1
	TOPLAM		1	1	2	1	1						6

TABLO 8.4: Yukarıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS’de imlâ ve noktalamayla ilgili olarak çıkmış soruların yıllara göre dağılımı ve soru sayıları gösterilmiştir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

9.1. SONUÇLAR

1994-2004 yılları arasında Liselere Giriş Sınavı'nda (LGS) çıkmış toplam 281 Türkçe sorusunun özellikleri aşağıda maddeler hâlinde verilmiştir.

1. 1994-2004 yılları arasında uygulanan LGS'de çıkmış toplam 281 Türkçe sorusunun 191'ini anlam soruları oluşturmaktadır. Bu soruların LGS'de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı % 67,97'dir. Bu yönüyle LGS, okuduğunu anlayan, doğru yorumlayan ve anladığından bir sonuç çıkarabilen adayların başarılı olabileceği tarzda bir sınavdır.

2. LGS'de sözcükte anlamla ilgili soruların genellikle sözcüklerin anlamlarına yönelik olduğu görülmektedir. Sözcükte anlam konusunda en fazla soru "eş ve yakın anlamlı sözcüklerin cümleye kattığı anlamla" ilgili olarak sorulmuştur. Bu sorular, öğrencilerin verilen anlamları yakalayıp yakalamadıklarını tespit etmeye yöneliktir. Eş ve yakın anlamlı sözcüklerle ilgili olarak LGS'de 17 soru sorulmuştur. Bu soruların LGS'de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 6,05'tir.

LGS'de sözcüklerin mecaz anlamda kullanılıp kullanılmadığına yönelik sorulara sıkça yer verilmektedir. Mecaz anlamla ilgili çıkmış 7 sorunun LGS'deki toplam Türkçe sorularına oranı 2,49'dur.

Sözcükte anlam konusunda eş ve yakın anlamlı sözcüklerden sonra en fazla soru gelen konu deyimlerdir. Deyimlerle ilgili olarak LGS'de 10 soru sorulmuştur. Bu sorular deyimlerin genel özelliklerini yansıtacak tarzda sorulmuştur. LGS'de deyimlerle ilgili çıkmış soruların toplam Türkçe sorularına oranı 3,56'dır.

Sözcükte anlamda atasözleri ile ilgili sorular da önemli bir oran teşkil etmektedir. Atasözleri ile ilgili soruların, genellikle verilen parçaya uygun atasözünün hangisi olup olmadığını bulmaya yönelik olduğu görülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak LGS'de çıkmış 7 sorunun toplam Türkçe sorusuna oranı 2,49'dur.

Anlam olayları konusunda da deyim aktarmasıyla ilgili sorulara bazen yer verilmektedir. Bu alanda en çok soru “insandan doğaya aktarma” yani “kişileştirme” konusundan gelmektedir. Ayrıca benzetme ve abartma ile ilgili sorulara da yer verildiği belirlenmiştir.

Anlam bilgisi bölümünde 3 soru da “şiir bilgisi” başlığı altında ele alınmıştır. Bu sorulardan 1’i “şiir türleri”yle, diğer 2’si ise “şairin kişiliğini belirleme” ile ilgili olarak sorulmuştur. Bu konuda çıkmış 3 sorunun LGS’de çıkmış Türkçe sorularına oranı 1,07’dir.

LGS’de sözcükte anlamla ilgili 56 soru sorulmuştur. Bu soruların toplam Türkçe sorularına oranı 19,93’tür.

3. LGS’de cümlede anlamla ilgili soruların öğrencilerin cümleyi anlama ve yorumlamalarını ölçmeye yönelik olduğu tespit edilmiştir. Cümlede anlamla ilgili olarak, hemen hemen her konudan soru gelmiştir.

Neden- sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanan cümlelerle ilgili sıkça soru yöneltilmiştir. Bu yargılarla ilgili LGS’de 7 soru sorulmuştur. Bu soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 2,49’dur.

Yine sıkça soru gelen konulardan biri de şart (koşul) cümleleridir. Bu cümlelerle ilgili LGS’de 7 soru sorulmuştur. Bu soruların toplam Türkçe sorularına oranı 2,49’dur.

Karşılaştırma ile ilgili ise 4 soru sorulmuştur. Bu soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı 1,42’dir.

Cümlede anlamla ilgili olarak eş ve yakın anlamlı cümleyi bulmaya, cümleyi tamamlamaya ve cümleden çıkarılamayacak yargıyı bulmaya yönelik sorulara da sıkça yer verilmiştir.

Cümlede anlamla ilgili olarak LGS’de 57 soru yöneltilmiştir. Bu soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 20,28’dir.

4. LGS’de en çok sorunun paragraf konusundan sorulduğu belirlenmiştir. Paragraf, anlam bilgisi konuları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Paragraf soruları,

öğrencilerin okuma, okuduğunu anlama, anladıklarını doğru yorumlayabilme ve bir sonuca varabilmelerini isteyen soru türleridir.

Paragraf konusunda en fazla soru, yardımcı düşünceyle ilgili olarak sorulmuştur. LGS’de öğrencilere, yardımcı düşünceyle ilgili 25 soru yöneltilmiştir. Bu soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 8,90’dır.

LGS’de ana düşünceyle ilgili olarak da sıkça soru yöneltilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak çıkmış 14 sorunun toplam Türkçe sorularına oranı 4,98’dir. Ayrıca paragrafın yorumu, yapısı, konusu ve paragrafın akışını bozan cümlelerle ilgili sorular da LGS’de önemli oranda yer tutmuştur. Anlatım biçimleri konusunda ilgili olarak ise 4 soru yöneltilmiştir. Bu konuyla ilgili çıkmış 4 sorunun toplam Türkçe sorularına oranı 1,42’dir. LGS’de çıkmış paragraf sorusu sayısı 78’dir. Bu soruların toplam Türkçe sorularına oranı ise 27,76’dır.

5. LGS’de sözcük türleri ile ilgili sorular, öğrencilerin gramer bilgilerini ölçmeye yönelik olarak sorulmaktadır. Bir başka ifadeyle bu alandaki sorular, öğrencilere Türk dilinin özelliklerini iyi bilip bilmediklerini, sözcüklerin cümledeki görevlerini kavratmaya yöneliktir. 1994-2004 yılları arasında LGS’de sözcük türleri ilgili olarak 39 soru sorulmuştur. Bu soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 13,88’dir.

6. Sözcük türlerinden adlarla ilgili sorular; çokluk ekinin cümleye kattığı anlam, belirtisiz ad tamlaması, birleşik adlar ve sözcüğün cümlede ad görevinde kullanılıp kullanılmamasıyla ilgili olarak sorulmaktadır. LGS’de isimlerle ilgili 4 soru sorulmuştur. Bu soruların toplam Türkçe sorularına oranı ise 1,42’dir.

7. Sıfatlarla ilgili olarak sorulan 5 sorunun 4’ünün niteleme sıfatlarına yönelik olması dikkat çekicidir. Ayrıca sıfatlarla ilgili olarak 1 soruda işaret sıfatlarından sorulmuştur. Diğer sıfatlarla ilgili ise soru sorulmamıştır. Sıfatlarla ilgili soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 1,78’dir.

8. Zamirlerle ilgili olarak LGS’de 4 soru sorulmuştur. Bu soruların tamamı sözcük hâlindeki zamirlerle ilgilidir. Ek hâlindeki zamirlerle ilgili ise soru yöneltilmemiştir. Sınavlarda, zamirler konusunda çıkan 4 sorudan 2’si “dönüşlülük

zamiriyle” ilgili olarak sorulmuştur. Bu soruların, dönüşlülük zamirinin özneyi pekiştirmesi yönüyle sorulduğu görülmüştür.

Zamirlerle ilgili diğer iki soru ise “soru zamirleriyle” ilgili olarak sorulmuştur. Soru zamirleriyle ilgili 2 soru da “ne” sözcüğünün cümlede zamir görevinde kullanılmasıyla ilgilidir. Burada dikkat edilmesi gereken unsur “ne” sözcüğünün cümlede soru zamiri olması yanında, soru sıfatı, soru zarfı ve bağlaç gibi görevlerde de bulunmasıdır. Bu tür sorular öğrencilerin, sözcüklerin cümledeki görevlerini iyi kavrayıp kavrayamadıklarını ölçmeye yöneliktir. Zamirlerle ilgili çıkmış 4 sorunun LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 1,42’dir.

9. 1994-2004 yılları arasında LGS’de zarflarla ilgili 2 soru sorulmuştur. Bu sorulardan 1’i zaman zarflarıyla, diğeri ise miktar(ölçü) zarflarıyla ilgili olarak yöneltilmiştir. Zarflarla ilgili 2 sorunun LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 0,71’dir.

10. Edatlarla ilgili olarak ise LGS’de 3 soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ikisi edatın cümleye kattığı anlam, diğeri ise sözcüğün edat görevinde kullanılması ile ilgilidir. Edatlarla ilgili soruların LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 1,07’dir.

11. LGS’de bağlaçlarla ilgili 5 soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan 2’si bağlacın cümleye kattığı anlam, yine 2 soru bağlacın bulunmadığı cümlenin tespit edilmesiyle, 1 soru da birbirinin yerine kullanılan bağlaçlarla ilgili olarak sorulmuştur. Bu 5 sorunun LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 1,78’dir.

12. LGS’de ünlemlerle ilgili olarak soru sorulmamıştır.

13. LGS’de sözcük türleri ile ilgili en fazla soru, fiillere yönelik olarak sorulmuştur. Fiillerle ilgili sorular fiillerde kip, anlam (zaman) kayması, birleşik zamanlı fiiller, fiillerde yapı ve çatı gibi konulara yönelik olarak sorulmuştur. Bu konuda en fazla soru 5 soru ile fiillerde çatı konusundan gelmiştir. Bu soruların tamamının özne-yüklem ilişkisi bakımından sorulması dikkat çekicidir.

Fiillerle ilgili LGS’de çıkmış 14 sorunun toplam Türkçe sorularına oranı 4,98’dir.

14. Yapı bilgisiyle ilgili sorular işlevi farklı olan ek, ekin cümleye kattığı anlam, sözcüğün aldığı farklı ek, sözcüğün kökü ve birden fazla yapım eki almış sözcükle ilgili olarak sorulmuştur. Yapı bilgisiyle ilgili sorulan 9 sorunun LGS’de çıkmış toplam Türkçe sorularına oranı 3,20’dir.

15. Söz dizimi ile ilgili olarak da LGS’de sıkça soru sorulmuştur. Cümlelerin öğeleriyle ilgili olarak hemen hemen her yıl soru yöneltilmiştir. Ayrıca cümle çeşitleri kapsamında yer alan öğelerin dizilişine göre cümleler, anlamlarına göre cümleler, yüklemine göre cümleler, fiilimsiler ve yapısı bakımından cümlelerle ilgili olarak LGS’de sorular yöneltilmiştir. Bu konuda en fazla soru, 4 soru ile fiilimsilere yönelik olarak sorulmuştur. LGS’de öğelerle ilgili çıkmış 8 sorunun toplam Türkçe sorularına oranı 2,85’tir. Cümle çeşitleriyle ilgili sorulan 13 sorunun LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı 4,63 olup cümlelerin öğeleri ve cümle çeşitleri ile ilgili çıkmış 21 sorunun Türkçe sorularının tamamına oranı ise 7,47’dir.

16. LGS’de son yıllarda sıkça soru gelen konu başlıklarından birisi de “Anlatım Bozukluğu”dur. Bu konu, ilköğretim müfredatında bulunmamasına rağmen bu konuyla ilgili sorular, öğrencilerin dil bilgisi bilgileri ile çözebilecekleri tarzda yöneltilmiştir. Dolayısıyla dil bilgisi kurallarını ve Türk dilinin özelliklerini iyi bilen öğrencilerin bu alandaki soruları rahatlıkla çözebilecekleri bir gerçektir.

Anlatım bozukluğu ile ilgili soruların çoğu sözcük düzeyinde anlatım bozukluğuyla ilgili olarak sorulmuştur. Bu alanda da en fazla soru “gereksiz sözcük kullanımı” ile ilgili olarak sorulmuştur. LGS’de gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluğuyla ilgili 4 soru sorulurken, birbiriyle karıştırılan sözcüklerle ilgili 2 soru sorulmuştur. Anlatım bozukluğu konusunda çıkmış 10 sorunun LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı 3,56’dır.

17. LGS’de “ses bilgisi” konusuyla ilgili çok az soru sorulmuştur. Bu konudaki çıkmış soru sayısı 2’dir. Sorulardan biri Türkçe kelimelerin genel özellikleri, diğeri ise birleşik sözcüklerde hece düşmesi ile ilgili olarak sorulmuştur. Bu soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı 0,71’dir.

18. LGS’de “İmlâ ve noktalama” ile ilgili ise son yıllarda soru sorulmamaktadır. İmlâ konusunda çıkmış 2 soru “de, da” bağlacı ile “-de” bulunma ekinin yazımıyla ilgili olarak sorulmuştur. Noktalama konusunda ise çıkmış 4 sorudan 2’si tırnak işaretinin kullanımıyla ilgili olarak sorulmuştur. Diğeri 2 sorudan biri virgül, diğeri ise düzeltme

işaretinin kullanımıyla ilgili olarak sorulmuştur. İmlâ ve noktalama konusunda çıkmış 6 sorunun LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı 2,14’tür.

19. Aşağıdaki tabloda 1994-2004 yılları arasında LGS (Liselere Giriş Sınavı)’deki konulara yönelik soruların LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranları gösterilmiştir.

Sıra No	Konu Adı	Soru Sıklığı	LGS’deki toplam Türkçe sorularına oranı %
1	Anlam Bilgisi	191	67,97
2	Sözcük Türleri	39	13,88
3	Yapı Bilgisi	9	3,20
4	Söz Dizimi	21	7,47
5	Anlatım Bozukluğu	10	3,56
6	Ses Bilgisi	2	0,71
7	İmlâ- Noktalama	6	2,14
8	Şiir Bilgisi	3	1,07
TOPLAM		281	100,00

20. LGS’de tartışmalı konulardan “takısız ad tamlaması” ile “edat tümleci” konularından soru sorulmamıştır. Hatta bu kavramlar, soruların seçeneklerinde bile yer almamıştır. Ancak tamlamalar konusunda tamlayanın neden, yani hangi maddeden yapıldığına yönelik bir soru sorulmuştur. Bu soruda tamlayan ve tamlananın ek almaması, tamlamanın sıfat veya takısız ad tamlaması olup olmadığına yönelik kafalarda soru işaretleri oluşturmaktadır.

21. LGS’de çıkmış Türkçe sorularının yıllar içerisindeki seyri incelendiğinde, soruların genelde birbirinin tekrarı veya benzeri nitelikte olduğu belirlenmiştir. Ancak konular göz önüne alındığında daha farklı konulardan ve ayrıntıya dayalı unsurlardan değişik sorular sorulabilecekken MEB’in bu tarz bir yaklaşım göstermediği görülmüştür.

22. LGS'deki Türkçe soruları için kullanılan dil bilgisi terimleri ile İlköğretim Türkçe ders kitaplarında geçen sözcükler tam olarak örtüşmemektedir. Örneğin; sıfat-önad, zamir-adıl, cümle-tümce, edat-ilgeç gibi.

23. LGS Türkçe soruları, büyük oranda anlam konusuna dayanmaktadır.

24. Ortaöğretime öğrenci seçmek amacıyla MEB tarafından yapılan seçme sınavlarının isimlerinin sık sık değişmesi, bu sınavların istikrar kazanmasını olumsuz yönde etkilemektedir.

9.2. ÖNERİLER

1. Eğitimde başarı, ana dili doğru kullanmaya bağlı olduğundan, bu özelliklere sahip bireylerin seçilmesi için LGS'de sorulan Türkçe soruları içerisinde dil bilgisi sorularına daha fazla ağırlık verilmelidir.

2. LGS'de sorulan Türkçe soruları ilköğretim Türkçe programları ile uyumlu olmalıdır.

3. Her yıl yapılan LGS'deki Türkçe soruları, farklı konu başlıkları altında daha zengin bir içeriğe dayandırılmalıdır.

4. Öğrencilerin çelişkiye düşmemesi için, LGS'deki Türkçe sorularında kullanılan dil bilgisi terimleri ile İlköğretim Türkçe ders kitaplarında geçen terimler aynı olmalıdır.

5. Ortaöğretime öğrenci seçmek amacıyla MEB tarafından yapılan seçme sınavlarının isimleri sık sık değiştirilmemelidir.

6. LGS Türkçe sorularında imlâ ve noktalamaya dayalı soru sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adalı, Oya. (1983). "Anadili Olarak Türkçe Öğretimi Üstüne". **Türk Dili**. (379-380): 31-35.
- Akbayır, Siddık. (2003). **Dil ve Diksiyon Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aksan, Doğan. (1983). **Sözcük Türleri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan. (1994). "Anadili". **Dil Dergisi (Doğan Aksan Özel Sayısı)**. (16): 63-71.
- Aksan, Doğan. (1997). **Anlambilim**. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Doğan. (2000a). **Türkçenin Sözcük Varlığı**. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Doğan. (2000b). **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1980). **Dil Yanlıları (900 Sözcük Eleştirisi)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksoy, Ömer Asım. (1998). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü / I Atasözleri Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın.
- Aksoy, Ömer Asım. (1998). **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü / II Deyimler Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın.
- Artuç, Fatih. (1997). **1981-1995 Yılları Arasında ÖSS ve ÖYS'de Çıkmış Türkçe Sorularının Dilbilgisel Açısından İncelenmesi**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Banguoğlu, Tahsin. (2004). **Türkçenin Grameri**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bayındır, Alper. (2003). **Uzun Lafın Türkçesi**. İstanbul: Güvender Yayınları.
- Bilgegil, M. Kaya. (1984). **Türkçe Dil bilgisi**. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Binyazar, Adnan. (1983). "Anadili Öğretiminde Yazınsal Alanlara Açılım". **Türk Dili**. (379-380): 57-72.
- Birinci, Necat. (1996). "Dilin Gücü". **Türk Dili**. (530): 335-336.
- Cemiloğlu, İsmet. (1994). "Cümle Tahlili Üzerine Bazı Düşünceler". **Türk Dili**. (511): 29-32.
- Cemiloğlu, İsmet. (1994). "Cümle Tahlilinin Önemi ve Metot". **Türk Dili**. (587): 478-482.
- Çeviksoy, Osman; Baran, Ethem. (2003). **Kompozisyon 2**. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine. (2003). **Türk Dili El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Demircan, Ömer. (2001). **Türkçenin Ses Dizimi**. İstanbul: DER Yayınları.
- Demirel, Özcan. (1999). **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi**. İstanbul: MEB Yayınları.
- Duman, Musa. (2002). Tamlama Sınıflaması ve "Takısız Tamlama" Sorunu Üzerine. **Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimde Sorunlar, Çözümler, Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu II** (30 Mart 2002). Sayfa:263-268. İstanbul: Eyüboğlu Eğitim Kurumları Yayınları.
- Dürder, Baha; Ediskun, Haydar. (1985). **Dil bilgisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, Muharrem. (1986). **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Basım, Yayım, Tanıtım.
- Ergin, Muharrem. (1988). **Üniversiteler İçin Türk Dili**. İstanbul: Bayrak Basım, Yayım, Tanıtım.
- Erik, Nazik. (1991). **Türkiyede Ana Dil Öğretimi**. İzmir: Kültür ve Sanat Derneği Yayınları.
- Ertem, Rekin. (2003). **Türk Dili 3**. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Ertem, Rekin. (2004a). **Türk Dili 1**. İstanbul: Serhat Yayınları.

- Ertem, Rekin. (2004b). **Türk Dili 2**. İstanbul: Serhat Yayınları.
- Gencan, Tahir Nejat. (1990). **Dil bilgisi**. İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Göğüş, Beşir. (1983). “Anadili Eğitim Programlarının Niteliği”. **Türk Dili**. (379-380): 40-48.
- Güneş, Sezai. (1996). **Türk Dili Bilgisi**. İzmir: D.E.Ü.Matbaası.
- Güvender Yayınları. (2004). **1998-2003 Liselere Giriş Sınavında Çıkmış Sorular ve Çözümleri**. (28-152). İzmir: Çağlayan A.Ş.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. (1992). **Türk Dilinde Edatlar**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. (1992). **Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Hengirmen, Mehmet. (1998). **Türkçe Temel Dil bilgisi**. Ankara: Engin Yayınevi.
- <http://egitek.meb.gov.tr/Sinavlar/sorular.html>. 09.09.2004 tarihli erişim.
- İlköğretim Okulu Programı**. (1997). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kantemir, Enise. (1997). **Yazılı ve Sözlü Anlatım**. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaplan, Mehmet. (1992). **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal. (1978). **Yazmak ve Konuşmak Sanatı-Kompozisyon**. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Karahan Leylâ. (2004). **Türkçede Söz Dizimi**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, Leylâ. (1994). “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”. **Türk Dili**. : (505): 19-23.
- Karakuş, İdris. (1997). “Çocukta Dil Gelişimi”. **Türk Dili**. (544): 372-379.
- Karasar, Niyazi. (1995). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Alkım Yayınları.

- Kavcar, Cahit; Oğuzkan, Ferhan; Sever, Sedat. (1997). **Türkçe Öğretimi**. Ankara: Engin Yayınevi.
- Keskin, Raşit. (2003). **Türkçe Dil Bilgisi-Kelime ve Cümle Tahlilleri-**. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kılıç, Veysel. (2002). **Dilin İşlevleri ve İletişim. İstanbul:** Papatya Yayıncılık.
- Koç Nurettin. (1990). **Yeni Dil bilgisi**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Korkmaz, Zeynep. (2003a). **Grammer Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep. (2003b). **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep. (2004). “Dünya Dili - Bilim Dili ve Türkçemiz Açısından Çözüm Bekleyen Bir Çelişki”. **Türk Dili**. (630): 483-489.
- Korkmaz, Zeynep. (1994). “Sıfatların İsim Tamlamaları ile Kullanılışı Üzerine”. **Türk Dili**. (505-508): 15-18.
- MEB. (1981). **Tebliğler Dergisi**. (2098). Ankara: MEB Yayınları.
- Oğuzkan, Ali. (2001). **Örneklerle Türkçe ve Kompozisyon Bilgileri**. İstanbul: MEB Yayınları.
- Özdemir, Emin. (1983). “Anadili Öğretimi”. **Türk Dili**. (379-380): 18-30.
- Özkan, Mustafa. (1996). **Diller ve Türkçemiz**. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Öztop, Şener. (1994). “Okumak ve Yazmak Zamanla Yarışmaktır”. **Türk Dili**. (573): 789-791.
- Öztürk, Rıdvan. (1999). “Yapım Eklerinin Nitelikleri, Sınırları, işlevleri ve Sorunları.” sayfa:319-324. (1999). **Türk Gramerinin Sorunları II**. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.
- Pala, İskender. (1994). **Kompozisyon**. İstanbul: Ülke Yayın Haber.

- Sağır, Mukim. (2002). **İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Savran, Hülya. (1999). “Birleşik Cümle Üzerine”. **Türk Dili**. (568): 325-330.
- Sever, Sedat. (2000). **Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme**. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sinan, Ahmet Turan. (2001). “Türk Atasözlerinde Geçen Deyimler”. **Millî Folklor**. (51): 136-140.
- Sinan, Ahmet Turan. (2001). **Türkçenin Deyim Varlığı**. Malatya: Kubbealtı Yayıncılık.
- Şanlı, Cevdet. (2002). Türkçemizin Öğrenimi ve Öğretimi. **Türkçe-Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimde Sorunlar, Çözümler, Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu II** (30 Mart 2002). Sayfa:240-245. İstanbul: Eyüboğlu Eğitim Kurumları Yayınları.
- Şimşek, Rasim. (1999). **Türk Dili 1**. İstanbul: Şimşek Yayınları.
- Şimşek, Rasim. (2003). **Türk Dili 3**. İstanbul: Şimşek Yayınları.
- Şimşek, Rasim. (1983). “Çağdaş Eğitimde Anadilin Yeri”. **Türk Dili (Dil Öğretimi Özel Sayısı)**. (379-380): 36-39.
- Tansel, Fevziye Abdullah. (1983). **İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III**. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Tariktaroğlu, Abdurrahman. (1996). “Türkçede Özne Sorunu”. **Türk Dili**. (536): 192-194.
- Topaloğlu, Ahmet.(1989). **Dil Bigisi Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tosun, Cengiz. (1980). “Sesbilim ve Sesbilgisi”.**Dilbilim ve Dil bilgisi Konuşmaları I**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tosun, Cengiz. (1983). “Anadiliyle Amaç Dilin İlişkileri ve Etkileşim Alanları Üzerine”. **Türk Dili**. (379-380): 220-226.

- Türk Dil Kurumu. (1998). **Türkçe Sözlük**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2000). **İmlâ Kılavuzu**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üstüner, Ahat. (1998). “Cümlelerin Öğeleri Konusundaki Karışıklıklar”. **Türk Dili**. (533): 18-30.
- Vardar, Berke. (1988). **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: ABC Kitabevi.
- Yalçın, Alemdar. (2002). **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara : Akçağ Yayınları.
- Yüceol-Özezen, Muna. (2001). “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”. **Türk Dili**. (600): 869-879.
- Zülfikâr, Hamza. (1995). “‘Takırsız Ad Tamlaması’ Sorunu”. **Türk Dili** (523): 781-789.
- Zülfikâr, Hamza. (2004). “Özne Türleri ve Bunların Adlandırılışı”. **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)**. Ankara. Türk Dil Kurumu Yayınları. 43-48.

ÖZ GEÇMİŞ

1974 yılında Elazığ'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 1994 yılında Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünü kazandı. İki yıl bu bölümde okudu.

1996 yılında yeniden sınava girerek Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı. 2000 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Malatya ili merkez Necatibey İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmeni olarak göreve başladı. 2002-2003 eğitim-öğretim yılında Malatya ili Doğanşehir ilçesinin Topraktepe köyünde asker öğretmen olarak görev yaptı. Ayrıca 2004-2005 eğitim-öğretim yılında bir süre de Malatya ili merkez Mustafa Necati İlköğretim Okulunda görev yaptı.

Hâlen Necatibey İlköğretim Okulunda Türkçe öğretmeni olarak görev yapmaktadır.